Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• VII. évfolyam • 2015 • 4. (26.) szám •

T A R T A L O M

IRODALOMTÖRTÉNET

Csontos Márta: Reményik Sándor pályakezdése 3

Bertha Zoltán: „Társak a Gondban” 20

SAJTÓTÖRTÉNET

Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat. IV. 28

A Székely Útkereső és a Székely Útkereső Kiadványok sajtóvisszhangja 1990 és 2007 között 28

SZÉKELY ÚTKERESŐ ANTOLÓGIA

Székely Útkereső Antológia. IV. 77

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Pomogáts Béla: Irodalom, nyelv — identitás 102

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében. XXIII. 109

MÚZSA ÉS LANT

Beke Sándor: Pogány lidércek 121

P. Buzogány Árpád: Egy polc, egy kabát és a hóvirág illata 133

Fülöp Lajos verse 137

Kozma László versei 138

Albert- Lőrincz Márton: (Climacus és B. D. társaságában) 139

Nagy Székely Ildikó versei 144

Molnos Ferenc: Hóember 145

G. Szabó Ferenc verse 146

Pálffy Tamás Szabolcs versei 147

Ráduly János: Haikuk 149

Csire Gabriella: Regélő napkelet (XII.) 150

P. Buzogány Árpád versei 154

Ráduly János: Félperces történetek (IX.) 156

Péterffy Gyöngyi versei 159

Márton Károly versei 160

Csontos Márta versei 161
Simonfy József versei 163
Csatáné Bartha Irénke versei 164
SORS ÉS PÁLYA
Székely irodalmárok Egerben — Csata Béla és neje, Irénke
(Nagy L. Éva beszélgetése Csatáné Bartha Irénkével) 167
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK
Ráduly János: Cselédlánynak nem süt a Nap (I.) 177
HIT ÉS ÜZENET
Péterffy Gyöngyi versei 188
Kozma László versei 189
Sebestyén Péter: Az Úr városa? (II.) 190
ERDÉLYI TOLL — GYERMEKEKNEK
Csire Gabriella: Mókus Pali vándorúton (III.) 193
Ráduly János gyermekversei 196
P. Buzogány Árpád gyermekverse 197
Márton Károly gyermekversei 197
Beke Sándor: Ábécéiskola (IV.) 198
FIATAL TOLLAK
Márton Tímea: Egy séta végeredménye 199

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •
✦ Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ✦
✦ Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** ✦
✦ Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** ✦
✦ Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** ✦
✦ Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** ✦ Gazdasági vezető: **Beke Klára** ✦
✦ Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax**:** 0266-212703 ✦
✦ Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. ✦
✦ Honlap: www.erdelyigondolat.ro ✦ E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu ✦
✦ Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ✦ Nyomda: Erdélyi Gondolat ✦
✦ A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen ✦
✦ Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 80 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR ✦
✦ Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban ✦
✦ A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette ✦ Borítóterv: Beke Sándor-Olivér ✦
✦ Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc ✦
✦ ISSN 2066 — 8929 ✦

Csontos Márta

Reményik Sándor pályakezdése

Az alkotó élete és életműve között nem lehet éles határvonalat húzni; a textus és kontextus együttes vizsgálata szükséges, amennyiben az irodalomtudományt a kultúratudomány részének tekintjük. A kortörténeti szempontból is értékelhető kritikai életrajz létjogosultsága nem kérdőjelezhető meg. Hargittay Emil *A „kritikai életrajz" haszna* című tanulmányában azt hangsúlyozza, hogy „a kritikai" jelzőben rejlik a lényeg, ami nem is elsősorban a korábbi életrajzok hibás adatainak, utalásainak felülvizsgálatát jelenti, hanem magát az irodalomkritikát: a kor, az életrajz és az életmű egységben láttatásának igényét, a tárgyalt szerző életrajzának narratíváját kronologikus rendben adva".[1]

A narratívák megközelítésében és értelmezésében a korábbi évtizedekben elfogadottá vált dekonstrukció hangsúlyozza, hogy nem létezik egyértelmű jelentés, a személy koherenciája nem lehet kiindulópont az értékelésben. A világ értelmezésében nyilvánvalóan elsődleges a nyelv, hiszen ennek segítségével reagálunk a környezetre. A nyelv valóban kifejezője a szubjektumnak, amennyiben életeseményei meghatározzák, alakítják az általa alkalmazott nyelvet, melyben maga a nyelv permanens jelenlét, a másságot pedig az életesemények szubjektív nyelvhasználatot okozó temporalitása határozza meg.[2]

---

[1] HARGITTAY Emil, *A „kritikai életrajz" haszna,* Irodalomismeret, 2014/3. 15. SZILÁGYI Márton a folyóirat hivatkozott számában *Mi haszna van az írói biográfiáknak?* című tanulmányában kiemeli, hogy az alkotó és a vele kapcsolatban lévő társadalmi csoportok releváns képét tudja nyújtani a biográfia, amennyiben „biografikus keretet választó életműértelmezést" valósít meg. Vö. SZILÁGYI Márton, *Mi haszna van az írói biográfiáknak?,* i. h. 21., SZÉCHENYI Ágnes az életrajzírás elméletét és gyakorlatát vizsgálva utal arra, hogy a mű- és nyelvközpontú irodalom autonómiáját kiemelve a korábbi évtizedek elméleti iskolái (formalizmus, strukturalizmus, hermeneutika) elutasították az irodalom referenciális megközelítését. A „kritikai életrajz" mint angolszász terminus jelenik meg a *Encyclopadia Britannica*ban, ahol öt különböző életrajzi meghatározást adnak. A meghatározás alapján egyértelmű, hogy a vizsgálata tárgyát legtöbb oldalról végigjáró „kritikai életrajz" képes az adott társadalmi korról is autentikus képet adni, szemben az informatív, az objektív és szubjektív tényezők között válogató standard, vagy a források másodlagosságára törekvő interpretatív és fikciós életrajzokkal. Vö. SZÉCHENYI Ágnes, *Az életrajzírás esélyei: elmélet és gyakorlat = Megfontolások egy készülő Schöpflin Aladár monográfia kereteihez,* i. h. 38.

[2] Az elmúlt évtizedek teoretikusai heves vitákat indítottak a műértelmezés és az esztétikum lényegét az individum oldaláról megközelítő recepcióban. M. M. BHATYIN olvasatá-

Reményik Sándor apja felvidéki eredetű. A Kolozsváron nevelkedő, élete jelentős részét ebben a városban töltő Reményik Sándor nagyapja, Reményik Lajos vaskereskedőként telepedett le a városban. Nickl Matilddal kötött házasságából született négy fia közül Károly (1863–1935), a költő építészmérnök végzettségű apja, Kolozsvár egyik építkezési cégének tulajdonosaként számos épületet emelt. Az apa tevékenyen rész vett a közéletben is, tagja volt a Magyar Pártnak, s a lutheránus egyház presbiteriumának is.[3]

Az anya, Brecz Mária (1863–1930) a Rozsnyó és környékéről származó Brecz Sándor és Pákh Mária három leányának egyike. Anyai ágon a régi evangélikus család felmenői között szerepelt Pákh Mihály püspök, Dobsina szülötte, akit 1848 júliusában az Eperjesen tartott egyházkerületi gyűlésen a tiszai egyházkerület szuperintendánsává választottak. Pákh Mihály feleségül vette Reményik Máriát, gyermekük, Pákh Albert jogi tanulmányokat folytatott Debrecenben, íróként vált ismertté. Tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, megalapította és szerkesztette a *Vasárnapi Újság*ot. 1846-tól már kizárólag az irodalomnak élt. Szoros barátságba került Petőfi Sándorral. Együtt laktak Debrecenben 1846 őszétől 1847 júliusáig.[4] A Szentlélek utcai ház „biedermajeres kényelmében" a reális gondolkodású apa mellett ott van a virágokat gondozó, német nyelven verselő anya.

Az anya korán megsüketült. Szorongásos, depresszióra hajlamos személyisége, melankóliája, akaratgyengesége, túlérzékenysége, határozatlansága, atípusos depressziója meghatározó tényező volt a gyermek lelki-szellemi-mentális állapotának formálásában.[5]

---

ban „ …a szerzőt, a hőst mi sosem a művészi eseményből kiemelve nézzük, számunkra csak úgy és annyiban érdekesek, ahogy és amennyiben behatolnak a művészi befogadásba, s ott nélkülözhetetlen alkotórészekként funkcionálnak". Vö. M. M. BHATYIN, *A szó az életben és a költészetben* Bp., Európa Könyvkiadó, 1985, 40. MAN de Paul *Szemiológia és retorika* című tanulmányában, a nyelvben működő erő jelenlétére támaszkodva egyértelműsíteni kívánja, hogy a dekonstrukcióban nem fűznek a szöveghez semmit, az irodalmi szöveg egyszerre állítja és tagadja saját retorikai eljárásának érvényességét, ezért „a költői írásmód a dekonstrukció legérettebb, legkifinomultabb módja". Vö. MAN de Paul, *Az olvasás allegóriái = Szemiológia és retorika,* Bp., Magvető, 2006, 29.

[3]Vö, HANTZ LÁM Irén, *A lámpagyújtogató (Reményik Sándor élete versekben és képekben)*, Kolozsvár, Stúdium, 2007, 13.

[4] SZINNYEI József, *Magyar Írók Élete, X,* Bp., Hornyánszky, 1905, Vö. htt://mek. oszk. hu/ 03600/03630/html/p/p1870.htm.

[5] Az anya-fiú kapcsolatra következtethetünk a *Tliri Kalendárium*ban olvasható feljegyzésekből. A lámpákat, a fényt rendkívül szerette. Az esti lámpagyújtogatás mindig ünnepélyes pillanat volt számára. Gyakran kérdezték tőle: „Mi leszel kisfiam, ha nagy leszel?" „Lámpagyújtogató" — szokta mondogatni. A naptár jelenleg dr. Imre György és Imre Mária tulajdonában van. A PIM Reményik hagyatékában V. 4556/290/ 1-179 raktári jelzéssel ellátott kézirattári anyagból tudhatjuk meg, hogy az említett naptár 30 verséből melyik az a nyolc, melyek a *Reményik Összes Versei*ben megtalálhatók. Vö. *A lámpagyújtogató,* i. m. 35.

Rass Károly Reményikről írt méltatásából megismerjük azokat helyeket, melyek fontosak voltak az ifjú Reményik életében. Visszatérő emlékképek jelennek meg, melyek később „látomások" lesznek; mint a Keresztesy-féle könyvkereskedés, a diákbabonákat őrző lábasház, a Mátyás-szobor, a Szent Mihály templom, a református kórház, a Csigadomb, mely a gyermekek kedvenc szórakozóhelye és a Lövölde, a majálisozó ifjúság gyülekezőhelye. A távolban ott ködlik Kalotaszeg és a Királyhágó, lent a kilátónál pedig ott áll Áprily Lajos nyári lakása.[6]

Reményik esetében domináns volt a genetikai hajlam, családi körülményei ugyanis rendezettek voltak. Átlagosnál jobb anyagi háttérrel rendelkeztek, mely biztosította a leendő költő gondtalan ifjúságát. Nincsenek feljegyzések arról, hogy a szülői viselkedés negatív módon befolyásolhatta volna az ifjú Reményiket, még akkor sem, hogy az apa kezdetben indifferens módon reagálhatott a fiában rejtőző kreativitásra.[7] Mindenesetre Reményik költői tehetségének kibontakozása nem szülői irányítással történhetett, s nem is példakövetéssel, hiszen Pákh Albertet leszámítva nem voltak költőelődök a családban.

Kétségtelen, hogy Reményik melankóliára és hipochondriára hajlamos személyiség volt, ami testi-lelki gyengeséggel párosult.[8] Reményik közvetlen családjához tartozott még egyetlen húga, a nála négy évvel fiatalabb Sárika, aki később repatriált Magyarországra férjével, Imre Kálmánnal, s csak hét évvel élte túl bátyját.

Reményik szülővárosa, Kolozsvár, egyike volt a legrégibb magyar településeknek. A város, Erdély történelmi központjaként egyike volt annak a hét erődített városnak, melyről Erdély német — Siebenbürgen — nevét kapta. Már az ókorban is, a római birodalom részeként település állt itt, melyet Traianus császár alapított. Maga a város a 11. században alakult ki, s Zsigmond király elrendelése alapján, 1405-ben lett szabad királyi város. Az Erdélyi Fejedelemség korában

---

[6] Vö. RASS Károly, *Reményik Sándor,* Erdélyi Tudományos Füzetek 178, Kolozsvár, szerk., KRISTÓF György, Erdélyi Múzeum Egyesület, 1944, 1-12.

[7] CZEIZEL Endre a *Költők, gének, titkok* című kötetben 21 költő családfáját elemezve bizonyítja, hogy a költők életében mennyire domináns volt a támogató, együttműködő anyai szerep. „Mivel az autokratikus nevelési elveket követő apák csaknem mindig ellenezték fiúk szokatlan és anyagilag nem gyümölcsöző pályaválasztását, addig az anyák mindig a költőpalánta gyermekük mellé álltak. Mindez felerősítette a poéták édesanyjuk iránti szeretetét, sajátos költői anyakultuszt eredményezve". CZEIZEL Endre, *Költők, gének titkok, A magyar költőgéniuszok családfa elemzése,* Bp., Gallenus, 2000, 269.

[8] A PIM-ben őrzött Reményik-hagyaték iratai is jelentős adatokat szolgáltatnak a Kolozsvár, 1941. III. 27. 1941. július 31 közötti időszak V 4557/309/ 1-14. jelzetű dokumentumaiban. Reményik 1914. november 27-i keltezésű Népfölkelési Igazolvány lapjából megtudhatjuk, hogy fegyveres szolgálatra alkalmatlannak minősítették. Személyleírása szerint aszténiás alkatú, 175 cm magas, szürke szemekkel. Az igazolványlap nem részletezi az alkalmatlanság okát.

számos országos jelentőségű esemény színhelye volt Kolozsvár.[9] A város földrajzi elhelyezkedése, domborzati viszonyai és a későbbi versekben felvillanó természeti környezet fontosak az ifjú Reményik szellemi-mentális fejlődésében. A Kis-Szamos és a Nádas-patak völgyében elhelyezkedő település mögött magasodnak a Gyalui havasok, három oldalról dombok veszik körül a várost, melyek közül a Csiga-domb és a Hója-domb külön említést érdemel a gyermekkori élmények kialakításában. A főteret a Szent Mihály domb uralja a maga tengerszint feletti 345 méteres magasságával, háttérben a házsongárdi temetővel. Bár az 1867-es kiegyezést követően Kolozsvár elveszítette főváros jellegét, továbbra is művelődési központ maradt.[10]

1880-ban a románok az összlakosság 13,3 %-át tették ki. A magyar anyanyelvűek száma 1880–1910 között jelentősen nőtt. Ez a magas természetes szaporodás mellett jórészt a zsidóság nyelvi asszimilációjának volt a következménye. A települést a vallási pluralizmus jellemezte; 19 021 katolikus, 20 726 református, 7046 izraelita, 2016 lutheránus, 1994 unitárius és 1359 görögkeleti élt Kolozsváron.[11] Ezt a sokszínűséget a református kollégium értesítőinek olvasásakor is megtapasztalhatjuk, mivel a tanulók osztályonkénti felsorolásában a nevek mellett a vallási hovatartozás is szerepel.

Kolozsvár műemlékei és építészeti alkotásai is jelzik, hogy a városban vallási pluralizmus uralkodott. A 18. század végétől a városban élő görög és macedon kereskedők kérésére görögkeleti templom épült, majd 1850-ben, miután a zsidók is jogosultságot nyertek a kereskedelemre, zsinagógát építettek.

Reményik tulajdonképpeni szülőháza a Toldalagi-Korda palota volt, mely Toldalagi László gróf, Tolna megye alispánja és Korda Anna grófnő tervei alapján készült. Az 1797-es tűzvészt követően, a református egyháztól vásárolták meg a területet. A 43 méter hosszú, pillérekkel tagolt épület emeleti részét magánbérlőknek adták ki. A híres bérlők között szerepelt Újfalvi Sándor emlékíró, Sárkány Ferenc 1848-as honvéd és református kollégiumi tanár, Reményik Károly építész. Ebben az épületben lakott Bánffy Miklós gróf, író és politikus.

---

[9] Itt született Bocskai István, itt alapította Báthori István Erdély első egyetemét, majd itt mondták ki az uniót is Magyarország és Erdély között 1848 májusában. Már a 16-17. században is jelentős literátus körök alakultak ki, melyeket Dávid Ferenc, Szenci Molnár Albert, Apáczai Csere János neve fémjelzett. A reformkorban a művelődés terjesztésében jelentős szerepet játszó főnemesség is ide vonzódott. A Monarchia időszakában éppúgy, mint később, a két világháború között, írói egyesülések, élénk sajtóélet jellemezte a várost. Vö. GAÁL György, *Kalauz a régi és új Kolozsvárhoz, (Kolozsvári séták),* történeti bevezető VINCZE Zoltán, Kolozsvár, Korunk, 1992.

[10] Vö. *A lámpagyújtogató. Reményik Sándor élete versekben és képekben,* i. m. 23-25. A szerző adatközlése szerint Reményik gyermekkorában a város lélekszáma 45 000 volt

[11] 2002-es népszámlálási adatok szerint Kolozsvár összlakossága a nevezett időszakban 317 953 volt, a magyarok lélekszáma ebből mindösszesen 60 287. Vö. ASZTALOS Lajos, *Kolozsvár építészeti kincsei,* Kolozsvár, Stúdium, 2008, 18.

Az épület nyugati oldalán található a Reményik emléktábla, melyet az 1980-as évek végéig vakolat fedett.[12]

Reményik apja a költő születését követően felépítette emeletes házukat a Szentlélek utcában, ahol a lakószobák az emeleten voltak, a földszint irodaként működött. Itt töltötte a leendő költő élete szinte minden napját, csak a nyári időszakban költözött át a Donát úti villába.[13] Reményik Károly a meglévő ház mellé épített egy tornyos villát, hogy otthont biztosítson a Dobsináról Kolozsvárra költöző családtagoknak.[14] Az apa kivitelezésében épült fel a Giergl Kálmán és Korb Flóris tervei alapján megvalósított Egyetemi Könyvtár 1906–1907-ben, s 1909-ben nyílt meg a nagyközönségnek, egyidejűleg befogadva az Erdélyi Múzeum Egyesület 1859-ben alapított könyv- és kézirattárát. A Ferencz József Tudományegyetem felépítése is Reményik Károly irányításával történt 1893 és 1902 között, Meixner Károly és Alpár Ignác tervei alapján. Az intézet 1903-tól a Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem nevet viselte. A Kolozsváron található szecessziós épületek között ott van a lutheránus templom, melynek renoválása szintén a század elején történt, Reményik Károly irányításával a templom tornyát négy méterrel emelték meg. A Horea utcában található mór stílusú — Hegner Izidor tervei alapján elgondolt — Neológ Zsinagóga építésében is Reményik Károly cége működött közre.[15]

Pezsgő irodalmi élet jellemezte Kolozsvárt már a Monarchia időszakában is. Öt évvel Reményik születése előtt megalakult az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, majd 1888-ban az Erdélyi Irodalmi Társaság. Ezt követte az Erdélyi Kárpát-egyesület 1891-ben. Ebben az időszakban több mint 200 időszaki sajtótermék is napvilágot látott, melyeknek nagyobb része szépirodalmat is közölt, mint például a *Kelet* (1871–82), az *Ellenzék* (1880–1944), az *Erdélyi Friss Újság* (1900–1908), a *Kolozsvári Hírlap* (1908–1919), az *Újság* (1899–1927). Reményik is dolgozott a *Kolozsvári Lapok* külső munkatársaként 1910-től, majd később, 1918-tól az *Erdélyi Szemle*ben is rendszeresen megjelentek írásai.

Ebben a jelentős irodalmi hagyományokkal rendelkező városban kezdte meg Reményik tanulmányait a nyolc osztályos Farkas utcai Református Főgimnázium növendékeként 1900-ban. Az intézmény környezete és mentalitása az erdélyisé-

[12] I. m. 101-103.

[13] RASS Károly, *Reményik Sándor, i. m. 3*. A szerző utal Kolozsvár mindazon területére vagy épületére, melyek fontos szerepet játszottak Reményik életében.

[14] Vö, ASZTALOS Lajos, *Kolozsvár építészeti kincsei,* i. m. 24-25. A villa közelében állították fel Mátyás király szobrát, melyre 1893-ban írtak ki pályázatot, melyben Fadrusz János munkáját ítélték a legjobbnak. A szobor már 1901-ben elnyerte a párizsi világkiállítás nagydíját, de csak 1902-ben leplezték le, amikor Reményik már 12 éves volt.

[15] I. m. 150.

get sugárzó szellemiség szimbólumaként vált közismertté.[16] A nagy reformátorok: Kálvin János, Zwingli Ulrich, Luther Márton nyomdokain haladó intézményben a kollégium és az Erdélyi Református Egyházkerület alakította az iskola hitéletét. Az intézmény szellemiségét leginkább meghatározó célkitűzést így fogalmazta meg Sárkány László igazgató 1896-os ünnepi beszédében, négy évvel Reményik iskolakezdése előtt: „Az ifjúságot a kálvinista keresztyén jellem vonásaival igyekeztünk felruházni, s ennek keretében minden eszközzel azon munkálkodik a tanári kar, hogy a kötelességek teljesítését *megszerettesse* vele.[17]

A Kolozsvári Református Kollégium Értesítőjéből megtudjuk, hogy az 1899-es évtől megszűnt az 1884 óta érvényben lévő konventi tanterv, s a változások éppen Reményik diákévei alatt történtek.[18]

Reményik Sándor osztályfőnöke Imre Sándor (1877–1945) volt, a neves pedagógus és művelődéspolitikus, aki németországi egyetemeken — Heilderberg, Lipcse, Strassburg, Jéna — folytatta tanulmányait, majd 1900-tól a Kolozsvári Főgimnázium tanáraként magyar és német nyelvet oktatott. Reményik második kollégiumi évében tartotta Imre Sándor azt a székfoglaló beszédét, melynek vezérfonala a nemzetiség eszméjének részletezése volt. „A nemzetiség uralkodó eszméje ma még nem békés eszme — hangsúlyozta —, s talán soha nem is lesz az, ezért (…) az iskola közvetlen feladata, hogy a nemzetet a nemzetek küzdelmében való megállásra képessé tegye s így a nemzet szabadságát megóvja”[19]. Ez a nemzetnevelési koncepció nyilvánvalóan alakította Reményik világlátását, megerősítette benne, hogy az igazságérzet mint hatalom, képessé teszi az embert a nemzetért vállalt feladatok ellátására.

Imre Sándor tanárkodása alatt jelent meg 1904-ben *Gróf Széchenyi István nézetei a nevelésről* című könyve, melyben hangsúlyozta, hogy a nemzeteknek az emberi-

[16] A Farkas utca 16 szám alatti intézmény előzménye a Báthori Gábor által létrehozott óvári iskola volt, melyet 1781-ben kezdtek építeni, s melyet 1799 és 1804 között újjá kellett építeni az 1798-as tűzvész miatt.

[17] KOLOZSVÁRI Református Kollégium Értesítője 1896–97, Kolozsvár, Gármán János örököse Könyvnyomdája, 1896, 7.

[18] A református vallású tanulók, akik más felekezeti iskolába jártak, kötelesek felekezetük gimnáziumában vallásórákra beiratkozni. Az 1902-ben hozott igazgatótanácsi döntés alapján a katolikus szerzőktől származó filozófiai, történelmi és földrajz könyveket mellőzni kell, a protestáns és református szerzők munkáit kell előtérbe helyezni. 1903-ban áttérnek az évharmados beosztás helyett a félévesre. Az 1906-ban megfogalmazott utasítás szerint nem engedélyezhető a tanároknak, tanítóknak és lelkészeknek politikai lap szerkesztésében való részvétel. Még Reményik tanulóéveiben, 1907-ben zajlik a kollégium fennállásának 300 éves ünnepségsorozata. A hitélet megerősítését szolgáló kézikönyvek között szerepel KISS Kálmán *Szimbolika,* SZÁSZ Domokos *Vallásos eszmék története,* FARKAS József *A magyarországi protestáns egyházak története*, valamint BARTÓK György *Bibliai ismeretek* és RÁCZ Kálmán *Hit és erkölcstan* című műve.

[19] KOLOZSVÁRI Református Kollégium Értesítője, 1901–1912, Kolozsvár, Gármán József örököse Könyvnyomdája, 1901, 24.

ség körében van kiemelten fontos hivatása, vagyis „az a legfontosabb nevelés, mely a nemzet körében folyik és oda hat vissza".[20] Nemzetnevelő felfogása mindvégig mentes maradt az elvakult nacionalizmustól, sikeres szintézist teremtett szélsőséges pedagógiai törekvésekből.[21] Imre Sándor a IV. osztályban figyelt fel Reményik Sándorra, mikor az osztályban a magyar történelmet tanította. „ …nem voltam neki elég magyar — írta az osztályfőnöke. Szárazabban beszéltem olyanokról, akik szemében fenséges hősök voltak?[22] Az irodalomtanításában viszont alakíthatta Reményik gondolkodását, szemléletét, bár nem gondolta, hogy órái költői alkotásokra inspirálhatta volna. A diák egy VII. osztályos dolgozatában arról írt, hogy nem kíván szokványos polgári foglalkozást választani, a nemzetet akarja majd szolgálni, úgy, ahogy szükség lesz rá.[23]

Reményik kollégiumi tanárai között volt Kovács Dezső (1866–1938) író, kritikus és szerkesztő, aki magyar—latin szakos tanulmányait a Ferencz József Tudományegyetemen végezte, s egykori iskolájában kezdte tanári pályafutását. Később, 1910 és 1938 között az intézmény igazgatójaként is tevékenykedett. Reményik tanulmányainak megkezdésekor az önképzőkör Kovács Dezső elnökletével működött. Kovács Dezső munkásságát fémjelzi kollégiumi funkcióinak sokasága: elöljárósági ülések jegyzője, magyar—latin szakos tanár, az Ifjúsági Olvasó Egylet elnöke, az irattár vezetője. Tanítványai között olyan nevek szerepelnek, mint Áprily Lajos, Kós Károly és Szabó Dezső. [24]

Tanárai között szerepel Seprődi János, aki a népszínműről és Szigligeti Edéről tart székfoglaló beszédet, a Tacitus életét feldolgozó Ince Béni, s Török István, a történelem tanára. Ez utóbbi különösen fontos személyiség lehetett Reményik számára, hiszen diákéveiben kifejezetten érdeklődött a tantárgy iránt.[25]

---

[20] IMRE Sándor, *A nemzet és az iskola,* Magyar Paedagógia, 1902, 471.

[21] Vö. MÉSZÁROS István, NÉMETH András, PUKÁNSZKY Béla, *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*, Bp., Osiris, 2002, 398-399.

[22] IMRE Sándor, *Kolozsvári emlékek Reményik Sándor 50. születésnapján = Lehet mert kell (Reményik Sándor emlékezete)*, Kolozsvár, Nap Kiadó, 2007, 22-23.

[23]Vö. *Reményik Sándor élete versekben és képekben,* i. m. 44.

[24] Kovács Dezső munkáiról a *Pásztortűz* 1924/2-es számában Reményik írt ismertetést.

[25] A PIM-ben található Reményik-hagyaték személyes dokumentumaiból megtudhatjuk, milyen érettségi eredményt ért el Reményik. Magyar nyelv és irodalom jeles, vallástan jeles, görög nyelv és irodalom jó, német és filozófia jeles, természetrajz jó, rajzoló geometria elégséges. Erdélyi Pál, a vizsgabizottság elnöke kimagasló feleletként értékelte Reményik magyar irodalmi produkcióját, a Sárkány Lajos oktatta matematikából azonban nagyon gyenge eredményt ért el. 1907. november 16-án írta a *Tanárok harcza* című, 40 versszakból álló epikus költeményét, mely a tantárgyhoz és tanáraihoz való viszonyát kellő öniróniával illusztrálja. Ebben a maga matematika-teljesítményét az egyik beszélő így foglalta szavakba: „Egy vagyon köztünk, egy hanyag, buta fráter, / Kötné fel lábánál fogva a Herkópáter. / Ez talán még az egyszeregyet sem tudja, / Szamárságtól, mint üres hordó kong kobakja". Az érettségi bizonyítvány másolata és a vers , a V 4557/ 309/1-14 jelű palliumban található.

Reményik pályakezdésében a tanári motiváció mellett fontos szerepet játszhattak olvasmányélményei. A nyolc osztályos gimnáziumi periódusban ugyanis jelentős mennyiségű kötelező és ajánlott irodalmat kellett a tanulóknak feldolgozni.[26]

A Református Kollégium életében fontos szerepet játszott a Gyulai Pál Önképzőkör, melynek elnöke Reményik tanulmányainak megkezdésekor Kovács Dezső volt. 1896-ban, mikor az elnöki teendőket átveszi, s a működési szabályzatot is megújítják, új elnevezést kap a kör: felveszi Gyulai Pál nevét.[27]

Az Önképzőkör tagjai VII. és VIII. osztályos tanulók lehettek; külön engedéllyel, önkéntes vállalás alapján V. és VI. osztályos diákokat is fogadtak.[28]

Az Önképzőkörben évente rendeztek megemlékezéseket október 6-án, március 15-én, s rendszeresen Kossuth Lajos emlékünnepet is tartottak. A kollégiumi értesítők beszámolói szerint az 1900–1901-es tanévben Vörösmarty, majd a következő tanévben Katona József munkásságáról emlékeztek meg. Az 1903–1904-es tanévben Török István mondott emlékbeszédet Deák Ferenc születésének századik évfordulóján, amit a következő időszakban Bocskai István erdélyi fejedelem, majd Csokonai ünnepe követett. Az önképzőkör legtöbbször vasárnap, bizonyos években szombaton rendezte összejöveteleit, a tagok száma rendszerint 60 és 100 között változott. Rendszeresen megvitattak pályázatra beadott munkákat: elbeszéléseket, értekezéseket, eredeti költeményeket, műfordításokat, alkalmanként zenedarabokat is. Az 1901–1902-es tanévtől már Imre Sándor volt az Önképzőkör elnöke. A következő évben 80 pályamunka értékelésére kerül sor, melyben az egyik diák Szabolcska Mihály költészetének méltatásával nyert pályadíjat, a néhány évvel később meghirdetett, Arany János képi szemléletessé-

[26] A kollégiumi értesítőkből megtudjuk, hogy általában 16-18 kötelező irodalom ismerete volt szükséges. Zömében a történeti múltat feldolgozó magyar szerzők munkái domináltak, világirodalomból a kötelezők között csak Shakespeare *Coriolanus*a szerepelt. Egy VIII. osztályos tanuló számára a kötelezők között voltak Kisfaludy Károly, Katona József, Vörösmarty Mihály, Garay János, Jósika Miklós, Kemény Zsigmond, Erdélyi János, Tompa Mihály, Arany János, Gyulai Pál, Madách Imre munkái. Gimnáziumi tanulmányaik során a diákok számos lapot olvashattak, melyeknek listáját a kollégiumi értesítő évente közli: *Pesti Napló, Pesti Hírlap, Egyetértés, Ellenzék, Újság, Nemzeti Hírlap, Új Idők, Kakas Márton, Tanulók Lapja, Századok, Budapesti Szemle, Magyar Nyelvőr.* 1912-ben Szemák István ifjúsági könyvtárjegyzéket állított össze a Révai Testvérek Irodalmi Intézet gondozásában.

[27] Gyulai Pál kollégiumi tanulmányairól az alsóbb osztályok osztályozókönyvéből nyerhetünk adatokat. Csűry Bálint, egyetemi tanár, a kollégium egykori levéltárosa, a dokumentumok rendezgetése közben bukkant olyan adatokra, melyekből kiszűrhette a Gyulai Pálra vonatkozó ismereteket. TÖRÖK István *A kolozsvári ev. ref. collégium története* című munkája további adatokat szolgáltat az 1905-ös kötetben. PAPP Ferenc *Gyulai Pál a kolozsvári református kollégiumban* című munkájából megismerhetjük Gyulai Pál vélekedését az ott töltött időszakról.

[28] JANCSÓ Elemér, *Reményik Sándor élete és költészete,* Kolozsvár, Erdélyi Füzetek 1, 1942, 5.

gével foglalkozó téma kiírásra azonban egyetlen értékelhető pályamunka sem érkezett.

A szokásos pályamunkák értékelésén túl a diákok rendszeres elismerésben részesültek a Remény című lapban való közreműködésért.[29]

A pályamunkák között kevés úgynevezett eredeti költemény volt. Az 1904-1905-ös tanév 116 pályamunkájából a versek száma mindössze 13. Reményik diákévei alatt, a verseket illetően ez a jellemző számadat. Az önképzőköri munka értékeléséből nem derül ki az értesítőkből, hogy Reményik adott-e be verseket vagy prózai írásokat a pályázatokra. A kollégiumi önképzőkörben — eddigi tudásunk szerint — verssel nem szerepelt. „Ha volt eszményképe abban az időben, bizonyosan nem a költők között találta meg".[30] A beadott alkotások díjazottjai között ugyanakkor Jékely Lajos (Áprily) neve többször is előfordul.

Jancsó Elemér *Reményik Sándor élete és költészete* című munkájában utal a Gyulai Önképzőkör tevékenységére, megemlítvén Szabó Dezső, Kemény János, Wass Albert nevét. Reményiket osztálytársai visszahúzódónak tekintették. Pályamunkákban való részvételéről ő sem ír, feltehető azonban, hogy rendszeresen írt és részt vett az értékelésekben. Kollégiumi tanulmányainak utolsó évében ugyanis választmányi tag lett az önképzőkörben, ami feltételezi, hogy kimagasló tevékenységet végzett, csak nem maradt nyoma az ott végzett munkának. VIII. osztályban a Valler József Alapítvány a magyar irodalomban tanúsított kiváló előmeneteléért 44 korona jutalomban részesítette.[31]

A kollégium szellemiségét jelzik olyan nevek, akik Reményik iskola-, illetőleg osztálytársai voltak 1900 és 1908 között. Az osztálytársak között említhetjük a majdani költő és lapszerkesztő életében később is fontos szerepet játszó személyeket: a kitűnő tanuló Mansberg Arvédet, akivel rengeteg időt töltött a hegyekben, s Makkai Sándort, aki az érettségit követően 1908 és 1912 között, Reményikkel együtt ugyancsak a kolozsvári egyetem hallgatója volt. A szintén

---

[29] Vö. GAÁL György, *Diákkörök-és egyesületek a 20. századi kolozsvári Unitárius Kollégiumban (1900–1958), Helikon,* 2008, 1-3. Kézírásos diáklapok már jóval korábban voltak, az Unitárius Kollégium Önképző Társulata, melynek múltja visszanyúlik az 1820-as évekig, elindítja kézírásos folyóiratát, a *Remény*t. A kör jellemző tevékenységei: olvasott jeles munkák ismertetése, jeles idegen művek magyarra fordítása, költemények szavalása és prózai művek előadása, pályázatok kiírása és a művek bírálata, szépirodalmi és tudományos munkák megvitatása. Reményik Sándor és osztálytársai is készítettek rajzokkal illusztrált, kézzel írott diáklapot *Humor* címmel, melynek néhány, nehezen olvasható lapját a PIM kézirattárában őrzik az V 4557/309/1-14 jelzetű palliumban.

[30] ÁPRILY Lajos, *A megváltó vers,* Reményik Sándor Emlékkönyv, Erdélyi Szépmíves Céh, Kolozsvár, 1998, 11.

[31] Református Kollégium Értesítője, i. m. 1907–1908, 101. VIII. osztály végén, az érettségi előtt Reményi jegyei a következők voltak: Latin 2, görög 2, mennyiségtan 3, természettan 3, testgyakorlás 3, magaviselet 1, vallástan 1, magyar 1, bölcseleti előtan 1. Az osztálytársai között szereplő Ligeti Ernő hozzá hasonló minősítést szerzett, Mansberg Arvéd kitűnő volt, Indig Ottó megbukott.

1890-ben született Makkai Sándor, a későbbi református lelkész, majd püspök és író 1912-ben szerezte meg a bölcsészdoktori oklevelet.[32]

Reményik szellemiségét nyilvánvalóan formálták tanárai, akik között ott volt Márki Sándor történetíró, akit 1892-ben neveztek ki az egyetem rendes tanárává, s aki elnökként is tevékenykedett a *mensa academica*n.[33]

Vitathatatlanul meghatározó volt Reményik egyetemi tanulmányai során Somló Bódog jogász, jogfilozófus, szociológus, egyetemi tanár szemináriumain való részvétele. Somló Bódog 1889-től a nagyváradi jogakadémián is tanított, 1903-ban lett magántanár a kolozsvári egyetemen. Munkái magukon viselték azokat a gondolati irányvonalakat, mint a Spencer-féle evolucionista szociológia és a Pikkler-féle belátás-elmélet.[34]

Reményik érdeklődése a filozófia iránt Olosz Lajossal folytatott levelezéséből is kitűnik. Egy 1916-os levelében hangsúlyozza, hogy a filozófia dolgában „koldus" ugyan, de soha nem szűnt meg érdeklődése tárgya lenni.

A hajdani Ferencz József Tudományegyetem másik filozófiatanára Böhm Károly[35] volt, akinek nevét konkrétan nem említi levelezésében az 1912 és 1918 között vizsgált időszakban, de Olosz Lajossal folytatott levélváltásaikban Olosz többször megemlíti Böhm nevét, akinek értékelméletét mesterségesnek, számára kevésbé elfogadhatónak tartja. Reményik majd csak az Erdélyi Szemle egy 1919-es számába, az *Etikai és esztétikai érték* című írásában említi Böhmöt, és kiemeli annak az „önértéknek" a jelentőségét, mely „az embert fizikai, érzéki létében

[32] Makkai Sándor szerepe Reményik életében majd Trianon után kap jelentőséget, mikor mindketten a kisebbségi sorsra jutott magyarság iránti felelősségüket és elkötelezettségüket kívánják megszólaltatni. Nagy publicitást kap Reményik Sándorral folytatott nyílt levelezése, melyből kiolvasható, hogy a *Magunk revíziója* és a *Magyar fa sorsa* szerzője, korábbi pozitív állásfoglalásával szemben a *Nem lehet* című írásban a kisebbségi sors ellehetetlenülését hangsúlyozza, miután 1936-ban Magyarországra költözik. Erre a cikkre válaszol Reményik a *Lehet, mert kell* című írásával.

[33] Vö. GAÁL György, *Egyetem a Farkas utcában: A Kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai.* Kolozsvár, Scientia Kiadó, 2012, 274.

[34] A Pikkler-féle belátásos elmélet azt fogalmazza meg, hogy az emberek racionális alapokra fektetve miként látják szükségszerűen bármiféle új intézményrendszer bevezetését, mely célszerűbbnek látszik a korábbinál. Így Somló Bódog arra törekedett, hogy meghatározza az állami beavatkozás jelentőségét a társadalmi fejlődés folyamatában. Követhette azt az evolucionista felfogást is, melyben a modern biológia elutasítja a determinációt, s azt hangsúlyozza, hogy nincs semmi előzetes tervezés oksági viszony, ill. célszerűség által. Vö. SZEGVÁRI Katalin, *Somló Bódog jogelméletéről* (http:// jesz.ajk. elte. hu/szegvari 20.html).

[35] Böhm Károly 1896-tól volt a kolozsvári egyetemen a filozófia tanára. 1881-től megindította, majd négy éven át szerkesztette a *Magyar Philosophiai Szemlé*t. Kant filozófiáját követve, Comte pozitivista nyomvonalán haladva, Fichte filozófiájának hívévé vált, s ezen források ismeretében megalkotta önálló filozófiai rendszerét az értékelmélet területén. Fő műve *Az ember és világa* több kötetben. Reményik 21 éves volt, amikor Böhm meghalt, tehát tanulmányai során bizonyára kapcsolatba kerülhetett vele.

érinti, önmagát, mint szellem kifejezi és megjelenik a világban, mint önmagának célja"[36]. Az újkantiánus Böhm azt hirdette, azért kell szabadnak lenni, hogy a kötelességek teljesíthetők legyenek. Ez a gondolat szervesen beépült Reményik világképébe.

Mivel Reményik Sándor és Makkai Sándor már a Kolozsvári Református Kollégiumban eltöltött közös diákévek alatt megalapozták életre szóló barátságukat, Makkai életprogramja meghatározó lehetett Reményik gondolkodásmódjának alakításában. Nyilvánvaló, hogy Reményik Makkai Sándortól is hallhatott Böhm munkásságáról, mivel Makkai a filozófia és a teológia közötti kapcsolatot, Böhm ismeretelméletét és értékelméletét követve, azzal a személyiség-felfogással támasztja alá, hogy az emberben lévő istenkép eredendően alakítja a világról alkotott felfogását. Ifj. Fekete Károly szerint Böhm filozófiája tudományos keretet biztosított annak bizonyítására, hogy a vallásban ugyanaz a szellem munkálkodik, mint a kultúrában.[37]

Reményik tanulmányai során életre szóló barátságot kötött Lám Bélával, Olosz Lajossal és Áprily Lajossal. Levelezésük dokumentálja a levélváltók szellemiségét, világnézetét, emberi kapcsolatainak alakulását, személyes problémáit. Lám Bélával (1892–1973), a későbbi mérnökkel, katonával, Boncza Berta eljegyzett vőlegényével iskolatársak voltak a református kollégiumban, de Lám Béla csak akkor figyelt fel Reményikre, amikor 1908-ban az érettségi vizsgán a miniszteri biztos felállt és gratulált neki.[38] Csak később, már egyetemistaként kerültek közelebbi kapcsolatba, az igazi barátság azonban akkor mélyül el köztük, amikor Lám Béla Szibériából visszatérve megházasodik.

Reményik személyiségének megértésében kulcsfontosságú Olosz Lajossal, a leendő költővel folytatott levelezése. A levelezés az egyetemi tanulmányok időszakában kezdődött. Bár a jogi fakultás folyosóin találkoztak először, nem a jogi ismeretek iránti érdeklődés mélyítette el barátságukat, hanem a közös érdeklődési kör, a filozófia iránti fogékonyság, útkeresés a fájdalom, a kilátástalanság és a kétségbeesés válságélményeiből. A bensőséges, családi eseményeket, aktuális politikai, filozófiai és irodalmi problémákat feltáró levelekben két nem átlagos gondolkodású és átlagon felüli intellektualitással rendelkező fiatal eszmecseréjét kísérhetjük végig. A levelekben nyomon követhetjük a 20-as éveiben járó Reményik vívódásait, melyek szorosan kapcsolódnak fizikai állapotához, egészségügyi problémáihoz. Ezek a „beszélgetések" nagyobb többségükben önmagukkal vívott harcuk válságélményeit tükrözik, mindannyiszor utat engedve borúlátó énüknek.

---

[36] REMÉNYIK Sándor, *Etikai és esztétikai érték,* Erdélyi Szemle, Kolozsvár, 1919/19, 212. Vö. UNGVÁRI Zrínyi Imre, *Öntételezés és értéktudat = Böhm Károly filozófiája,* Pro Philosophia, Szeged—Kolozsvár, 2002.

[37] GÖRÖMBEI András recenziója, Ifj. FEKETE Károly, *Tudománnyal és a hit pajzsával (Válogatott Makkai tanulmányok),* Tiszatáj, 2009. 12., 85-89.

[38] LÁM Béla, *Lírai feljegyzések egy kolozsvári polgárcsalád életéből = A barátom, Reményik Sándor,* Kolozsvár, Stúdium, 2002. 85.

Az 1910-es éves elején még csak annyit tudhat a környezet, hogy Reményik irodalmi érdeklődése, művészi érzékenysége átlagon felüli. Még csak érlelődnek benne azok a sajátos hangulati és gondolati élmények, melyek állandó pesszimizmusa és depresszív életérzése mellett is azt mondatják vele, hogy legnagyobb kincse nem mindennapi stílusérzéke. „(…) …annyira önmagamat tettem magam előtt a világ közepévé, hogy a magam értékelésének kielégítőbb eredménye azonnal szebbé varázsolja a világot is”[39] — írja Olosznak egy 1914 decemberében keltezett levelében.

Leveleiből nyomon követhetjük vívódásait a választott polgári pálya idegen volta miatt. Folyamatosan foglalkoztatja az utolsó szigorlatra való készülés gondolata, s nyilván önmaga alkalmatlanságának érzése kerekedik benne felül, amikor Olosz 1913-ban ügyvédgyakornoki munkájáról számol be. A Petőfi Irodalmi Múzeum Reményik hagyatékában szerepel az a dokumentum, mely Reményiket is az ügyvédjelöltek lajstromára teszi, dr. Somodi István joggyakornokaként.[40] Olosz azonban arra biztatja, válassza az irodalmat, melyet küldetésének, önmaga megvalósításának lehetőségeként emleget.

Járosi Andor (1897–1944) evangelikus lelkész, író, színikritikus, a későbbiek során a Pásztortűz állandó munkatársa, akivel Reményik szoros barátságot tart, nagyon jellemző leírást ad erről a korszakról, mely karakterológiai szempontból is érdekes adatokkal szolgál.[41]

Reményik, a rendelkezésünkre álló adatok szerint 1913-ban megírja doktori disszertációját a történelmi materializmus bírálatáról, erről a munkáról azonban a hagyatékban nem maradtak dokumentumok, megszületéséről Olosz Lajossal

[39] *Félig élt élet,* Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2003, 31-32.

[40] REMÉNYIK Sándor személyes dokumentumai, Kolozsvár, 1911. III. 27-1943. VII. 31, V. 4557/309/1-14.

[41] JÁROSI Andor, *Reményik és Rilke (Lehet, mert kell — Reményik Sándor emlékezete),* Kolozsvár, Nap Kiadó, 2007. 32. „Ember nem volt őt képes befolyásolni. Böhm, Somló és Imre Sándor mellett a művész Prohászka egységes világnézetre törő, hatalmas szelleme késztette arra, hogy maga is maga teremtette, egységes világban éljen… (Nem hatott életfolyamára a világ polgári rendje, és a Reményik-ház szolid irányítása sem. Minden mást meg lehetett találni Reményikben, csak a polgári vonásokat nem… (…) nem rendes ember, aki az utolsó szigorlata előtt megfordul, s otthagyja az egyetemet, állást nem tud vállalni akkor, mikor minden komoly barátja pontosan és ragyogóan végez és megindul a karrier útján”. Osztálytársa, a vele egy évben született Indig Ottó, majdani színműíró, forgatókönyvíró és újságíró, aki a kollégium értesítője szerint, korábbi bukása ellenére, sikeresen befejezte jogi tanulmányait, 1916–1922 között már az Ellenzék munkatársaként tevékenykedett. A Reményiknél egy évvel fiatalabb Ligeti Ernő ugyancsak jogi tanulmányainak befejezését követően kezdte meg újságírói pályafutását a *Nagyváradi Napló,* majd a *Keleti Újság* munkatársaként.

folytatott levelezéséből van tudomásunk. Jogi tanulmányait még ekkor sem fejezi be, minden ezzel kapcsolatos megjegyzése bizonytalanságot tükröz.[42]

Ekkor már rendszeresen írt verseket. A PIM-ben található, kéziratos versek között vannak olyanok is, amelyek nem kerültek be egyetlen kötetébe sem. Ilyen például az *Alkonypír* című, VIII. osztályos korában írt verse, „1908. januarius 30." dátumozással.

Ugyancsak a korai versek között szerepel a *Katonai pályára készülő barátomnak,* mely 1908. III. 4-i dátummal jelölt.

1908–1912 között Reményik jogi egyetemi tanulmányait folytatta. Elképzelhető, hogy publikált verseket vagy más prózai írásokat az *Ellenzék*ben vagy más kolozsvári lapokban, azonban ez történhetett név nélkül, vagy R. S. szignálással, melyből nem lehet egyértelműen a szerző kilétére következtetni. Keveset tudunk meg élete alakulásáról a nevezett időszakban, 1912 végéig csak hét levelet írt Olosznak, melyekből mindig kiolvasható önmagával vívott harcának válságélménye.[43]

A Polis Könyvkiadó 2009-ben jelentette meg a *Vércsöppek a hóban* című, rövidprózai írásokat tartalmazó kötetet, mely 1914–1919 között, az első világháború traumatikus élményeit feldolgozó impressziókat rögzít. A *Látomások* címmel megjelent 24 rövidpróza a *Dobsina és Vidéke,* az *Erdélyi Figyelő* és az *Erdélyi Szemle* számaiban olvasható.

E rövid írások hiteles képet rajzolnak a hangulatok csapdájában vergődő Reményik életérzéseiről, egyidejűleg feltárva képzelete gazdagságát, stílusának kifejező erejét. A kis gyűjtemény darabjainak olvasásakor azonnal nyilvánvalóvá válik, hogy érzékenységgel reagál a háború borzalmaira, egyidejűleg művészi törekvéseinek megvalósítását is látja bennük. Így vall erről egy 1914-es, Olosz Lajosnak írt levélben. „Szégyen, nem szégyen, esztétikává vált bennem az egész háború, halkan zsongó színek enyhe világává a borzalmak égő valósága".[44] A helyzetekben rejlő feszültség sajátos belső ritmussal, zenei tartalommal tölti fel a sorokat, „[…] aki leírta őket, már akkor abszolút költő volt, s költészetének első szakaszát élte ki bennük".[45]

Az indító írásban, az *Erdélyi Figyelő* 1914. júliusi számában megjelent *Immortellák*ban találkozhatunk Reményik fenyőivel, melyek Reményiknél, Tompa Lászlónál és a kortárs költőknél az erőt, a kitartást, a megváltoztathatatlant, a méltóságot sugalmazták, a „diadalmas lét" toposzaként jelentek meg.

---

[42] *Félig élt élet,* i. m. 65." Nem tudom, mikor szigorlatozom. Nagyon betegnek érzem magam, s képtelennek kitartó munkára".

[43] *Félig élt élet,* i. m. 31., 34., 37. „Én holnap leszek 22 éves. Szeretném elfelejteni a születésem dátumát. Szomorú mementója annak, hogy elloptam egész életemet". (Kolozsvár, 1912. aug. 29.)

[44] *Félig élt élet,* i. m. 78. Reményik levele Olosz Lajosnak 1914. november 4-én.

[45] REMÉNYIK Sándor, *Vércsöppek a hóban — rövidprózai írások (1914–1919).* Bev. ÁPRILY Lajos, *A megváltó vers,* Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2009, 34.

A háború borzalmait végzetes hatalomként láttatja *a Trombiták szavá*ban. Úgy gondolja, nemzedéke csak akkor vállalhatja a feláldozást, ha *megváltó* nemzedékként az utolsó háborúja lehet az emberiségnek.[46]

A kis kötet címadó írásának vércseppjei a hóban lélektelen anyagként párolognak el a fehérségbe az erdő ágai között. „Ha a gyilkolás tudománya megfosztja az embert emberi mivoltából, a meghalás művészete visszaadja azt néki" [47] — vallja Reményik a maga eszkatológiájával, melyben a háborút démoni végzetnek tekinti, s a megoldást az jelenti, hogy a mennyországban meg lehet találni egy archimédeszi pontot, ahonnan a sarkaiból kiforgatott világot vissza lehet fordítani.

Már a „látomásos" írásokban megfogalmazza Reményik azt a gondolatot, mely egész életében végigkíséri, azt, amely feltehetőleg menekülési útvonal számára, gyenge fizikumát legyőzendő. Erejét, tehetségét abból a tartózkodásból nyeri, mely lehetővé teszi számára a dolgok szépségének megőrzését, a távolság esztétikáját hirdeti, s ez a távolságtartás egyidejűleg csökkenti hétköznapi „élhetetlenségének" kínzó érzését. „(…) az embernek, a léleknek környezetével való érintkezésében bizonyos távolságok betartására van szüksége, hogy a dolgok eredeti szépségét megőrizhesse magának. (…) Az élet törvénye legázolja a szépséget, mert nem akar tudni a tartózkodás törvényéről".[48]

Nem került a kötetbe a *Semleges lélek* című rövidpróza, mely a *Dobsina és Vidéke* 1916. április 2-i számában jelent meg, s amely jelzi Reményik életérzését a számára kényszerű élettérben.

> *Knut Rasmussen* dán sarkutazó, a lapok rövid híradása szerint ez év tavaszán expedíciót tervez Grönland legészakibb részébe. Ez év tavaszán. A felkavarodott, fékeveszett, háborús világ ellenséges erői most feszülnek megpattanásig. Ez év tavasza feszíti őket. A végső nekibőszültségtől s a végső kétségbeeséstől dübörög a harcos nemzetek földje. Ez a tavasz zakatol most minden készülődésben, ez a hajtószíj most a tömeggyilkolás gépkerekén. Ez a tavasz, melynek fátyolos arcára borzalommal nézünk s bús misztériumát félve találgatjuk. Félve várjuk: a tavasz, minden életfunkció megsokszorozója még mit hoz e szörnyű világba, ahol egyetlen életfunkcióként már csak az öldöklés működik zavartalanul. Virágok nyíltával micsoda új borzalmak nyílnak? Rügyek fakadásával hány új seb fakad? Hány halálos titoknak lészen e tavaszon bimbópattanása? Kérdezünk, aggódunk, fázunk, kiver a világ láza mindannyiunkat s fájó érdek-

[46] I. m. 50. „Ez a nemzedék csak úgy áldozhatja fel magát nyugodt lélekkel, ha *megváltó* nemzedéknek tudja hinni magát. Egyes nemzetek relatív igazságának a kivívása még nem megenyhülés, csak olaj az öröktűzre".

[47] I. m. 56.

[48] I. m. 92-93.

lődésünk egészen magukkal viszik, ragadják a végkifejlődés felé rohanó események. Knut Rasmussen pedig elmegy. Most. Ez év tavaszán. Grönlandba megy, nagyon magasra a háborús élet és világ fölé, egy egészen semleges zónába, az örök jég határához. És egyszerűen hátat fordít mindenkinek, ami mögötte marad, a háborús világ e második tavaszának, e vértől buja, halálból élő, lázas őrült és gyilkos tavasznak, a fegyverben szaporábbnak, az emberben megfogyottnak, nagy, döntő, rettentő tavasznak. Knut Rasmussen elmegy, őszig nem várhat az expedícióval s Grönlandban nincs háború és tavasz sincs. Nagy szűz csendben feküsznek a jégmezők s szent testüket nem hasogatják lövészárkok. Olyan tiszták és fölényesen hidegek, akár a dán sarkkutató lelkének jéghegyei. Ez nemcsak egy semleges állam polgára. Ez egy semleges lélek. A legsemlegesebb talán ma Európában, akit ma is sokkal jobban érdekelnek a magas észak fagyos mezői, mint Európa legizzóbb csatatere. Megdöbbent ez a cinikus közöny, ez a hihetetlenül nem törődőm hátatfordítás az emberiség legnagyobb krízisének, s egyszersmind bámulatba ejti a lelki erő és fölény, mely elszakadni bír az egész világtól annak legmozgalmasabb napjaiban, hogy a maga hivatásának élhessen és bámulatba ejt a szellem, mely itt hagyja minden front izgalmát, nyomorúságát, szenzációját, érdekességét s elmegy megkeresni a saját külön frontját az örök jégben. Lehet: kissé meg is utálta az emberiséget. Természettudós, higgadt vizsgáló semleges szemében nemcsak szörnyűk, de kiszerűek is lehetnek a mai nagy napok. Az ember örök kicsinységét és megnőni — nem — tudását mutatják. Lehet: a nyugodt szemlélődés jégvilágába vágyik innen. Ott fönn mér, kutat, konstatál majd, ahová nem világít el az alatta égő Európa, ahol kihunynak a szörnyű szenzációk máglyái a lélekben s csak a jégmező zöld derengése s a rózsaszín északfény sugárzik. Ott fönn él s küzd majd a sarkkutató két ellenségével: a hideggel és az éhséggel. Újságot nem lát, hírt *alulról* nem kap, nem is kíván. Utolsó kutyája s eszkimója vesztén *hősi halált* is halhat esetleg *semleges* területen. S utolsó gondolata akkor az lesz, hogy milyen jó sokezemérföldes távolban halni meg a farkasvermes nemzeti kultúráktól, hogy a jégmezők csöndje mennyivel szebben öl, mint a lármás, nagyhangú gránát és hogy a *természet* mennyivel becsületesebb ellensége az embernek, mint az ember.[49]

A *Dobsina és Vidéke* című, vasárnaponként megjelenő helyi lapban Reményik versekkel is jelentkezett. 1917-ben itt publikált versei közül első kötetébe, a *Fagyöngyök*be csak *A karám előtt* című került be. Még ugyanebben az évben egy au-

[49] REMÉNYIK Sándor, *Semleges Lélek,* Kolozsvár, *Dobsina és Vidéke,* 1916. április 2., 1-2.

gusztusi számban jelent meg a *Nikolaj* és a *Tündérfok* című vers, melyek szintén bekerültek első kötetébe.[50]

A dobsinai megjelenések ellenére a szakirodalom első Reményik-versként a *Búzaföldön* címűt tartja számon, mely az 1894–1949 között rendszeresen megjelenő képes hetilapban, az *Új Idők*ben látott napvilágot, rövid ékezettel, *Buzaföldön* címmel. A vers a *Fagyöngyök* kötetben már hosszú ékezettel szerepel.

A dűlőúton megyek álmodozva,
kalászok kétfelől, amerre látok,
mint tengerből színes kis hajózászlók,
ki-kivillannak a búzavirágok.

Ki-kivillannak kéken-pirosan,
megannyi színes jel a halk hullámon,
jeladások arról, hogy szép az élet
és csendes tengeren a csendes álom.

Kinyújtott kézzel csendesen megyek,
percig kezem a kalász feje-alja
és áldón, mint az elsikló kalászt,
a tűnő életet is simogatja.

A vers közlését Olosz Lajosnak is említi Reményik egy 1916. augusztus 28-i levélben. A verset eredetileg névtelenül küldte be, a pozitív fogadtatásról Kiss József költő-szerkesztő véleményéről olvashatott a postarovatban, melyben a szerkesztő így fogalmazott: „[…] bátran le a sisakrostéllyal”[51]. 1917-ben három alkalommal közölt Reményiktől verseket A Hét című lap.[52] Az 1916 és 1918 között írt versek *Hátrahagyott versek* címmel Dávid Gyula sajtó alá rendezésében jelentek meg 2002-ben. Ezek közül néhány megjelent az Imre Mária által szerkesztett *Jelt ád az Isten* kötetben: a *Szerenád,* a *Processio,* a *Mint hegedűszó, Ma gyóntatóm* és *Isten trubadúrja* címűek.[53]

[50] További verseket olvashatunk a lapban, melyek sem kötetben, sem a *Hátrahagyott versek*ben nem olvashatók: a *Rianás* 1917. február 18-i, az *Alkony* és az *Éji fenyves* 1917. augusztus 5-i, az *Egy golyó monológja* a november 11-i számban.

[51] *Félig élt élet,* i. m. 120.

[52] A januári, februári és áprilisi számokban három olyan verset közöltek — *Isten, A katonák, Forradalom* —, melyek Reményik válogatásában bekerültek a *Fagyöngyök* kötetébe.

[53] Vö. REMÉNYIK Sándor, *Hátrahagyott versek,* sajtó alá rend. DÁVID Gyula, Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2002.

A kötetben vannak azok a PIM Reményik-hagyatékában található, 1916 és 1918 között írt autográf kéziratból származó, géppel vagy tintával datált versek, melyek korábban nem jelentek meg kötetben: *A hegyek, Vödör a kútban, Gyermekláncfű, Éjjeli lombok beszéde, Beethoven-*

A Vajda János nyomdokain indult Reményik Sándor az életet ketrecnek érezte. Egyénisége költeményeiben, az „egészségért való sóhajtás" megnyilatkozása. „Nincs az a látási, hallási benyomás, amely Reményiknél a felszínen maradna: az érzési emlékezés mindet beárnyékolja. Mintha minden benyomást csak egyképpen tudna befogadni: az érzésemlékek hangulati fátylán".[54]

Hangulat és gondolat egyéni színezetű, impresszionista ábrázolásmódra emlékeztető ötvözete jelenik meg már a korai versekben is, önvád és önbizalom, fájdalom, kétségbeesés és remény ambivalenciájának sajátos együttélése. Reményik legtöbbször külső élményekből indul a versépítésben — írta róla Alszeghy Zsolt —, ebbe szövi gondolatélményeit.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:



maszk, Beszélgetés a szívemmel, Őrség a tetőn, Két vers cím nélkül, Akit én ünnepelek, Vasárnap, Isten bal keze, Sebek és forradások, Hagyjátok abba, Tábori posta, Mi öltünk, Jelek, Így esténkint, És akkor hallgatok.

[54] *Lehet, mert kell. Reményik Sándor emlékezete* = ALSZEGHY Zsolt, *Eltávolodás a szereplíri-kustól,* i. m. 109.

Bertha Zoltán

„Társak a Gondban”

(*Sütő András esszéi erdélyi írókról*)

Különleges veretű és sugárzású stílusművészete, prózaköltészete, leíró, elbeszélő és értelmező esszényelvezete külön helyet biztosít Sütő Andrásnak még a magyar remekírók klasszikus sorában is. A gondolattömörítő stiláris erő megteremtésének olyan mestere ő, akinek sajátos kifejezésformáiból a nyelviség és a mondanivaló — szépség és igazság — hatása együttesen, egymást fokozva árad; s a sajátosságok éppen „a szép és az elkötelezettség, a szép és az üzenet” kölcsönhatásának energiáiban rejlenek. Az előadásmód érzékletes gazdagságához az atmoszférikusan fogalomkapcsoló és képzetsűrítő szófűzések, a bensőséges szemléletességet és a filozofikus távlatokat összehangoló mondatszövések, a köznapi, a népi, a természetes, a nemzettörténelmi, a kultúrhistóriai, a mitologikus, a vallási tudattartalmakat dúsan társító gondolati-bölcseleti fordulatok éppúgy hozzátartoznak, mint az emelkedett és a játékos, a retorikus és az anekdotikus, a tragikus és a humoros hangnemek, a fájdalmasan keserű és a vigasszal-reménységgel bizodalmas hangulatok — s mindezek időtlenné zamatosuló összetettsége. Az eddigi stilisztikai vizsgálódások sorát gyarapító továbbiak bőségesen tanulmányozhatnák ezt a szóképi, metaforikus, jelentéstani sokféleséget és sokrétűséget, plasztikus konkrétság és szivárványos elvonatkoztatás, elokvencia és eufónia változatos összefüggéseit, kutatva a kristályossá gyöngyözött szentenciák, az életbölcsességgel és létderűvel melegített emberiességet árasztó elmélkedő futamok, a mélységesen személyes és közösségi sorsproblémákra rávilágító igazmondások artisztikus varázsának titkait a nyelvi matériában és a nyelv fölötti szférákban. Lehet, hogy későbbi, az ezekbe az alkotásokba foglalt élet- és műveltséganyagtól már csak távolodó olvasónemzedékek számára éppen ezek a szuggesztív stílushatások válnak közvetlenül és elsődlegesen megragadóvá és megigézővé, így irányítva a figyelmet a bennük revelálódó létgondokra és üzenetekre. Azokra a jellegzetes erdélyi, kisebbségi és egyetemes magyar sorskérdésekre például, amelyeknek emberi, erkölcsi, lelki, érzelmi, szellemi jelentőségét másfelől viszont éppen a művészi beszéd minősége képes oly megrendítően árnyalni és kitágítani. Így szövetkeznek „a szavak nagyfejedelemségének” benépesítői, örök emberi és művészi értékek képviseletében a nyelv önkijelentő létigéi és a létezés rejtelmes nyelvjelei: mondathajlatok sorsigazságai.

„Hát semmivé lesz itten, ami mindenünk volt?” — horgad föl például a pusztulás rémével viaskodó aggodalmas-ráébresztő kérdés, amelyben a népies-archaikus helyhatározószó-változat (az „itten”) vagy a „mindenünk” névszóalakban

megjelenő többes számú személyrag — tehát a meghitt-családias ragaszkodás leheletfinom toldalékai — által az elsorvadás megrázóan test- és lélekközeli tényveszedelme idéződik föl; miközben az architektonikus arányossággal tagolt vonatkozói mondatösszetétel a megsemmisülés borzongató folyamatát és apokaliptikus végállapotát is megindító méltóságőrzéssel, nyelvi és spirituális önbecsüléssel képes jelezni. „Úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk” — hívja elő egy másik aforisztikus tételmondat a látszólagos egyszerűségben szintén meghúzódó egzisztenciális, egyszersmind biblikus-szakrális mélyértelműséget. A banálisan hangzó „meg kell maradnunk”-jellegű felszólítás vagy figyelmeztetés helyett az egy utalószavas főmondattá és egy kötőszavas módhatározói mellékmondattá alakulással valamifajta igei parancsolatszerű ritmust, tónust és mondattempót vesz föl ez az intelem; valami kimért, szelíd, nyugodt, de annál határozottabb ütemhangsúlyt. A tisztán hullámzó, egyenletes dallammenetben nincs kapkodó, zaklatott sietség, a mondatrészek nem rövidülnek, nem esnek ki, s a megmaradás imperatívuszának kétféle erős igével való nyomatékosítása, mintegy szimmetrikus kétfelé bontása-húzása: nemcsak magát a helytállás célzott létkövetelményét, hanem az ennek a szolgálatába, perspektívájába állított cselekvéséthosz magasrendűségét is ösztönző hitelességgel sugallja. S a morális kitartásban gyökerező kötelességérzetnek számtalan más tézisszerű megfogalmazásban is benne feszül a szakrális értelme és vonatkozásrendszere. „Vagyok, aki voltam, és lészek, aki vagyok”; „Maradok, másként nem tehetek!” — szólnak a példázatos lutheri öntanúsításra is rímelő vallomástételek, vagy: „itt maradni kell akkor is, hogyha nem lehet” — jegecesedik ki „Erdély tizenegyedik parancsolata”-ként a Makkai Sándor-i „nem lehet” és a Reményik Sándor-i „ahogy lehet” visszhangzó létparadoxonaival is megbirkózó erkölcsi alaptörvény. A jelentésutalások egész hálózatos szövedékét átfogó és új felismerésekkel bővítő súlyosszavúság mintapéldái az ilyenféle kijelentések: a kollektív sorstudat mélyeit fölfakasztó, embervoltunk egészét megrezdítő, kortalan ősigazságok biztonságával igazító jelmondatok: Ady Endre-i, móriczi, Németh László-i, illyési, Tamási Áron-i szózatok és maximák mellett fölfénylő szállóigék.

*

Az életérdekű Sütő-mondat tehát: különleges esztétikai fenomén. Mívessége hangtani, szerkezeti, hangulati, gondolati alakjában egyaránt megmutatkozik; jelentéstartományát a logikai és érzelmi horizontok, a lírai és intellektuális vonatkozások együtt szélesítik. Az akár az egyszavas párbeszédektől a szubtilis okfejtésekig, a valóságízű helyzetrajztól a szenvedélyes általánosításig és lényegkövetkeztetésig hallatlan változatossággal terjedő esszészöveg-típusokban is mindig kényes egyensúlyt tart a közlendő szilárd értelmi váza, eszmei építménye és poétikus telítettsége: érzületet és gondolkodást, tapasztalást és tanítást egyeztető gazdagsága. „Bűbáj, varázslat, s mi minden még: Sütő nyelvi szempontból teremt

újjá bennünket: senkinek sincs nálunk olyan öntörvényű nyelve, mint neki" — állapította meg erről Bretter György. Vagy Deák Tamás: „igazi műfaja a legősibb és a legkényesebb: *a mondat*"; „irodalmunk legartisztikusabb alakja, Tamásinál is kényesebb fülű, választékosabb"; és Bajor Andor: „Sütő a legszebben fogalmazó jelenkori magyar írónk"; „közel jut a szólásmondáshoz, az egy mondatba lepárolt értelmezéshez vagy tapasztalathoz"; „ezt az ősi és eddig ismeretlen nyelvi anyagot át- és átszövi a zsoltáros fogalmazás, Szenczi Molnár Albert és Károli Gáspár fordulatai adják a szó emelkedettségét és patináját"; „Sütő mondatai szigorú, fehérre meszelt falak közül szállanak a magasba. Mesévé színesedett igék." S az erőteljes közvetlen hatással bíró szövegforma tovagyűrűző jelentéskörökkel vezet át azokhoz a dimenziókhoz, amelyek az írói világkép egészének lényegi karakteréről árulkodnak, amelyek szemlélet és magatartás alapjegyeit láttatják. Az „ahogyan mondja" elválaszthatatlan a sütői műben attól, „amit mond", s annak is legalább két hatalmas övezete rétegződik egymásra. Az egyik egy szuverén és teljességigényű látásmód erkölcs- és létbölcseleti felfedéséhez járul hozzá, a másik a megszólaltatott szellemi értékbirodalom továbbélését segíti elő. Nevezetesen: Sütő András esszévilágában többek között egy markáns erdélyi kincsestár, egy transzilván szellemi univerzum boltozódik föl, amely egyrészt híven tükrözi és jellemzi megalkotójának arculatát, beállítottságát, látókörét. Másfelől viszont úgy zajlik egy egész lenyűgöző szellem- és kultúrtörténet megelevenítése, hogy annak során nemcsak az értelmezés mikéntje, hanem az értelmezett tárgy mibenléte is izgalmassá válik. Apáczaitól Kemény Zsigmondig, Orbán Balázstól Benedek Elekig, Kós Károlytól, Tamásitól, Kemény Jánostól a kor- és nemzedéktársakig felsorolhatatlan azoknak a serege, akik az egyetemes magyar irodalom nagyjai, Ady, Móricz, Illyés, Németh László, József Attila, Veres Péter, Nagy László és a többiek, s a magyar kultúra egyéb területeinek kiválóságai, színészek, zenészek, képzőművészek mellett és között, akár az erdélyi festők, szobrászok, népművészek és kézművesek társaságában felvonulnak. A róluk szóló írások többféle kötetben, személyes, közügyi, történelmi, kisebbségvédelmi, sorselemző esszékkel vegyesen jelentek meg. Felvetődhet tehát az ötlet: összeállítani mondjuk egy Sütő András szorosan erdélyi irodalomtörténeti, illetve irodalomtörténeti vonzatú és kritikai írásait (különféle időben és céllal készült reflexióit, „tűnődő" „arcképvázlatait") tartalmazó — így (utólagos kompilációval bár) egyfajta tematikus (noha nem egységes, hanem mozaikos, szemelvényes — látszatra akár elegyes) szubjektív irodalomtörténetté szerkesztett könyvet. Csupán egy szelet, egyetlen metszet az életműből: s odahelyezhető lenne a huszadik századi erdélyi magyar irodalom egészének jellegéről értekező kiemelkedő művek, illetve akár az egyes tárgyalt írókra vonatkozó szakmunkák mellé; részint új megvilágításba hozva a jeles írástudók viszonyulását is egymáshoz. Ugyan önkényes, de jó szándékú utókori módszerrel nyitni ablakokat Sütő András írásművészetének erre a vetületére is — hasonlatosan a Németh László világirodalmi tanulmányait új önálló („világirodalom-történeti") könyvsorozattá összeválogató eljáráshoz.

*

Ennek az impozáns erdélyi irodalom- és kultúrtörténeti kincsesháznak, önismereti thesaurusnak, enciklopédikus tudástárnak csak a körvonalai is alig felmérhetők: az együttélő erdélyi népek sokszázéves sorstörténelmétől, a székelység ősörök létküzdelmétől, a mezőségi, a szórványmagyar népélet hagyományaitól, a Bethlen Gábor-i fejedelemségtől, a „tündérkert”-örökségtől, a „nagy romlás”, a trianoni országvesztés, a folytonos „hungarocídium”, az anyanyelvi zsugorodás időszakain át, „omló egek alatt” a mégis-megmaradást hirdető, a „sajátosság méltóságát” féltő és őrző, „égtartó” emberek kultúramentő igyekezetéig és teljesítményéig, el egészen a „fülesek és fejszések” közé szorult közelmúltat és napjainkat meghatározó irodalmi, politikai jelenségekig. Folyvást az „engedjétek hozzám jönni a szavakat” imádságkérelem szükségérzetében, „az Idő markában” — „erdélyi változatlanságok” közepette.

A régi nagy hazatérők (Misztótfalusi, Apáczai) után az újabbak, Benedek Elek, Kós Károly, Kuncz Aladár, Tamási Áron: ugyancsak a hűség, a sorsválasztás és küldetésvállalás, a szülőföld-misszió példateremtői. Tanítómesterek és alapítók; miként Kemény János, akinek marosvécsi várából az első világháborút követő felbolydulásban írók menedéke lett: „újfajta haditanácskozások színhelye a megtartó szellem fegyvereinek számbavételével. Báthori Gábor, Rákóczi György és megannyi főúr várának utolsó gazdája, Kemény János új értelmet adott a griffmadaras, dámvadas címernek: a kisebbségi humánum jegyében fogant erdélyi magyar művelődés felkarolásának mecénásáét.” Sütő András esszéi, az ő szellemüket folytonosan ébresztő emlékezései bizonyságtételek voltak a legnehezebb időkben is: értékvédő, örökségmentő, tradíciótudatosító vitairatok — minden lélekgyilkos, kultúraellenes, magyarpusztító szándékkal és erőszakkal szembeszállva, hadakozva. (A megbélyegzések évadán; amikor „Kós Károly? Transzilvanista. Nyírő? Fasiszta. Bánffy Miklós? Volt külügyminiszter és főleg dilettáns. Dsida? Katolikus. Makkai viszont református. Reményik irredenta, Kemény János földbirtokos, Balázs Ferenc unitárius, Bözödinek pedig biblikus témájú regényrészlete jelent meg, eo ipso: antiszemita.”) Megküzdve az annyiszor (s „az egész helikoni gárdával” együtt) „miszticizmussal”, „nacionalizmussal” vádolt Tamási Áron „rendes feltámadásáért” is, kifejtve, hogy a nagy székely klasszikus („akár a legendabeli honalapítók”) hogyan kereste mindig „az *OTTHON* felé vezető utakat”, „ár ellen úszva” „a mindennapok tiszta vizeit, s mindig a forrás közelében” — s vigaszt „jégcsapos évszakban az otthoniasság káprázatával”. Rámutatva ugyanakkor e „szomorúságos”-„kacagásos” világszemlélet tágasságára, az egyszerre „minden ízében székely és általánosan emberi” vonásaira, regionális, nemzeti és egyetemes látásformák harmóniájára. Felpanaszolva és kipellengérezve a Tamási negyven évvel ezelőtti farkaslaki temetését kísérő rosszindulatú és ostoba gáncsoskodás körülményeit (de közben, mintegy ellenpontjaként mindennek, közreadva a szertartáson elhangzott lélekemelő autentikus népi halottsirató ének Ta-

mási Gáspár lejegyezte szövegét is), s a kilencvenes évek végén szintén és még mindig (most megint részben másféle közönyösséggel, „nemzeti nihilizmussal", „gyökértelenséggel", széthúzással és külső-belső ellenségességgel szemben) magyarázni kényszerülve a száz éve született Tamási Áron bátor, egy „kollektív árvaságra ítélt emberi közösség" önrendelkezését követelő, „jégtörő gondolatainak" aktuális érvényét; hogy „Emberek! Mind magyarok vagyunk!" Olyan helyzetben, amikor — az idézett Tamási szellemesen találó szavai szerint — „a háború előtt… az a magyar ember volt a nacionalista, aki egy más nemzetiségűnek a fejére ütött; negyvenöt óta pedig az a magyar ember a nacionalista, aki feljajdul, amikor egy más nemzetiségű neki üt a fejére".

Színes, élvezetesen eleven életrajzi, intézmény- (színház-, sajtó-, folyóirat- stb.) történeti mozzanatokkal megélénkített közelképekben, karakterfestő részleteket és áttekintő értékeléseket szervesen ötvöző kisportrékban villantja fel Sütő András a régiek, a nála idősebbek arcát, akik fiatal korában mentorai, pártfogói voltak, s akiktől oly sokat tanult újságírásban, lapszerkesztésben, kultúraszervezésben — és írástudói elhivatottságban. Kós Károlyét, akinek prózája „kovácsoltvaskapu-rengeteg", „gótikus tornyok harangjainak szólása", s akinél szerinte sűrűbb és kristályosabb történelmi levegőjű regényeket talán senki nem írt; Molter Károlyét, „a humanizmus zászlótartójá"-ét, a szatirikus Tomcsa Sándorét, a „szarvasiramú" logikájú Szabédi Lászlóét; a székelység helyzetét „második Orbán Balázsként", „tárgyilagos keserűséggel" felmérő — „a legjobbak és legszerencsétlenebbek közül való székely regényíró, szabadverselő poéta, tudós történész és szociológus falukutató" — Bözödi Györgyét; az ügyszolgálatot „kötelességperzselten" végző, „Erdély legnagyobb magyar publicistájaként" a kisebbségi jogegyenlőségért csatázó Kacsó Sándorét; a „magyarózdi Ikaruszként" a „falukozmosz tökéletes ismeretét" hordozó Horváth Istvánét; a mindenkori ifjú nemzedékek nemes törekvéseit felkaroló Balogh Edgárét; a legjobb óráiban az egy Gorkijhoz, egy Veres Péterhez hasonlítható Nagy Istvánét; a valósághű ábrázolásra, a riportrealizmusra törekvő Szilágyi Andrásét; az igazságához a „Kolhaas Mihály módján" mindenét elveszítő Kurkó Gyárfásét — és így tovább. Elmesélve például Asztalos Istvánról — „a legnagyobb romániai magyar parasztlap", a *Falvak Népe*, illetve a kitűnő gyermeklap, a *Napsugár* szerkesztőjéről, fémjelzőjéről —, hogy miképpen ígérte neki, a pályakezdőnek (a *Falvak Népé*nél főszerkesztő-utódjának): ha valami érdemlegeset ír, „negyedik, tiszteletbeli Istvánnak" befogadják majd maguk közé a „három Istvánok" (Asztalos, Horváth, Nagy). Vagy hogy a „derű szikráit ontó" Asztalos István, akinek „humora az elesettség tragikumának Janus-arcát lobogta körül" — s amely sírást-kacagást keltő humor „az idők átvészeléséhez nyújtott mindenkori segítséget" —, egyszer a közösségi sorsirodalom „földhözkötöttségéről" (az „egyetemes érvényűben a *változat*" hitelességéről) elmélkedve-beszélgetve a homlokára csapott: „Ez az, barátocskám! Anyajegyes irodalom!" S még hozzátette — „jó, diótörő" nevetésével —: „Hogy én csak ma este is mi mindent tanultam magamtól!"

Érdekes adalékokkal, a korabeli polémiák és eszmecserék lenyomatát őrző dokumentumanyaggal szolgálnak a háború után induló pálya- és nemzedéktársakhoz vagy a fiatalabbakhoz kapcsolódó jegyzetek, méltatások vagy vitairatok is — sokoldalúan megvilágítva a nyitottságában is következetes sütői irodalomeszményt (például amit a többször önmegerősítő helyesléssel felemlegetett turgenyevi, Thomas Mann-i megállapítások tükröznek: hogy „az emberi csak a nemzetiben tud megvalósulni”; hogy „nemzeten kívül nincs művészet”; s hogy „saját arc nélkül ideális arc sincs; a magunk arculata nélkül csak kifejezéstelen, üres arc lehetséges”). Bajor Andor parodisztikus társadalomkritikai humoreszkjeiben a „butaság trónfosztását”, Veress Dániel történelmi drámakísérleteiben a krónikási szándékot dicséri Sütő András; Kányádi Sándor elkomoruló költészetében a valóságérzék diktálta hangváltásokat, a „közösségi gondjainkban virrasztó-vergődő lelkiismeret” megrendítő versdokumentumait; Beke Györgynek az Orbán Balázséhoz fogható, „Orbán Balázs-i ihletésű, erdélyi magyar múltunkat feltáró, siralmas jelenünket jelző” hatalmas munkásságában pedig a megmaradáshoz (a nemzeti tudat- és „nyelvkárosultság” elhárításához) elengedhetetlen számbavétel egyedülálló elvégzését. Az erdélyi magyarság népéletének, „évezredes történelmének, kultúrájának írásos megörökítése, pusztuló — mert pusztított — szellemi kincseink begyűjtése” Beke György transzilván régiókat bemutató szociografikus riportjainak, regényes életrajzainak óriási érdeme — az „etnikai üldözés”, a beolvasztás, az erőszakos „homogenizáció”, az elidegenítő-nyelvvesztő tömeges kényszerasszimiláció elszenvedésének („Tündérkertünk pusztulásának”) ordas idején; azé a vándor-mindenesé, akinek neve hallatán annak idején „cenzorok és pártos hitnyomozók, karrieréhes szerkesztők, magyarfaló minisztériumi fejvadászok kaptak dührohamot. »Mit akar Beke az erdélyi magyarok számbavételével?!«”

Eszméltető sokszempontúság és meggyőző célirányosság így társul Sütő András gondolatmeneteiben; hosszabb-rövidebb kommentárjaiban, alkalmi megnyilatkozásaiban — jubileumi köszöntő, ünnepi laudáló, végbúcsúztató, „kopjafás” emlékállító beszédeiben, írásaiban, nyílt leveleiben is. A tisztelet, a humanitás melegével szól alkotótársaihoz, íróbarátaihoz — és róluk (kik „társak a Gondban”). Elemez is, értékel is. A Forrás-nemzedék egyik mértékadója, Bálint Tibor nagy regénykompozíciói kapcsán „az anyanyelvűségben az ő csodálatos, mert tárgyszerű és mégis poétikus nyelvezetét”, a drámai-látomásos epikai freskók művésziségét méltatva domborítja ki az elhallgatott történelmi tragédiák, a legvéresebb aktualitások megbolygatásának úttörését — szemben az olyan divatos egyetemességtannal, amely nyomán „az értelmi és lelki közöny sarki éghajlata kifagyasztotta a Jelen konkrétumait, a szülőföld és az anyanyelv szavát”. Farkas Árpád konok-szenvedélyes lírájának egész hossz- és keresztmetszeti színképét vázolva hangsúlyozza a „tündökletes esztétikai gazdagság”, a „váratlan gondolati-képi bőség”, a „szokványt hökkentő jelzők, metaforikus fogalmak szédületes rajzásának” költészetalkotó szerepét; hogy aztán az erkölcsi tartás (az „élő lelki-

ismeret") minőségét taglalhassa a „férfias hűség fortissimóiban": ahogyan az „Erdélyi Nagy Télben" a költő „a föld alól is vigaszt remél a magunk megőrzéséhez", s a hóba vágott alagutakkal a magyart a magyarhoz vezető önvédelmi küzdelemre serkent. Merész „virrasztó-víziókkal" kiáltva világgá „a nyelvi jogfosztottak, a magyartalanításra ítéltek közösségének kálváriáját". Mert: „végvári létben folyik a jákobi küzdelem a remény és rettenet angyalával, aki éjszaka száll alá rossz csillagzatunkból. Egyszer Isten arcával, máskor a haláléval."

Lét és nemlét határmezsgyéjéről szólítanak meg minket ezek a sorsproblémás gyötrelmek, kitágítva az irodalmi gondolkodás egzisztenciális kereteit; a problémaboncolgatás között pontos és gyémántossá csiszolt hitvalló, ars poeticának beillő irodalomszemléleti axiómákkal (kötődjenek ezek a megnyilvánulások Gaál Gábortól Balla Károlyig, Székely Jánostól Fodor Sándorig, Kabós Évától Csőgör Andrásig, Szász Jánostól Szőcs Kálmánig, Magyari Lajostól Bogdán Lászlóig vagy az olyan személyiségekig is akárkihez, mint Vita Zsigmond, Faragó József, Nagy Pál, Domokos Géza, Huszár Sándor, Gálfalvi Zsolt, Páll Árpád, Kántor Lajos vagy Tőkés László és mások). Még egy pályakezdő novellista-drámaíró, Kincses Elemér Forrás-kötetének ajánlásakor is ilyesfélék felvetéséig, illetve leszögezéséig jut Sütő András, a hetvenes évek elején: „Mi más az író, ha nem az a torkon-ragadott reménység, akitől a szorongó lelkek sokasága azt várja, hogy nevében is szóljon?"; „Korok s ízlések, világnézetek és esztétikai rendszerek változásaiban az írás továbbra is hegyibeszéd marad." S a prófétai, prédikátori igazságok hirdetése bajvívó hősiességet is megkíván vagy feltételez: ahogy azt a Julianus-díja alkalmából üdvözölt székelyföldi író-publicista, Sylvester Lajos is annyiszor demonstrálta nemes harcaiban, a torokszorító fájdalmat gyakran a furfanggal oldva. Például amikor a nyolcvanas években (a „helységnévháborúban") már le se lehetett írni az erdélyi települések becsületes magyar nevét (még az amúgy is egyre korlátozottabb magyar nyelvű szövegekben sem), akkor Sylvester Lajos úgy cselezte ki a tiltó rendeletet, hogy cikkeinek aláírásakor a saját neve helyett a szülőfalujáét használta: „Csernátoni" Lajos. „Anonimitásba vonult, hogy beköltözhessék egy tiltott, üldözött, tagadott, szent fogalomba, behúzódott oda, mint csiga a házába, a szülőfalu nevébe".

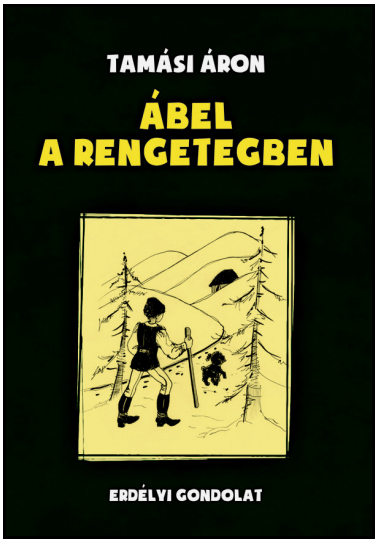
*

Sütő András credoi nemcsak saját műveit: a régi és a huszadik századi erdélyi irodalom fő vonulatait is bevilágítják, besugározzák. Vallani és vállalni: programja, hite, missziója volt ez neki is. Amit a helikonistákról összegez: történelemmel, erkölccsel, megélt és megteremtett igazsággal átitatott confessio az egyben. Tegnapot és mát — a vétetés és a megérkezés szellemmagaslatait zendítő igék. „Mit hirdettek meg Kós Károly(ék) Kiáltó Szavai? Ébresztő szavak voltak az országdarabolás utáni eszméletlenségben. Új Erdélyország építésére serkentő szavak voltak akkori — teljesen kifosztott állapotunkban, főleg remény, bizakodás,

lelki talpraállás dolgában. Nemzeti tudatunkat erősítő szavak voltak azok, a már régen eltervelt, távlati stratégia szerinti magyartalanításunk vészkorszakában.” „Olyan időben, mikor az elszakított nemzetrészek önazonosságának védelmében drámai veszteségek gyöngítenek minket, sajgó nosztalgiával merülhetünk el újból és újból a helikonisták ma is élő-ható örökségében. Nem vigasz, hanem fájdalmas tanulság, hogy az önmagát ismétlő történelem súlya alatt ma is azokat tarthatjuk sorsunk leghitelesebb kimondóinak, énekeseinek és krónikásainak, akik Kemény János várában ismerték föl végvári létünk követelményét az irodalomban is: a magunk megőrzésének parancsát.”

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2012-ben megjelent:



Székely Útkereső

Irodalmi és művelődési folyóirat

IV.

A Székely Útkereső és a Székely Útkereső Kiadványok sajtóvisszhangja 1990 és 2007 között

I.

Időrendi mutató

Összeállította: Beke Sándor

1990

Lapozgató. *Hargita Népe,* 1990. április 19.

Kardalus Erika: Egy mondatban… Hargita megyéből. *Romániai Magyar Szó,* 1990. április 27.

B. E.: „Csak a való igazat…" *Valóság,* 1990. május 11.

Lapszemle. *Keresztény Szó,* 1990. május 13.

Szabó Barna: Szedés-tördelés — számítógépen! *Romániai Magyar Szó,* 1990. május 22.

Megjelent a Székely Útkereső 2-es száma. *Hargita Népe,* 1990. május 22.

Bölöni Domokos: Székely Útkereső. *Helikon,* 1990. május 25.

Romániai magyar sajtó 1990. *Művelődés,* 1990. 4-5. szám

Barabás István: Lapszemle. *A Hét,* 1990. június 7.

G. I.: Székely Útkereső. *Bihari Napló,* 1990. június 10.

Barabás István: Lapszemle. *A Hét,* 1990. augusztus 2.

B. A. M.: Lapszemle. *Keresztény Szó,* 1990. augusztus 12.

A. G.: Lapozgató. *Ring* (Budapest), 1990. szeptember 5.

Megjelent a Székely Útkereső 6-os száma. *Hargita Népe,* 1990. november 8.

Székely Útkereső. *Hargita Népe,* 1990. december 11.

Székely Útkereső (6-os sz.). *A Hét,* 1990. december 13.

Kardalus János: Mit jelent a székelyek útkeresése? *Székely Útkereső,* 1990. 8-9. szám

Józsa T. István: A hazai sajtó új térképe II. *Korunk,* 1990. 12. szám

Bölöni Domokos: Papírrobbanás. *Látó,* 1990. 12. szám

1991

Cseke Gábor: Sajtóláz? *Romániai Magyar Szó,* 1991. január 19-20.

Kelemen Katalin: Hargita megye magyar nyelvű időszaki kiadványai. *Székely Útkereső,* 1991. 3. szám

Komoróczy György: Élt huszonnégy évet. *Udvarhelyi Híradó,* 1991. 16. szám

Barabás István: Lapszemle. *A Hét,* 1991. április 25.

Pintér D. István: Székelyudvarhely sajtó-tavasza. *Fiatal Fórum,* 1991. 25. szám

Székely Útkereső. *Hargita Népe,* 1991. július 4.

Székely Útkereső. *Családi Tükör,* 1991. 9. szám

Barabás István: Lapszemle. *A Hét,* 1991. július 18.

Megjelent a Székely Útkereső 3. száma. *Hargita Népe,* 1991. szeptember 14.

Barabás István: Lapszemle. *A Hét,* 1991. szeptember 19.

Barabás István: Röviden. *A Hét,* 1991. szeptember 26.

Takács Éva: Egyedül az éjszakában. *Hargita Népe,* 1991. szeptember 28.

Pálvölgyi Endre: Holmi. *Könyvtáros* (Budapest), 1991. 10. szám

Megjelent a Székely Útkereső 4. száma. *Hargita Népe,* 1991. november 28.

Barabás István: Röviden. *A Hét,* 1991. december 5.

Róth András Lajos: A székelyföldi kultúra szolgálatában. *Székely Útkereső*, 1991. 5-6. szám

1992

Megjelent a Székely Útkereső 5-6. száma. *Hargita Népe,* 1992. március 19.

Bemutatkozik a Székely Útkereső szerkesztősége. *Székely Útkereső*, 1992. 1-2-3. szám

Barabás István: Lapszemle — madártávlatból. *Székely Útkereső,* 1992. 1-2-3. szám

Székely Útkereső (III. évfolyam, 1-2-3. szám). *Média,* 1992. ?.

Barabás István: Röviden. *A Hét,* 1992. június 25.

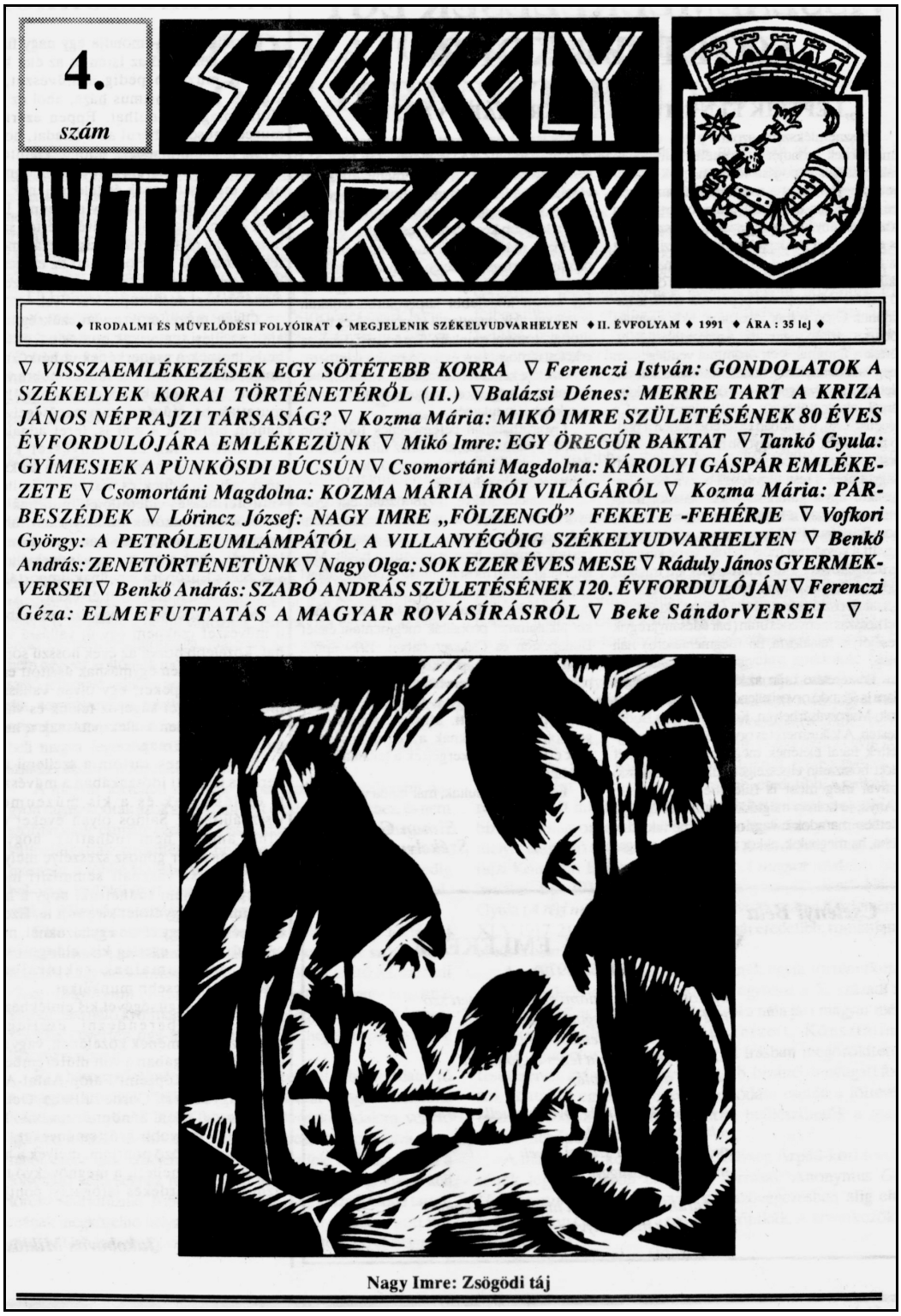
Tófalvi Zoltán: Romániai magyar sajtó — összeomlás előtt? *Korunk,* 1992. 7. szám

Lőrincz József: A szellemi autonómia műhelyei Székelyudvarhelyen. *Korunk,* 1992. 7. szám

Barabás István: Székely Útkereső. *A Hét*, 1992. szeptember 17.

Székely Útkereső. *Hargita Népe*, 1992. október 30.

Barabás István: Székely Útkereső (1992/4). *A Hét* (Lapszemle), 1992. december 25.



A második évfolyam 4. számának a címlapja

1993

Székely Útkereső. *Magropress,* 1993. október
Megjelent a Székely Útkereső. *Hargita Népe,* 1993. november 17.
Székely Útkereső. *Polgármesteri Közlöny,* 1993. november 18.

1994

Erdélyi Gondolat Kiadó. *Könyvvilág,* 1994. február
Metz A. Márton: Erdélyi Gondolat — Székelyudvarhely. *Hargita Népe,* 1994. április 23.
Kádár Melinda: Letűnt lapok nyomában. *Udvarhelyi Híradó,* 1994. augusztus 2.
Ráduly János: Székely Útkereső Antológia. *Székely Útkereső,* 1994. 1-2-3. szám
Bálint András: Erdélyi Gondolat. *Hargita Népe,* 1994. szeptember 3.
Erdélyi Gondolat. *A Hét,* 1994. október 7.
Komoróczy György: Erdélyi Gondolat. *Erdélyi Napló,* 1994. október 12.
Erdélyi Gondolat. *Polgármesteri Közlöny,* 1994. október 20.
Székely Útkereső. *Polgármesteri Közlöny,* 1994. december 15.

1995

(g-t): Székely Útkereső Antológia. *Könyvvilág,* 1995. január
Székely Útkereső. *Polgármesteri Közlöny,* 1995. január 12.
Székely Útkereső. *Hargita Népe.* 1995. január 13.
Kozma Dezső: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó kiadványai. *Szabadság,* 1995. január 19.
Barabás István: Székely Útkereső (3). *A Hét* (Lapszemle), 1995. február 3.
Kántor Lajos: Sajtó és önvizsgálat. *Művelődés,* 1995. február
Bogdán László: Székely Útkereső. *Háromszék,* 1995. március 11.
Fodor Sándor: Érdemes odafigyelnünk. *A Hét,* 1995. március 17.
(sz): Székelyudvarhely szellemi műhelye: az Erdélyi Gondolat Kiadó. *(Júliusi) Magyar Fórum,* 1995. július

1996

Beke György: Székely Útkereső. *Honismeret* (Budapest), 1996. 2. szám
(B. R.): Székely Útkereső. *Udvarhelyi Híradó,* 1996. július 25.
Székely Útkereső. *Népújság (Múzsa melléklet),* 1996. augusztus 9.
N. J.: Ötéves az Erdélyi Gondolat. *Szabadság.* 1996. szeptember 12.
Székely Útkereső. *A Hét,* 1996. november 22.
Székely Útkereső. *Encyclopaedia Hungarica, III. kötet,* Magyarságtudat Lexikon Alapítvány, Calgary, Kanada, 1996

1997

Székely Útkereső. *Romániai Magyar Ki Kicsoda.* A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Scripta Kiadó közös kiadványa, 1997

Erőss Attila: Gondolatok a sajtóról. 200 éves az erdélyi magyar újságírás. *Custos Kiadó,* 1997

1998

B. D.: Ráduly János a rovásírásról. *Népújság,* 1998. július 25.

1999

Beke György: Az én himnuszaim. *Nyugati Magyarság* (Kanada), 1999. január-február

P. Buzogány Árpád: A Székely Útkereső Kiadványok. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató,* 1999

A Székely Útkereső és Erdélyi Gondolat sajtóvisszhangja 1990 és 1998. december 31. között. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató,* 1999

Csire Gabriella: Székely Útkereső Kiadványok. *Székely Útkereső*, 1999. 1-2-3-4. szám

Gábor Dénes: A Székely Útkeresőtől az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóig avagy Előbeszéd az előkészületben levő Székely Útkereső 1990–1999-es antológiájához. *Székely Útkereső*, 1999. 1-2-3-4. szám

Beke Sándor: 10 éves a Székely Útkereső. Ünnep és búcsú avagy Egyik kezünkben zászló, a másikban penna. *Székely Útkereső*, 1999. 1-2-3-4. szám

2000

Sylvester Lajos: Csaba királyfi csillagösvényen. *Háromszék,* 2000. február 12.

Sarány István: Könyvműhely Székelyudvarhelyen. *Hargita Népe,* 2000. március 24.

Pintér D. István: Évtized múltán. *Udvarhelyi Híradó,* 2000. augusztus 22.

G. D.: Székely Útkereső. *Új Magyar Irodalmi Lexikon, III. kötet,* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000

2001

Kuszálik Péter: Székely Útkereső. *A romániai magyar sajtó 1989 után.* Teleki László Alapítvány — Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest—Kolozsvár, 2001

Ráduly János: Hattyúhívó. *Népújság*, 2001. április 7.

2002

Nagy Olga: Az Erdélyi Gondolat szerepe, jelentősége. *Szabadság,* 2002. január 19.

Nagy Olga: 10 éves az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató,* 2002

2003

Ráduly János: A vadasdi terméskő jelcsoportja. *Népújság,* 2003. március 22.

2004

Az Erdélyi Gondolat és a folyóirat, amelyből a kiadó megszületett. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató,* 2004

Székely Útkereső. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató,* 2004

Székely Útkereső Kiadványok. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató,* 2004

Nagy Olga: Az Erdélyi Gondolat szerepe, jelentősége. *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató*, 2004

2007

Barabás István: Szent lobogók. *Hargita Népe,* 2007. május 26.

Regéczi Szabina Perle: Beke Sándor istenes verseiről. *Szövétnek,* 2007. 4. szám

Sipos Erzsébet: Az imádság a lélek anyanyelve. *Nyugati Jelen,* 2007. augusztus 28.

P. Buzogány Árpád: A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében. Hagyomány és helyismeret közelképben. *Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,* Székelyudvarhely, 2007

Beke Sándor: Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről. *Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó,* Székelyudvarhely, 2007

A sajtóvisszhangban szereplő lapok, folyóiratok és kiadók listája

A Hét (Bukarest). Társadalmi, művelődési, tudományos és környezetvédelmi hetilap.

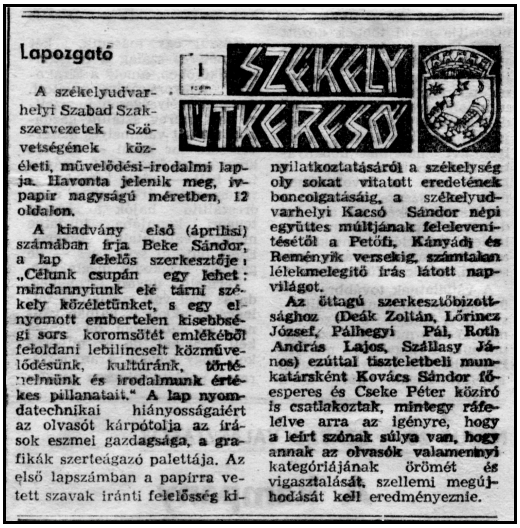
Bihari Napló (Nagyvárad). Független napilap.

Custos Kiadó (Marosvásárhely).

Családi Tükör (Kolozsvár). Társadalmi, politikai, kulturális képes havilap.

Encyclopaedia Hungarica, III. (Calgary — Kanada). Magyarságtudat Lexikon Alapítvány, 1996

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (Székelyudvarhely).



Lapozgató

SZÉKELY ÚTKERESŐ

A székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek Szövetségének közéleti, művelődési-irodalmi lapja. Havonta jelenik meg, ívpapír nagyságú méretben, 12 oldalon.

A kiadvány első (áprilisi) számában írja Beke Sándor, a lap felelős szerkesztője: „Célunk csupán egy lehet: mindannyiunk elé tárni székely közéletünket, s egy elnyomott embertelen kisebbségi sors koromsötét emlékéből feloldani lebilincselt közművelődésünk, kultúránk, történelmünk és irodalmunk értékes pillanatait." A lap nyomdatechnikai hiányosságaiért az olvasót kárpótolja az írások eszmei gazdagsága, a grafikák szerteágazó palettája. Az első lapszámban a papírra vetett szavak iránti felelősség kinyilatkoztatásáról a székelység oly sokat vitatott eredetének boncolgatásáig, a székelyudvarhelyi Kacsó Sándor népi együttes múltjának felelevenítésétől a Petőfi, Kányádi és Reményik versekig, számtalan lélekmelegítő írás látott napvilágot.

Az öttagú szerkesztőbizottsághoz (Deák Zoltán, Lőrincz József, Pálhegyi Pál, Roth András Lajos, Szállasy János) ezúttal tiszteletbeli munkatársként Kovács Sándor főesperes és Cseke Péter köziró is csatlakoztak, mintegy ráfelelve arra az igényre, hogy a leírt szónak súlya van, hogy annak az olvasók valamennyi kategóriájának örömét és vigasztalását, szellemi megújhodását kell eredményeznie.

Hargita Népe, **1990. április 19.**

A Székely Útkereső sajtóvisszhangjából



1. szám

SZÉKELY ÚTKERESŐ

„Csak a való igazat..."

„A leírt szó mindenkié kell hogy legyen, mindenkihez kell hogy szóljon. A társadalom minden rétege vigaszt, örömet és nyugalmat kell találjon benne. Ez az igazi célja és hivatása a betűnek, a leírt szónak. S ezt csak úgy érheti el, ha minden társadalmi eszmétől, politikai irányzattól függetlenül, egyedül és csak az igazság szolgálatában, a való igazat közvetíti olvasóinak. Egy induló lapnak ez lehet az eszménye és egyetlen célja" — írja Kovács Sándor főesperes a **Székely útkereső**, a székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek Szövetsége közéleti-művelődési-irodalmi havilapja első számában. Szép és nemes célkitűzés, igazán humánus program ez egy induló lap számára most, amikor a várva várt és véres áldozatok árán kivívott szabadságot ízlelgetjük, most, amikor gombamód szaporodnak a legkülönbözőbb lapok és folyóiratok, most, amikor végre mindenki szólhat, de még nem mindenki tudja (vagy akarja tudni), hogyan, s ezért aztán a tiszta hangok mellett a valótlanság harsány hangja is megszólalhat. Az első, grafikailag is szépen kivitelezett lapszám ezt az eszményt és célt szolgálja Reményik Sándor, Kovács Sándor, Kányádi Sándor, Nyírő József, Balázs Gábor, Cseke Péter követtésével, hogy csak néhány szerzőt említsünk meg. A székelység története, az anyanyelv szeretete és ápolása, egymás és önmagunk jobb megismerése és tisztelete, az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása — íme néhány alapgondolat, amely át- meg átszövi a **Székely útkereső** első számát, azt az elvárást és reményt sugallva, hogy a következő lapszámok is ezen a megkezdett úton haladnak majd tovább, ahogyan Beke Sándor felelős szerkesztő „beköszöntő" írása is tanúsítja.

Mi, az olvasók pedig csak egyet tehetünk: szeretettel köszöntjük ezt az új folyóiratot, és várjuk — az első számhoz méltó — folytatást.

B. E.

Valóság, **1990. május 11.**

SZÉKELY ÚTKERESŐ

Az Udvarhelyen megjelenő Székely útkereső (közéleti-művelődési-irodalmi havilap) első két száma került a kezembe. Beköszöntőjében Beke Sándor a következőket írja: „Tudjuk, hogy a lapszerkesztés egy végeérhetetlen harc. Harc a minőségért, harc az üres fehér papírokkal, harc, melyből a szerkesztő nem mindig kerül ki győztesen. De hisszük, hogy győzni fogunk! S ha ez valóban így történik, tudni fogjuk, hogy nem egyedül — munkatársainkkal, hűséges olvasóinkkal közösen győztünk".

A szerzők névsora igen imponáló: Nyírő József, Kányádi Sándor, Szőcs Géza, Kovács Sándor főesperes, Cseke Péter neve fémjelzi az első számban olvasható írásokat. De a második szám munkatársi gárdája sem alávalóbb: Egyed Ákos Mátyás királyról, Imreh István Orbán Balázsról értekezik. Tamási Árontól regényrészletet olvashatunk. Kovács Sándor főesperes pedig: Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája címmel közöl érdeklődésre számottartó egyháztörténeti áttekintést.

Befejezésül ismét Beke Sándort idézem: „Köszönjük Istenünknek, hogy kezünkbe nyújtotta szellemiségünk épületének aranykulcsát, és kérjük Gondviselőnket, hogy mindannyiunkat ápoljon és segítsen, hogy jó és igaz emberek lehessünk mindannyiunkért, egymásért, szülőföldünk még sebezhető békéjében..."

G. I.

Bihari Napló, **1990. június 10.**

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó Tájékoztató (Székelyudvarhely). Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó időszakos tájékoztatója.

Erdélyi Múzeum Egyesület (Kolozsvár).

Erdélyi Napló (Nagyvárad). Politikai és közéleti hetilap.

Fiatal Fórum (Bukarest). A romániai magyar fiatalok hetilapja.

Hargita Népe (Csíkszereda). Független napilap.

Háromszék (Sepsiszentgyörgy). Független napilap.

Havi Magyar Fórum (Budapest — Magyarország). Irodalmi, társadalmi, kulturális és politikai folyóirat.

Helikon (Kolozsvár). Szépirodalmi hetilap.

Honismeret (Budapest — Magyarország). A Honismereti Szövetség folyóirata.

Keresztény Szó (Kolozsvár). A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye hetilapja.

Korunk (Kolozsvár). Kultúra — haza és nagyvilág. Havi folyóirat.

Könyvtáros (Budapest — Magyarország).

Könyvvilág (Budapest — Magyarország).

Látó (Marosvásárhely). Havonta megjelenő szépirodalmi folyóirat.

Magropress (Kolozsvár). Romániai magyar sajtószemle.

Média (Nagyvárad). Heti sajtószemle.

Művelődés (Kolozsvár). Közművelődési folyóirat.

Népújság (Marosvásárhely). Maros megyei napilap.

Nyugati Jelen (Arad). Polgári napilap.

Nyugati Magyarság (Montreal — Kanada). A demokratikus és nemzeti szellemű nyugati magyarság havilapja.

Polgármesteri Közlöny (Székelyudvarhely). Kéthetenként megjelenő önkormányzati tájékoztató lap.

Ring (Budapest — Magyarország). Szabadelvű hetilap.

Romániai Magyar Ki Kicsoda 1997. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Scripta Kiadó közös kiadványa. Nagyvárad, 1997

Romániai Magyar Szó (Bukarest). Országos demokratikus napilap.

Szabadság (Kolozsvár). Kolozsvári közéleti napilap.

Székely Útkereső (Székelyudvarhely). Irodalmi és művelődési folyóirat.

Székely Útkereső Kiadványok (Székelyudvarhely). Néprajzi, történelmi, művelődéstörténeti, egyházi és irodalmi kiadványsorozat.

Szövétnek. Aradi kulturális szemle.

Teleki László Alapítvány (Budapest — Magyarország).

Udvarhelyi Híradó (Székelyudvarhely). Független információs lap.

Új Magyar Irodalmi Lexikon, III. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000

Valóság (Bukarest). A romániai magyar dolgozók hetilapja.

Szemelvények a Székely Útkereső sajtóvisszhangjából

Válogatta és összeállította: Beke Sándor

Lapozgató

A kiadvány első (áprilisi) számában írja Beke Sándor, a lap felelős szerkesztője: „Célunk csupán egy lehet: mindannyiunk elé tárni székely közéletünket, s egy elnyomott, embertelen kisebbségi sors koromsötét emlékéből feloldani lebilincselt közművelődésünk, kultúránk, történelmünk és irodalmunk értékes pillanatait." A lap nyomdatechnikai hiányosságaiért az olvasót kárpótolja az írások eszmei gazdagsága, a grafikák szerteágazó palettája. Az első lapszámban a papírra vetett szavak iránti felelősség kinyilatkoztatásáról a székelység oly sokat vitatott eredetének boncolgatásáig, a székelyudvarhelyi Kacsó Sándor népi együttes múltjának feleleventésétől a Petőfi-, Kányádi- és Reményik-versekig, számtalan lélekmelegítő írás látott napvilágot.

Az öttagú szerkesztőbizottsághoz (Deák Zoltán, Lőrincz József, Pálhegyi Pál, Róth András Lajos, Szállasy János) ezúttal tiszteletbeli munkatársként Kovács Sándor főesperes és Cseke Péter közíró is csatlakoztak, mintegy ráfelelve arra az igényre, hogy a leírt szónak súlya van, hogy annak az olvasók valamennyi kategóriájának örömét és vigasztalását, szellemi megújhodását kell eredményeznie.

Hargita Népe, 1990. április 19.

Kardalus Erika:
Egy mondatban… Hargita megyéből

Újabb sajtókiadvány a Székelyudvarhelyen havonta megjelenő Székely Útkereső...

Romániai Magyar Szó, 1990. április 27.

B. E.: **„Csak a való igazat…"**

„A leírt szó mindenkié kell hogy legyen, mindenkihez kell hogy szóljon. A társadalom minden rétege vigaszt, örömet és nyugalmat kell találjon benne. Ez az igazi célja és hivatása a betűnek, a leírt szónak. S ezt csak úgy érheti el, ha minden társadalmi eszmétől, politikai irányzattól függetlenül, egyedül és csak az igazság szolgálatában, a való igazat közvetíti olvasóinak. Egy induló lapnak ez lehet az eszménye és egyetlen célja" — írja Kovács Sándor főesperes a Székely Útkereső (…) első számában. Szép és nemes célkitűzés, igazán humánus prog-

ram ez egy induló lap számára most, amikor a várva várt és véres áldozatok árán kivívott szabadságot ízlelgetjük, most, amikor gombamód szaporodnak a legkülönbözőbb lapok és folyóiratok, most, amikor végre mindenki szólhat, de még nem mindenki tudja (vagy akarja tudni), hogyan, s ezért aztán a tiszta hangok mellett a valótlanság harsány hangja is megszólalhat. Az első, grafikailag is szépen kivitelezett lapszám ezt az eszményt és célt szolgálja Reményik Sándor, Kovács Sándor, Kányádi Sándor, Nyirő József, Balás Gábor, Cseke Péter közvetítésével, hogy csak néhány szerzőt említsünk meg. A székelység története, az anyanyelv szeretete és ápolása, egymás és önmagunk jobb megismerése és tisztelete, az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása — íme néhány alapgondolat, amely át- meg átszövi a Székely Útkereső első számát, azt az elvárást és reményt sugallva, hogy a következő lapszámok is ezen a megkezdett úton haladnak majd tovább, ahogyan Beke Sándor felelős szerkesztő „beköszöntő" írása is tanúsítja.

Mi, az olvasók pedig csak egyet tehetünk: szeretettel köszöntjük ezt az új folyóiratot, és várjuk — az első számhoz méltó — folytatást.

Valóság, 1990. május 11.

Lapszemle

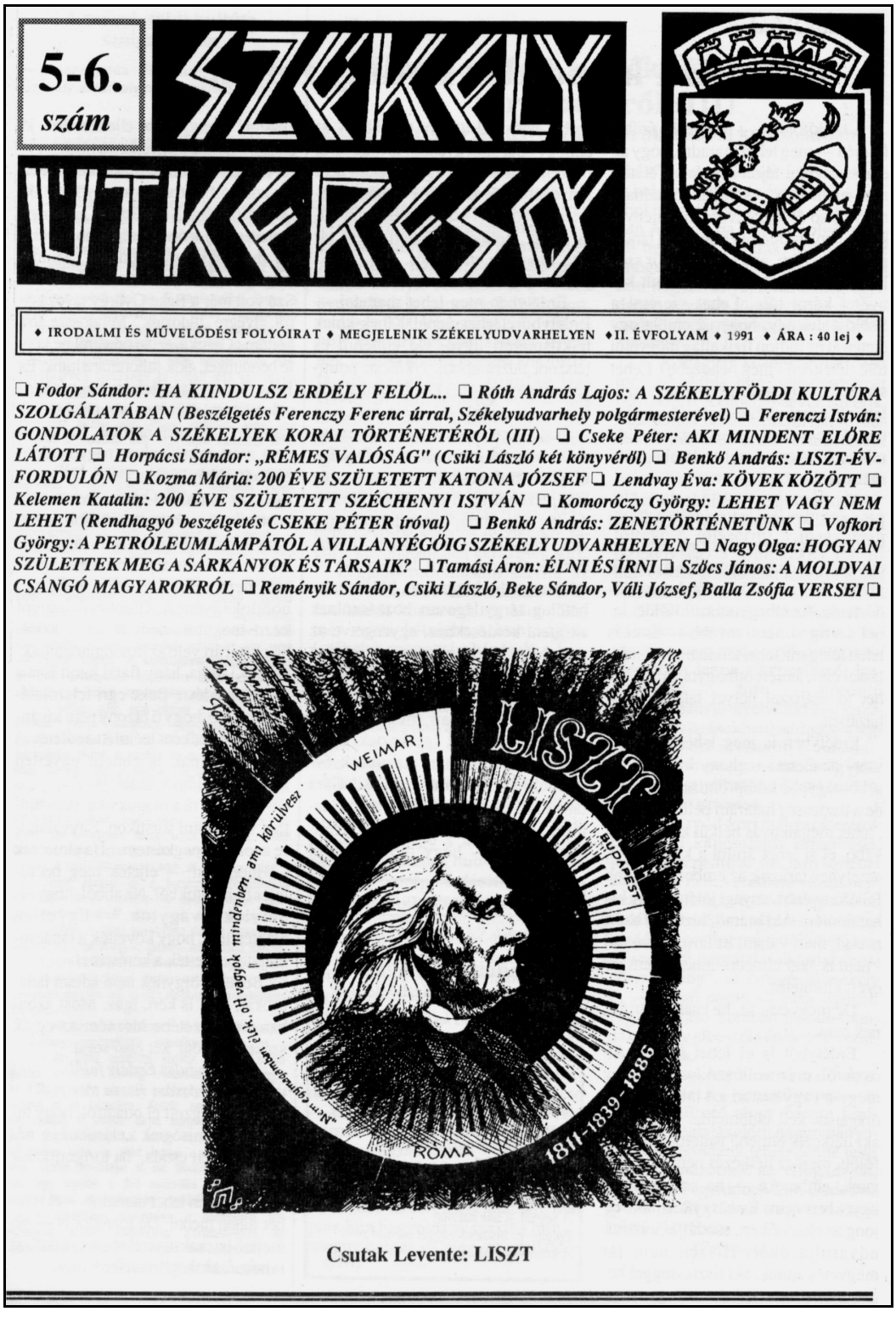
Megjelent a Székely Útkereső című közéleti-művelődési-irodalmi havilap első száma, melynek eszményét A leírt szó súlya című cikkében Kovács Sándor főesperes az erkölcsépítő szavakban láttatja. Szintén Kovács Sándor főesperes „A szabadság mértéke az igazság" címmel a szabadságot az értelmes lény javaként és jogaként értelmezi, ennek korlátait az értelem mértéke és az erkölcsi normák szabják meg. Az egyenlőség fogalmának belső ellentmondásait, veszélyeit, igazi értelmét elemzi, majd a testvériségben jelöli meg a békés és rendezett társadalom legmélyebb alapját.

Keresztény Szó, 1990. május 13.

Szabó Barna:

Szedés-tördelés — számítógépen!

Újságnak, lapnak se szeri, se száma, gombamód szaporodtak el utóbb, bújnak elő Erdély- és országszerte. Ha egyebeknek még alig, ezeknek a jelek szerint már javában és továbbra is kedvez az új történelmi klíma. S a lapok után várhatóan a könyvtermésnek is nagy keletje lesz. Ám, ha csillapodik is idővel a kiadói láz, mindenképpen gazdagabb sajtóra számíthatunk. A korábbi évek átlagának sokszorosára még az előbb-utóbb bekövetkező természetes szelekció „söprögetése" után is.



A második évfolyam 5-6. számának a címlapja

Aki újságot készít, lapkiadói terveket forral, az ezzel járó gondokkal is szembetalálja magát. Ráébred, a papírbeszerzésen túl következik az igazi zökkenő, a kiadványok nyomdai előkészítése, kivitelezése. A szedés és tördelés minden más előtt, hisz ezekhez képest a nyomás maga már valóban lakodalom. Kevés ugyanis a szedő, avult a nyomdai géppark, hosszas-körülményes a tördelés hagyományos művelete. Nyomdásznak és lapírónak egyként kínkeserves a korrektúra elvégzése.

Node létezik más útja-módja ennek az egésznek?... Választhat jobbat, korszerűbbet egy mai lapkészítő, mint a poros-zajos nyomdát, mint üggyel-bajjal átpréselődni az imént taglalt előkészítő mozzanat szűk keresztmetszetén?!... Igen, van! — ajánlkozik a székelyudvarhelyi Infopress Lap- és Könyvkiadói Kft. a maga számítógépes nyomdai kiadványszerkesztésével. (…)

Az udvarhelyi vállalkozóknak AH 3-as — 29,5-ször 21 cm-es formátum — ofszet nyomdagépe is van. Ennek teljesítőképessége azonban nem éri föl a „kis cég" kiadványszerkesztői részét. Ennek ellenére — különösen, ha papírt is hoz a megrendelő — diák- vagy másfajta lapok nyomdai megszerkesztésén túl esetenként a nyomását is elvállalja, végzi. Így készül itt teljes egészében ezres példányszámban néhány helyi lap, a **Székely Útkereső**, az **Ébredés** avagy a műszakiak negyedéves kiadványa, a **Fókusz**.

Romániai Magyar Szó, 1990. május 22.

Megjelent a Székely Útkereső 2-es száma

A tartalomból: Jules Michelet: Nem lehet egy nemzetet kiirtani; Róth András Lajos: Múlt idő jelen időben?; Egyed Ákos: Mátyás király emlékezete; Tőkés István docens doktor: Feltámadás; Imreh István: A példázatot termő élet; Tamási Áron: Beszédes út hazafele (Részlet a Szülőföldem c. regényből); Balás Gábor: A székelyek nyomában; Fülöp Lajos: Iparosság a hajdani Székelykeresztúron; Kovács Sándor: Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája.

Hargita Népe, 1990. május 22.

Bölöni Domokos: **Székely Útkereső**

KI TUDJA, MERRE… — jutott eszembe, nem éppen azonnal, de némi önközvéleménykutakodást követően, hogy kezembe vehettem a székely Athén egyik legfrissebb/legújabb „közéleti-művelődési-irodalmi havilapját", a címben is jelzett Székely Útkeresőt. Hogy merre visz a végzet, rajtunk is múlik. (…) A szerkesztőségi (sic!) munkálatok az SzKi Computer Media Rt Typo rendszerével készültek az Infopress Kft.-nél. Füzet alakú, 12 oldalas. A címlapon a brassói Csutak Levente sokatmondó grafikája: Apáczai. Mellette Reményik Sándor mindig aktuális verse, Az ige. (…)

Nem fogad szót Reményik Sándornak a második oldalon olvasható *Beköszöntő helyett* című önprogramáló szöveg szerzője sem, hiszen ekképpen fogalmaz: „…S

a Székelyföldön is megkondultak a harangok. És szóltak, és Európa-szerte jelezték a szabadságot. A mi szabadságunkat. A legszebb lázadásunkat, mely nem volt más, mint önemésztő lelkünk marasztalásában önfeláldozó helytállásunk, itt, szűkebb pátriánkban, Erdélyben." Na tessék. Azt még elhinném a nagyotmondani veselkedő költőnek, hogy a Székelyföldön megkondult harangok Európa-szerte jelezték a szabadságot, a miénket. Oké. Bár nem tudom, meghallotta-e Európa, s ha igen, akkor mi a helyzet. (…)

A többivel egyetérthetünk. „Célunk csak egy lehet: mindannyiunk elé tárni székely közéletünket, s egy elnyomott, embertelen kisebbségi sors koromsötét emlékéből feloldani lebilincselt közművelődésünk, kultúránk, történelmünk és irodalmunk értékes pillanatait." Ha csak ennyit akar, az is szép. Szépek lesznek azok a pillanatok. (…)

A beköszöntő cikk mellett *Korkérelem és parancs* cím alatt Ady-mottó: Őrzők, vigyázzatok a strázsán. És — *„anyanyelvünk szétlőtt várpiacáról"* szól a pedagógusokhoz a százszor megalázott, *„ezerszer viharvert"* óvónőkhöz, tanítókhoz, tanárokhoz, a nevelés végvári vitézeihez Lőrincz József. Bár kissé nehezemre esik elképzelni, milyen lehet egy „ezerszer viharvert" óvónő, hiszen eleget láttam-ismertem, de *ennyi vihart*… Mindegy, ez a szerző is költő, joga van a művészi túlzáshoz. Szép a szöveg; az anyanyelv, a székely tájnyelv védelmében még azt is megkockáztatja, hogy „Nyelvében él a nemzet, tájnyelvében a székely-magyar".

A romániai magyarság csak anyanyelvével, anyanyelvében élhet, maradhat meg — csak így lehet európai, szögezi le Lőrincz. És ez is szép, és milyen igaz! Az anyanyelvért vívott harc *korkérelem* és *korparancs*. És ezt is csak aláhúzhatjuk, bár egyik szó sem tetszik nekünk amúgy. Sem a korkérelem, szokatlansága miatt, sem a korparancs — mert a korpát idézni ú. m. korparancs.

És milyen szépen zárja cikkét Kosztolányival. Elsőrangú takaró. Ha ki nyelvről, Kosztolányival takaródzik. „Azt a lelket és nyelvet, melyet rövid időre örökbe kaptunk, új szellemmel fényezve csorbítatlanul *át kell adnunk* utódainknak."

Ez így van. Most már értem, miért a *viharvert* pedagógusok kapják célba ezt a szófröccsöt. Csak azt nem értem, hogy a cikk második mondatában mit *hozunk*? Lőrincz József ugyanis ezt írja: „A diktatúra ugyanis lehetetlenné tette munkánkat azáltal, hogy közénk és diákjaink közé szemtelenkedte magát, kényszerített, hogy egy tanítványaink által nem eléggé ismert nyelven szóljunk hozzuk." (Kiemelés tőlem, B. D.)

Én is tudom, hogy Lőrincz József nem engedte meg annak a fránya diktatúrának, hogy közéje és diákjai közé szemtelenkedje magát. Sejtem, miféle nyelvet eufemizál. Is.

Mit találunk még a Székely Útkeresőben? Verset Békés Gellért, Kányádi Sándor, Szőcs Géza, Beke Sándor, Petőfi Sándor neve alatt, Kovács Sándor főesperes cikkét. *A leírt szó súlyáról,* ez inkább tükrözi a lap lényegét: „A leírt szó mindenkié kell, hogy legyen, mindenkihez kell, hogy szóljon. A társadalom minden rétege vigaszt, örömet és nyugalmat kell találjon benne." (Bár jómagam csak

ezért soha egyetlen szót sem írnék le! De hát ez az én privát nyomorúságom.) „Ez az igazi célja és hivatása a betűnek, a leírt szónak. S ezt csak úgy érheti el, ha minden társadalmi eszmétől, politikai irányzattól függetlenül, egyedül és csak az igazság szolgálatában, a való igazat közvetíti olvasóinak." Most ne vitázzunk a főesperes úrral, bár nem tudjuk, milyen lehet az: társadalmi eszmével vagy attól függetlenül írni. És vajon amit idáig írtunk és olvastunk, társadalmi eszmeközeli-e, avagy sem.

Szép a főesperes úr március 15-i beszéde, a 9. oldalról. És mennyire aktuális a címe: „A szabadság mértéke az igazság".

Orbán Lászlót, a népi együttes táncmesterét Deák Zoltán kérte interjúra. (…)

Nyirő Józsefet, a székelyek méltatlanul „elfelejtett" nagy íróját éleszti haló poraiból a Magvető rovat, hiszen ha szabad lett volna, tavaly július 18-án ünnepelhettük volna születésének századik évfordulóját. A rovat a rövid életrajzi adatok mellett *A vén cigány* című írást közli.

Szóljunk végül két „folytatásosról". Róth András Lajos vezeti be igen tömören és lényegre törően azt a szemelvénysorozatot, melyet Balás Gábor *A székelyek nyomában* című könyvéből válogattak ki (10-11. old.). A hátsó borítón, sokkal apróbb betűkkel Cseke Péter Hazatérő szavak című, régebbről is ismert szülőföld-esszéje olvasható, illetve itt is csak szemelvények a folytatás ígéretével. (…)

Nem tudom, mennyire szerencsés havi fénymásolt* kiadványban „a folyt. köv.". Immár ilyenünk is van. Becsüljük meg, ez is a miénk. Udvarhelynek most már három lapja lett. (…) S ki tudja, mi jön még. Csak bírják pennával a szolgálatra vállalkozók. A Székely Útkeresőt védi a város címere. Jó utat!*

Helikon, 1990. május 25.

*A Székely Útkereső első számát bíráló Bölöni Domokos, sajnos, nem tudta, hogy a folyóiratot nem magas nyomású, hanem ofszet nyomdagépen nyomtatták és azt hitte, hogy fénymásolással sokszorosították. (Szerk. megj.)

Romániai magyar sajtó — 1990

SZÉKELY ÚTKERESŐ. Közéleti-művelődési-irodalmi lap. Megjelenik havonta 12 újságoldalon. Felelős szerkesztő: Beke Sándor. Példányszám: 2-3000.

Művelődés, 1990. április-május

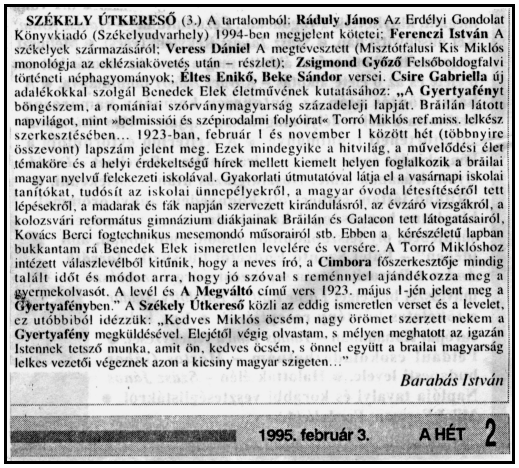
G. I.: **Székely Útkereső**

Az Udvarhelyen megjelenő Székely Útkereső (közéleti-művelődési-irodalmi havilap) első két száma került a kezembe. Beköszöntőjében Beke Sándor a következőket írja: „Tudjuk, hogy a lapszerkesztés egy végeérhetetlen harc. Harc a minőségért, harc az üres fehér papírokkal, harc, melyből a szerkesztő nem mindig kerül ki győztesen. De hisszük, hogy győzni fogunk! S ha ez valóban így történik, tudni fogjuk, hogy nem egyedül — munkatársainkkal, hűséges olvasóinkkal közösen győztünk".



SZÉKELY ÚTKERESŐ. A Székelyudvarhelyen megjelenő irodalmi-művelődési folyóirat harmadik évfolyamába lépett. A most napvilágot látott első félévi összevont szám bizonysága szerint a szerkesztők (Beke Sándor, Balázsi Dénes, Csomortáni Magdolna, Gyöngyössy János, Kelemen Katalin, Kozma Mária, Róth András Lajos) dicséretes következetességgel tartják az induláskor maguk elé állított tudományos és publicisztikai színvonalat, lapjuk sokszínű, gazdag, megbízható adalék a romániai magyarság önismeretéhez. **Ferenczi István** a legújabb kutatások eredményei alapján folytatásokban közli a székelyek korai történetéről szóló kompendiumát, **Tankó Gyula** a gyímesi csángók származástudatának szentel tanulmányt, **Balogh Edgár** a Kovászna megyei Vargyas példáján mérlegeli falvaink sorsát a mai megpróbáltatások között („Egy nehéz szakasz elmúlt, de az új felemelkedéshez falvaink a belőlük kelt új értelmiség népszolgálatát várják"), **Bertényi Iván,** a Nemzetközi Heraldikai Akadémia tagja Erdély címerét, **Bakay Kornél** a Magyar Szent Korona történetét mutatja be, **Benkő András** folytatja az erdélyi magyar egyházi zene történetének szentelt tanulmányát (4. a középkor), **Szőcs János** a moldvai csángó magyaroknak szentel monográfiát. **Kardalus János** Párhuzamok című cikke adatokat sorol fel az 1989 előtti Hargita megyei oktatásról, amikor teljében volt a magyar tannyelvű iskolák felszámolásának kampánya. Erre utal az az egykori gyakorlat, hogy a megüresedő katedrákat román nemzetiségű pedagógusokkal töltötték be, így hovatovább a még meglévő magyar osztályokban is a matematikát, fizikát, kémiát, szaktantárgyakat román nyelven kellett tanulni. **Az 1989/90-es** tanév kezdetén Hargita megyében 41 ezer magyar nemzetiségű tanuló tanult román tannyelvű osztályokban. További szerzők: **Cseres Tibor, Horpácsi Sándor, Nagy Olga, Kelemen Katalin, Penckófer János** (Kárpátalja); a szám költői: **Reményik Sándor, Nagy Gáspár, Jancsik Pál, Beke Sándor, Ráduly János.**

1992. szeptember 17.



SZÉKELY ÚTKERESŐ (3.) A tartalomból: **Ráduly János** Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó (Székelyudvarhely) 1994-ben megjelent kötetei; **Ferenczi István** A székelyek származásáról; **Veress Dániel** A megtévesztett (Misztótfalusi Kis Miklós monológja az eklézsiakövetés után – részlet); **Zsigmond Győző** Felsőboldogfalvi történeti néphagyományok; **Éltes Enikő, Beke Sándor** versei. **Csire Gabriella** új adalékokkal szolgál Benedek Elek életművének kutatásához: **„A Gyertyafényt** böngészem, a romániai szórványmagyarság századeleji lapját. Brăilán látott napvilágot, mint »belmissiói és szépirodalmi folyóirat« Torró Miklós ref.miss. lelkész szerkesztésében... 1923-ban, február 1 és november 1 között hét (többnyire összevont) lapszám jelent meg. Ezek mindegyike a hitvilág, a művelődési élet témaköre és a helyi érdekeltségű hírek mellett kiemelt helyen foglalkozik a brăilai magyar nyelvű felekezeti iskolával. Gyakorlati útmutatóval látja el a vasárnapi iskolai tanítókat, tudósít az iskolai ünnepélyekről, a magyar óvoda létesítéséről tett lépésekről, a madarak és fák napján szervezett kirándulásról, az évzáró vizsgákról, a kolozsvári református gimnázium diákjainak Brăilán és Galacon tett látogatásairól, Kovács Berci fogtechnikus mesemondó műsorairól stb. Ebben a kérészéletű lapban bukkantam rá Benedek Elek ismeretlen levelére és versére. A Torró Miklóshoz intézett válaszlevélből kitűnik, hogy a neves író, a **Cimbora** főszerkesztője mindig talált időt és módot arra, hogy jó szóval s reménnyel ajándékozza meg a gyermekolvasót. A levél és **A Megváltó** című vers 1923. május 1-jén jelent meg a **Gyertyafény**ben." A **Székely Útkereső** közli az eddig ismeretlen verset és a levelet, ez utóbbiból idézzük: „Kedves Miklós öcsém, nagy örömet szerzett nekem a **Gyertyafény** megküldésével. Elejétől végig olvastam, s mélyen meghatott az igazán Istennek tetsző munka, amit ön, kedves öcsém, s önnel együtt a brailai magyarság lelkes vezetői végeznek azon a kicsiny magyar szigeten..."

Barabás István

1995. február 3. A HÉT 2

1995. február 3.



SZÉKELY ÚTKERESŐ (1992/4.) Az Erdélyi Gondolat Kiadó Kft. (Székelyudvarhely) igen színvonalas irodalmi-művelődési kéthavi folyóiratának most megjelent legújabb számában túltengenek a magyar történelemmel kapcsolatos tanulmányok: Tankó Gyula: Szent László a gyímesiek tudatában és legendáiban; Ferenczi István: Mi köze Csaba "királyfinak" a székelyekhez?; Szőcs János: A moldvai csángó magyarokról; Ferenczi Géza: A hétfalusi csángókról; Bakay Kornél: Küzdelem a Szent Korona méltóságáért. Nagy Zoltán Mihálynak A sátán fattya című regényéből közölt részlet bepillantást nyújt a kárpátaljai magyarok történetének egy tragikus fejezetébe, a sztálini munkatáborokban elszenvedett megpróbáltatásokba. Nagy Olga a magyar népmesék hőstípusait ismerteti gyermekolvasóival. **Benkő András** a Kodály Zoltán születése 110. évfordulójának szentelt tanulmányában a középkori egyházi zenének a magyar népzenére tett hatását vizsgálja. Bevezetőül megállapítja: "A gregorián zene állandó jelenléte, folyamatos templomi gyakorlata és rendszeres iskolai-kolostori oktatása folytán már a középkorban magyar jellegű-eredetű egyházi anyag keletkezését is elősegítette, sőt hatott a világi zenére, a népdalra is. Gregorián ének és magyar népzene gyümölcsöző kapcsolatára már Kodály Zoltán figyelmeztetett, bár akkor még teljességgel hiányoztak az erre vonatkozó előmunkálatok." A továbbiakban Benkő András meleg szavakkal méltatja Szendrei Janka elévülhetetlen érdemeit, amelyekkel a gyakori pusztítások ellenére sikerült összeállítania a mai legteljesebb magyar kéziratos egyházi gyűjteményt, benne XII. századi gyulafehérvári, XIV. századi brassói, lippai és váradi, XVI. századi csíksomlyói, kolozsvári művekkel, külön marosvásárhelyi gyűjteménnyel. A tanulmány továbbá emléket állít Szabolcsi Bence, Rajeczky Benjamin és Domokos Pál Péter erdélyi, moldvai, bukovinai kutatásainak. A lapszám költői: Babits Mihály, Juhász Ferenc, Beke Sándor, Nagy Irén és Pataki István.

1992. december 25.

A HÉT című hetilap rendszeres sajtószemléjéből



SZÉKELY ÚTKERESŐ (Székelyudvarhely, 4-5-6) A lap gazdája, a székelyudvarhelyi **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó** alapításának ötödik évfordulóját ünnepli. Legutóbbi kiadványai között szerepel **Nagy Olga** két műve: **Barangolásaim varázslatos tájban** és **Népi változatok szerelemre és házasságra.** A neves kolozsvári írónő és néprajzkutató e megjelenésekkel kapcsolatban vallja Komoróczy Györgynek adott interjújában: „Elképzelheti, mit jelentett számomra a több mint évtizedes ágyonhallgatás után az itthoni megjelenés! S ez még akkor is így van, ha eközben Budapesten éppen tizenegy kötetem jelent meg. Ezt a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkjadónak köszönhetem, személy szerint Beke Sándor igazgatónak, aki mint a **Székely Útkereső** című irodalmi és művelődési folyóirat munkatársát arra biztatott, hogy kötettel is próbálkozzam, hiszen amikor ezt a két kötetet benyújtottam, még másik hárommal együtt, akkor éppen tíz kiadatlan kéziratom volt birtokomban. Valójában, amióta vele dolgoztam, értettem meg igazán, mit is jelent a vállalkozó szellem: a beadott könyveket el is olvasta. S bár a pályázat kapcsán a kolozsvári úgynevezett »szelektáló bizottságon« e kötetek nem mentek át, a Magyar Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium nagylelkű támogatásának köszönhetően megjelenhettek. Úgyhogy én őszintén szorítok ennek a nagyon fiatal könyvkiadónak és örvendek, hogy öt év alatt rangos kiadóvá nőtte ki magát. Ehhez megvan a legszükségesebb: hozzáértés és ügybuzgóság." **Beke Sándor** igazgató nyilatkozatából: „Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó alapítása óta (1991) öt év telt el, így hát első ünnepi leltárkészítésünk előtt örömmel tudatjuk olvasóinkkal, hogy az egyetemes magyar kultúra vérkeringésében kiadónk is ott lüktet, sőt szerves része ennek. Eddig megjelent húsz kiadványunkat értékesnek és hiánypótlónak nyugtázta a romániai magyar és az anyaországi kritika. Eredményeink bizonyítják: itt, Székelyudvarhelyen a vidékiséggel aligha folytattunk szélmalomharcot. Objektív kritikai szemléletmódunk és nem utolsósorban a kéziratok előítéletmentes kezelése, szerkesztése, lektori véleményezése segített ehhez. Kiadónk akkor gyarapítja a magyarság szellemi értékeit, amikor mindannyiunknak legnagyobb szükségünk van erre."

szemle

1996. november 22.

A szerzők névsora igen imponáló: Nyirő József, Kányádi Sándor, Szőcs Géza, Kovács Sándor főesperes, Cseke Péter neve fémjelzi az első számban olvasható írásokat. De a második szám munkatársi gárdája sem alábbvalóbb: Egyed Ákos Mátyás királyról, Imreh István Orbán Balázsról értekezik, Tamási Árontól regényrészletet olvashatunk, Kovács Sándor főesperes pedig: Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája címmel közöl érdeklődésre számottartó egyháztörténeti áttekintést.

Befejezésül ismét Beke Sándort idézem: „Köszönjük Istenünknek, hogy kezünkbe nyújtotta szellemiségünk épületének aranykulcsát, és kérjük Gondviselőnket, hogy mindannyiunkat ápoljon és segítsen, hogy jó és igaz emberek lehessünk mindannyiunkért, egymásért, szülőföldünk még sebezhető békéjében…

Bihari Napló, 1990. június 10.

Barabás István: **Lapszemle**

Az udvarhelyi Székely Útkereső 3-as számában: Szenyei Sándor a román—magyar testvériségről, M. Hubbes Éva eddig ismeretlen Orbán Balázs-dokumentumokat mutat be, Veress Dániel Mikes Kelemen honszeretetéről közöl kisesszét, Balás Gábor újabb fejezetet idéz fel a székelyek történetéből, Nagy Olga tanácsokat ad népi elbeszélések gyűjtésére. A szám költői: Lendvay Éva, Cseke Gábor, Beke Sándor.

A Hét, 1990. augusztus 2.

B. A. M.: **Lapszemle**

A Székely Útkereső 3. számában Veress Dániel *Zágoni Mikes Kelemen honszeretete* címmel Mikes hazafiságát életünk mai körülményei közt jelentéshordozó, példát mutató erkölcsi valóságként mutatja be. Elemzéséből kiderül, hogy a tágabb szülőföld Mikes életének nemcsak háttérvilága, hanem egyben erkölcsi tartalma is. A lapban egy *Régi csíksomlyói búcsúének*et is találunk.

Keresztény Szó, 1990. augusztus 12.

A. G.: **Lapozgató**

A Székely Útkereső című — Székelyudvarhelyen megjelenő havilap új számában jelent meg Nagy Olgának, az ismert erdélyi néprajztudósnak *Gyűjtsünk népi elbeszéléseket!* című írása. A szerző felveti: az epikus erény — „amely a szóbeliségben mindig megvolt és megvan” — bármilyen egyszerű dolgot is élményszerűen ad elő. Ékes bizonyítékok erre a múlt századból való levéltári adatok, tanúvallomások. „A valóság vérbően lüktet ezekben.” A népi epika talán „nem képes olyan nagyobb struktúrára, szerkezeti kompozícióra, amelyben a részek bonyolultabb függőségben fejezzenek ki egy nagyobb egészet.” Ám az egyes *külön részek* a népi valóság freskójának *egy-egy mozaikdarabját* teszik ki. Nagy Olga felhívja

a lap olvasóit: nézzenek jól körül falusi környezetükben. „Vegyük észre a népi alkotókat! Keressük fel őket!"

Ring (Budapest), 1990. szeptember 5.

Megjelent a Székely Útkereső 6-os száma

Megjelent a Székely Útkereső 6-os száma. A tartalomból: Vaclav Havel: Az igazság az, ami szabaddá tesz, Szimonidesz Lajos: A magyar vallás, Kozma Mária: Makkai Sándorra emlékezve, Makkai Sándor: A született nagyság (Bevezető sorok egy Bethlen Gábor tanulmányhoz), Cseke Gábor: Beszélgetés H. Szabó Gyulával, a Kriterion Könyvkiadó igazgatójával, Fazakas István: Pázmány Péter ébresztése, Balás Gábor: A székelyek nyomában, Török László aforizmái, Reményik Sándor, Tompa Gábor, Beke Sándor versei.

Hargita Népe, 1990. november 8.

Székely Útkereső

Megjelent a Székely Útkereső 7. száma. A tartalomból: Szabó Barna: Tanügyi gondok és vádak ütközőjén, Fekete János: A székely vértanúk, Babits Mihály: Kölcsey, Kölcsey Ferenc: Mohács, Parainesis, Szimonidesz Lajos: A magyar vallás, Gálfalvi Sándor: Amikor a selejt bűn, Bálint László: „A családnak vissza kell térnie Isten teremtő tettének eredetéhez", Balás Gábor: A székelyek nyomában, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Juhász Gyula, Kányádi Sándor versei.

Hargita Népe, 1990. december 11.

Józsa T. István:

A hazai magyar sajtó új térképe II.

Megértük a kommunizmus végét, a szó szoros értelmében történelmi időket élünk. Relatíve óriási a fellendülés idehaza is, még nagyobbak, sokkal nagyobbak a lehetőségek — mindennek elsődleges és maradandó tükre, mint mindig, a sajtó. Először is a mennyiségi ugrás tűnik szembe: itt közölt listánk Dávid Gyula, Szabó Zsolt és Koros Sándor rendszerezése nyomán 125 lapot sorakoztat fel:

ABLAK. Székelyudvarhely. Majla Sándor

AGORA. Nagykároly. Kádár Ferenc

ARANYOSVIDÉK. A tordai RMDSZ lapja. Keszeg Vilmos

ARÉNA. Független magazin. Nagyvárad. Tompa Z. Mihály

ÁTTEKINTŐ. Független magyar tallózó. Csíkszereda. Brassói M. Pál

BAGOLY. Regényújság (A temesvári Új Szó kiadványa) Temesvár. Józsa Ödön

BÁNYAVIDÉKI ÚJ SZÓ. Máramaros megyei demokratikus lap. Nagybánya.

BARÁTSÁG. A szatmári Román—Magyar Egyesület lapja a **SZAMOSHÁT** melléklete. Szatmár. Lapka Tibor

BIHARI NAPLÓ. Bihar megyei demokratikus napilap. Nagyvárad. Stanik István

BN DIRECT. Săptămînal democratic al judeţului Bihor. Nagyvárad.

BIS. Buletin de informare a jud. Harghita — Hargita megye statisztikai tájékoztatója (kétnyelvű). Csíkszereda.

BN SPORTNAPLÓ. A Bihari Napló melléklete. Nagyvárad. Balla István

BRASSÓI FÜZETEK. (Hipstern). Brassó. Bencze Mihály

BRASSÓI LAPOK. Brassó. Madaras Lázár

BUMERANG. Atenţia revistei Fakutya faţă de cititorul român. Nagyvárad. Fehér József

CIMBORA. A romániai magyar gyermekek képeslapja. Bukarest. Csire Gabriella

CORVIN MAGAZIN. Déva. Vargha Károly

CSALÁDI TÜKÖR. Kolozsvár. Kovács Magdolna

CSÁNGÓ ÚJSÁG. A moldvai magyarság lapja. Sepsiszentgyörgy.

CSÍKI LAPOK. Közéleti hetilap. Kiadja az RMDSZ. Csíkszereda. Székedi Ferenc

DIÁKFÓRUM. A Temesvári Diákújságírók Európa Társasága kiadása. Temesvár. Tamás Péter

DILETTÁNSOK. A Kolozsvári Magyar Diákszövetség hetilapja. Kolozsvár.

ECHINOX. Revista Universitară de cultură (kétnyelvű). Kolozsvár. Dan Şăulean

EGYÜTT — ÎMPREUNĂ. Szatmár. Kereskényi Sándor

ERDÉLYI FÉNIKS. Szépirodalmi, művészeti, hitéleti folyóirat. Nagybánya. Csoma György

ERDÉLYI FIGYELŐ. Marosvásárhely. Sütő András

ERDÉLYI FUTÁR. A Független Magyar Párt lapja. Szatmár. Krilek Sándor

EVANGÉLIKUS HARANGSZÓ. Az evangélikus egyház gyülekezeti lapja. Szecseleváros. Török László

EZREDVÉG. Irodalom, művészet, társadalom. Temesvár. Szekernyés János

EURÓPAI IDŐ. Sepsiszentgyörgy. Horváth Alpár

ÉBREDÉS. A Tamási Áron líceum folyóirata. Székelyudvarhely.

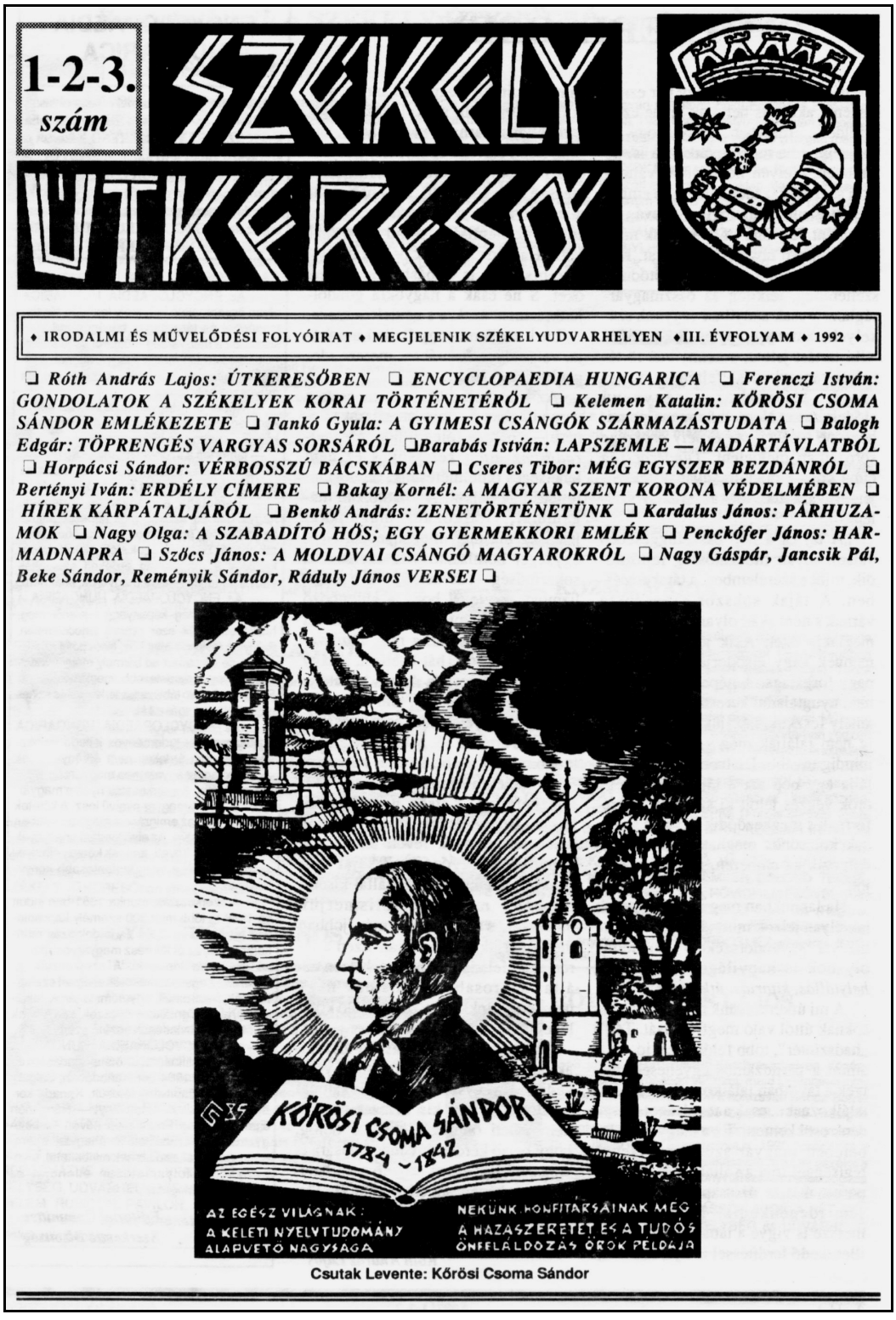
FÁKLYA. Bihar megyei napilap (dec. 23-31. között). Nagyvárad.

FAKUTYA. Szatirikus havilap. Nagyvárad. Fehér József

FALVAK NÉPE. A romániai magyar földművesek hetilapja. Bukarest. Ferencz Imre

FEKETE-FEHÉR. A Népújság rejtvény- és reklámmelléklete. Marosvásárhely. Petelei István

FELEBARÁT. Gyülekezeti lap a szórványban élő magyar református családok számára. Kolozsvár. Vetési László


1-2-3. szám

SZÉKELY ÚTKERESŐ

♦ IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT ♦ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ♦III. ÉVFOLYAM ♦ 1992 ♦

❑ Róth András Lajos: ÚTKERESŐBEN ❑ ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA ❑ Ferenczi István: GONDOLATOK A SZÉKELYEK KORAI TÖRTÉNETÉRŐL ❑ Kelemen Katalin: KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR EMLÉKEZETE ❑ Tankó Gyula: A GYIMESI CSÁNGÓK SZÁRMAZÁSTUDATA ❑ Balogh Edgár: TÖPRENGÉS VARGYAS SORSÁRÓL ❑Barabás István: LAPSZEMLE — MADÁRTÁVLATBÓL ❑ Horpácsi Sándor: VÉRBOSSZÚ BÁCSKÁBAN ❑ Cseres Tibor: MÉG EGYSZER BEZDÁNRÓL ❑ Bertényi Iván: ERDÉLY CÍMERE ❑ Bakay Kornél: A MAGYAR SZENT KORONA VÉDELMÉBEN ❑ HÍREK KÁRPÁTALJÁRÓL ❑ Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK ❑ Kardalus János: PÁRHUZAMOK ❑ Nagy Olga: A SZABADÍTÓ HŐS; EGY GYERMEKKORI EMLÉK ❑ Penckófer János: HARMADNAPRA ❑ Szőcs János: A MOLDVAI CSÁNGÓ MAGYAROKRÓL ❑ Nagy Gáspár, Jancsik Pál, Beke Sándor, Reményik Sándor, Ráduly János VERSEI ❑

Csutak Levente: Kőrösi Csoma Sándor

A harmadik évfolyam 1-2-3. számának a címlapja

FIATAL FÓRUM. A romániai magyar fiatalok hetilapja. Bukarest. Vargha Imre

FÓKUSZ. Székelyudvarhelyi műszakiak lapja. Székelyudvarhely. Ferenczy Mihály

FÜRKÉSZ. Rejtvényfüzet (A Hargita Népe melléklete). Csíkszereda. Nagy Zsuzsanna

GORDIUS. Független országos rejtvénylap. Marosvásárhely.

GYERGYÓ. Társadalmi és művelődési lap. Gyergyó. Csata Ambrus

HANGSZÓRÓ. Független népújság. Nagyvárad. Keztyüs Sándor

HANGSZÓRÓ-MAGAZIN. Független népújság. Nagyvárad. Keztyüs Sándor

HARANGSZÓ. A Királyhágó-melléki Református Egyházkerület Gyülekezeti Lapja. Nagyvárad. Gavrucza Tibor

HARGITA NÉPE. Hargita megye demokratikus napilapja. Csíkszereda.

HÁROMSZÉK. Társadalmi-politikai napilap. Sepsiszentgyörgy. Magyari Lajos

HAVI SZEMLE. Aradi művelődési-irodalmi folyóirat. Arad. Pávai Gyula

HAZANÉZŐ. A korondi Firtos művelődési egylet lapja. Korond. Ambrus Lajos

HELIKON. Szépirodalmi hetilap. Kolozsvár. Szilágyi István

A HÉT. Társadalom-művelődés-tudomány-környezetvédelem. Bukarest. Gálfalvi Zsolt

HÉTFŐI SPORTHÍRADÓ. Szatmár. Panek József

HIRDETÉSI MAGAZIN. Független, 100%-ban magán hetilap (a kétnyelvű MAGAZIN PUBLICITAR különszáma). Marosvásárhely.

HÍDFŐ. Művelődési és közéleti hetilap. Székelyudvarhely. Antal Áron

HÍRMONDÓ. A nagykárolyi RMDSZ tájékoztatója. Nagykároly. Kádár Ferenc

HÍRMONDÓ. Marosvásárhely. Deák Ferenc

HUNYAD MEGYEI HÍRLAP. Az RMDSZ hetilapja. Déva. Varga Károly

IGEHIRDETŐ. Az Erdélyi Református Egyház folyóirata. Kolozsvár. Nagy László

AZ IGE. Református gyülekezeti lap. Kovászna. Fábián Ernő

INGA. A Brassói Lapok szabad(idő) melléklete. Brassó.

INFO. Az Erdélyi Magyar Műszaki Társaság lapja. Kolozsvár. Selinger Sándor

IFJÚMUNKÁS. A romániai magyar ifjúság hetilapja. Bukarest. (egyetlen szám)

ITTHON. A Népújság melléklete. Marosvásárhely.

JELEN. Aradi független politikai napilap. Arad. Nótáros Lajos

JELENLÉT. A romániai Írószövetség lapja. Kolozsvár. B. Kiss Botond

JÓBARÁT. A romániai magyar gyermekek lapja. Bukarest (egyetlen szám)

KALOTASZEG. A bánffyhunyadi RMDSZ kéthetenként megjelenő lapja. Bánffyhunyad. Török F. László

KANYAR. Az aradi MADISZ lapja. Arad. Kenderessy Attila

KELET-NYUGAT. Irodalmi-művészeti-közéleti hetilap. Nagyvárad. Fábián Imre

KERESZTÉNY MAGVETŐ. Kiadja az Unitárius Egyház. Kolozsvár. Kovács Lajos

KERESZTÉNY SZÓ. A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye hetilapja. Kolozsvár. Bajor Andor

KIÁLTÓ SZÓ. A marosvásárhelyi református fiatalok lapja. Marosvásárhely.

KISGAZDÁK LAPJA. A Romániai Magyar Kisgazdapárt heti fóruma. Csíkszereda. K. Bíró János

KORUNK. Kultúra-haza és nagyvilág. Kolozsvár. Kántor Lajos

KÖZOKTATÁS. A romániai magyar pedagógusok lapja. Bukarest.

LÁTÓ. Az Írószövetség havi szépirodalmi folyóirata. Marosvásárhely. Markó Béla

LOVASFUTÁR. Kovászna megyei lovas szaklap. Sepsiszentgyörgy. Szalontai Sándor

MADISZ-PILLANAT. A marosvásárhelyi MADISZ kiadványa. Marosvásárhely. (egyetlen szám)

MAJOMSZIGET. A Bihar megyei MIDESZ lapja. Nagyvárad. Kinde Annamária

MÁRAMAROSSZIGETI NAPLÓ. Máramarossziget. Román János

MATEMATIKAI LAPOK. Ifjúsági folyóirat. Kolozsvár. Kolumbán József

MUSTÁRMAG. A romániai magyar baptista fiatalok lapja. Kolozsvár. Borzási István

MŰVELŐDÉS. Közművelődési folyóirat. Bukarest. Mezei József

NAPSUGÁR. Kolozsvár. Farkas János

NÉPÚJSÁG. Maros megyei napilap. Marosvásárhely. Makkai János

NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK. Kolozsvár.

ÖTÖDIK KERÉK. Székelyföldi független szatirikus lap. Sepsiszentgyörgy.

PILLANAT. A marosvásárhelyi MADISZ hetilapja. Marosvásárhely. Ábrám Zoltán

PÓTKERÉK. Az Ötödik Kerék melléklete. Sepsiszentgyörgy. (egyetlen szám)

PUNTEA. Foaie informativă a Uniunii Maghiarilor Democraţi. Kolozsvár.

RÁZÓS. Az Áttekintő melléklete. Csíkszereda. Brassói M. Pál

REFORMÁTUS SZEMLE. A Romániai Református és Zsinat-prezsbiteri Evangélikus Egyház lapja. Kolozsvár. Gálffy Zoltán

RMDSZ ÉRTESÍTŐ. A Csíkszeredai Intéző Bizottság kiadványa. Csíkszereda.

ROMÁN SAJTÓFIGYELŐ. Az RMDSZ sajtótájékoztatója. Kolozsvár. Dávid Gyula

ROMÁNIAI MAGYAR SZÓ. Országos demokratikus napilap. Bukarest. Gyarmath János

SZABADSÁG. Független székelyudvarhelyi lap. Székelyudvarhely. Katona Ádám

SZABADSÁG. A demokratikus közvélemény napilapja. Kolozsvár. Tibori Szabó Zoltán.

SZALONTAI LAPOK. Nagyszalonta demokratikus lapja. Szalonta. Dánielisz Endre

SZAMOSHÁT. Szépirodalmi-művelődési folyóirat. Szatmár. Gál Elemér

SZAMOSMENTE. Dési demokratikus lap. Dés.

SZATMÁRI FRISS ÚJSÁG. Demokratikus napilap. Szatmár. Veress István

SZÉKELYSÉG. A Székelyföldet és népét ismertető lap. Székelyudvarhely. Hermann Gusztáv Mihály

SZÉKELY ÚJSÁG. Független demokrata lap. Székelyudvarhely.

SZÉKELY ÚTKERESŐ. Székelyudvarhely. Beke Sándor

SZEMPONT. Kulturális folyóirat. Kolozsvár. Jakabffy Tamás

SZIF-HANG. A Székely Ifjak Fórumának kiadványa. Székelykeresztúr.

SZIGET. Irodalmi újság. Máramarossziget. Csiszár László

SZILÁGYSÁGI SZÓ. Demokratikus hetilap. Zilah.

SZIVÁRVÁNY. A Napsugár melléklapja. Kolozsvár. Farkas János

SZERETET. A romániai magyar baptisták lapja. Nagyvárad. Vékás Zoltán

SZÓLABDA. Az Új Sport rejtvénylapja. Csíkszereda. Botos László

TÁBORTŰZ. A Romániai Magyar Cserkészszövetség lapja. Csíkszereda. Beder Tibor

TEMESVÁRI ÚJ SZÓ. Bánsági demokratikus napilap. Temesvár. Graur János

TENTAMEN. A marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceum folyóirata. Marosvásárhely. Béres Károly

TIK-TAK. Az EURÓPAI IDŐ gyermeklapja. Sepsiszentgyörgy. Mészely József

TROMF. Szatirikus hetilap. Csíkszereda. D. Kiss János

UDVARHELYI HÍRADÓ. Székelyudvarhely. Porsche László

UDVARHELYI SPORTHÉT. Székelyudvarhely. Szász György

ÚJ SPORT. Független romániai magyar sportnapilap. Csíkszereda. Péter László

UNITÁRIUS KÖZLÖNY. Kolozsvár. Dr. Szabó Árpád

UTUNK. Szépirodalmi hetilap. Kolozsvár. Szilágyi István

ÜDVÜZENET. A bánsági magyar (baptista) missziói kerület lapja. Arad. Kiss László

ÜZENET. Az Erdélyi Református Egyházkerület gyülekezeti lapja. Kolozsvár. Molnár János

VÁLASZÚTON. A Demokrata Magyar Ifjak Szövetségének kiadványa. Csíkszereda

VALÓSÁG. A romániai magyar dolgozók hetilapja. Bukarest. Bogdán Tibor

VÉTÓ. A temesvári Magyar Ifjúsági Szervezet lapja. Temesvár. Borbély Zsolt Attila

(…) E novemberben véglegesített sorrendben azon — december 22-e előtt is megjelenő — lapok címei is szerepelnek, amelyeknek a fordulat után és újjászületésük előtt még megjelent legalább egy száma, illetve olyanoké is, melyek már megszűntek.

Korunk, 1990. 12. szám

1995. január 19. MŰVELŐDÉS

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó kiadványai

A székelyudvarhelyi **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó** (alapítója és igazgatója Beke Sándor, a szerkesztőbizottság tagjai ismert írók, publicisták) alig két év alatt tíz kiadványt – kötetet, füzetet – jelentetett meg. Azt hiszem, mindenképp figyelmet érdemlő teljesítménynek mondható ebben a papírszegény, kultúra-támogatásra vadászó világban. Méltánylást érdemlő már a változatos tematika, a műfaji sokszínűségre törekvő szerkesztői szándék miatt is. Irodalmat, szociográfiát, nyelvészetet, szociológiát, riportot, publicisztikai írásokat kap kézhez az érdeklődő. Már rég publikáló és kezdő szerzőknek nyílik alkalom könyveik megjelentetésére.

Versgyűjteménnyel két szerző ajándékoz meg. A főleg székelyföldi lapokból korábban is ismert Nagy Irén, akinek bensőséges fogantatású, jelképekkel átszőtt, inkább hagyományos formájú verseinek (**Mégis,** 1993) egyik legszembetűnőbb lírai motívuma a minden körülmények között megőrzött hit, a meg-megújuló reménykedés („az örök – egy húsvéti hajnal"), egyfajta mégis morál. Miként a nyitó versben vallja: „Nem útravalónak / gyűjtünk igét, álmot, / dalokat, mesét, / nem útramenőknek / szabjuk köpenyét". A versekkel, fordításokkal, riportokkal szintén már korábban jelentkező Beke Sándor versgyűjteményében, a jelképes értelmű **Madártemetőben** (1993) inkább a szigorú formákat oldó meditációk hordozzák ezt a fel-felsejlő bizakodást. A kötet címadó, még 1987-ben keletkezett, „csipetnyi Európát" áhító költeményében a lélek szabadságvágya ilyenképpen fonódik metaforikus képsorokká: „Mert lobog felénk fényév-léptekkel a menyasszony-jövő, / S fekete vőlegényeit maholnap útnak engedi ez a föld, a madártemető". Azzal a reményt éltető tudattal, hogy (egy másik vers szavait kölcsönözve): „A lélek virágai, / néha, / mégis, / ha megtestesülnek, / kinyílnak..."

Irodalmat, gyermekolvasóknak szánt verseket, történeteket kínál Csire Gabriellának a Benedek Elek szerkesztette egykori képes hetilapból, az egykori erdélyi ifjúsági irodalom fórumának számító **Cimborá**ból (1922–1929) készült válogatása is. Azt hiszem, a nevek önmagukért beszélnek. A többi között Áprily Lajos, Szentimrei Jenő, Tompa László, Dsida Jenő, Tamási Áron, Benedek Elek, Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Gárdonyi Géza, Móra Ferenc gyermekeknek szánt írásait juttatja el a mai olvasóhoz. Egy másik antológia, a Beke Sándor szerkesztésében öt évvel ezelőtt megjelenő művelődési és irodalmi folyóirat, a **Székely Útkereső** hasábjairól nyújt át egy csokorra valót: történelmi és művelődéstörténeti közleményeket, szépirodalmat, kisebb-nagyobb írásokat. Miként az előszó írója, Kozma Mária megfogalmazza: „Az antológia a székelység és tágabb értelemben az erdélyi magyarság sorsdöntő kérdéseire kíván rákérdezni – választ adni... Itthoni, a megmaradás útjainak keresése ez, annak a felismerése, hogy a táj dolgozik az emberen, az ember a tájon".

A magyar népi kultúra elismert kutatója és értelmezője, Nagy Olga 1994-ben két szakmunkával is gazdagította a vállalkozás kiadványait. Az egyikben a szerelem és házasság, férfi és nő viszonyának koronként átértékelődő „népi változatait" tárja elénk (**Népi változatok szerelemre és házasságra**), a másik, miként az alcím (Cigány barátaim között) is jelzi, egy etnikum sajátos létformájának mindennapjaiba kalauzol el, a közvetlen megfigyelés hitelével és elevenségével, a szerzőre jellemző szakmai igénnyel (**Barangolás varázslatos tájban**). Komoróczy György neve sem ismeretlen a nyelvünk ügye iránt érdeklődő olvasók előtt. Akárcsak eddigi közleményei, most összegyűjtött nyelvművelő írásai is változatos lehetőségeit kínálják a szép magyar beszédnek, a nyelvápolásnak (**Magyar szavaink nyomában,** 1994). Népi kultúránk másik elkötelezett átörökítője, Ráduly János ez alkalommal Eminescu létértelmező költeményének, a **Luceafărul**nak egy újabb lefordításával gazdagítja az eddigi rangos magyar átültetéseket.

És nem hiányoznak az egyéni és közösségi létről, sorsokról hírt hozó riportok sem. Lőrincz György sokáig fiókban lapuló, csak 1992-ben napvilágot látó riportsorozatában támasz nélkül maradt, az élet peremére szoruló öregek, testi-lelki megpróbáltatásoknak kiszolgáltatott emberek szólalnak meg a gyónók őszinteségével. Olyan emberek, akiknek – a kis füzet címét parafrazálva – kiment a fény a szemükből. Cseke Péter százoldalas szociográfiájában pedig a „korfordulós újesztendő" (a szerző kifejezése), 1989 karácsonyának s azt követő heteknek, hónapoknak személyesen megélt eseményeit, történelmi tanulságokkal szolgáló fordulatait, élményeit osztja meg az olvasóval.

Azt hiszem, e kiadványok megérdemlik, hogy külön-külön is szóljunk majd róluk.

Kozma Dezső

A kolozsvári *Szabadság* 1995. január 19-i számában Kozma Dezső az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó első könyveit recenzálja, köztük a *Székely Útkereső* első antológiáját

Bölöni Domokos: **Papírrobbanás**

Az 1989. decemberi fordulat eufóriája csak a notórius szkeptikusokat vagy a nagyon-nagyon tisztán látó személyiségeket nem ragadta magával. Érthető módon, a zsarnokságtól szabadult tömeg szomjazta a cenzúrátlan igazságot, szólni kellett a szabadságról, a jövőről — gombamód szaporodtak tehát el a lapok, újságok. A magyar nyelvű kiadványok száma is megnőtt, soha ennyit nem olvastak az emberek, mint éppen ezekben a napokban, hetekben, hónapokban. Olyan lapok is napvilágot láttak, amelyeket már nagyon régen terveztek alapítóik, de a jól ismert okok miatt nem juthattak nyilvánossághoz. Más kiadványok a meglévő keretet használták ki, nevet változtatva csupán és természetesen tartalmukban megújulva, szabadon szólhattak megnövekedett olvasótáborukhoz. (…)

A botcsinálta szemlélő, aki nem tagadja a statisztika fontosságát, de amúgy nem rajong érette, mert még nagyon is eleven a tudatában az, hogy „vannak hazugságok és vannak statisztikák", többször is megpróbálkozik hozzáférkőzni ehhez a „forró kásához", ehhez a nagy tömegű laphalomhoz (némi rosszmájúsággal: ballaszthoz), és mindannyiszor kudarcot vall, semmiképp sem tudja valamennyire is elfogadhatóan, pontosan, szépen „fölmérni" a decembertől decemberig tartó időszak lapkavalkádját, ezért mindaz, ami itt következik, csupán jelzések sorjázása arról, ami most éppen van. Induljunk el így: nézzük, mi lett az addig is meglévő, agyoncenzúrázott, de azért rendszeresen megjelenő lapjainkkal. (…) Mi van a fővárosban? Ott az *Előre* **Romániai Magyar Szó** címmel ismét fölveszi hajdani szép nevét, s mert országos ölelésű napilap, egy csapásra a legfontosabb, legolvasottabb, legkeresettebb — egyben a leginkább szabotált — mindennapi olvasnivalónkká vált. Példányszáma legjobb periódusában a százezer körül mozog. Fölvállalja a magyarság legégetőbb kérdéseit, országos tudósítói hálózata révén el lehet mondani róla, hogy ugyanazt a nélkülözhetetlen szerepet tölti be életünkben, mint a románság nagyobb részét kitevő olvasótábornak a România Liberă. (…) A többi fővárosi lap is nagyjából a helyén maradt, vagyis a *Munkásélet*ből **Valóság** néven vált az előzőhöz hozzá sem hasonlítható (mert amaz nem méltó az összehasonlításra), keresett és gyakran hiányolt hetilap, épp szókimondása és nyíltsága miatt. Valahogy úgy áll a dolog (a többi lapokra is érvényes), hogy a hazai magyar sajtóból eltűntek a kompromittált nevek — a leginkább kompromittáltak (…) —, akik pedig azelőtt is írtak ezt-azt, amazt az ottmaradottak közül, egyszerre megmutatták, mire lettek volna képesek, ha engedik őket annak idején. (…) Érthető hát, hogy etika ide, etika oda, vannak oly harcos tollú publicistáink, akik azelőtt bizony nem mentek a szomszédba két-három rímecskéért, ha a diktátort kellett dicsőíteni; ezek manapság a neofiták túlbuzgalmával vetik rá magukat a „mondanivalóra" s — lóra! (…)

Az *Ifjúmunkás* **Fiatal Fórum**ként új címéhez méltóan vált a fiatalok szókimondó hetilapjává… (…) A főváros többi magyar lapja bizony nehézségekkel küzd, vagy máris nagy bajban van. Nehézkes a *Jóbarát*ból **Cimbora** címmel a Be-

nedek Elek-i hagyományt ismét felvállaló, havonta megjelenő gyermeklap sorsa. Nem tudni, mivé lesz a **Falvak Népe**, holott nagyon jó, a cím tartalmát valóban fedő újság! És csaknem láthatatlan a **Művelődés**, mely '85-ös megszűnte után szerencsésen újraindult (volna), ám szubvenció, előfizetők és papír hiányában Isten a megmondhatója, feltámadása valós-e. Ugyanilyen gondok emésztik (fel) **A Hét** tartalmában gazdag, mondanivalójában korszerű, újult folyamát. Az erdélyi magyar szellemiség fellegvára, Kolozsvár adja a hazai magyarság lapjainak legjavát, kezdve a **Szabadság** című napilappal, mely teret ad az **Erdélyi Hírmondó**nak, az RMDSZ mellékletének. (…) Az **Echinox** magyar oldala(i) szintén megmaradt(ak) a román és német oldalak mellett. Az *Utunk* **Helikon** címmel és megnövekedett terjedelemben továbbra is nélkülözhetetlen irodalmi hetilapunk. A *Dolgozó Nő* most **Családi Tükör**ként töltheti be sokkal hatékonyabban azt a szerepet, melyet azelőtt is játszani akart: a nők jó képeslapjának lenni. (Megjelenési nehézségei szintén ismertek.) A **Korunk** is maradéktalanul felvállalhatta végre mindazokat a tudományos feladatokat, amelyek jegyében annyi éven át küzdöttek külső és belső uraikkal igazi szerkesztői. Kolozsváron szerkesztik a három magyar egyház lapjait, a katolikus **Keresztény Szó**t, a református **Üzenet**et (mely Vásárhelyen indult), és az **Unitárius Közlöny**t. Itt lát napvilágot az Írószövetség fiatalok szerkesztette fóruma, a **Jelenlét**. (…)

Nagyot dobbantottak a székely városok. Itt kényszerült lappangásra a legtöbb rejtett energia, ezek a városok, s ez a vidék — a Székelyföld — volt mindig is Erdély magyar szellemiségének az éltető forrása. Hagyományainak felújításával most ezek az egyszerre felszabadult energiák helyben tudnak érvényesülni, vagy legalábbis megpróbálkoznak vele, s nem véletlen, hogy éppen az iskoláiról híres három város, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely és Csíkszereda hármas csillagzata a legfénylőbb e tájak szellemiségének egén. Sepsiszentgyörgyön a **Háromszék** című napilap mellett, mely csakúgy, mint a kolozsvári **Szabadság**, kitűnően szerkesztett, jól tájékozott, és profi módon írott, érdekes fóruma a megyének, itt jelenik meg a **Csángó Újság** két nyelven, a magyarul már nem tudó csángó derékhadnak és a fiataloknak románul is egyazon laptestben. Szentgyörgy mellett már Kovásznának is van (egyházi) lapja, az **Ige**, és Kézdivásárhely is lapot ad ki, **Székely Újság** címmel, sőt ennek még vicclapra is telik *(**Ötödik kerék**)*. Kimagasló teljesítmény a sepsiszentgyörgyi fiatal nemzedék felelősen politizáló csoportja által szerkesztett, s címéhez mindenben méltó **Európai Idő** (független emberjogi-kisebbségvédelmi és kritikai hetilap), melynek bevallott célja: életerős fórumot teremteni itt, Európa legeurópátlanabb szögletében — egyetemes és sajátos emberi értékek képviseletére. (…) Arra is tellett szerkesztőinek és kiadójának erejéből, hogy **Tik-Tak** címmel külön a gyermekeknek szóló mellékletet is megjelentessen. (…)

Székelyudvarhelyen elsőnek a **Szabadság** című, bátor hangú hetilap látott napvilágot, a diktátor bukását követően rögtön. Felelősen politizál, de hatósugara sokkal kisebb, mint sepsiszentgyörgyi társáé, megjelenése pedig rapszodikus. A

Hídfő sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, nem produkált semmi különlegesen figyelemre méltót, bár kulturális lapnak hirdette magát. A történészek, helytörténészek, történetírók, néprajzosok örülhetnek a múzeum **Székelység** című kiadványának, s velük együtt természetesen a székelység, a magyarság történelmétől, kultúrájának szabad tanulmányozásától megfosztott olvasók is. Hasonló feladatkört látszik felvállalni a **Székely Útkereső** is, átszőve némileg néprajzi és történelmi leírásokkal és szépirodalommal is. Műszaki folyóirat is megjelent Udvarhelyen, a **Fókusz**. (…)

A nemzeti kisebbségek lapja kíván lenni az ugyancsak Udvarhelyen készülő **Ablak** című, kisformátumú folyóirat. (…)

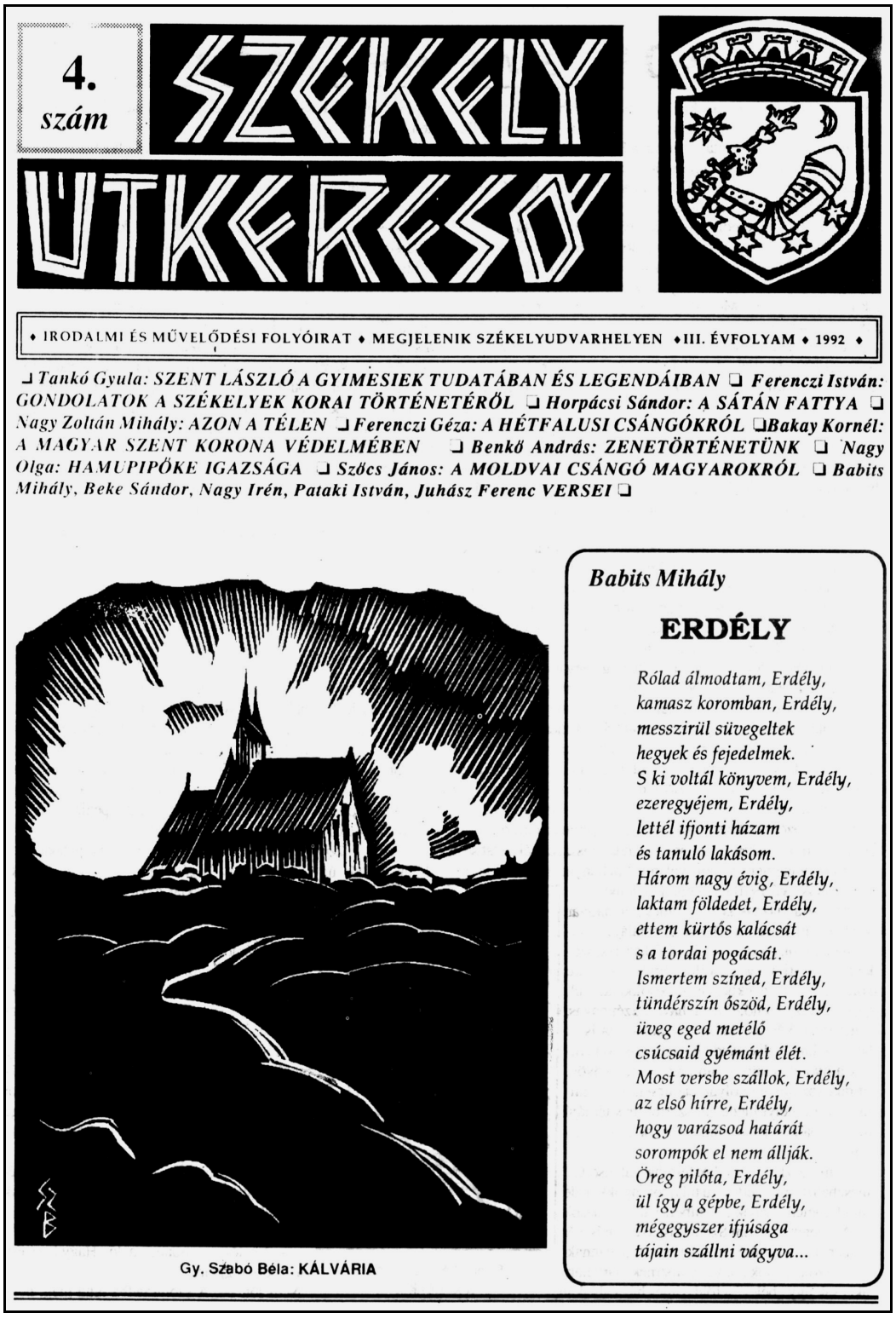
Udvarhelynek van minden-csütörtöki **Híradó**ja is. (…)

Csíkszereda megmaradt Hargita megye székhelyének (bár Udvarhely önállósodási óhaja nemcsak deklarációk szintjén nyilvánult meg, hanem bizonyos „területeken" konkrétan is megtörtént az önállósodás, a decentralizáció), így aztán a **Hargita Népe**, mint általában mindenütt a napilapok, nemhogy megszűnt volna, vagy leszűkült volna a szférája, hanem megnőtt a szerepe, a példányszáma is, és állja a konkurrenciát, megmaradt a három tájegység, Gyergyó, Udvarhely és Csík legolvasottab lapjának. Mellette jelenik meg az RMDSZ újsága, a **Csíki Lapok**, egyelőre hetilapként. (…) Egyébként itt jelenik meg a sokat bírált és átkozott **Tromf** is. (…) Ez a legolvasottabb hazai magyar lap, legalábbis Erdélyben. És van **Kisgazdák Lapja** és van **Új Sport** is Szeredában.

Nagyváradon írják a **Bihari Napló**t, mely terjedelemben, technika és koncepció tekintetében egyaránt a „legnyugatibb" hazai magyar napilapunk. De itt alapították meg a romániai magyarság második irodalmi-művészeti-közéleti hetilapját, a **Kelet-Nyugat** címűt is. (…) Nagyvárad a „hazája" a **Fakutya** című, kiváló műszaki kivitelezésű vicclapnak is. (…) Brassó hetilapjának nem kellett nevet változtatnia, nem a szocializmus volt a keresztapja a **Brassói Lapok**nak. (…) Temesvár (…) **Új Szó** című napilapja mellett jelenik meg a fiatalság **Vétó**ja. (…) S itt jelenik meg az **Ezredvég**, a temesvári, bánsági magyar írócsoport irodalmi folyóirata. (…)

Nagybányán nyomtatják az ottani **Bányavidéki Új Szó** mellett az **Erdélyi Féniks** című kiadványt; (…) aztán ott vannak a szatmáriak, a **Friss Újság**, az **Erdélyi Futár**, a **Szamoshát** című kiadványokkal, a szilágyságiak a **Szilágysági Szó**val, a dévaiak a **Corvin** magazinnal (…), Torda az **Aranyosvidék**kel, Bánffyhunyad a **Kalotaszeg**gel, nem lehet mind felsorakoztatni itt, hiszen még olyan — falusi! — kiadvány is létezik, és nem is akármilyen színvonalon, mint a korondi Firtos művelődési egyleté, a **Hazanéző**, és a homoródalmási **Futár**. (…)

Marosvásárhelyen a **Népújság** című napilap lett a muszáj-Herkulese a magyarság érdekvédelmi harcának. (…)



4. szám

SZÉKELY ÚTKERESŐ

♦ IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT ♦ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ♦III. ÉVFOLYAM ♦ 1992 ♦

❑ Tankó Gyula: SZENT LÁSZLÓ A GYIMESIEK TUDATÁBAN ÉS LEGENDÁIBAN ❑ Ferenczi István: GONDOLATOK A SZÉKELYEK KORAI TÖRTÉNETÉRŐL ❑ Horpácsi Sándor: A SÁTÁN FATTYA ❑ Nagy Zoltán Mihály: AZON A TÉLEN ❑ Ferenczi Géza: A HÉTFALUSI CSÁNGÓKRÓL ❑Bakay Kornél: A MAGYAR SZENT KORONA VÉDELMÉBEN ❑ Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK ❑ Nagy Olga: HAMUPIPŐKE IGAZSÁGA ❑ Szőcs János: A MOLDVAI CSÁNGÓ MAGYAROKRÓL ❑ Babits Mihály, Beke Sándor, Nagy Irén, Pataki István, Juhász Ferenc VERSEI ❑

Gy. Szabó Béla: KÁLVÁRIA

Babits Mihály

ERDÉLY

Rólad álmodtam, Erdély,
kamasz koromban, Erdély,
messzirül süvegeltek
hegyek és fejedelmek.
S ki voltál könyvem, Erdély,
ezeregyéjem, Erdély,
lettél ifjonti házam
és tanuló lakásom.
Három nagy évig, Erdély,
laktam földedet, Erdély,
ettem kürtős kalácsát
s a tordai pogácsát.
Ismertem színed, Erdély,
tündérszín őszöd, Erdély,
üveg eged metélő
csúcsaid gyémánt élét.
Most versbe szállok, Erdély,
az első hírre, Erdély,
hogy varázsod határát
sorompók el nem állják.
Öreg pilóta, Erdély,
ül így a gépbe, Erdély,
mégegyszer ifjúsága
tájain szállni vágyva...

A harmadik évfolyam 4. számának a címlapja

Vásárhelynek sokkal több lapja, kiadványa lehetett volna, mint amennyi van. Az RMDSZ lapja a Népújság mellékleteként kénytelen megjelenni, s ez is kérészéletűnek ígérkezik: az **Itthon** papírhiány miatt bizonytalanul, rendszertelenül jelenik meg. (…)

Változatlanul érdekes és értékes viszont az *Új Élet*ből **Erdélyi Figyelő**vé vált kétheti képeslap, mely a nyár folyamán szintén nagyon nehezen jelenhetett meg, nagy késéssel, s nehezen fogja „utolérni önmagát".

A **Látó** — az *Igaz Szó* jogutódja — Batsányi János híres versének címéből ihletődött, s „vigyázó szemét" a valós szépirodalmi értékeken kívánja tartani. (…)

Látó, 1990. 12. szám

Cseke Gábor: **Sajtóláz?**

Panaszkodtunk már, talán fölösen is, e hasábokon, mily nehéz manapság a sajtót csinálni; arról már kevésbé, hogy milyen nehéz rendszeresen olvasni! Ha ugyanis, egyszerű polgárként lehorgonyoznék néhány nekem tetsző lap beszerzése és napi-heti áttanulmányozása mellett, jelen körülmények között óhatatlanul hézagos maradna tájékozottságom.

Nekünk, újságíróknak, a demokráciával elburjánzó sajtó nem csupán szakmai dzsungel, hanem lételemünk is. Ahhoz, hogy tájékozott tollforgatók lehessünk, föltétlenül napirenden kell lennünk a *hazai magyar lapok* tartalmával, közleményeivel. Beszerzésüket megkönnyítik a szerkesztőségek közötti lapcserék, s így többkevesebb rendszerességgel az RMSZ birtokába jut a **Valóság**nak, **Fiatal fórum**nak, **Falvak Népé**nek, **Erdélyi Figyelő**nek, **Helikon**nak, **Látó**nak, **Kelet—Nyugat**nak, **Tromf**nak, **Új Sport**nak, **Szabadság**nak, **Jelen**nek, **Új Szó**nak, **Bihari Napló**nak, **Friss Újság**nak, **Bányavidéki Új Szó**nak, **Szilágysági Szó**nak, **Népújság**nak, **Hargita Népé**nek, **Háromszék**nek, **Székely Újság**nak, **Brassói Lapok**nak, **Erdélyi Fénix**nek, **Szamoshát**nak, **Majomsziget**nek, **Jelenlét**nek, **Székely Útkereső**nek, **Fakutyá**nak, **Corvin Magazin**nak, **Családi Tükör**nek, **Cimborá**nak, **Európai Idő**nek, **Hazanéző**nek, **Napsugár**nak, **Szivárvány**nak, **A Hét**nek, **Keresztény Szó**nak, **Kalotaszeg**nek, **Harangszó**nak és még annyi mindennek… (…)

S ha pedig még azt is hozzávesszük, hogy a felsoroltak 30-40 lejig terjedő árban mozognak, akkor nagyjából fogalmuk lehet, milyen költségekkel jár manapság **felületesen tájékozott** újságírónak lenni, hiszen legalább a címeket el kell olvasni, mert minden szakmai megoldás, újdonság, tapasztalat hírforrás is egyben, mely olyan mákony, ami kábítószerként rabul ejti az embert.

És akkor még mindig gond, hogy a beszerzés és az olvasás mellett mikor dolgozunk, írunk és szerkesztünk, mikor eszünk, mikor művelődünk, mikor foglalkozunk magánügyeinkkel, mikor utazunk ki vidékre, mikor szervezünk, mikor levelezünk, mikor esünk kétségbe és mikor reménykedünk, mikor pihenünk? Egyáltalán — mikor élünk?

Romániai Magyar Szó, 1991. január 19-20.

Kelemen Katalin:

Hargita megye magyar nyelvű időszaki kiadványai

(1989. december 23. — 1991. január 1.)

Csíkszereda

1. **ÁTMENETEK**. Szerkeszti: A csíkszeredai Kommunikációs Antropológiai Munkacsoport. Megjelent: 1990.

2. **ÁTTEKINTŐ**. Független magyar tallózó. Megjelent: 1990. július 10. Mellékletei: *Rázós; Bűntény*.

3. **CSÍKI LAPOK**. Közéleti hetilap. Megjelent: 1990. aug. 10.

4. **HARGITA NÉPE**. Független napilap. Megjelent: 1989. dec. 23.

5. **KISGAZDÁK LAPJA**. A Romániai Magyar Kisgazdapárt heti fóruma. Megjelent: 1990. április. Megszűnt.

6. **KISTESTVÉR**. Kiadja a csíksomlyói Római Katolikus Plébánia. Megjelent: 1990.

7. **KLIPP**. Mozaik magazin. Megjelent: 1990. december.

8. **RMDSZ ÉRTESÍTŐ**. Az RMDSZ csíkszéki szervezetének hetilapja. Megjelent: 1990. március. Megszűnt: 1990. aug.

9. **TROMF**. Szatirikus hetilap. Megjelent: 1990. január.

10. **ÚJ SPORT**. Független romániai országos magyar sport napilap. Megjelent: 1990.

11. **ÚTRAVALÓ**. Füzetek. Negyedévenként jelenik meg. Megjelent: 1990. június.

Székelyudvarhely

12. **ABLAK**. Nemzeti kisebbségek magyar nyelvű lapja. Megjelent: 1990.

13. **FÓKUSZ**. Székelyudvarhelyi műszaki lap. Megjelent: 1990 aug.

14. **HÍDFŐ**. Székelyudvarhelyi művelődési és közéleti lap. Megjelent: 1990. január. Megszűnt.

15. **KATOLIKUS SIONUNK**. A székelyudvarhelyi Római Katolikus Plébánia Heti Tudósítója. Megjelent: 1990.

16. **SZABADSÁG**. Az RMDSZ székelyudvarhelyi szervezetének hetilapja. Megjelent: 1989 dec. Megszűnt: 1990.

17. **SZÉKELYSÉG**. A Székelyföldet és népét ismertető havi folyóirat. A Haáz Rezső Kulturális Egyesület kiadványa. Megjelent: 1990. július.

18. **SZÉKELY ÚTKERESŐ**. Közéleti-művelődési-irodalmi havilap. Megjelent: 1990. április.

19. **UDVARHELYI HÍRADÓ**. Információs hetilap. Megjelent: 1990.

20. **UDVARHELYI SPORTHÉT**. Megjelent: 1990. május. Megszűnt: 1990.

Gyergyó

21. **GYERGYÓ**. Társadalmi-művelődési lap. Megjelent: 1990. szept.

Korond

22. **HAZANÉZŐ**. A Korondi Firtos Művelődési Egylet kiadványa. Megjelent: 1990. aug.

Székely Útkereső, 1991. 3. szám

Komoróczy György: **Élt huszonnégy évet**

Író-olvasó találkozó előtt a minap Székely Útkeresővel ajándékozott meg a bánatos édesanya. A rangos lapban rangos szerző és képzőművész villantja fel a korán elhunyt költő pályafutását. Tudtam róla, hogy tehetséges volt, ismertem néhány versét, azt viszont csak most tudtam meg, hogy Nagy László legközelebbi barátai közé tartozott, és verseit nemcsak az erdélyi lapok közölték, hanem az Élet és Irodalom és a Kortárs is…

Udvarhelyi Híradó, 1991. 16. szám

Barabás István: **Lapszemle**

A Székely Útkereső 8-9-es számában Udvari Gábor, a budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetője nyilatkozza: „Mivel az újságírók jelentősen befolyásolják a közhangulatot, ne feledkezzenek meg arról, hogy jó és kellemes hírek is legyenek a lapban. Ne felejtsétek el, hogy nemcsak negatívum lehet szenzáció."

A Hét, 1991. április 25.

Pintér D. István:
Székelyudvarhely sajtó-tavasza

A nyolcvanas éveket búcsúztató kommunista happeninget mi is komolyan vettük — lelkesedésben nem volt hiány és a növekvő buzgóságból újságok, folyóiratok is fakadtak. (…)

Néhány vállalkozó kedvű fiatalnak köszönhetően '90 tavaszán létrejött az Infopress nyomdaipari kisvállalkozás. Ez az új körülmény lehetővé tette más, terjedelmesebb helyi kiadványok megjelenését is. Ennek a sorozatnak az úttörője a Beke Sándor főszerkesztésében megjelenő Székely Útkereső. A havonta megjelenő új folyóirat neve teljes mértékben tükrözi annak céljait. A „Székely sors" szőrszálhasogatásával, történelemben, múltban, hagyományban gyökerező tartalmával akár hasznos kiadványnak is mondható (…).

Fiatal Fórum, 1991. 25. szám

MŰVELŐDÉS

Székely Útkereső

A jövendő sajtótörténészeinek — ha lesz még jövendő, és lesznek még sajtótörténészek? — bizonyára érdekes feladat lesz elemezni az 1989-es fordulat után megjelenő **új** lapokat. Egyszerre több irodalmi lap is megjelent a porondon; valóra vált a váradi fiatal írók régi álma, és létrehozták a **Kelet—Nyugat**ot, a legfiatalabb nemzedék Kolozsvárott megindította a **Jelenlét**et, s Udvarhelyen is új művelődési-irodalmi szemle jelent meg, a **Beke Sándor** alapította **Székely Útkereső**. A továbbiakban bebizonyosodott: a cenzúra ugyan valóban megszűnt Romániában, de ezzel együtt megszűnt az irodalmi lapok teljes vagy legalább részleges támogatása is. Emellett a közönség érdeklődése is elfordult az irodalomtól, a nehézségek miatt a nagy hagyományokkal rendelkező folyóiratok is szinte lehetetlen helyzetbe kerültek — a **Helikon** például feladta három évtizedes heti megjelenését! —, s fejük fölött Damoklész kardjaként lebegett a megszűnés veszélye. Először a **Jelenlét** adta fel, majd akadozni kezdett, végül szünetelt az eleinte hetilapként induló **Kelet—Nyugat**, hogy végül újraindulva havi folyóiratként próbáljon megállni a lábán... A **Székely Útkereső** fiatal, lelkes gárdája sem adta fel, s ha időnként összevont számokkal is, de idén immáron VI. évfolyamába lépett. Sőt! **Erdélyi Gondolat** néven könyvkiadót is alapítottak. Kiadványaikra érdemes figyelni. SZÉKELY ÚTKERESŐ címen jelentettek meg például 1994-ben egy antológiát a lapban megjelenő, legjobbnak, legfontosabbnak tartott írásokból. (Már itt el kell mondani, hogy a Székely Útkeresőben nem is annyira az irodalmi anyagok az érdekesek, sokkal fontosabbak a tanulmányok, a jegyzetek, a szó nemes értelmében vett tudománynépszerűsítés, hagyományőrzés.) Az évek során **Benkő András, Veress Dániel, Ferenczi Géza, Egyed Ákos, Imreh István, Nagy Olga, Cseke Péter** a romániai magyarság égető problémáival, sorskérdéseivel foglalkozó írásai is jelezték a lap igényét, hogy tágítsa munkatársi körét, emelje igényszintjét. S hogy néhány valóban újszerű cikkre, tanulmányra is felhívjuk az érdeklődő olvasók figyelmét, az antológia is újraközölte például **Szőcs István** írását: **Újból a csíki székely krónikáról** címmel. Szőcs megállapítja, hogy: **„...bonyolult és nem hálás kutatási téma, elsősorban a rossz légkör miatt, ami a Krónikát körülveszi, de nem szabad viszszariadni tőle, hiszen egy kisebb-nagyobb részben hamisított dokumentum is elárulhat sokat. S egy alapos új cáfolási kísérlet vitája felélénkítené a történelem régi korszakai iránt az érdeklődést.''**

Még számtalan írást, vitacikket idézhetnénk, amit azt is bizonyítja, hogy a **Székely Útkereső** eleven, vonzó lap, kár, hogy nálunkfelé alig lehet hozzájutni!...



Fokozott érdeklődésre tarthat számot egy másik antológiájuk is, a mesemondó és lapszerkesztő **Benedek Elek** emléke előtt tisztelgő antológia, az **Elek apó Cimborája.** (Válogatás a CIMBORA 1922—29-es évfolyamaiból. Válogatta, utószóval és jegyzetekkel ellátta **Csire Gabriella.**) **Benedek Elek** Erdélybe hazatelepedve — személyes példájával is gátat akarván szabni a menekülési láznak — Kisbaconból szerkesztette a Szatmáron megjelenő Cimborát, hihetetlen önfegyelemmel birkózva nemcsak a lehetetlen körülményekkel és megbízhatatlan kiadójával, hanem az erdélyi magyarságot Trianon után évekig apátiába taszító és lenyűgöző tehetetlenséggel is. A kor legjobb íróit, pedagógusait kérte fel a közreműködésre, így lehetett a **Cimbora** a kor (s tán a magyar irodalom) egyik legjobb gyermeklapja, amely a szó igazi értelmében nemzedékeket nevelt. 1970-ben a **Megyei Tükör** hasábjain Kedves nagyapó! címmel kétoldalas válogatást közölhettünk a **Cimbora**-olvasók leveleiből, a levélírók között volt **Dsida Jenő** és **Ignácz Rózsa** is, a későbbi írók, de **Maléter Pál** is, akinek akkor nevét sem volt szabad egy romániai megyei pártlapban leírni. A magyar irodalom klasszikusai, **Krúdy Gyula, Móra Ferenc, Tamási Áron, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza** mellett az újabb nemzedékek is jelen vannak a **Cimborában**, sőt Nagyapó egykori „levelezőtársai'' is, így például az említett **Dsida...**

A két antológia mellett egy érdekes kiadvánnyal is meglepte olvasóit a **Székely Útkereső. Komoróczy György Magyar szavaink nyomában** című kötetéről van szó, amelyről már jelent meg méltatás lapunkban. Figyelnünk kell azonban arra is, hogy a kiadó — mutatva szociológiai, szociográfiai érdeklődését is — felvállalja **Nagy Olga** írásművészetét is. Az írónő két roppant érdekes kötettel is jelentkezett 1994-ben. A **Barangolásaim varázslatos tájban** című és „Cigány barátaim között'' alcímű vallomásos kötet a mesegyűjtő **Nagy Olga** cigánykapcsolatainak bensőséges megidézése és elemzése. Ahogy megvallja, számtalan magyar népmesét először cigány mesemondók ajkáról jegyzett le, akkor, amikor bizonyos falvakban az életformaváltás rossz hatásaként bizonyos portákon már megvetették a mesélést (?). Így lehetett a magyarsággal együtt élő különös és vidékenként más és más kapcsolatokat kialakító cigányság is a magyar népmesehagyomány hű őrzője. **Nagy Olga** könyve a cigányságot érő diszkriminációk ellen is beszél, segít oldani az előítéleteket, oszlatni a fenntartásokat. Nagy Olga másik könyve is fontos és érdekes. A **Népi változatok szerelemre és házasságra** különös és sokáig elutasított témához nyúl, a népi erotika sajátos megjelenési formáit vizsgálja nagy anyagismerettel és bensőséges erudícióval. Népmesegyűjtő útjain az évtizedek alatt a szerző alapos ismereteket szerzett a különféle falusi családok belső életéről, a parasztság család-, szerelem-, házasság-felfogásáról. Erdély különböző vidékeiről mástól mind hagyományban, mind életformában élesen elütő tájegységei szolgáltak vissza-visszatérő gyűjtőútjai állomásaiul, s most (a nagy gyűjtemények után) eljött az összegezések és vallomások ideje is. **Nagy Olga** könyve végén felteszi a nagy és sokunkat izgató kérdést is: **„Merre tart a falu? Merre a szerelem útja? Furcsa paradoxon: éppen a faluromboló kommunista tendenciák miatt és alatt bontakozott ki a fiataloknak egy olyan perspektívája, mely a szerelmet sokkal inkább magáénak érezheti! Hiszen egyfelől már nem terrorizálhatta őket sem a vagyoni örökösödés, sem az »ősi« és egyben parasztitörvényszerűség. Másfelől némileg függetlenek, illetve azokká válhatnak. Akármilyen megdöbbentő is, azért kell izgulnunk, hogy épp a szerelem és házasság kapcsán felállított tilalomfák ledőljenek, ám ugyanakkor a falu megőrizhesse mindazokat az erényeket, melyeket a természettel való együttélés során, természetközelben szerzett, s melyek a közeli és távoli jövőben is meghatározzák.''**

Így legyen!...

BOGDÁN LÁSZLÓ

Bogdán László a sepsiszentgyörgyi *Háromszék*
1995. március 11-i számában ismerteti a *Székely Útkereső*t
és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó első köteteit

Székely Útkereső

Új, összevont száma jelent meg a székelyudvarhelyi Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóiratnak, melyet a csíkszeredai Orion vállalkozás (…) terjeszt. Kapható megyénk valamennyi könyvesboltjában.

Hargita Népe, 1991. július 4.

Székely Útkereső

Megjelent a Székely Útkereső című irodalmi és művelődési folyóirat idei 1-2. összevont száma. A Székelyudvarhelyen szerkesztett lap írásai — tanulmányok, széppróza és versek — önismeretünket gyarapítják.

Családi Tükör, 1991. 9. szám

Barabás István: **Lapszemle**

A Székely Útkereső (Székelyudvarhely) legújabb, 1-2-es számának tartalmából: Benkő András zenetörténete, Szent István király és a koronázási palást, Hogyan gyűjtsünk folklórt, A csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság. Csomortáni Magdolna bemutatja Kántor László Túlélő képek című kötetét, a szám költője Beke Sándor.

A Hét, 1991. július 18.

Megjelent a Székely Útkereső 3. száma

A napokban látott napvilágot a Székely Útkereső 3. száma. A tartalomból: Balogh Edgár: Erdélyi Levél Párizsba; Vofkori György: Székely gőzös — Héjjasfalva—Székelyudvarhely 1888; Ferenczi István: Gondolatok a székelyek korai történetéről; Benkő András: Zenetörténetünk (1. őstörténet); Csomortáni Magdolna: Az élőszó dicsérete; Nagy Olga: Gyilkosok; Róth András Lajos: Nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek Korunkja (Beszélgetés Kántor Lajossal, a Korunk főszerkesztőjével); Gyárfás Endre: Hosszú útnak pora; Nagy Olga: Mit tanulhattok a mesétől? Hajdu Gábor: Hit; Ferenczi Géza: Elmefuttatás a magyar rovásírásról; Reményik Sándor, Lendvay Éva, Cseh Károly versei.

Hargita Népe, 1991. szeptember 14.

Barabás István: **Röviden**

Az udvarhelyi Székely Útkereső legújabb számából: Balogh Edgár levele Párizsba, Vofkori György A Héjjasfalva—Székelyudvarhely vasútvonal 103 éve, Ferenczi István A székelyek korai története, Csomortáni Magdolna bemutatja Nagy Olga Budapesten megjelent Világgá futó szavak című néprajzi kötetét,

Lendvay Éva, Cseh Károly és Beke Sándor versei, Ferenczi Géza a magyar rovásírásról.

A Hét, 1991. szeptember 19.

Barabás István: **Röviden**

A Székely Útkereső (Székelyudvarhely) kiadványainak sorozatában megjelent Vass László Levente hátrahagyott verseinek gyűjteménye Szőcs Géza előszavával.

A Hét, 1991. szeptember 26.

Takács Éva: **Egyedül az éjszakában**

A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat új kiadvánnyal jelentkezik az olvasóközönség előtt: a fiatalon elhunyt Vass László Levente hátrahagyott verseit adják ki. (…)

A kötet előszavában Szőcs Géza így emlékezik költőtársára: „Vass László Leventét nem nagyon ismerték a lapoknál, nem járt a szerkesztők nyakára, a közlés nemigen érdekelte. Nem, ez nem pont így igaz: örült, ha megjelent egy-egy írása, de nem tett sokat azért, hogy közöljék; esetlegesen többnyire barátai révén vagy véletlenül kerültek a versei a szerkesztőségekbe, sok el is kallódott közülük (…) Leventében minden gátlás nélkül lobogott a képzelőerő: valahányszor hosszabb távollét után találkoztunk, azzal kezdtük a beszélgetést, hogy újabb fantasztikus variánst dolgoztunk ki a jövőre…”

Hargita Népe, 1991. szeptember 28.

Pálvölgyi Endre: **Holmi**

A Székely Útkereső 1990-ben indult közéleti-művelődési-irodalmi havilap. Most a 8-9. számánál tart. Főszerkesztője Beke Sándor, aki munkatársaival Székelyudvarhelyen (4150, postafiók 40.) szerkeszti a lapot. Az „útkeresés”, amire, mint legfontosabb célkitűzésre a lap címében is utal, Kardalus János szép megfogalmazása szerint „nem az egykori vándortarisznyás székely” útkeresését jelenti, „aki már a század elején megjárta Amerikát, sem azokét az utódokét, akik a szögesdróton át, napjainkban pedig a felemelt sorompók alatt sétálnak át egyik országból a másikba. Azokról a székelyekről lehet csak szó, akik itthon a szülőföldjükön higgadtan, határozottan együtt keresik az utat, a *megmaradás útjait*”. A lapban korántsem csupán szép versek és novellák (ezek egy része a magyar irodalom klasszikusaitól való, a periodikum mintegy közvetíti a székelységnek József Attilát, Babits Mihályt, és persze az erdélyi magyar költők és írók színe-javát), hanem komoly esszék, történelmi tanulmányok, a székelység múltját boncoló, tudományosan-szakszerűen hiteles, ám oldott fogalmazású, széles körben érthető írások sokasága is. Egy szám ára 24 forint.

Könyvtáros, 1991. 10. szám

Megjelent a Székely Útkereső 4. száma

Napvilágot látott a Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat 4. száma. A tartalomból: Visszaemlékezések egy sötétebb korra; Ferenczi István: Gondolatok a székelyek korai történetéről (II); Balázsi Dénes: Merre tart a Kriza János Néprajzi Társaság?; Kozma Mária: Mikó Imre születésének 80 éves évfordulójára emlékezünk, valamint Párbeszédek; Mikó Imre: Egy öregúr baktat; Tankó Gyula: Gyimesiek a pünkösdi búcsún; Lőrincz József: Nagy Imre „fölzengő" feketefehérje; Vofkori György: A petróleumlámpától a villanyégőig Székelyudvarhelyen; Ferenczi Géza: Elmefuttatás a magyar rovásírásról; Beke Sándor versei.

Hargita Népe, 1991. november 28.

Barabás István: **Röviden**

A Székely Útkereső (Székelyudvarhely) legújabb 4-es számában olvashatjuk: A székelyek korai története, A Kriza János Néprajzi Társaság eddigi tevékenysége, Mikó Imre születésének 80. évfordulójára, Gyimesiek pünkösdi búcsújárásai, Károlyi Gáspár emlékezete, Kozma Mária írói világa, Nagy Imre metszetei, A közvilágítás története Székelyudvarhelyen, Benkő András egyházi zenetörténete, Nagy Olga a magyar mesevilágról, A rovásírás erdélyi emlékei. A szám költői: Beke Sándor, Cselényi Béla és Ráduly János.

A Hét, 1991. december 5.

Róth András Lajos:
A székelyföldi kultúra szolgálatában

(Beszélgetés Ferenczy Ferenc úrral,
Székelyudvarhely polgármesterével — részlet)

— Itt van például megyénk talán egyik „legéletképesebb" irodalmi-művelődési folyóirata, a *Székely Útkereső*, mely kialakult profiljával és rangos erdélyi, magyarországi, kárpátaljai, csehszlovákiai munkatársi gárdájával külön színt képvisel a '89-es decemberi változások utáni romániai magyar sajtóban. A székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Kiadó kiadványa a közeljövőben milyen támogatásban részesülhet a városi közigazgatási szervek részéről?

— Valóban külön színt képvisel a Székely Útkereső. Sokoldalú múltba tekintésével, jelen-ábrázolásával szinte akaratlanul sugallja belénk az erőt a jövő küzdelméhez. A Polgármesteri Hivatal a jelenben is, de a jövőben is közvetítő szerepet vállal a folyóirat pénzügyi gondjainak enyhítésén, úgy a nagyvállalatok, mint a kisvállalkozók felé. Tárgyalásokat folytatunk a székelyudvarhelyi nyomda önállósítása, valamint korszerűsítése terén, amellyel, érzésem szerint nagyban hozzá tudunk járulni az Erdélyi Gondolat Kiadó célkitűzéseinek megvalósításához.

Székely Útkereső, 1991/5-6.



5 – 6. szám

SZÉKELY UTKERESŐ

♦ IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT ♦ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ♦III. ÉVFOLYAM ♦ 1992 ♦

❑ *MAGYAROK III. VILÁGKONGRESSZUSA* ❑ *ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA* ❑ *Tankó Gyula: CSÁNGÓFESZTIVÁL GYIMESKÖZÉPLOKON* ❑ *Ferenczi István:HOGYAN ALAKULT KI A HUN-MAGYAR (SZÉKELY) EREDETMONDA?* ❑ *Cseke Gábor: ÉRKEZETT EGY LEVÉL* ❑ *Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK* ❑ *Domonkos János: EGY DAL, MELY MEGHÓDÍTOTTA A VILÁGOT* ❑ *Bakay Kornél: A MAGYAR SZENT KORONA VÉDELMÉBEN* ❑ *Csihák György: HONFOGLALÁSUNK* ❑ *Nagy Olga: PÉLDAKÉPÜNK: A HŐS* ❑ *Reményik Sándor, Dsida Jenő VERSEI* ❑

ERDÉLY CÍMERE

Reményik Sándor

Vissza ne élj!

Ha ajkadon majd újra zeng a Himnusz,
S a Zászlót ismét Te veszed kezedbe:
Zászlóval és Himnusszal halkan élj,
S vissza ne élj vele!
A Himnuszt mély, szemérmes áhitattal
Zsolozsmázd — szinte hangfogóval csak,
S a zászlót úgy illesd nyilvánosan,
Mintha volna árva kicsi-szalag,
Színháromság, titokban bujdosó —
Fiókok rejtekén rejtőzködő
Pókhálós kincs — a győztes lobogó.
S esküdj, hogy Te nem leszel az soha,
Aki mások ősi javára tör —
Rabból és páriából lettél ember, s szabad.
Nem lehetsz börtönőr.
Polgár voltál, s mint polgár harcos is.
Sok szürke éven át —
S minden kis lépésed önvédelem —
Józanul becsüld meg a katonát,
S ha igazság lesz a határokon túl:
Legyen határokon innen is az.
Különben egyet fordul a kerék —
S egy új tél mindent újra behavaz.

A harmadik évfolyam 5-6. számának a címlapja

Megjelent a Székely Útkereső 5-6. száma

Jobb későn, mint soha — tartja a közmondás. Nos, ez így igaz, mert ha késve is, de napvilágot látott az Erdélyi Gondolat Kiadó Kft. irodalmi és művelődési folyóiratának, a Székely Útkeresőnek 5-6. száma. A Székelyudvarhelyen nyomtatott folyóirat könyvesboltokban kapható, belföldi megrendeléseket a csíkszeredai Alutus Kft. fogad el.

Hargita Népe, 1992. március 19.

Barabás István:

Lapszemle — madártávlatból

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Megtisztelő ajánlatát, miszerint dokumentum jellegű lapszemlét készítsek a romániai magyar sajtó helyzetéről az 1989. decemberi fordulatot követő két évben, igen szerencsés ötletnek tartom, hiszen egy ilyen szintézis hézagpótló lenne az egész magyar művelődéstörténet számára. Igen ám, de amennyire szerencsés a szerkesztői ötlet, épp annyira — kivihetetlen (…).

Megkísérelem fölvázolni az akadályokat.

Az 1989. december 22. utáni hetekben országszerte olyan végeláthatatlan sorok kígyóztak az újságárusok előtt, mint manapság a tejnél, az olcsó cigarettánál vagy a közjegyzőnél. (…)

Hirtelen mindenki politizálni kezdett (…). A központi napilapok példányszáma meghaladta a bűvös milliót. További lökést adott a nagy sajtóláznak az új jogszabály: bárki (akinek hozzá pénze van) indíthat be új lapot, így városok és falvak, ilyen-olyan felekezetek, jótékonysági egyletek, sportklubok, a szó szoros értelmében naponta dobtak piacra új olvasnivalót, a címek száma csakhamar meghaladta az ezret.

Keringő mendemondákból az is kiderült, hogy ha jól megy a vállalkozás, akár meg is lehet gazdagodni, így az ország hamarosan megtelt kisebb-nagyobb sajtómágnásjelöltekkel.

Az 1990. májusi választások után az össznépi felbuzdulásra elkerülhetetlenül következett be a kijózanodás, esetünkben először a példányszám fokozatos csökkenése, majd címek megszűnése, ami több okkal is magyarázható:

1. Kifogytak a szenzációszámba menő témák (…).
2. A papír, nyomda és terjesztés árának rohamos növekedése (…).
3. Az olvasóközönség anyagi nyomora (…).

E három körülmény folytán indult el a máig tartó jelenség: több lap szűnik meg, mint amennyi születik. Feltűnt olyan lap is, amely egyetlen számot ért meg, mások két-három szám után mondtak búcsút nem létező olvasóiknak.

Ezen az országos körképen belül ugyanilyen kórképet mutat a magyar kisebbség sajtója is. Egyre-másra indultak be a lapok olyan, 45 éven át szűz területeken is, mint Kézdivásárhely, Székelyudvarhely, Szalonta, Dés, Torda, Zilah, Gyer-

gyó, Déva és akkor már nem maradhatott ki a sorból Korond sem. A hagyományos sajtóközpontokban — Kolozsvár, Nagyvárad, Marosvásárhely, Szatmár, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda — a régi, de átkeresztelkedett lapok mellé újak indultak be, ezek közül különösen hézagpótlóknak bizonyultak a különböző felekezeti kiadványok.

A Hétben, két és fél éve minden számban napvilágot látó lapszemlében, igyekeztem valamennyiről hírt adni, mert egy-egy új megjelenés örömünnep volt számomra és meggyőződésem, hogy az olvasóknak is. Ilyen öröm volt a **Székely Útkereső** I. évfolyam 1. száma is, amely rögtön indulásakor határozott, egyedülálló profillal, igényes programmal jelent meg, és emellett mind ez idáig hűségesen kitart.

A román sajtóval egyszerre bekövetkezett kifulladás után megkíséreltem nyomon követni a megszűnéseket is, a szerkesztőség szétszóródása előtt feltérképezni a lap történetére vonatkozó adatokat (szerkesztők, példányszám, olvasói visszhangok stb.). És ekkor kiderült a következő, számomra máig is megmagyarázhatatlan, furcsa jelenség: a szerkesztők nem akarnak nyilatkozni arról, hogy megszűntek és főleg, hogy miért szűntek meg lapként létezni. Mintha szégyellnék, hogy vállalkozásukba belebuktak, még akkor is, ha ezért nem ők a hibásak (lásd a fenti három okot).

Ezek után sajnálattal közlöm: kérésének nem tudok eleget tenni, bármennyire érdekesnek és fontosnak tartom azt, mert a mai romániai magyar sajtó egy folyton változó, áttekinthetelen, megfoghatatlan valóság. Erről jut eszembe a bukaresti **Valóság** példája: megszűnt, de két hónap múlva újra porondra lépett **Változó Valóság** címen. Nagyváradon is megjelent az **Erdélyi Napló** mint napilap, azután megszűnt, hogy pár hét múlva ismét feltűnjön mint heti hírlap. A **Cimbora** kétszer elbúcsúzott olvasóitól, de azért megjelenik, az **Erdélyi Figyelő** nem búcsúzott el, de nem jelenik meg. Déván az RMDSZ lapja eltűnik és egyszer csak felébredünk helyette egy magyar nyelvű magazinnal, benne Michael Jackson szerelmeivel.

Ki tudja mindezt nyomon követni?

Minden elismerésem az Önöké, hogy a **Székely Útkereső** ebben a dzsungelben sem téveszt utat, sőt állja a sarat!

Székely Útkereső, 1992. 1-2-3. szám

Székely Útkereső (III. évfolyam, 1-2-3. szám)

A székelyudvarhelyi irodalmi-művelődési folyóirat legújabb, összevont számának tartalmából: Barabás István: A romániai magyar sajtó néhány időszerű kérdése; Kelemen Katalin: Kőrösi Csoma Sándor emlékezete; Ferenczi István: Gondolatok a székelyek korai történetéről; Tankó Gyula: A gyimesi csángók származástudata; Balogh Edgár: Töprengés Vargyas sorsáról; Bakay Kornél: A magyar Szent Korona; Bertényi István: Erdély címere; Benkő András egyházi

zenetörténete; Kardalus János: Magyar oktatás Hargita megyében; Nagy Olga: A szabadító hős motívuma a magyar népmesében; Szőcs János: A moldvai csángó magyarokról; Reményik Sándor, Nagy Gáspár, Jancsik Pál, Beke Sándor, Ráduly János versei.

Média, (Figyelő), 1992. ?, ?.

Tófalvi Zoltán:

Romániai magyar sajtó — összeomlás előtt?

Az 1989. december 22-e óta eltelt rövid időszak elegendő volt ahhoz, hogy a szakadék szélére sodródjon a romániai magyarság mindmáig legjobban működő tevékenységi területe: a sajtó. A szörnydiktatúra megdöntése után egyre-másra láttak napvilágot ad hoc riportok, tudósítások a „gomba módra születő és spóraszerűen szaporodó" sajtótermékekről. Sajnos, a tudósítások, alkalmi felmérések mögött jó adag önáltatás lapult: valójában nem mélységében, világosan átgondolt stratégiájában, hanem számszerűségében gyarapodott a romániai magyar sajtó! Örömmel fedeztük fel az új egyházi lapokat, az ilyen-olyan szabadidő-, a szexlapokkal kokettáló kiadványokat — újabban minilapokat —, s csak úgy dagadt a mellünk, amikor kijelenthettük: csupán Székelyudvarhelyen és Csíkszeredában összesen 27 lap jelenik meg! (…)

A kiadványok „robbanásszerű" növekedését szívesen magyarázzuk a sajtószabadsággal, a demokratizálódási folyamat beindulásával, holott a jelenség kísértetiesen emlékeztet a trianoni békeszerződést követő időszak sajtóviharaira. (…)

A romániai magyar sajtó mindmáig megoldatlan és legsúlyosabb gondja a lapterjesztés. (…)

A szerkesztőségek féltékenyen lesték az egyes lapok példányszámainak hirtelen megugrását, de egyetlen lépést sem tettek az országos, munkahelyet is biztosító terjesztőhálózat létrehozására. (…)

Többször és néha siránkozásnak beillő módon hangzik el: a romániai magyar sajtó ilyen nehéz és válságos helyzetben soha nem volt! Aztán a lapok mégis megjelennek, a kiadók, korábban vagy frissen alakult kft.-k döcögve, bukdácsolva — kimaradásokkal tarkítva! — a felszínen maradnak. (…) A romániai magyar sajtó helyzetét tükrözi a pillanatnyi „számvitel" is: mozgósítható tőke, állami segély nincs, a lapok nagy része egyik napról a másikra él. (…)

1989 decembere után az összeomlás már jóval korábban, alig másfél év után bekövetkezett. Ennek esett áldozatául a közkedvelt **Kelet-Nyugat**, a fiatalok körében népszerű **Jelenlét**, a **Hunyad Megyei Hírlap**, a **Sziget**, ennek eredményeként lett a kéthetente megjelenő **Erdélyi Figyelő**ből egy bizonytalan, havonta és nagy-nagy késéssel megjelenő képes folyóirat. A **Látó**, a **Helikon**, **A Hét** példányszáma 2200, illetve 3000 körül mozog, valójában igen szűk körű olvasóréteghez jut el. (…)

A romániai magyar sajtó túlságosan a túlélésre rendezkedett be, holott a piac törvényei eleve annak a lapnak adnak esélyt a fennmaradásra, amelyik komolyan

KÖNYVEKRŐL

Székelyudvarhely szellemi műhelye: az Erdélyi Gondolat Kiadó

Az 1961-ben született *Beke Sándor* ma a zetelaki Elméleti Líceumban tanít. Az ő nevéhez fűződik a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat 1990-es megalapítása, valamint az *Erdélyi Gondolat Kiadó* létrehozása. Az előbbinek máig tartóan a főszerkesztője, az utóbbinak igazgatója.

Ami a *Székely Útkeresőt* illeti, csak dicsérettel beszélhetünk a 16 oldalas, nyomdatechnikailag ugyan nem túl elkényeztetett, de írásainak hangvétele és minősége folytán a számos Erdélyben megjelenő magyar sajtótermék közül feltétlenül kimagasló folyóiratról. Sajnálatos, hogy csak két havonta tud megjelenni. A legnemesebb erdélyi klasszikusok mellett (Reményik, Dsida, Kőrösi Csoma stb.) magyarországi szerzők műveit (Cseres Tibor, Bakay Kornél stb.) ugyanúgy megtalálhatjuk benne, mint a mai Hargita-béli író- és költőgárda alkotásait. Figyelemre méltóak azok a tudományos igényességgel megírt szellemtörténeti sorozatok is, amelyeknek népszerűsítését a *Székely Útkereső* felkarolta. Elsősorban Ferenczi István: *Gondolatok a székelyek korai történetéről*, illetve Szőcs János: *A moldvai csángó magyarokról* írott összefoglalójára gondolunk.

De az *Erdélyi Gondolat Kiadó* ezen a lapon kívül gazdag könyvkiadói repertoárt tudhat már maga mögött. Versek, prózai munkák, riportok, tanulmányok, antológiák egyaránt megtalálhatók az elmúlt öt évben megjelentetett kínálatukban. A szerkesztőségünkhöz eljuttatott kötetek közül kiemelnénk az alábbiakat.

NAGY OLGA, aki egyike korunk legjelentősebb néprajzkutatóinak, két különösen figyelemre méltó könyvvel van képviselve. A *Barangolásaim varázslatos tájban* a „Cigány barátaim között" alcímet viseli. Ma, amikor itt Magyarországon egyre feszültebbé és kezelhetetlenebbé kezd válni a cigányokkal való együttélés, meglepő, mitöbb: meghatő is számunkra, hogy az erdélyi cigányság népes tömegei nagyon is önérzetesen magyaroknak vallják magukat és ragaszkodnak is – a cigány életvitel és szokásmód mellett – a magyar identitáshoz. Ez a könyv elsősorban is a *nem* cigányoknak íródott, miközben tárgyilagos érdeklődéssel bemutatja legrejtettebb világukat, meséiket, álmaikat, történelmi korokon át húzódó, gyakran vidám, de még gyakrabban szomorú hányattatásaikat. A szerzőnő ezekkel a szavakkal ajánlja könyvét: *„Kérem az Olvasót, hogy így olvassa élménybeszámolómat, mely – bátran állíthatom – szöges elletétben van mindazzal, amit erről a sokat szenvedett, évtizedeken át lenézett, végig diszkriminációt szenvedett népcsoportról tud."*

Nagy Olga másik könyve a *Népi változatok szerelemre és házasságra*. Különösen aktuális ez a monumentális esszé, mert rámutat, hogy a XXI. század küszöbére jutott, önmagát modernként definiáló korunk mennyire elveszítette azokat a jól bevált, régi társadalmi kontrollokat, a szokásjogokat, azaz az erkölcsöt, ami a két nem szerelmi kapcsolatát – ma így mondanánk: szerelmi kultúráját – mindig is szigorúan szabályozta. A nemi erkölcs, a házasságra való felkészülés, a tiltások és engedélyek világa, az asszonyok jogai és kiszolgáltatottsága külön-külön tárgyalásra kerül. Végig olvasva a tanulmányt, újból megállapíthatjuk – mint Nagy Olga más műveinek olvastakor már oly sokszor –, hogy az a „fejlődés" és „haladás", amit magunk mögött vélünk tudni, bizony az élet számos területén visszafejlődést és távolodást jelent elődeink nem feltétlenül írott, de mindig következetesen *megélt* erkölcsiségéhez képest. (Itt érdemes megjegyezni, hogy sajnálatos módon az elmúlt években megjelent erdélyi sajtókiadványokban, nyilván az eladhatóságot fokozandó, a kelleténél nagyobb súllyal van reprezentálva a pornográfia, úgy képileg, mint szövegszerűen.)

CSEKE PÉTER Korfordulós újesztendő címmel szociográfiai riportjait szerkesztette kötetbe. Értékes lapok, mert hiteles kortörténeti dokumentumai mindannak, ami '89 karácsonya óta történt: a forradalom eufórikus napjaitól a marosvásárhelyi fekete napokon át egészen 1994-ig. Képet kaphatunk a romániai magyar média újjászületésének „forró napjairól", az egyre erősödő és visszarendeződő román nacionalisták fokozódó térnyeréséről, egyházaink megújulásnak indult, de nem mindig akadály nélküli belső életéről.

LŐRINCZ GYÖRGY kis füzetkéje *(Kiment a fény a szememből)* szintén riportokat rejt: öregek, halni indulók, magányosan vagy családban élő erdélyi idősek emlékezetesen lírai, gyakran megrázó vallomásait, emlékezéseit. Valószínű, hogy néhányan már e kötet megjelenését sem érték meg Lőrincz György riportjainak alanyai közül, de hála ennek a vékony, egyszerű kiadványnak, mindaz, amit elmondani tartottak fontosnak haláluk előtt, immár örökre az utókor hasznára válhat. Rajtunk múlik, olvassuk-e.

BEKE SÁNDOR verseinek gyűjteménye a *Madártemető*. Nagyon fiatalon, szinte gyerekfejjel kezdett írni, fordítani, publikálni a költő, ezért ez a 32 éves korában megjelent kötete már komoly szakmai pályát tudhat maga mögött. Leginkább a prózavers van hozzá közel, de még képverset is találunk alkotásai között. Szemérmes líraiságú verseit gyakran átszövik a nem egyszer meglepő és kusza rendszerré összeálló hasonlatok. Sokat elárul a

A budapesti 1995-ös Júliusi Magyar Fórum című folyóirat méltatása a *Székely Útkereső*ről és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóról

veszi az „igehirdetés" felelősségét. A lapterjesztés anomáliái csupán a jéghegy csúcsát jelentik. Az elavult nyomdai felszerelések, a papírárak húszszoros növekedése 1990 elejéhez képest, az újságíróképzés hiánya mind-mind komoly akadályt jelentenek az ezredforduló, az integrálódó Európa igényeihez felzárkózó újságírás, lapkiadás útjában. (…)

Tény, hogy az egyfajta monopolhelyzetben lévő megyei lapok egy része is későre váltott, példányszámuk szinte a felére csökkent. A kolozsvári **Szabadság** — a legfrissebb adatok szerint — mindössze 13000 példányban jelenik meg. Ez pedig túlságosan kevés ahhoz, hogy jövedelmező legyen. (…)

Az eltelt évtizedek, évek egyik nagy sajtótörténeti változása: Kolozsvár végérvényesen megszűnt a hazai magyar sajtó központja lenni. A vidéki központok — elsősorban Sepsiszentgyörgy és Nagyvárad! — előnyét már nagyon nehezen lehet behozni. Igazi reveláció: két olyan megyében jelent meg magyar nyelvű lap — Hunyad és Szilágy megyéről van szó! —, ahol 45 éven át még a magyar betűt is száműzték a nyomdából. (…)

A hazai sajtó nagy része súlyos technikai nehézségekkel, elavult nyomda- és szedőgépekkel próbálja egyik napról a másikra fenntartani magát. A marosvásárhelyi nyomda például zömmel 1905-ből, az Osztrák—Magyar Monarchia idejéből származó gépekkel dolgozik! Szerkesztőségek egy része ugyan kapott fénymásolót, szövegszerkesztő berendezést — összesen negyven darabot! —, ezek egy részéről néhány nap múlva kiderült, hogy használhatatlanok, mert vagy elavultak, vagy állandó működtetésükhöz nem lehet megfelelő cserealkatrészt találni. (…)

A romániai magyar sajtó másik gondja az aránytalanul megnövekedett nyomdaköltségek kiegyenlítése. A lapok is megkésve közölnek pontos információkat a papír-, a nyomdaköltségek áráról, így a tájékozatlan olvasóban az a hamis tudat alakul ki, hogy a szerkesztőségek ugyan beszélnek a papír árának növekedéséről, valójában önkényesen emelik a lapszámok árát. (…)

Súlyos koloncként nehezedik az előbb felsoroltakra a honoráriumrendszer ötvenes évekbeli állapota. A költségek növekedése, az anyagi helyzet romlása miatt a legtöbb romániai magyar lap képtelen külső munkatársait fizetni. (…)

Immár közel három esztendeje a romániai magyar sajtó egyik legnagyobb gondja, hogy a szerkesztőségek, újságírók igen jelentős része nem érzi — helyenként nem is érti! — a sajtó vállalkozásként való értelmezésének szükségességét. Ebben rejlik egyik dichotómiája is: miközben egyre többet publikál a piacgazdaság szükségességéről, önmaga képtelen a piac törvényeihez való alkalmazkodásra. Mindez rövidebb-hosszabb távon belül a sajtó egy részének gazdasági összeomlásához vezethet.

A médiák sorsával, alakulásával foglalkozó bármely kutató számára nyilvánvaló, hogy az ún. „sajtóféltés", „sajtómentés" eddigi útjai járhatatlanok. A megszűnő lapok helyett újabbak lesznek, amelyek sikerrel oldják meg a papírellátás, lapterjesztés ma még áthidalhatatlannak tűnő gondjait, s amelyek arra törekszе-

nek, hogy nyomdai csúcstechnológiával állítsák elő kiadványaikat. Nem is lesz más választásuk, mert ellenkező esetben a konkurrencia a csőd szélére juttatja őket.

Pillanatnyilag az adományok, alapítványi eloszlások körül is elképzelhetetlenül nagy a zűrzavar. A baráti kapcsolatok szövevényes hálózata eredményesebbnek bizonyult és bizonyul, mint a tényleges szükséglet és igény. Így történhet meg, hogy a kevésbé rászoruló lapok részesülnek a csupán vérátömlesztésnek szánt adományokból! A magyar kormánynak, a határokon túli kisebbségek hivatalának is végre el kellene dönteni: ér-e valamit számára a kisebbségi magyar sajtó? (…)

A válságterelő stratégia kidolgozásához az első lépést a sajtó adattár összeállítása jelenti. Komoly gondot okoz a paradigmaként továbbgondolandó kérdés: milyen rendezőelv alapján készüljön ez az adattár? A sajtó egészét ért földcsuszamlások, tektonikus mozgások időszakában erre a privatizálódás útján bejárt vagy bejárandó út akár mérvadó is lehetne. Itt azonban újból szembeütközünk a gazdasági életre oly átkos hatást gyakoroló primitív balkanizmussal. Nem ritkák az átmentési kísérletek, a monopolhelyzetre való törekvések sem. A szerkesztőségek teljes létszámban ritkán próbálkoztak önálló próbálkozások létrehozásával. Ezúttal is a kivárás taktikáját láttak célszerűnek. (…)

Sajtókultúránk adattárának elkészítésekor a legfontosabb rendezőelv az írott sajtó *vállalkozásként való felfogása*. Ennek alapján a következő nagy csoportokat vehetjük számba:

I. Teljesen független, önálló, semmilyen támogatást nem élvező lapok és folyóiratok. Ezen belül külön alcsoportot alkot a négy megyei lap: *Népújság*, *Háromszék*, *Szatmári Friss Újság*, *Szabadság*, a szórakoztató és szabadidő magazinok, s a két legnagyobb példányszámú országos napi-, illetve hetilap: a *Romániai Magyar Szó* és az *Erdélyi Napló*.

II. Az Írószövetség, a Művelődésügyi Minisztérium és más minisztériumok által támogatott lapok, (részben) alapítványi segítséget is élvező kiadványok.

III. Állami tőkével megjelenő lapok.

IV. Egyházi lapok.

V. A szórványmagyarság lapjai.

VI. Alkalmi kiadványok.

I. FÜGGETLEN LAPOK. (A felsorolás semmilyen minősítést nem jelent!)

Az alcím akár megtévesztő is lehet, hiszen a legtöbb lap öles betűkkel hirdette már 1989. december 23-án mindenfajta függetlenségét. Hamarosan kiderült, hogy az illúziókat követve az önmaga által állított csapdába esett. (…)

Az utóbbi három év romániai magyar sajtótörténete hűen tükrözi a kényszerű ellenzékiségbe szorított magyarság életútját. A sajtó, akárcsak a magyarság, 1989 decembere után nem a gondok megoldására rendezkedett be, hanem — Veress Károly axiómaszerű kijelentésével szólva — „a felvállalt problémák megoldását

továbbra is a központi hatalomtól várja, annak valamilyen *csoda* folytán történő átszervezésétől".

A. 1. Az első magyar sajtókiadvány, amelyik felmérte az előbb vázolt helyzet tarthatatlanságát, a Sepsiszentgyörgyön megjelenő, valóban független emberjogi, kisebbségvédelmi és kritikai hetilap, az **Európai Idő** volt. Első száma 1990. január 27-én jelent meg. Főszerkesztő és felelős kiadó: Horváth Alpár. Volt időszak, amikor megkongatták a vészharangot — ekkor álltak át a kéthetenkénti megjelenésre! —, amikor a példányszám 660-ra zuhant. Az adattár összeállításának időpontjában (1992. június eleje) 16000 példányban látott napvilágot.

Az **Európai Idő** adja ki az **Orbán Balázs füzetek**et, 33000 példányban. Kísérleti jelleggel A-5-ös méretben, 32 oldalon, ofszet nyomással havonta újra megjelenik a **Tik-Tak** című gyermeklap. Egyelőre 6000-7000 példányban. (…)

2. **Romániai Magyar Szó**. Főszerkesztő: Gyarmath János. 32-33000 példányban jelenik meg. 1990 első felében a napi 146000-es példányszámot is elérte. (…)

3. **Népújság**. Maros megyei napilap. (…) Főszerkesztő Makkai János. 1990 elején elérte a 40000-es példányszámot. Mellékletei: **Fekete-fehér** (rejtvényújság) 8-10000 példányban. **B'Ábel**: 7000 példányban. (Egyelőre nem jelenik meg!) A lap semmilyen állami támogatást vagy más segítséget nem kap.

4. **Erdélyi Napló**. 1991. május 24-e és augusztus 6. között napilap, 10-12000 példányban. 1991. szeptember elsejétől hetilapként jelenik meg, eleinte 20000, utóbb pedig 25000, majd 45000 példányban. Kiadja az Analóg kft. Főszerkesztő: Stanik István. (…) Kiadványaként jelenik meg a **Szemfüles** című gyermekmagazin 15000 példányban, a **Média** heti sajtószemle 20000 példányban. (…)

5. **Háromszék**. Megyei napilap. Főszerkesztő: Magyari Lajos. (…) 22-23000 példányban jelenik meg. Havilapként 4000 példányban kiadja a kétnyelvű **Csángó Újság**ot. (Újabban **Moldvai Magyarság** címen jelenik meg.)

6. **Szabadság**. Kolozsváron megjelenő napilap. Főszerkesztő: Tibori Szabó Zoltán. A decemberi fordulat után még 60000-es példányszámban jelent meg, aztán hirtelen 40000-re, majd 18-15000-re zuhant a napi példányszám. (…) Minden szerdai napon **Erdélyi Híradó**, pénteken pedig **Campus** címen külön mellékletet jelentet meg. (…)

7. **Szatmári Friss Újság**. Szatmár megyei független, demokratikus napilap. Főszerkesztő: Veress István. (…) 1990-ben 32000 volt a legnagyobb példányszám, most 15-22000 között mozog. A Zotmár Press kft. adja ki az **Alapozó** címet viselő, ismeretterjesztő diákmagazint, 4000 példányban pedig a **Szamoshát** mellékletet. A **Zotmár** című reklámújság 10000 példányban jut el a vásárlókhoz.

8. **Tinikoktél**. Ifjúsági képes folyóirat. Főszerkesztő: Molnos Lajos. (…) 12000 példányban, sok-sok poszterrel jut el a romániai magyar fiatalokhoz. (…)

9. **Brassói Lapok**. Független hetilap. Főszerkesztő: Gellért Lajos. 9400-10000 példányban lát napvilágot. (…) **Inga** című negyedévi mellékletük — szórakoztató irodalom, keresztrejtvény — eleinte 40000, újabban 10000 példányban lát napvilágot. (…) Jelentős kiadványuk: a **Brassói Füzetek**.



1 – 2 – 3. szám

SZÉKELY UTKERESŐ

♦ IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT ♦ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ♦IV. ÉVFOLYAM ♦ 1993 ♦

❑ *Hubbes Éva: EMLÉKEZŐ SOROK VÁSÁRHELYI GERGELYRŐL* ❑ *Z. Szőke Pál: POGÁNYKORI KULTIKUS ÉS KULTURÁLIS EMLÉKEK A SZÉKELYEKNÉL* ❑ *Ferenczi István:A SZÉKELYEK SZÁRMAZÁSÁRÓL* ❑ *Nagy Irén: „MEGŐRIZ ENGEM AZ ERDÉLYI TÁJ”* ❑ *KÖNYVESPOLC(Beke Sándor: Madártemető)* ❑ *Kós Károly: KIÁLTÓ SZÓ* ❑ *Lőrincz József: REMÉNYIK SÁNDOR — ERDÉLY KÖLTŐFEJEDELME* ❑ *Deme János: KÉTARCÚ ESZTENDŐ* ❑ *Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK* ❑ *Nagy Olga: A MEGÉRDEMELT GYŐZELEM* ❑ *Tankó Gyula: GYIMESI CSÁNGÓ NÉPSZOKÁSOK* ❑ *Beke Sándor, Salamon Ernő, Reményik Sándor VERSEI* ❑

GYULAFEHÉRVÁRI TEMPLOM

Kós Károly rajza

BEKE SÁNDOR

Szférák zenéje

Fekete szerkezet az éj —
Püthagorasz húrjai feszülve,
a világegyetem örök zenegép,
titkokat ébreszt szívemben.

Fekete pingvin karmester az Isten,
csillagok csöngettyűi havaznak be,
lila testük testemre borult kehely,
titkokat ébreszt szívemben.

Én nem hallom ezt a zenét,
de benne lüktet virág, lélek, hit és halál.
Én nem hallom ezt a zenét.

Egymagában ő a titokzatosság,
hattyú-kérdőjel szférák karénekében,
ereimbe költözött világkorál.

A negyedik évfolyam 1-2-3. számának a címlapja

10. **Erdélyi Figyelő**. Havonta megjelenő színes képeslap. A szerkesztőbizottság elnöke: Sütő András, főszerkesztő: Zsehránszky István. (…) Megjelenik 5000 példányban.

B. *Szórakoztató kiadványok*

1. **Corvin magazin**. Szórakoztató havilap. (…) Felelős szerkesztő: Varga Károly. A támogatás hiányában megszűnt **Hunyad Megyei Hírlap** örökébe lépett. Megjelenik 10000 körüli példányban. (…)

2. **Aréna**. Havonta kétszer megjelenő szabadidő és párkereső magazin. Ügyvezető igazgató: Kós Attila. 32000 példányban jelenik meg Nagyváradon. (…) Kiadványai: **Észbontó** (rejtvényújság), 25000 példányban; **Aréna-füzetek** (…) ugyanennyi példányban.

3. **Fakutya**. Nagyváradon 20000 példányban megjelenő szatirikus havilap.

C. *A csíkszeredai Luxed-kft. kiadványai*

Igazgató és főszerkesztő Brassói M. Pál. 1990 májusában sajtóvállalkozásként indult, s kiadványai a székelyföldi megyék újságos standjain nagy példányszámban megtalálhatók.

1. **Áttekintő**. 1990. július elsején heti sajtószemlének indult, 18-20000 példányban. (…) Jelenlegi példányszáma 8000 körül mozog.

2. **Bűntény**. Kéthetente jelenik meg, 12-13000 példányban. (…)

3. **Emlékező**. Történelmi vonatkozású, havonta 6000-es példányszámban jut el a székelyföldi olvasókhoz.

4. **Minilap**. A világ legkisebb hetilapja 2000-es példányszámot ért el. (…)

5. **Kuriózum**. 8000 példányban megjelenő 16 oldalas kiadvány. (…) A Luxed alkalmi kiadványaként jelenteti meg a **Katasztrófa-füzeteket**.

D. *A csíkszeredai Novos-Novotyp kft. kiadványai*

(…)

1. **Ifi Fórum**. Felelős kiadó: Péter László, ügyvezető igazgató: Koszta Nagy István. 8-9000 példányban jelenik meg.

2. **Új Sport**. Napilapként indult, 10-15000 példányban, majd áttért a heti 3-4-szeri megjelenésre. (…)

3. **Pesti Hírlap**. Főszerkesztő: Bencsik András. Fiókszerkesztősége működik Csíkszeredában, mely elkészíti a lap erdélyi változatát. (…) Példányszáma: megrendelés szerint.

E. *A Tromfpress kft. kiadványai*

1. **Tromf**. Főszerkesztő D. Kiss János. Szatirikus hetilapként indult, 70-80000-es példányszámot is elért. Az adattár összeállításának időpontjában havonta háromszor jelenik meg 7-8000 példányban. Mellékletei: **Tromfviccek**, **Tromfmagazin**, **Tromfalsó** (rejtvényújság). Mindenik 10000 példányban lát napvilágot.

II. AZ ÍRÓSZÖVETSÉG ÉS A MŰVELŐDÉSI MINISZTÉRIUM ÉS MÁS MINISZTÉRIUMOK ÁLTAL TÁMOGATOTT LAPOK, (RÉSZBEN) ALAPÍTVÁNYI SEGÍTSÉGET IS ÉLVEZŐ KIADVÁNYOK

1. **Látó**. Az Írószövetség havi szépirodalmi folyóirata. Főszerkesztő: Markó Béla. Megjelenik 2200 példányban. (…)

2. **Helikon**. Az Írószövetség kéthetente megjelenő lapja. Főszerkesztő: Szilágyi István. (…) 2400-3000 példányban jelenik meg. (…)

3. **Korunk**. Kultúra-haza-nagyvilág. Megjelenik havonta a Művelődési Minisztérium támogatásával. Főszerkesztő: Kántor Lajos. Példányszáma: 4000.

4. **A Hét**. Társadalom-művelődés-tudomány-környezetvédelem alcímmel Bukarestben a Művelődési Minisztérium támogatásával megjelenő hetilap. Főszerkesztő: Gálfalvi Zsolt. Példányszáma: 2000. Évente megjelentetik a **Tett** című tudományos mellékletet 5-6000 példányban, valamint az **Átmenetek** című kiadványt 1000 példányban. (…)

5. **Cimbora**. A romániai magyar gyermekek képeslapja. 1990 januárjától 1991 októberéig főszerkesztő Csire Gabriella. Az anyagi támogatás megvonása előtt 20000 példányban jelent meg. Kiadását újabban a sepsiszentgyörgyi Trisedes kft. vállalta fel.

6. **Művelődés**. Főszerkesztő: Szabó Zsolt. 4000-4500 példányszámmal jelenik meg Kolozsvárt, a Művelődési Minisztérium támogatásával. Félévenként kiadja a **Könyvesház** című önálló folyóiratot, 3000 példányban. (…)

7. **Falvak Népe**. A romániai magyar gazdák hetilapja. Főszerkesztő: Ferencz L. Imre. 1500 előfizetővel, 2400 szabad eladásra szánt példánnyal próbálják fenntartani a lapot.

8. **Napsugár**. Kolozsváron megjelenő gyermeklap. Főszerkesztő: Zsigmond Emese. Havonta jelenik meg 25000 példányban, melléklete, a **Szivárvány** pedig 22000-ben. (…)

9. **Közoktatás**. Havonta megjelenő, pedagógusoknak szánt szaklap. Főszerkesztő: Bántó István. Példányszáma: 2300. (…)

10. **Családi Tükör**. Színes nyomású országos nő- és családi lap. Főszerkesztő: J. Kovács Magda. 1990 októberéig 83-85000 példányszámban látott napvilágot, 1991-ben 45000-ben, 1992-ben pedig 28-29000-ben jelenik meg. Kiadványai: **Családi Tükör-füzetek**, 50000 példányban, magyarul és románul (**Ételreceptek**, **Kötögető**).

11. **Erdélyi Múzeum**. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület közlönye. Szerkesztői: Benkő Samu, Dávid Gyula, Faragó József, Mócsy László. (...)

12. **Változó Valóság**. Bukaresti hetilap. Szerkeszti: Román Győző. (…) A decemberi fordulatot követően 60000 példányban látott napvilágot, Bogdán Tibor főszerkesztésében.

13. **Echinox**. Kolozsváron megjelenő háromnyelvű havilap. A magyar oldalakat Bréda Ferenc szerkeszti. Megjelenik 4000 példányban. (…)

14. **Puntea**. A kolozs megyei RMDSZ román nyelvű havilapja. Megjelenik (…) 1000 példányban. Szerkeszti: Molnos Lajos.

15. **Csíki Lapok**. A Csík vidéki RMDSZ kiadványa. Főszerkesztő: Székedi Ferenc. Példányszáma: 3000.

16. **Ablak**. Nemzeti kisebbségek magyar nyelvű folyóirata. Megjelenik Székelyudvarhelyen. Főszerkesztő: Majla Sándor. (…)

III. ÁLLAMI TŐKÉVEL MEGJELENŐ MAGYAR NYELVŰ LAPOK

1. **Bihari Napló**. Főszerkesztő: Bokor András; jelenlegi példányszám: 26000, az 1990. évi legmagasabb 43000 volt. Ugyancsak a Bihari Napló Részvénytársaság adta ki kéthetente a **Kelet-Nyugat**ot is, 5000 példányban, továbbá a **Majomsziget** című ifjúsági lapot 6500-ban, a **Direct** című román nyelvű lapot 2000-ben. A felsoroltak közül ma egyik sem jelenik meg!

2. **Hargita Népe**. Főszerkesztő: Borbély László. 25000 példányban jelenik meg Csíkszeredában. 1989 decembere után a legmagasabb példányszám: 40000. (...)

IV. EGYHÁZI SAJTÓKIADVÁNYOK

1. **Keresztény Szó**. Romániai magyar katolikus napilap. Alapító-főszerkesztő: Bajor Andor, jelenlegi főszerkesztő: Jakab Gábor. 9000 példányban jelenik meg Kolozsváron.

2. **Vasárnap**. Katolikus családi újság. Főszerkesztő: Jakab Gábor. Első száma 1991. október 6-án jelent meg. Példányszáma jelenleg 21500.

3. **Üzenet**. Az Erdélyi Református Egyházkerület kéthetente megjelenő folyóirata. Főszerkesztő: Molnár János. 18000 példányban jut el a hívekhez.

4. **Felebarát**. A legjobb és a legnagyobb gonddal szerkesztett egyházi és gyülekezeti lap. A szórványmagyarság számára évente hatszor — a nagy ünnepekre! — jelenik meg. Főszerkesztő: Vetési László. Megjelenik 8000 példányban. A gyülekezetek tartják fenn.

5. **Református Szemle**. Tudományos teológiai lap. Megjelenik kéthavonta Kolozsvárt 1100 példányban. Főszerkesztő: Nagy László.

6. **Harangszó**. A Királyhágó-melléki Református Egyházkerület kéthetente megjelenő lapja. 16000-18000 példányban jut el a hívekhez. Főszerkesztő: Gavrucza Tibor.

7. **Az ige**. Református gyülekezeti lap. Főszerkesztő: Fábián Ernő. Megjelenik Kovásznán. Példányszáma: megrendelések szerint.

8. **Unitárius Közlöny**. Főszerkesztő: Molnos Lajos. Havonta jelenik meg Kolozsváron. A példányszám 10000-ről 3000-re csökkent.

9. **Keresztény Magvető**. Erdély legrégebbi egyházi lapja. Első száma 1861-ben látott napvilágot. Főszerkesztő: Kovács Lajos. Megjelenik 500 példányban.

10. **Szeretet**. A romániai magyar baptisták lapja. Főszerkesztő: Vékás Zoltán. Megjelenik Nagyváradon. Alapítási év: 1921. Megjelenik 2000 példányban.

11. **Igehirdető**. Főszerkesztő: Nagy László. 1500 példányban megjelenő református havilap. (…)

4 - 5 - 6. szám

SZÉKELY UTKERESŐ

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT • ALAPÍTOTTA: BEKE SÁNDOR • IV. ÉVFOLYAM • 1993 • (27. szám) •

• Zsigmond Győző: FELSŐBOLDOGFALVI TÖRTÉNETI NÉPHAGYOMÁNY • Ferenczi István: A SZÉKELYEK SZÁRMAZÁSÁRÓL • Horpácsi Sándor: BALLA LÁSZLÓ: A NAGY SEMMI • Ráduly János: NAGY IRÉN VERSESKÖNYVE • Cseke Péter: KORFORDULÓS ÚJESZTENDŐ • Deme János: KÉTARCÚ ESZTENDŐ • Benkő András: ZENETÖRTÉNETÜNK • ÍRÓK EMLÉKEZNEK (Csire Gabriella: FELVINCI NYÁR) • Ráduly János GYERMEKVERSEI • Ráduly János: IRODALMI ANEKDOTÁK • Tankó Gyula: GYIMESI CSÁNGÓ NÉPSZOKÁSOK •



KÓS KÁROLY: SZTÁNA

Jékely Zoltán

ENYEDEN ŐSZ VAN

A Bükkösön most rőzsét gyűjtenek,
görnyedeznek az enyedi szegények;
sovány kutyájuknak füttyentenek
s nekivágnak a szélnek.

Enyed köré a tél már építi
s magasra rakja gyilkos szürke várát:
hegyek közül lassan leömlenek
s megülnek ott a párák.

Nő a sötétség, egyre nő a sár,
a dűlőkön bizton ér már bokáig.
Benne nagyhorgú sintér kergeti
volt kutyánk unokáit.

Az Akasztófadombon róka váj,
az agyagot éles körmei ontják;
kiváj ja és újból eltemeti
bűnösök régi csontját.

Szegett fővel bolyong és könnyesen
a sétatéren régi jó barátom,
nem leli helyét az istentelen,
munkátalan világon.

A temetőbe, mint a fergeteg,
huhogó szárnyú nagy varjak repülnek.
Kóvályognak s nagyapám korhatag
fejfájára leülnek.

Magasságból hull ólmos permeteg:
nyirkos felhőcsigák fekete vére;
a sárga föld beissza s rácsepeg
nagyapám csontkezére.

A negyedik évfolyam 4-5-6. számának a címlapja

V. A SZÓRVÁNYMAGYARSÁG SAJTÓKIADVÁNYAI

1. **Temesvári Új Szó**. Főszerkesztő: Graur János. Megjelenik: 5000-6000 példányban. A decemberi fordulat után még a 15000-es példányszámot is elérte. (…) Havonta 10000 példányban jelenik meg a **Bagoly** című mellékletük. Szegeddel közösen adják ki a **Temesvári Új Szó — Délvilág** című lapot, Magyarországon 50000, Romániában 2000 példányban.

2. **Bányavidéki Új Szó**. Főszerkesztő: Szilveszter Mária. Jelenleg 4500 példányban lát napvilágot. (…) Havonta 8000 példányban megjelentették az **Erdélyi Féniks** című 20 oldalas folyóiratot, mely 1991 nyara óta nem lát napvilágot.

3. **Jelen**. Arad megyei napilap. Főszerkesztő: Irházi János. Megjelenik 8000-9000 példányban. (…)

4. **Szilágyság**. Szilágy megyei hetilap. Főszerkesztő: Fejér László. Megjelenik 6000 példányban.

VI. ALKALMI ÉS HELYI KIADVÁNYOK

1. **NYIT** (Nyelv-irodalom-tanítás). Európai szintű oktatási szaklapként indult. Felelős szerkesztő: Túros Endre. (…) Szeretnék a példányszámot 1000-ről 2000-re növelni.

2. **Udvarhelyi Híradó**. Információs hetilap, sok reklámmal, hirdetéssel. Főszerkesztő: Szőke László. 4500-5000 példányban lát napvilágot Székelyudvarhelyen.

3. **Székelység**. A Székelyföldet és népét ismertető folyóirat. Megjelenik az RMDSZ udvarhelyszéki szervezetének védnöksége alatt negyedévenként, 1000 példányban. Felelős szerkesztő: Hermann Gusztáv Mihály.

4. **Múzeumi Füzetek**. Kiadja a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Kulturális Egyesület 1000-1500 példányban. Felelős szerkesztő: Zepeczaner Jenő.

5. **Székely Útkereső**. Székelyudvarhelyen (kéthavonta) megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat. Főszerkesztő: Beke Sándor. Példányszáma: induláskor 2000, jelenleg 1000.

6. **Szabadság**. Eredetileg hetilapként indult Székelyudvarhelyen Katona Ádám főszerkesztésében. 1990 elején elérte a 30000-es páldányszámot is. 1992 májusában, féléves kimaradás után, újra megjelent, 8000 példányban.

7. **Zenit**. A székelyudvarhelyi Univerzum Csillagászati Egyesület negyedévi kiadványa. Az 1991 nyarán megjelent első számot újabbak nem követték.

8. **Gyopár**. Erdélyi Kárpát Egyesület kiadványa. Kolozsváron jelenik meg, Varga Alfonz szerkesztésében, de az olvasótábor Székelyudvarhely környékéről verbuválódik. 1000 példányban jut el az olvasókhoz.

9. **Cserkészliliom**. Havonta megjelenő kolozsvári cserkészlap, az Apáczai Csere János cserkészcsapat kiadványa. Első száma 1990 októberében látott napvilágot. Szerkesztette: Marchis Juliánna.

10. **Gyergyói Szemle**. A Gyergyói-medence lapalapítási kísérletei közül eddig egyedül ez maradt fenn.

11. **Csíkszeredai Krónika**. 1992. május 7-én jelent meg, 1500 példányban. Felelős szerkesztő: Birtók József. (…)

12. **Hazanéző**. A korondi Firtos Művelődési Egylet kiadványa. Tiszteletbeli elnök: Páll Lajos, főszerkesztő: Ambrus Lajos. Negyedévenként megjelenő folyóiratként indult, azonban a nyomdai átfutások, költségek miatt félévenként megjelenő kiadvánnyá alakult át. Az első szám 5000, az utolsó 2500 példányban látott napvilágot. (…)

13. **Kalotaszeg**. A bánffyhunyadi RMDSZ havonta megjelenő lapja. Kulturális, közéleti kiadvány. Főszerkesztő: Vasas Samu. Eleinte 5000, most 2000 példányban jelenik meg. (…)

14. **Csernátoni Füzetek**. A csernátoni Bod Péter Közművelődési Egyesület kiadványa. Szerkeszti Haszmann József és Haszmann Pál. Példányszám: 3000.

15. **Ezredvég**. Temesváron jelenik meg irodalmi, művészeti és társadalmi folyóiratként. Főszerkesztő: Szekernyés János. (…)

16. **Szentegyházi Hírlap**. Megjelenik 1992 februárjától, havonta. A szentegyházi Gyermekfilharmónia Alapítvány Lapja. Szerkesztik: Haáz Sándor, Szabó Klára, Nagy Eszter, Bodó Levente.

17. **Remény**. Az Apáczai Társaság lapja. Első száma 1992 elején jelent meg a Misztótfalusi Nyomdában.

18. **Orvosi és Gyógyszerészeti Szemle**. A Revista de medicină şi de farmacie című folyóirat részeként jelenik meg, 300-400 példányban. Szerkeszti: Szilágyi Lajos.

Korunk, 1992. 7-es szám



Folyóiratszemle

Székely Útkereső

A Székelyudvarhelyen megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat legutóbbi számát juttatta el szerkesztőségünkbe a főszerkesztő, Beke Sándor. A füzetnyi szám legérdekesebb anyagának Komoróczy György sorozata ígérkezik: Beszélgetések kortárs magyar írókkal. Ezúttal Cseke Gábor, Kozma Mária, Nagy Olga és Ráduly János nyilatkoznak, vallanak pályájukról, műhelygondjaikról. Beszédesek a címek is: " A nyíjvánvalóságok, a félreérthetetlen konzekvenciák embere vagyok" — Cseke Gábor. "Az irodalom mindaddig marad fenn, míg valaki még egy könyvet ír, míg valaki még egy könyvet elolvas" — Kozma Mária. "Egy rendhagyó pálya története" — Nagy Olga. " A rovásírás szerelmese " — Ráduly János. A Romániai Magyar Szó ELŐSZOBA pályázatán jelentkezett fiatalok írásaiból állt össze a folyóirat második tömbje: Levinschi Szávuly Attila, Bartis Imre, ifj. Dezső Géza, Czerják Gyöngyi a szerzők.

Murádin László helynévtörténeti sorozatot indít A HOMORÓD MENTÉN címmel, Ferenczi István folytatja A SZÉKELYEK SZÁRMAZÁSÁRÓL szóló tanulmányát. A Zenetörténetünk fejezetben Benkő András Az erdélyi fejedelmi udvar zenei élete című írásának második részét közli.

Az Erdélyi Gondolat, a Székely Útkereső kiadója idáig közel húsz kötetet jelentetett meg, közöttük Cseke Péter, Nagy Olga, Ráduly János, Beke Sándor, Ábrahám János és Lőrincz György munkáit.

b.d.

***Népújság,* 1996. augusztus 9.**



SZÉKELY ÚTKERESŐ

A Székelyudvarhelyen megjelenő irodalmi és művelődési folyóirat legfrissebb száma súlypontos anyagának **Ráduly János** folklorista és műfordító recenziói tekinthetők az **Erdélyi Gondolat Könyvkiadó** nemrégiben megjelent hat kötetéről. Ezek a következők: **Elek apó Cimborája** (antológia), **Nagy Olga: Barangolásaim varázslatos tájban** (esszé), **Székely Útkereső Antológia, Cseke Péter: Korfordulós újesztendő** (riportok), **Komoróczy György: Magyar szavaink nyomában** (nyelvművelő írások), **Nagy Olga: Népi változatok szerelemre és házasságra** (esszé). A lap folytatja **Ferenczi István** tanulmányát a székelyek származásáról. Irodalmi alkotást is kínál a folyóirat: részletet közöl **Veress Dániel** Misztótfalusi Kis Miklósról szóló nagysikerű monodrámájából, címe: **A megtévesztett.** Benedek Elek-levelet közöl **Csire Gabriella.** A lapszám költői **Beke Sándor és Éltes Enikő.** A folyóirat kapható a Hídfő hírlapáruboltjaiban és megrendelhető a szerkesztőség címén: Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87. Telefon: 212703.

***Hargita Népe,* 1995. január 13.**

Székely Útkereső Antológia
IV.

Himnuszok, versek, szépprózа, cikkek, tanulmányok, esszék

Válogatás a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat
1990–1999-es évfolyamaiból

Válogatta, összeállította
BRAUCH MAGDA

Kölcsey Ferenc

A szabadsághoz

Nyisd fel ó lángzó kebeled, dicső Hölgy,
Nyisd fel a küzdő szeretőre kebled,
Fennröpűltedből kegyesen mosolygván,
Égi Szabadság!

Nékem is forrtak szemeimben égő
Könnyek, éreztem haza szent szerelmét,
Ints, zajos habként dagadozva várom
Lengeni zászlód.

Járom a gyáván! ki remegve futja
Fenndicsőséged ragyogó világát,
S megszokott rabság' kezein tudatlan
Csörgeti láncát.

Átok a gyáván! ki nevedre borzad,
Mert gyakor szélvész kavarog föletted,
Mert halálhörgés diadalmi pályád
Mennyei bére.

Szállj ki felhőden, s noha szózatod mint
Villogó szélvész dörög is körűlem,
S zöld borostyánod noha fürteid közt
Vérbe füredt is:

Kellemed látom, s dobog érte mellem,
Csókodat várom szerelemben égve,
Csókodat szomjún epedő ajakkal,
Jer, ne tagadd meg!

Cseke, 1825. december

1990. I. évf., 7. szám

Egyed Ákos

Mátyás király emlékezete

Halálának 500. évfordulóján a nagy uralkodó alakjára emlékezünk. Az emlékezést megkönnyíti az, hogy róla az utókor soha nem feledkezett meg. Igazságosságáról közmondások szállnak egyik nemzedékről a másikra. Legendás alakját mesék ismertetik meg a gyermekekkel, prágai fogságát s édesanyját, a fekete-hollós Hunyadi-címert Arany János szép verse is élteti a köztudatban. Kolozsvárt jártában ki ne keresné fel ma is álló szülőházát, ki ne csodálná meg a főtéren álló hatalmat és erőt sugárzó lovasszobrát.

De minket most elsősorban az érdekel, hogy mi a véleménye Mátyás királyról a történettudománynak.

A kezdet Kolozsvár óvárába vezet, ahol az atya Hunyadi János régi ismerősének, Méhfi Jakabnak a lakóházában Hunyadi Jánosné, Szilágyi Erzsébet 1443. február 24-én életet adott második fiúgyermekének, akit Mátyásnak kereszteltek. Heltai Gáspár úgy tudja, hogy a kisfiú néhány évet a szülővárosában töltött és az iskoláztatása is itt kezdődött el. A szülővárosról a későbbi Mathias Rex, Mátyás király nem feledkezett meg: több műemléképület ma is tanúskodik erről.

Érdekes és a korra is fényt vet az a körülmény, ahogyan a fiatal Mátyás Magyarország királya lett.

Közismert tény, hogy atyja, Hunyadi János erdélyi vajdaként, majd Magyarország kormányzójaként sikerrel harcolt a terjeszkedő török hatalom ellen, s legendás népszerűséget szerzett a magyarok, románok, szerbek s más népek körében. Rá egész Európa felfigyelt. Hunyadi Jánosnak a nándorfehérvári győzelem után 1456-ban bekövetkezett halála ismét felébresztette a kortársakban a török birodalom terjeszkedési törekvéseinek veszélyét. Ezért a legjózanabb uralkodó körökben elterjedt az a felfogás, hogy az ország élére olyan uralkodót kell állítani, aki képes Hunyadi János politikáját és harcait sikeresen folytatni. Tudnunk kell, hogy az úgynevezett Hunyadi-párt igen erős volt. De egyelőre nem sok kilátás nyílt arra, hogy terve sikerüljön. Ugyanis V. László király megöleti a nagyobbik fiút, Lászlót, s a kisebbiket fogságra vetteti, akit szigorúan őriztet a prágai várban: félő, hogy ő is bátyja sorsára jut. De a történelem útjai kiszámíthatatlanok; hirtelen halál végzett V. László királlyal, és nyomban elkezdődött a harc a királyi trón betöltésére.

Az egymás ellen harcoló hatalmi szövetségek közül a Hunyadi-párti bizonyult a legerősebbnek, s következésképpen 1458 januárjában a királyválasztó országgyűlés — valójában a főurak és főpapok, valamint a köznemesség — királlyá választotta az alig 15 éves Mátyást, akit Budán a Nagyboldogasszony (Mátyás) templomban február 14-én trónra ültettek. Ezzel a királyi beiktatás formálisan is megtörtént. (A „trónraültetés" a királyválasztás egyik legfőbb ceremoniális eseménye volt; a másikra, a koronázásra csak 1464-ben kerülhetett sor, mert a koronázási kegyszerek ekkor kerültek haza.)

A történettudomány egyöntetű megállapítása szerint, uralkodásának első szakaszában Mátyás király hű maradt atyja politikájához, s erőteljesen hozzáfogott a török hatalom elleni háborúk folytatásának előkészületeihez. Erre biztatta II. Pius pápa is. Ismeretes, hogy a török elleni legnagyobb sikert éppen Erdélyben, a kenyérmezei csatában (1479) érte el két tehetséges hadvezére: Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál temesi ispán. Kétségtelen azonban, hogy atyjához hasonló tetteket a török elleni harcokban Mátyás király nem tudott felmutatni. De igen nagy jelentősége volt annak, hogy a déli védelmi vonalakat kiépítette, s azokban olyan erőket tartott fenn, amelyek megakadályozták a török terjeszkedését. Azt is itt kell megemlítenünk, hogy a török veszedelem ellen összefogott Ştefan Cel Mare moldvai uralkodóval, akinek a segítségére nagyrészt székelyekből álló erős hadsereget küldött, amely részt vett a Vaslui mellett kivívott győzelemben (1475).

Mátyás király olyan országot örökölt, ahol dúlt a hatalmi harc és az önkényeskedés. Ezek ellen határozott, jól átgondolt eszközökkel-módszerekkel lépett fel. Bár az adóztatás miatt egyes főúri csoportok többször fellázadtak ellene, mindig talált olyan humánus megoldást, hogy ne kelljen halálbüntetéshez folyamodnia. Ezt humanista műveltségével magyarázhatjuk és természetesen emberies gon-

dolkodásával; műveltségéhez nem kis mértékben járult hozzá Vitéz János váradi püspök. Nincsen módunk arra, hogy országos tetteit s nagyratörő külpolitikáját részletezzük, de szólnunk kell arról, hogy miért maradt meg az emlékezetben az igazságos királyról szóló felfogás.

Mint fiatal uralkodó már az első évektől igyekezett letörni a törvény- és jogellenes önkényeskedéseket, ha szükség volt rá, megrendszabályozta a nagyurakat, a hatalmaskodó nemeseket. Mint jellemző politikai magatartást említjük meg a következőket: amikor a közszékelyek panasszal fordultak hozzá, elnyomattatásuk miatt, Mátyás király elrendelte, hogy a közrendeket, a lovas, illetőleg a gyalogrendű székelyeket külön-külön írják össze, és tartsák meg ebben az állapotukban. Így védte meg őket az akkor felemelkedőben lévő primori rend ellenében. Mivel az összeírt székelyek rendi helyzetét csak az erdélyi vajda engedélyével lehetett megváltoztatni, Mátyás intézkedése elvágta annak a lehetőségét, hogy a székely köznépet jobbágysorba süllyesszék. A székelység zöme tehát a katonai szolgálat fejében megőrizhette a továbbiakban is a társadalmi szabadságát, akkori jogi nyelven a „libertas”-t.

Mátyás alakja s emléke mellé tehát nem alap nélkül társították és társítjuk az igazságos jelzőt. Halálával nagy űr támadt Európa középső s délkeleti részén.

1990. I. évf., 2. szám

Reményik Sándor

Nagy magyar télben…

Nagy magyar télben picike tüzek,
A lángotokban bízom,
Legyen bár messze pusztán rőzseláng,
Bár bolygófény a síron,
Szent házi tűz, vagy bujdosó zsarátnok:
Boldog vagyok, ha magyar lángot látok.

Nagy magyar télben picike tüzek,
Szikrák, mécsek, lidércek,
Mutassatok bár csontváz halmokat,
Vagy rejtett aranyércet,

Csak égjetek, csak melegítsetek ma,
Soh'se volt ily szükség a lángotokra!

Nagy magyar télben picike tüzek,
Jaj, be szétszórva égtek,
Királyhágón, Kárpáton, mindenütt!
De mondok egyet néktek,
Szelíd fények és szilaj vándorlángok:
Mit gondoltok: ha összefogóznátok!

Nagy magyar télben picike tüzek,
Soh'se volt olyan máglya,
Mint ha most ez a sok-sok titkos láng
Összefogna egy láncba...!
Az égig, a csillagos égig érne,
És minden idegen rongy benne égne!

1919. február

1998. IX. évf., 1-2-3-4. szám

Kelemen Katalin

Kőrösi Csoma Sándor emlékezete

Kőrösi Csoma Sándor neve — Eötvös József szavait idézve — „nemzetünk emlékkönyvének egyik legszebb lapján áll". Élete és munkássága felbecsülhetetlen szellemi örökség az utókor számára, vonzó egyénisége, emberi példája írókat, művészeket ihletett alkotásra.

Székely határőr katona fiaként a háromszéki Csomakőrös községben született 1784. április 4-én. Innen indult el 1799 őszén a nagyenyedi Bethlen kollégiumba. Szolgadiákként minden szabad idejét tanulásra fordította, iskolatársának, Ujfalvy Sándornak emlékiratai szerint kilencven tanulótársa közt már első évben első volt. Bámulatra méltó kitartással már ekkor készült élete nagy próbáira. A nagy feladat, amelynek megoldására vállalkozott, a távoli őshaza és a magyar nép rokonainak fölkutatása volt.

Kőrösi Csoma rendkívüli vállalkozása szorosan összefüggött a korszak szellemi törekvéseivel. A nemzeti önállósulási mozgalmak korában a népek fokozott érdeklődéssel fordultak történelmi múltjuk, eredetük kutatása felé. A XVIII. szá-

zad második felében a magyar őstörténet körül is heves viták bontakoztak ki. Az őshaza helye, a magyar nép és nyelv rokonsága még tisztázásra váró kérdések voltak. A hagyományos felfogás, az egykori világhódító hunokkal való rokonság gondolata kedvezőbb fogadtatásra talált még a tudósok körében is, míg a finnugor rokonság elmélete — Sajnovics János és Gyarmati Sámuel úttörő munkásságának hatására — csak lassan kezdett elterjedni.

Csoma Sándor diákévei idején Enyeden még a magyarság ázsiai eredetét tanították, így az ő figyelme is Ázsia felé irányult. 1815-ben azzal a szándékkal indult el a göttingai egyetemre, hogy ismereteit elmélyítse, elsősorban a keleti nyelvek és a világnyelvek terén. Két év múlva tért haza. Terve szerint föl akarta kutatni mindazokat a területeket, népeket, amelyek az őshaza helye, vagy a rokonság szempontjából számításba jöhettek. Mindenekelőtt a magyarral rokonnak tartott török nemzetiségű ujgur nép lakóhelyére, Közép-Ázsiába igyekezett.

Kőrösi Csoma Sándor felismerte, hogy a cél, amit maga elé kitűzött, az őshaza és népünk rokonainak felkutatása, a magyar őstörténet legfontosabb feladata.

1819 novemberében indult el Nagyenyedről keleti útjára, ekkor még nem sejtette, hogy a „nagy út" élete végéig fog tartani. Magányosan, gyalog vágott neki az útnak, jelentősebb anyagi támogatás nélkül. Sorsa úgy alakult, hogy nagy álmát nem válthatta valóra, az ismeretlen úton rengeteg, előre nem sejtett akadály merült fel útiterve kivitelében. A tudós vándor hatalmas területeket gyalogolt be magányosan, vagy karavánokhoz csatlakozott. Az ázsiai partokra érve Aleppón, Moszulon és Bagdadon át eljutott Teheránba, ahonnan Kelet-Turkesztánba igyekezett, azonban eredeti úticéljától eltérően kénytelen volt India felé indulni, hogy majd Pandzsabon, Kasmiron és Ladákhon át jusson el Belső-Ázsiába, az ujgurok lakóhelyére. Amikor Ladákh székhelyére, Lehbe érkezett 1822 nyarán, kilátástalan anyagi helyzetében kénytelen volt visszafordulni Lahoreba. Ekkor vállalta el — kényszerű kitérőként, csekély anyagi támogatásért — az akkor még alig ismert tibeti nyelv és irodalom tanulmányozását. Remélte, hogy tibeti tanulmányai során is találhat adatokat az őshazakutatás számára. 1823 nyarán kezdte tanulmányozni a tibeti lámakolostorok ősi könyveit, s kitartó, önfeláldozó kutatómunkájának eredményeként készült el az első megbízható tibeti—angol szótár és a tibeti nyelv első leíró nyelvtana. 1831-től a Bengáli Ázsiai Társaság keretében dolgozott Kalkuttában, tibeti szótára és nyelvtana is itt jelent meg 1834-ben, s ugyanebben az évben választotta tiszteletbeli tagjai sorába az Ázsiai Társaság. Ekkor már elismert Tibet-kutatóként tartották számon az európai tudományos körök, hazája akadémiája 1833-ban választotta levelező tagjává. Távoli szülőföldjéhez, népéhez való ragaszkodásának jeleként műveinek címlapjára büszkén írta, hogy szerzőjük „Alexander Csoma de Kőrös Siculo-Hungarian of Transsylvania" — azaz Kőrösi Csoma Sándor erdélyi székely-magyar.

1842 februárjában Kalkuttából indult el észak felé utolsó kutatóútjára. A Himalája lábainál, Dardzsilingben 1842. április 11-én a váltóláz oltotta ki életét.

A magyar tudós dardzsilingi sírjára az Ázsiai Társaság állított emlékoszlopot, amelynek márványtábláján angol nyelven olvasható, hogy munkásságának „legkülönb és igazi emlékműve" a tibeti nyelv szótára és nyelvtana.

Kőrösi Csoma Sándor valóban kivételes tudományos teljesítményét nagyra értékelik a szaktudósok, szerte a világon a tibetisztika úttörő mestereként tisztelik.

A magyarság eredetét kutató útján tudatosan vállalt kitérőül indította el a tibeti nyelv és irodalom feltárását, s példátlan kitartással dolgozott azon, hogy tudományos feladatát teljesítse. Felismerte, hogy munkássága révén a tibeti kultúra értékei is beépülhetnek az egyetemes emberi műveltség egészébe. Csetri Elek szavaival élve „Kőrösi Csoma Sándor mintegy példázza, hogy egy nagy tudós életművében elválaszthatatlanul ötvöződik össze a nemzeti hagyomány, örökség ápolása az emberiség nagy, egyetemes hagyománykincsének ismeretével".

1992. III. évf., 1-2-3. szám

Juhász Gyula

A Hymnus

E bús imádságot dalolta ajkam,
Mikor nem is tudtam még, mit dalol,
Csak éreztem, hogy orgonás szavakban
Ezer év búja búg a hant alól.

A Végeken, hol mély magányban éltem,
S Rodostó gyásza szállt lelkem felett,
A néma dacban, büszke szenvedésben
Fajtám keserve, megértettelek!

E dalt dúdoltam ott fáradt ajakkal,
Az éghez oly közel járt e magyar dal,
Kárpátok ormán ültem egyedül,

És gondolkoztam Kölcsey felül,
Ki félszemével a jövőbe látott,
Szent táltosunk, teljék be látomásod!

1990. I. évf., 7. szám

Bözödi György

Ahonnan elindulunk

„...Amikor az első könyvemért, a Székely bánjá-ért hirtelen a Baumgarten díjat kaptam, akkor már a nyakkendőmet a csokorról hosszúra eresztettem, és főleg a bajuszomat is kieresztettem, a hajam meg változatlanul félrefésültem. Igen, de aztán jött a fogház, és levágták a hajam, s én meg önként a bajuszomat is levágtam, hogy ne kelljen gondját viselnem.

...Kovács Katona Jenő barátommal sokat jártunk együtt, de nem csak jelképesen volt egy az utunk, hanem a valóságban is. Ő akkoriban a Korunk szerkesztőségi gondjait látta el, ami nem is volt kevés, mert a főszerkesztőnek nem lévén román állampolgársága, minden hivatalos teendő reá hárult. A szerkesztőség majdnem szemben volt az Unitárius Kollégiummal, ahol én teológusként laktam. Mivoltomat a ruházatom árulta el, mert a keménykalap nem volt hóbort, sem Chaplin-utánzat, hanem intézményünk oxfordi vonatkozásait jelképezte. Akkoriban Szabédi László is ilyenben járt.

...Szép volt a körutazás Móricz Zsigmonddal Erdélyben s főleg a Székelyföldön. És az az élmény, hogy egy nagy írót hogy lehet művein kívül, emberként így megszeretni; és hogy lehet, hogy ő is engem úgy megszeretett.

...A „Termés" könyvsátra Kolozsvárt ugyan ez idő tájban. Ez volt a mi folyóiratunk, amit néhányan: Asztalos István, Kiss Jenő, Jékely Zoltán, Szabédi László létrehoztunk a Korunk betiltása és a Helikon egyedül maradása ellensúlyozására. Úgy elannyira, hogy a könyvessátrunkban megfért Erdélyi József, Szentimrei Jenő és az akkor még szintén mosolygó Ignácz Rózsa. Igen, mert mindnyájan erdélyiek voltunk. És a sátorfába fogózva ott állt a kiadónk, szintén mosolyogva, Szentgericei Jakab Jenő, ki a lapunk kiadásának és terjesztésének minden gondját viselte.

...Ámde tornyosultak az idők és bajok az egész világban. És akkor kaptam a meghívást, hogy vegyek részt a balatonszárszói értekezleten. Hogy az mi volt, azt a tájékozatlannak nem részletezhetem... Én is elmondottam a magamét.

...Amikor mindentől elvonultam, és csak kizárólag történelmi kutatásokkal foglalkoztam, hogy a mi legendás Gábor Áron bátyánk nemcsak ágyúöntéssel foglalkozott, hanem közben született egy fiacskája is Jusztinától, az ő szintén legendás hírű „hűséges árnyékától", aki a csatákba is elkísérte. Ugye, ez nem nagyon nagy dolog, de szép. Még tudományos kutatás eredményének is megjárja ..."

1991. II. évf., 1-2. szám

Babits Mihály

Karácsonyi ének

Mért fekszel jászolban, ég királya?
Visszasírsz az éhes barikára.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt:
mégis itt rídogálsz, állatok közt.

Bölcs bocik szájának langy fuvalma
jobb tán mint csillag-űr szele volna?
Jobb talán a puha széna-alom,
mint a magas égi birodalom?

Istálló párája, jobb az neked,
mint gazdag nárdusok és kenetek?
Lábadhoz tömjén hullt és arany hullt:
kezed csak bús anyád melléért nyult...

Becsesnek láttad te e földi test
koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
s nem vélted rossznak a zord életet?
te, kiről zengjük, hogy „megszületett”!

Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkünkben gyujts pici gyertyát sokat.
Csengess éjünkön át, s csillantsd elénk
törékeny játékunkat, a reményt.

1990. I. évf., 8-9. szám

Beke György

Mosoly szaladt az arcomra...

„Ki vagyok én — fotód vallomása szerint? Helytálló vagy menekülő, nyugalmamat mentő vagy éppen nyugalmamat felborító? Az a vonás szájam mellett mégiscsak a keserűségé. Minden megölt könyvem mélyített rajta. Öt, teljesen

kész nyomdát váró vagy már a nyomdát elhagyni készülő kötetem útját állták el az olvasók felé. Egyik könyvemnél még az sem számított, hogy már kifizették az árát. Vesszen a szerzői honorárium, a hivatal nagylelkű volt, nem kérte vissza, de a betűket visszaparancsolta a szedőgépek mélyébe. Más köteteim köré szögesdrótból font hálót. Úgy mondják, akik abban a pillanatban szemben ültek velem az egyik könyvtárban, hogy mosoly szaladt az arcomra, mikor kezembe adták a hivatal körlevelét, amely hét lakat alá rendelte a Boltívek teherbírását. A fotó rögzített valóságában vajon milyen hangulata lett volna annak a mosolynak? Hamis nyom maradt utánunk — valamennyiünk után — ezekben a mosolyokban? A félelem, a védekezés vagy éppen reménykedés kínjeleiben? Nem azt akarja-e a mi szorongásunknál is sokkal nagyobb, hatalmasabb, mindenhatóbb földi Félelem, hogy ezt a mosolyt örökítsük át a jövőnek? Retusált arcképünket, kisimult homlokunkat, hazug mosolyunkat, hiszen a jövendő majd ebből ítélhet. Nem lesznek más fogódzói.

Nem lesznek? Az én mosolyom, a Te mosolyod is az lesz. Éppen a derű látszata fog vádolni, nem minket — habár minket is —, de értünk mindenképpen. Szeretném, ha hideg masinád és igazságra hevülő szíved megörökíthetné egyszer arcomon a gondot is. Azt a gondot, amelyet szabadon, őszintén vállalhatok ezért a földért, ezért a népért, s nem kevésbé azért is, hogy a bérlők kényszer-mosolyát gazdai alázattal és önbizalommal törölhessem — törölhessük — le az arcainkról."

1991. II. évf., 1-2. szám

József Attila

Karácsony

Legalább húsz fok hideg van,
Szelek és emberek énekelnek,
A lombok meghaltak, de született egy ember,
Meleg magvető hitünkről
Komolyan gondolkodnak a földek,
Az uccák biztos szerelemmel
Siető szíveket vezetnek,
Csak a szomorú szeretet latolgatja,
Hogy jó most, ahol nem vágtak ablakot,
Fa nélkül is befűl az emberektől;
De hová teszik majd a muskátlikat?

Fölöttünk csengőn, tisztán énekel az ég
S az újszülött rügyező ágakkal
Lángot rak a fázó homlokok mögé.

1990. I. évf., 8-9. szám

Domonkos János

Egy dal, mely meghódította a világot

Karácsonyestkor kis fények gyúlnak a díszes karácsonyfákon. Itt is, ott is felhangzik a *Stille Nacht* ismert dallama, melyet a Földön milliók énekelnek. Az osztrák Alpok ősi falvában, Oberndorfban 1818-ban hangzott fel először, s nagy karriert futott be. Generációk követték egymást, és a Stille Nacht máig az advent, a karácsony szerves része lett. Szinte minden nyelven éneklik, de ritkán emlékeznek meg szerzőikről, az országról, ahol alkották.

A Salzach folyó menti Oberndorf autóval félóránayira van Salzburgtól, Mozart szülővárosától, a nyarankénti salzburgi zenei fesztiválok helyszínétől. Súlyos építésű, kétemeletes házai ékes oromzatukkal, festett külsejükkel régi hajóstelepülésről tanúskodnak. Lakói a sót a halleni bányákból Bécsig és tovább szállították a folyón lefelé.

A salzburgi táj és a szomszédos bajor vidék csillogó fehér áhítatban pompázik. Oberndorfból különös varázs sugárzik szét, mely az utóbbi százhetven évben az egész világon elragadja az embereket. Salzach-hajósok Szent Nikoláról elnevezett oberndorfi templomában csendült fel első ízben a *Stille Nacht.*

Egy kép a múltból: 1818-as esztendő szentestéje. Hóeséses téli éjszakán a Szent Nikola karácsonyi miséjére mennek a földműves, hajós polgárok. A régi orgona éppen a napokban mondta fel a szolgálatot. De a fiatal katolikus segédlelkész, Joseph Mohr és jó barátja, a szomszédos Amsdorf kántortanítója, Franz Xaver Gruber segíteni tudtak a gondon. Gitárt hoztak, és a világi hangszer akkordjaival kísérve hangzik fel először az ének: *Stille Nacht, heilige Nacht.* A hívek feszült figyelemmel hallgatják Mohr lelkész népi ihletésű versét s a szívhez szóló melódiát, amit Gruber e szent estére komponált hozzá. Karácsonyi miséjük szebbé tételére, szükségmegoldásként szerezték közösen ezt a dalt. Örültek, hogy tetszett a templomi hallgatóknak. Azon az estén, az átszellemült pillanatban a résztvevők egyikének sem lehetett fogalma arról a népeket összekötő világméretű sikerről, amit ez az ének majd elnyer.

Joseph Mohr (1792–1848) Salzburgban született (a tavaly emlékeztek születése 200. évfordulójára). Apja katona volt, muskétás, püspöki szolgálatban. Anyja költőnő. Gyermekkorától papi pályára szánták. 1815-ben szentelték pappá a salzburgi dómban. Először káplán papként vándoréletet kezdett. Lelkipásztori pályafutása, költői tehetsége Oberndorfba helyezésével bontakozott ki. Ezen a barátságos vidéken mutatkozott meg először tevékeny lénye.

Mohr bizalmas barátai közé tartozott a kántortanító, Franz Xaver Gruber (1787–1863), aki a szomszédos Amsdorf községben tanított és kántorizált, és Oberndorfban is ellátta az orgonista szolgálatot. Több misét és dalt komponált, de a világ máig legkedvesebb karácsonyi dalát ennek a jóbaráti kapcsolatnak is köszönhetjük.

Számos legenda szól a legszebb karácsonyi dal históriájától. A szeretetreméltó szerzőpáros, Mohr és Gruber megajándékozták az egész világot egy maradandó dallal („einfachte Komposition..."), az „egyszerű szerzeménnyel", mellyel örökszépet alkottak.

A karácsony Jézus Krisztus születésének emlékünnepe. A karácsonyesti karácsonyfaállítás hagyományos ajándékozási alkalom. Aki teheti, a családja körében tölti ezt a családias ünnepet. A fenyőfákkal és betlehemi jászlakkal díszített katolikus templomokban december 24-e éjjelén hagyományosan éjféli misét tartanak.

Az Alpok országa régi karácsonya, a *Stille Nacht*-dal, a megbékélés angyali üzenete ma is a szívekben visszhangzik. A mieinkben is.

Csendes éj

Csendes éj, szentséges éj!
Mindenek nyugta mély;
Nincs fenn más, csak a szent szüle-pár
Drága kisdedük álmainál,
Szent Fiú, aludjál,
Szent Fiú, aludjál!

Csendes éj, szentséges éj!
Angyalok hangja kél;
Halld a mennyei hallelujját,
Szertezengi e drága szavát:
Krisztus megszabadít,
Krisztus megszabadít!

Csendes éj, szentséges éj!
Szív örülj, higgy, remélj!
Isten szent Fia hinti reád

Ajka vigasztaló mosolyát!
Krisztus megszületett,
Krisztus megszületett!

1992. III. évf., 5-6. szám

Csire Gabriella

Megszólal az aranycsengő

Tél-szúnyogok szálldostak a lámpák fénykörében, fehér hópihék. A macskaköves domb előtt apu fölkapta a fejét s hirtelen megállt:

— Nézd csak! A kéttornyú felé repül!

— Ki? Mi? — rángattam meleg kezét.

— Az angyal! — mosolygott huncutul. — Az angyalka volt.

Megdobbant a szívem: karácsonyfákkal, ajándékozó kedvvel járnak most házról házra a szárnyas angyalok. Vajon nem késsük le sétánk miatt, nem szalasztjuk el a nagy pillanatot? — apróztam apu mellett szaporán. Hiszen a tavaly is szerettem volna meglesni a tündöklő égi lényt, amint befényeskedik ablakunkon, míg kis kezében halkan pendül, megszólal az aranycsengő.

Előreszaladtam, udvarunkba érve.

— Járt már az angyal? — rohantam fel a lépcsőn.

— Nem — nyugtatott meg édesanyám —, nem is jöhetett. Csak most oltottam el a szobában a villanyt. Olyankor suhan be, ha senki se látja — porolta le nyúlprémes galléromról a hópárnát.

A konyhában maradtunk. Ami biztos, az biztos. A forró kemencén cserépfazék üldögélt begyesen. Jószagú töltött káposztát kínált. Csőrös kis köcsögben tejföl. Fehér, mint a damasztabrosz, s megáll benne a kiskanál. Már a dióstésztánál tartottunk, amikor apu fölkelt az asztaltól, hogy megrakja a szobában a csempekályhát.

Valahogy nem fért a bőrében, amikor visszatért. Mákostésztát szedett tányérjába, míg azt kérdezte: ne vegyük elő a sakktáblát, ha ennyit kell várakozni? Ám ekkor megszólalt az aranycsengő. Szelíden csilingelt, hívogatott.

— Ne siess annyira! — tartóztatott édesanyám. — Még elijeszted!

De én hagytam csapot-papot. Végigtrappoltam a folyosón meg a fűtetlen ebédlőn, hátha meglephetném az angyalkát. A nagy szobában erdőillat fogadott. A sötétben sudár magas karácsonyfa szórta káprázta tó fényeit. Örömtől reszkettek dús ágain a színes gyertyalángok. Ám a csengő — furcsa módon — még mindig szólt. Fémesen berregett.

Hiszen ez a csergőóra! — hökkentem meg. A díszek is a régiek! — fedeztem föl az ismerős gömböket s a szaloncukrok sűrűjében kedvenceimet: a billegető, hosszú farkú madarat, a fehér pettyes piros gombát és Piroskát, karján csipkefinom kosárkával.

— Vajon mit hozott az angyal? — lépett közelebb édesanyám a fenyőhöz.

— Jaj! — guggoltam le hirtelen. — Alvóbaba kocsiban!

Elragadtatással hajoltam a pufók képű szép babához. Kalapja is van! Lakkcipője s zoknija! Kiemeltem kocsijából s magamhoz szorítottam új játékomat.

— Szerintem elolvasta kívánság-leveledet az angyalka — jegyezte meg édesapám.

Talpra állítottam a nálam alig kisebb babát és büszkén mutattam: keze-lába milyen formás, majd a könnyedén gördülő kocsit vettem szemügyre, nagy ámuldozással.

— És nektek? Nektek mit hozott? — ragyogtam a szüleimre.

— Lássuk csak! — kezdett keresgélni apu a fa alatt. — Né, mit leltem! Ez anyukát illeti — ragadott fel egy kölnivizes dobozt. — És ez itt? Neked szól, ha jól látom — nevetett rám. — De van ám számomra is valami — hámozott ki a selyempapírból két pár zoknit.

Vízfestéket is hozott nekem az angyal, kifestőkönyvet és nyitható-csukható betlehemest. Öcsinek volt igaza! Öcsinek! Nem megmondta, hogy egyedül én hiszek még az angyalban? Szinte már kibuggyant belőlem: ne ámítsanak többé! Tudok én mindent. Jól tudom, hogy ők maguk az angyalok! De túlságosan örültek mind a ketten. Egyik jobban, mint a másik. Így hát elnapoltam az igazság kimondását.

Csillagszórók sziporkáztak, fölkéklettek s elhamvadtak, rajokban csillámlottak a parányi üstökösök. Édesanyám — karcsú, magas, arca gyöngéd — szebb volt, ezerszer szebb, mint elillant angyalom. S egyszer csak, észrevétlen, szárnyat bontott, halkan suhant egyre feljebb karácsonyi énekünk:

Csendes éj, szentséges éj!
Angyalok hangja kél.

Három hang csendült össze. A legcingárabb volt a legmerészebb:

Halld a mennyei halleluját,
Szerte zengi most drága szavát:
Krisztus megszületett,
Krisztus megszületett!

1998. IX. évf., 1-2-3-4. szám

Benedek Elek

Mióta nagyapó lettem

Künn zúg a szél, kavarg a hó,
Behallszik a lármás hahó,
De jó itt benn a szobában!
Pattog a tűz a kályhában.

Kályha mellett üldögélek,
Csak mesélek, csak regélek.
Mese, mese… hoppá, ide!
S ölembe ül kis Évike.

Meg-megesik az is vélem,
Maradásom nincs a székben.
Évikének ha úgy tetszik:
Nagyapó a földre fekszik.

No lám, mire vetemedtem,
Mióta nagyapó lettem!
Beállottam hátaslónak —
Így is jó egy nagyapónak.

Ahogy lehet négykézlábon,
Végigmászok a szobákon,
S nem bánom, ha nevettek is:
Közbe-közbe nyerítek is.

Így élek én mostanában,
Bent a jó meleg szobában.
Hol nyerítek, hol mesélek —
A királlyal sem cserélek.

1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

Nagy Zoltán Mihály

Azon a télen

Részlet a *Sátán fattya* című kisregényből

(...)

nyugtalan volt a falu, felbolydult, az emberek arcára felhő borult,

micsoda karácsonyunk volt, Istenem,

megsütöttük a kalácsot, megfőztük az ünnepi húslevest, körülültük az asztalt,

de íztelen volt a foszlós kalács, az étel,

Ferencre gondoltunk,

él-e, hal-e,

jut-e neki kenyér legalább, ha fekete is,

vajon együtt vannak-e még, Ferenc és Pista, itthon testi-lelki jóbarátok voltak,

nem lehetett a sírást elkerülni az ünnepi asztalnál, édesapám is lehorgasztott fejjel ült, a két gyermek riadtan hallgatott,

szentestén felállítottuk a karácsonyfát,

aranypapírba csomagolt diót, apró kockára vagdalt krumplit aggattunk rá cukorka helyett, alma került, néhány törékeny, díszesen csillogó gömböcske is,

ajándék egymásnak semmi, csupán Irén kishúgomnak új kócbaba, örült neki,

elmaradtak a betlehemes fiúk, nem volt, aki mókázzon, az itthon maradt idősebbek már restellték, a suhancok még nem értették a módját,

maradt az ének,

könnyes szemmel énekeltük anyámmal a Mennyből az angyalt,

nem szállt le akkor közénk, nem hozott békességet, szeretetet a világba, szomszéd a szomszédhoz elment kántálni, de tovább, végig a falun, mint más esztendőkben, senki,

bor mellé telepedtek, elpanaszolták egymásnak a család, a falu, a világ baját,

a cigányasszonyok jártak házról házra, mint a régi időkben, kikönyörögtek egy-egy karéjt a karácsonyi cipóból, faradarabot a rétesből, óbégatva panaszolták, elvitte az orosz az ő embereiket is, ez azonban nem egészen így volt,

elbeszélte édesapám,

kevés cigányember akadt a foglyok közt, annak a kevésnek is jobban ment a sora, felügyelőfélék lettek, kigúnyolták, üzgérelték a magyarokat, a maguk fajtáját is, husángokkal verték az embert, a szerencsétlen Rácz Palit, azt a szegényt megverte az Isten cigánytól szokatlan, világos bőrrel a képén, nem hitték az oroszok, hogy valóban cigány az istenadta, seggberúgták, belökték a többi közé, osztozott a magyarok sorsában, kikötöttek rajta a fajtabeliek is, nem sokáig bírta az ütlege-

lést, az éhezést, a hideget, egy reggel csukára fagyottan hajították a halottasszekérre, onnan a gödörbe, volt-nincs, kipipálták a listából,

nem felejtette el édesapám ezt a bánásmódot, Rácz Palit éppúgy sajnálta, mint a magafajta falubelieket, haragosan lekergette a cigányasszonyokat az udvarról, kivált az ismeretleneket, a más faluba valókat, azt mondogatta indulatosan,

ki tudja, melyiknek az ura vagy a kölyke hajkurászta a sírba Palit,

csúnyán beszélt velük, meg se állhattak előtte a szerencsétlenek, átkozódva kotródtak el,

de hát milyen az asszonyi szív,

anyám utánuk vetett lopiban egy kis eleséget, talán az átkaiktól való félelmében, talán a rongyos purdék miatt, akiket az anyjuk betanított szokás szerint holmi ügyefogyottan hízelgő karácsonyi köszöntőre és elmondatta velük,

jöttek nagyobbacska cigányfiúk is hegedűvel, ráhúzták kéretlenül minden udvaron, énekeltek hozzá, s kivárták a jutalmat türelmesen, alázatosan,

így telt el a karácsony, azután

ránk szakadtak a hétköznapok,

tették a munkabíró férfiak dolgát minden háznál

kölyökfiúk, öregemberek, asszonyok,

falun a dolog télen kevés,

a jószág gondozása, etetés, itatás, fejés, kitrágyázás,

nekünk két tejelő tehenünk volt, hozzá egy pár ökör, három disznó, malacok,

a lovakat édesapám negyvenhárom végén eladta, nehogy elkonfiskálják, mint a tizennégyes háborúban,

szekér, szán és más felszerelésünk volt, különb a másénál, édesapám készítette magának,

befogtuk Jóska öcsémmel az ökröket, kivittük a trágyát a földünkre, nem volt sok, három kishold tölgyes a Budaháton, ugyanannyi nagyhold szántó a Palajon, ide hordtuk a trágyát, öcsém nógatta az ökröket, szótlanul ültem mellette, megmosolyogtam a buzgalmát, ahogy az idősebbeket utánozva serénykedett,

jó volt melegen felöltözve a fogaton ülni, nézni a nyugalmasan ballagó ökrök szarva közt a havas domboldalakat, el-elméláztam, milyen

csend és békesség a fehér mezőben,

mintha nem lenne háború, gond és baj, szerencsétlen sors,

egy ilyen alkalommal láttuk Jakab Zsigát,

két puskás ember kísérte a falu felé,

Seres Bálint és Varga Márton,

kiadta valaki Zsigát, akadt rá ember, megtalálták, elfogták,

lehajtott fővel jött velünk szembe, kopasz fején kékeslila színt játszott a bőr, keze a háta mögött, megkötözve, így is kétfelől tartották rá a puskát,

Seres Bálint és Varga Márton,

alja ember mind a kettő,

mit műveltek már a csehek és a magyarok alatt is,

a cseheknél,

elbeszélte édesapám,

fenenagy kommunisták voltak,

gyűléseztek, sztrájkot szerveztek, agitáltak, csak a munka nem fért a nyakuk közé, a földjüket elkótyavetyélték, a napszámot rühellték,

harmincnyolcban fordult a világ, magyarok lettünk megint,

fordítottak ők is a köpenyen, micsoda nagy magyarok lettek egykettőre, vitték, lobogtatták vivátozva a háromszínű zászlót,

a falu népe elnézte volna tán a pálfordulást, miért ne, az a fontos, magyarok lehetünk újra, volt, ami volt, felejtsük el a múltat, kinek-kinek a vétkét,

így gondolták sokan,

de nem a hatóság, a csendőrök,

mihamar kutakodni kezdtek Seresék viselt dolgaiban, leleplezték a kétkulacsosságot, lecsukták őket, egy évre, kettőre, aztán újra és újra,

azt hitték ezek ketten, lehet csak úgy tengni-lengni bele a világba, mint a cseheknél, vagyon nélkül, munka nélkül, a szájukat jártatva csupán,

hát persze egy ideig lehetett csalni, hazudni, lopni,

Istenemre, erre már én is emlékszem,

hogy rávetették magukat a halmosi zsidók itthagyott vagyonára, ember olyan rablást világos nappal még nem látott, széthurcoltak mindent, ruhát, bútort, edényt, lábbelit, terményt, jószágot,

magasságos Isten,

micsoda különbség ember és ember közt,

mikor kezdték összeszedni a zsidókat, Grósz Ervin magához hívatta édesapámat, azt mondta neki,

Mihály, maga esztendőkig becsülettel szolgált nálam, azóta sincs az uradalomban ilyen jókezű mesterember,

igazán megbecsültem magát, nem tagadhatja le,

nézze, minket elvisznek, a vagyonunk ebek harmincadjára jut, s ki tudja, visszakerülünk-e még erre a tájra,

itt ez a csomag,

pénz és egyéb érték van benne, magára bízom, rejtse el, őrizze meg, ha Isten segítségével visszatérhetünk, akkor megfelezzük, ha pedig odaveszünk, legyen mind a magáé,

meghőkölt édesapám, nem fogadta el az ajánlatot,

keressen valaki mást az úr, az én lelkemet ne égesse az a pénz,

megvan nekem már a magam kis földje, igásjószág hozzá, van mesterségem, el tudom tartani a családomat tisztességgel, a másé nem kell,

erősködött a zsidó, kérve kérte édesapámat, de ő nem engedett,

azt felelte,

meneküljön az úr, miért hagyja magát elvitetni, vagy bújjon el, húzza meg magát valami biztos helyen, amíg a zavaros idők elmúlnak,

ilyen ember volt édesapám,
csak azt értékelte, amit a két keze munkájával teremtett, szerzett,
anyám egyetlen egyszer szólta el magát előtte, mikor a halmosi zsidótól üres kézzel hazajött,
élhetetlen ember vagy te, Miska, más ember két kézzel kapott volna az ajánlaton,
ennyit mondott, éppen csak kicsúszott száján a gondolat, szemrehányás nem volt benne, mégis,
hogy ránézett édesapám, majd fellökte a tekintetével, leszidta nagyon,
a Seres-félék kaptak az alkalmon, ölükbe hullott a zsidószajré.

1992. III. évf., 4. szám

Beke Sándor

Tücsökszerenád

Szüleimnek

Mint csörgősipkás bohócok,
úgy enyelegnek
züllött arcú nyarak közepén,
muzsikálnak,
dőzsölnek és fontoskodnak
álokoskodó
fejük fölött
reményzöld laurusokkal.
Igen,
tücskök ezek,
apám,
búzaföldeken és kukoricásokban,
elhanyagolt kaszálókon,
gabonatárak mögött
és városi parkokban,
szökőkutak
és dísznövények árnyékában,
kezükben
stradivari-hegedűkkel,
nagybőgőkkel,

rézkürtökkel és tárogatókkal.
És hallatják
fenséges szerenádjaikat
züllött arcú nyarak közepén
és körtáncot járnak
bálványimádón
a Nagy Semmi körül
és dísztelenkednek,
mint nyamvadt csepűrágók,
s amikor elfogy
a kedvük,
nagy telek árnyékában
falfehéren
tanakodnak a hangyaboly körül,
s felfuvalkodva betolakodnak.
Igen,
tücskök ezek,
anyám,
betolakodnak
a kiépített hangyabolyba,
éhesen kinyitják a kamra ajtaját
és számolgatni kezdik
a befőttes üvegeket is
és legjobb esetben
kölcsön kérnek,
ó,
ezek a tücskök,
ezek a jókedvű muzsikusok,
ezek a betyárok,
züllött arcú nyarak prímásai
éhesen egyszer majd
leteszik
a stradivari-hegedűket,
belerúgnak a nagybőgőkbe,
falakhoz verik rézkürtjeiket
és tárogatóikat
és nagy havak hullnak majd
szerenádjaikra,
és körtáncaik helyén
kiég a letaposott fű,
és egyszer majd valaki tücsökórákon
tanítómeséket

olvas föl nekik,
mert tücsökszerenádból
nem lehet élni,
s egy életen át nagy telek
kapui előtt
stradivari-hegedűkkel
téli koldusként
énekelni…

1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

Benkő András

Zenetörténetünk

Egyházi zene. Középkor

Hatása a magyar népzenére, fennmaradt gyűjteményeink

A gregorián zene állandó jelenléte, folyamatos templomi gyakorlata és rendszeres iskolai-kolostori oktatása folytán már a középkorban magyar jellegű-eredetű egyházi anyag keletkezését is elősegítette, sőt, hatott a világi zenére, a népdalra is. Gregorián ének és magyar népzene gyümölcsöző kapcsolatára már Kodály Zoltán figyelmeztetett, bár akkor még teljességgel hiányoztak az erre vonatkozó előmunkálatok. Igen meggyőző példaként egy Zobor-vidéki aratási népdalt s egy Allelujamelódiát állított párhuzamba. Járdányi Pál Rajeczky Benjaminnak középkori magyar himnuszokat feltáró és kiadó munkája nyomán, annak hatására fogalmazta meg, hogy „...a gregorián és a magyar népdal közötti kapcsolat és rokonság sokkal mélyebb, mint valaha is sejtettük volna."

A fennebb említett magyar himnuszanyag mellett — egyházzenei vonatkozásban — elsősorban a magyar szentekről szóló énekek keletkezését tartja számon a zenetörténet. Feltételezhető például, hogy Váradon keletkezett a 12. század vége felé a Szent László királyt ünneplő historia propria — közismert lévén, hogy Várad Szent László temetkezési helye és őt tisztelte védőszentjeként a város. Igen figyelemre méltó ezzel kapcsolatban Dobszay László vélekedése: „III. Béla szorgalmazására 1192-ben megtörtént László király szentté avatása, azé az uralkodóé, aki — néphagyományunk is tanúsítja — oly népszerűvé vált igazságossága, hősiessége révén. A szükséges új énekek megalkotása nyilván László temetési kultuszhelyének, Váradnak a klérusaira várt. Várad püspöke ez időben Elvinus —

talán ugyanaz az Elvinus, aki korábban Párizsban tanult. Mindenesetre a Szent László offícium énekei francia hatásról tanúskodnak, az offícium himnusza és a mise sequentiája pedig éppen az új szentviktori stílusban készült (...). László sequentiája azonnal népszerűvé válhatott, hiszen a Pray-kódexben XIII. század eleji (utólagos) bejegyzéssel egy olyan Mária-sequentiát találunk — tiszta magyar notációval! —, mely a László-sequentia zárószakaszát alakítja át, ismét dicséretes költői ügyességgel, Mária-énekké." Amint teltek a századok, egyre gyakoribbakká váltak az ezen a vidéken keletkezett-összeállított kéziratos egyházzenei gyűjtemények. Napjainkban ezek legteljesebb számbavétele Szendrei Jankának az érdeme, aki a többszörös pusztulás-pusztítás ellenére is viszonylag gazdag képet tár az utókor elé a fennmaradt kéziratokról, valamint a ritkább nyomtatott forrásokról. E felbecsülhetetlenül értékes anyagban találunk 12. századi gyulafehérvári lectionariumot, a 14. századból két Antifonálét, Brassói Graduált, Breviáriumot, Missalét, Kolozsvári Graduált s egy Psalteriumot. A 15. századból három Antifonálé, három Missalé, ferences Psalterium, Himnuszgyűjtemény, a Lippai (ferences) és a Váradi Antifonálé maradt fenn az utókorra. A 16. századiak tovább gazdagítják ezt az örvendetes sort egy Antifonáléval (1512), a csíksomlyói ferences Nocturnaléval (1522), ferences Graduáléval (1524), az 1528 előtti Kolozsvári Graduáléval, az 1534-ből származó Erdélyi Graduállal, a század elejéről való II. Brassói Graduállal, s a század második feléből ránk maradt Batthyány-Graduállal. Szendrei Janka egy-egy fakszimilét is közöl a brassói, erdélyi és Kolozsvári Graduálból, illetőleg a szebeni Vigilialéből. További értékes kötetként említhető a Marosvásárhelyi Gyűjtemény. A Brassói Graduál és az Erdélyi Graduál helyi gregorián változatok keletkezését is szemlélteti.

A reformáció idején, majd a török terjeszkedéssel a kolostorok száma csökkent; egyes szerzetesrendek megszűntek, egyházközségek Luther, majd Kálvin, illetőleg Dávid Ferenc tanításának követőivé szegődtek, de számos helyen — még Bethlen Gábor és a Rákócziak idején is — tovább élt és virágzott a gregorián zenekultúra, mindenekelőtt Csíkban, Gyergyóban, a háromszéki Szentföldön s a kolozsmonostori konventhez tartozó falvakban. Hogy a protestáns egyházi zenében milyen fokon és milyen változtatásokkal élt tovább a gazdag gregorián hagyomány, arról az Öreg Graduál (1636) tanúskodik.

A gregoriánnak a magyar népzenére gyakorolt hatását illetőleg ma már számos példát tart nyilván a zenetörténet. Ezek közül csak a mi vidékeinkről származókból idézünk néhányat.

Szabolcsi Bence kézikönyvében a *Gloria patri et filio* dallama mellé állítja a Gyergyószentmiklóson gyűjtött *Szivárvány havasán felnyőtt rozmaringszál* kezdetű népdalt. Rajeczky Benjamin kutatásai nyomán Erdélyből, Moldvából, Bukovinából származó további példák idézhetők:

Salve, crux sancta — Szivárvány havasán,
Christe redemptor — Jere velem Mónár Anna,
In diebus illis — Egészséggel gazda,

Tu splendorem — Fordulj, kedves lovam stb.

Rajeczky Benjamin hívta fel a figyelmet a későgregorián ékítés és a magyar népdal díszítőelemeinek alkalmazásában rejlő rokonságra, úgyszintén a zsoltártónus jelenlétére (pl. *Mint gerlice madár, Me még vaj két árváját, Mónár Anna szép menyecske*), valamint a székely betlehemes recitatívók lectio-tónusára.

Domokos Pál Péternek köszönhetjük két teljes és egy töredékes, 16. század közepéről származó, csíksomlyói, magyar nyelvű praefatio megmentését és közlését. Szendrei Janka egy erdélyi Te Deumot is elemzett. Ugyanő — Dobszay Lászlóval — a Szivárvány havasán kezdetű ének stíluscsoportjához tartozó réteg vizsgálata kapcsán további szálakat göngyölített fel; az általuk említett gregorián énekekből idézünk néhányat: *Beatus virgo, Benedictus Dominus, In exitu Israel, Sextus ut, Tali tenore tonus, Almi prophetae.*

Igaz, hogy valamivel későbbi a példa, de ide kívánkozik: Apor Lázárnak a Kájoni-kódexből ismertté vált tánca mise Agnusának kódájával mutat rokonságot.

Egyházi és világi zene kölcsönhatására későbbi századokban is találunk majd példákat.

1992. III. évf., 1-2-3. szám

Penckófer János

A művészetnek szárnyalnia kell

Beregszászban a hajdani Bethlen-kastély és a római katolikus templom mellett tér le mindennap Benkő György, hogy munkahelyén, illetve mindenkori műtermében folytassa ebéd utáni munkáját. A „Kaszinóval" (Arany Páva étterem) szemben levő épület hátsó termének az első pillantásra rendetlennek tűnő környezetében kezdjük beszélgetésünket a festőművésszel. Mackósan mozog, talán még a hangja is olyan, hát a szó is akadozva jön elő, hogy aztán mondanivalója markánssá váljék:

„Így fényképezd le a vásznakat, semmit nem rendezünk át! Utálom a megrendezettséget. Én itt szeretek dolgozni, és ilyen viszonyok közt. Különben a Zenit nevű cég vezetői messzemenően toleránsak. Jó szakemberei a geodéziának és igazi pártolói a művészetnek. Szóval, jól érzem itt magam...

Tudod-e, hogy megtaláltam az e világon elvégzendő dolgomat: meg kell festenem azt, ami általam a szóval ki nem mondható...

Pedig annak idején nem erre a pályára készültem. Pap szerettem volna lenni. Szüleim ettől nagyon megijedtek, féltettek. Magyarázatként mondom: 56-ot ír-

tunk, és a felszabadult Kárpátalján abban az időben tanácsos volt mindenfajta kapcsolatunkat széttépni a Szent István királyunk óta élő kereszténységgel. Mégis ministráltam egészen 59-ig. Bizony, 56! Édesanyámhoz indultam a kórházba, amikor a Munkácsi úton siettek a lánctalpak az asztélyi átkelőhely felé. A mai napig ható »élmény« volt számomra. De azt sem felejtem, ahogyan tanultuk a hittant — illegálisan! Emlékszem Schönflud Irénke néni szavaira — ő volt az egyik tanítóm, Homolya Péterre, akit Vorkutába is elvittek, de hazatért. Az akkori vezetőség tudott erről a »nyári kurzusról«, de nem akart tudomást venni róla.

Már akkor kezdtem rajzolni: a tankönyveimben futballisták meg páncélos középkori katonák éltek. Rajzból az érdemjegyem mégis csak hármas vagy négyes volt. De a kényszer erős ám — mindig firkálnom kellett!

Az ókor történetéből szerzett ismeretanyag mélyen megérintett, de a magyar irodalmat már az ötödik osztálytól megszerettem. S ezt magyartanárnőmnek, Drávai Gizi néninek köszönhetem. Szuggesztív egyénisége, megjelenítő ereje vissza-visszatér, ha kedvenceimet, Babits, Ady, Jókai vagy Petőfi írásait olvasom.

Hogy mikor kezdtem el komolyan festeni? Nem is az időpont a fontos, hanem a környezet. Egy csatakos, esős téli délutánon... Máig sem magyaráztam meg ezt magamnak, de kevés idő múlva megerősödött a hitem, hogy festenem kell. Nővéremnél voltam akkor Ungváron, s Koczka András megnézte a képeimet... Felejthetetlen Boksayval való találkozásom is, de igazán e pályán Horváth Anna indított el. Köszöneteim nagy része őt illeti.

Viszont sosem tudtam ún. realisztikusan festeni. Hiába magyaráztam, hogy a művészet a szubjektumok megnyilvánulása, s annak szárnyalnia kell! Ekkor mondta Kovács Vilmos nekem: »Menjünk a nehezebb úton!« És mentem, és felkészültünk barátaimmal az első kiállításomra. Csak erre a bemutatkozásra emlékszem vissza boldogan. Tudod, húsz évesek voltunk... Még a pincekávézó, a Nyírfácska létezett. Nagyon akartuk a rendezvényt, hát bele is adtunk mindent. A Komszomol is segített, bár mindent magára vállalt S. Benedek András és Györke Laci. Kedves barátunk, Hordonka Pisti, a »Papó« írt egy skiccet. És Muszka Laci nevét se felejtsük ki! Telt ház lett, és Végh Lali zenekara meg az Olimpia együttes játszott. Ja, és aztán hajnalig pingpongoztunk. Ezt is írd le!

...Bizony, jó lenne egy olyan kávézó meg egy olyan csapat...

Aztán teltek az évek, és egyre több plakátot, lózungot kellett írni. »Hát ez a festészet?« — gondoltam és hosszú ideig elfordultam az ecsettől. Akkor verset írtam, néhány meg is jelent, de a többségét senkinek sem mutattam meg. Később, sajnos, elvesztek.

Az a bizonyos kényszer pedig rádöbbentett, hogy az igazi kifejezőkészségem a pemzli. Ezt így írd le!

Azóta sem tettem le. Igyekszem, hogy mindennap húzzak legalább egy-két vonalat.

A kiállítás? Az most már nem érdekel. Azt mondom, hogy a közönség jöjjön értem! Viszont fontos számomra, hogy külföldön is ismerjenek. Képeim eljutot-

tak Magyarországra, az USA-ba, a Cseh és Szlovák Köztársaságba, Németországba, Izraelbe és természetesen a Szovjetunió számos vidékére.

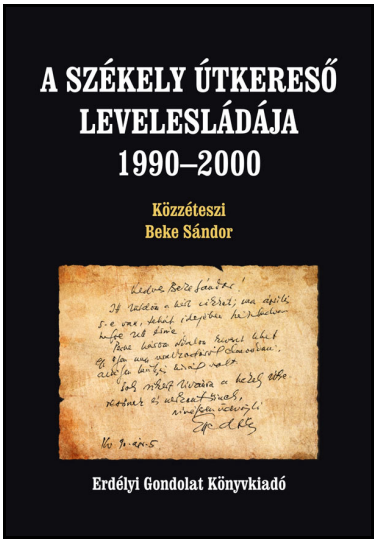
Igen, csakis a belső tartalomban hiszek, és hiszem, hogy végig kell csinálnom azt, amiért élek, amiért *itt* élek. (Sajnálom a jó képességű, tehetséges embereket, akik itthagyják szülőföldjüket.)"

Elfogy a szó. Szürkül a világ. Lámpát kell gyújtani. Az égő sárga fénye megvilágítja a vásznakat. Benkő György festéket hígít, bemártja pemzlijét, színesíti világát, világunkat.

1991. II. évf., 1-2. szám

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 2010-ben megjelent:



Pomogáts Béla

Irodalom, nyelv — identitás

Gondolom, nem kell különösebben bizonygatnom, hogy az előadásom címében szerepet kapó három fogalom: az irodalom, a nyelv és az identitás (a nemzeti identitás) milyen természetes módon összetartozik. Persze jól tudom, hogy a nyelv és a nemzet fogalomköre nem ritkán meglehetősen bonyolult. Vannak nyelvek, ilyen az angol, a spanyol, a portugál, az arab, amelyek több nemzeti közösségnek is identitás-képző tényezői, és vannak nemzetek, ilyen az indiai vagy a dél-afrikai (már ha ez utóbbit egyáltalán „nemzetnek" lehet tekinteni, a nemzetközi szakirodalom és maga a dél-afrikai állam különben ezt teszi!), amelyek több nyelvet használnak. Az azonban talán nem szorul különösebb bizonygatásra, hogy a nemzeti irodalom és a nemzeti identitás igen szorosan: történelmileg, művelődéstörténetileg összetartozik. Mi több, a nemzeti identitás egyik fontos, ha nem a legfontosabb kifejezője, egyszersmind létrehozója maga a nemzeti irodalom. Hosszasan lehetne idézni az idevágó gondolatokat, megállapításokat: Ady Endrétől, Babits Mihálytól, Illyés Gyulától, József Attilától, Németh Lászlótól, Tamási Árontól — egészen a közelmúlt és a jelen irodalmának olyan képviselőiig, mint Nagy László, Juhász Ferenc, Mészöly Miklós, Sánta Ferenc, Sütő András, Kányádi Sándor vagy Dobos László. Valójában a magyar nemzet (és nem csak a magyar nemzet) „irodalmi nemzet", amelyet kultúrája fog össze, kultúrája hozta létre történelmi és közösségi identitását, és ennek a kultúrának, miközben a tudomány, a zene-, a képző- és a színművészet ugyancsak a nemzeti közösség kifejezője és alakítója, hagyományosan az irodalom alkotja a centrumát.

Irodalmi nemzet

Az „irodalmi nemzet" fogalma valójában az 1949-ben (a Rajk-per és általában a koncepciós politikai bírósági eljárások, vagyis a kiépülő kommunista zsarnokság ellen tiltakozva) önkéntes emigrációba vonult Szabó Zoltántól származik, aki hosszú évtizedeken keresztül Londonból kísérte figyelemmel a hazai politikai és irodalmi eseményeket, és rövidebb rádiókommentárokban (a Szabad Európa rádió hullámhosszán), illetve nagyobb elemző tanulmányokban vetett számot megfigyeléseinek eredményeivel. Ezek közé a nagyobb tanulmányok közé tartozik az 1974-ben írott *Hungarica varietas* című tanulmány, ezt szerzője „korképnek" szán-

ta, azt vizsgálván, hogy vajon a több országban (az anyaországban, az utódállamokban kisebbségi helyzetben és a nyugati világban diaszpórában) tevékenykedő magyar irodalom mennyire volt képes megőrizni azt a szellemi közösségét és szolidaritását, azt a nemzeti identitást, amelyet a huszadik századi történelem drámai eseményei több alkalommal és több módon is megtörtek. A Trianon utáni évszázadban ugyanis (legalábbis az én meggyőződésem szerint, de számos más író és publicista, közöttük, mint Szabó Zoltán példája is mutatja, a magyarság legjobb szellemei szerint is) a magyar irodalom volt az a közösségi, lelki, morális tényező, amely össze tudta fogni a darabokra szakított nemzeti közösséget.

Szabó Zoltán vizsgálódása arra az időre esett, midőn a magyarországi szellemi életben már voltak kezdeményezések az eredeti közösség és szolidaritás helyreállítására, hiszen Illyés Gyula ekkoriban fogalmazta meg az „ötágú síp" gondolatát, és 1970-től kezdve az Anyanyelvi Konferenciák is azon fáradoztak, hogy irodalmunk felülemelkedjék a politikai határok által megszabott törésvonalakon. Az anyanyelvi mozgalom számára (amely az utóbbi időkben fájdalmasan sokat veszített korábbi közéleti szerepéből és hatékonyságából) közel négy évtizedes története során mindig is a magyar nemzeti kultúra egysége határozta meg a követendő stratégiát.

Mindenképpen érdemes felidézni Szabó Zoltán tanulmányának zárógondolatát: „Az irodalmi nemzet közösség […] Az irodalmi nemzetet — mint minden nemzetet — az a bizonyos, mindennapi népszavazás tartja össze. Vagyis egyéni döntések az együvé tartozás mellett. Mihelyt az összetartozás-tudat az írókban, kifejezése a szellemi életben elhalványul, vagy elnémul, az irodalmi nemzet gyöngül, a minőség rokkan, a tehetség elbátortalanodik, az értelem eleven erői elszikkadnak, a szellemi élet vérkeringése elakad. A nemzet megszenvedi. Megsemmisíteni birodalmakat lehet. Nem irodalmakat. A Római Birodalom megsemmisült. A latin irodalom megmaradt. A Római Birodalomból a romjai maradtak meg. A Római Birodalomról az maradt meg, ami latinul kifejeződött."

Ebből a szövegből, miként a tanulmány egészéből is, két alaptétel következik. Egyrészt az, hogy a magyar irodalom, a maga huszadik századi széttagoltságában is, egyetlen nemzeti irodalmat alkot és nem több magyar nyelvű irodalmat (ahogy ez az angol, a francia vagy a spanyol nyelvű irodalmak esetében tapasztalható). Vagyis az anyaország, Erdély, a Felvidék, Kárpátalja, a Vajdaság és a nyugati emigráció magyar irodalma egyetlen, igaz, több központ körül szerveződő szellemi entitás. Szabó Zoltán gondolatmenetébe másrészt az a meggyőződés is belejátszott, miszerint a magyarság nemzeti egységének eszméjét: a megosztott világban, a politikai határok és a világrendszereket elválasztó „vasfüggönyök" ellenére vagy éppenséggel ezek fölött, az irodalomnak kell felmutatnia és a lehetőség szerint megerősítenie. A magyar nemzet ennyiben, legalábbis Szabó Zoltán meggyőződése szerint, „irodalmi nemzet": nemzeti identitását, folytonosságát és szolidaritását nem politikai intézmények alapozzák meg, nem ilyen intézmények vállalnak érette felelősséget, hanem mindenekelőtt maga az irodalom, amely ilyen

módon nem pusztán a művészetek egyike, hanem ennél több: a nemzetet összefogó és önazonosságát gondozó szellemi intézmény. Ez a kommunista uralom évtizedeiben kétségtelenül így is volt, de így volt a magyar történelemnek mindazokban a korszakaiban, midőn a nemzeti akarat valóságos politikai képviselete korlátok közé szorult.

Az „irodalmi nemzet" fogalma hagyományosan a magyar történelem tapasztalati valósága és a nemzeti megmaradás egyik fontos szellemi stratégiája volt. Mindazonáltal most, a huszonegyedik század második évtizedében, némi aggodalmat érzek (és tapasztalok) a magyar nemzeti irodalom helyzete (és jövője) miatt. Az irodalmi kultúrának és különösen a „magasirodalomnak" nem kevés gonddal kell megküzdenie. Vajon a ránk zúduló gazdasági, politikai és kulturális hatások sűrűjében fenn tudjuk-e tartani mindazt a szellemi hagyományt és értéket, amely az „irodalmi nemzet" fogalmával együtt jár, amely ebből a fogalomból következik? Igen sok jel mutat arra, hogy az európai kultúra történetében fordulat következik, és ennek a fordulatnak nem pusztán eszme- vagy ízléstörténeti, hanem szélesebb körben érvényesülő mentalitástörténeti, mi több, antropológiai jelentősége lesz. Talán három olyan kört is megjelölhetünk, amelyben a fordulat máris érzékelhető, ezek a civilizáció, a kultúra és az emberi személyiség szerkezete.

Civilizációs átalakulás

A nyolcvanas és kilencvenes évek fordulóján végbement történelmi méretű változások (a marxista-leninista eszmerendszernek és a kommunista társadalom víziójának látványos csődje, a világ második legnagyobb katonai hatalmát jelentő szovjet birodalom felbomlása, az európai kommunista rendszerek felszámolása, a kétpólusú világpolitikai berendezkedés vége) után két nagyszabású civilizációs látomás (jövőkép) jött létre, mindkettő az Egyesült Államokban. Az első a japán származású Fukuyama *A történelem vége* című művéhez fűződik, aki a szovjet birodalom bukása és a nyugati (atlanti) liberális demokrácia eszméjének diadala következtében az állandósult nemzetközi konfliktusok lezárását és egy olyan világ kialakulását jövendölte, amely minden tekintetben a nyugati liberális demokráciák értékrendjéhez igazodik. A másik civilizációs jövőképet az amerikai Samuel P. Huntington *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* című (először 1993-ban folyóirat-közleményként, majd 1998-ben terjedelmes könyvként megjelent) műve rajzolta meg. Az amerikai tudós az imént jelzett politológiai vízióval szöges ellentétben arról beszélt, hogy a következő évszázad történetét egy többpólusú világrend fogja meghatározni, ebben a világrendben a nyugati civilizáció elveszíti korábbi relatív erőfölényét, és legalább három nagy civilizáció: a nyugati, a kínai és a mohamedán fog versengeni, szerencsétlenebb esetben fog összecsapni egymással. Fukuyama a történelem fokozatos stabilizálódását, Huntington ellenkezőleg, egy újabb és talán a korábbinál is veszedelmesebb

destabilizálódást jövendölt a kétpólusú (szovjet—amerikai szembenállásra alapozott) világrend bukása után.

A szovjet birodalom felbomlása óta eltelt közel negyedszázad mindenesetre máris megcáfolni látszik Fukuyama merész optimizmusát, és bizony vannak jelei annak, hogy a világ jövőjét inkább a civilizációk konfliktusa (remélhetőleg nem fegyveres összeütközése) fogja befolyásolni. (A Közel-Keleten tapasztalható konfliktusok legalábbis erre vallanak.) Mindenesetre inkább a nagy világcivilizációk elkülönülésére, mintsem egységesülésére, összeolvadására és ezzel összefüggésben a nyugati (atlanti) civilizáció relatív térvesztésére lehet számítani. Az, hogy a kínai nagyhatalom, bizonyára Kína gazdasági eredményeitől is támogatva, mindinkább magabiztosan jeleníti meg saját érdekeit, és az, hogy a mohamedán világban igen nagy szerephez jutottak az iszlám fundamentalizmus törekvései, mindenképpen arra utal, hogy Huntington kérdésfeltevései legalábbis megfontolást érdemelnek.

A világrend elképzelhető átrendeződése mellett átalakulóban van a nyugati világ (valójában az egész világ) kultúrája, pontosabban az ember és a kultúra viszonya. Az átalakulást szemléletesen mutatja a vizuális kultúrahordozó médiumok előtérbe kerülése — szemben a hagyományos könyvkultúrával. Megrendülni látszik az a „gutenbergi galaxis", amely több mint ötszáz esztendeje fejlődött ki, és alakítja a kultúra és a közösség (a kultúra-termelő és a kultúra-fogyasztó közösség) kapcsolatát. A kulturális piacon igen gyors ütemben az elektronikus médiumok veszik át a vezető szerepet, és ezek a médiumok többnyire nem a magas kultúrát, hanem a kulturális ipar tömegtermékeit közvetítik a fogyasztónak. Természetesen a könyvkultúra évszázadai során is nagymértékben terjedtek a kulturális ipar termékei, a vizuális médiumok azonban talán minden korábbinál nagyobb mértékben terjesztik el ezeket a termékeket, minthogy a szórakozni vágyó emberek igen nagy része ma a televíziós képernyők előtt keres „kikapcsolódást" köznapi gondjai elől.

Következésképp leépülni látszik az olvasásra alapozott kultúra, manapság jóval kevesebben olvasnak könyveket, mint egy évtizede, mi több, különösen a fiatal nemzedékek körében megjelent egy új analfabétizmus veszélye is. A tömegkultúra, a szórakoztató ipar nem közönséges agresszivitással szerez magának pozíciókat, minthogy ezek a pozíciók nagy nyereséggel, „extraprofittal" járnak. Ez a kultúra (álkultúra) nagymértékben szorítja háttérbe az értékes irodalmat, művészetet és zenét. A klasszikus vagy éppen modern „magas irodalom" világszerte pozíciókat veszít, az olvasási kultúra megroppanni látszik, egy szűkebb értelmiségi réteg körébe szorul vissza, holott még egy évtizede azzal büszkélkedtek a hazai olvasáskutatók, hogy „olvasó nemzet" vagyunk.

Mentalitástörténeti változások

A tömegkultúra erőszakos terjedése általános mentalitástörténeti változásokat idézhet elő, mégpedig igen kedvezőtlen értelemben. A magaskultúra minden civilizációban az emberi személyiség kialakulásának, felépülésének, kibontakozásának a hajtóereje, azt lehetne mondani, hogy elsősorban a magaskultúra: a költészet, az irodalom, a zene, a festészet és szobrászat segítette elő azt az individualizációt, amely az európai civilizáció legfőbb értéke és ereje volt (másfelől pedig az individualizáció segítette elő a magaskultúra létrejöttét, kibontakozását és elterjedését). Az antik és zsidó gyökerekből táplálkozó nyugati keresztény civilizáció az individualizáció természetes történelmi kerete volt, minthogy mind az antikvitásban, mind az ószövetségi zsidó kultúrában és természetesen a kereszténységben is, amely az Istennel kialakított kapcsolatot és a vallási, illetve erkölcsi értékeket (mindenekelőtt Szent Pál apostol tanításai nyomán) erősebben a személyiséghez: a személyes döntéshez, a személyes hitvalláshoz, a személyes szabadsághoz és elkötelezettséghez kötötte, az emberi „personának", az emberi „individuumnak" igen nagy szerepe volt. (Szemben például a keleti vallásokkal, amelyekben a személyiség többnyire mellékes és alávetett, és a szabad individuumnak alig van teológiai szerepe.)

Az emberi személyiség primátusa: szabadsága és tisztelete természetes módon alapozta meg a magaskultúra szolgálatát és fejődését. És az emberi személyiség megrendülése, a „tömegember" elterjedése, amelyre annak idején Ortega y Gasset nagyhírű munkája: *A tömegek lázadása* már 1930-ban figyelmeztetett, szomorú módon rendíti meg a magaskultúrát, de nem csak ezt, a szabatos és művelt nyelvhasználatot és a közösségi identitást is. Nos, a kifejlett emberi személyiségek az európai keresztény civilizációban, szoros összefüggésben a magaskultúra értékeinek elterjedésével, valamikor mindinkább bővülő társadalmi csoportot alkottak: a középkor hajnalán még igen kevés valódi individuum volt található, számuk azonban fokozatosan gyarapodott, a reneszánsz, illetve a humanizmus, majd a felvilágosodás, illetve a polgárosulás fellépésével viszont ugrásszerűen emelkedett. Éppen a polgárosodás hozta magával az individualizáció teljesebb kifejlődését, minthogy a kulturális közvetítő eszközök (könyvnyomtatás, rádió, film), valamint az oktatási és a népművelési intézmények segítségével igen széles körben terjedhettek el a magaskultúra értékei, amelyeket ilyen módon nemcsak egy vékony klerikus, illetve értelmiségi réteg vehetett birtokába, hanem a kétkezi dolgozók igen nagy tömege is. Valójában ez a kibővült kulturális fogyasztás és széles körben megjelenő individualizáció okozta azt, hogy a polgárosodás és a vele összefüggő kultúrafogyasztás, életmód és mentalitás nemcsak a vagyonos polgári és értelmiségi rétegekben terjedt, hanem (Magyarországon a múlt század utolsó évtizedeitől kezdve) a munkásságban és parasztságban is.

Vannak szomorú jelei annak, hogy most – a harmadik évezred elejének kaotikus viszonyai között – mintegy visszájára fordul az individualizációnak ez a fo-

lyamata. Az öntudatos és autonóm ember világát sok tekintetben a tömegember világa váltja fel, és azok a válságjelek, amelyeket a huszadik század első felében fellépő kultúrkritikai társadalombölcselet (Oswald Spengler, Ortega y Gasset, Julien Benda és mások) meghatároztak, talán még inkább kifejletten és fenyegetően találhatók meg a kor horizontján, mint korábban: közel egy évszázaddal ezelőtt. Az autonóm ember fejlett individuum volt, ugyanakkor jól tudta, hogy személyiségének épségét — a magaskultúra értékeinek birtokba vétele mellett — a körötte élő közösségekkel kialakított tartalmas kapcsolat, az érdekükben végzett tevékenység alapozhatja meg. Ilyen közösség lehetett a család, a lakóhelyi vagy szakmai csoport, illetve tágasabb körben a nemzet, ez utóbbi közösségnek, mint előadásom kezdetén erről már szó esett, elsőrendű kulturális ösztönző szerepe volt.

Személyiség és közösség

Személyiség és közösség fogalmai az európai keresztény civilizációban és természetesen a polgárosodás korszakában is korrelatív párosban állottak: szabad emberi személyiségek nélkül az igazi közösség nem épülhetett fel, nem működhetett, és közösségi kapcsolatok nélkül a személyiség sem maradhatott egészséges és autonóm. A szabad személyiségnek ugyanis egyféle „transzcendenciája" volt, tevékenységét, különösen alkotó tevékenységét nem pusztán saját igényei és érdekei határozták meg, hanem egy magasabb eszme, egy emberi közösség érdekei is. Ennek a „transzcendenciának" nem volt feltétlenül vallásos irányultsága, maga a hitbeli meggyőződés (a keresztény erkölcs és életvitel) ugyanakkor mindenképpen megerősítette a személyiség közösségi érdekeltségét és kapcsolatait.

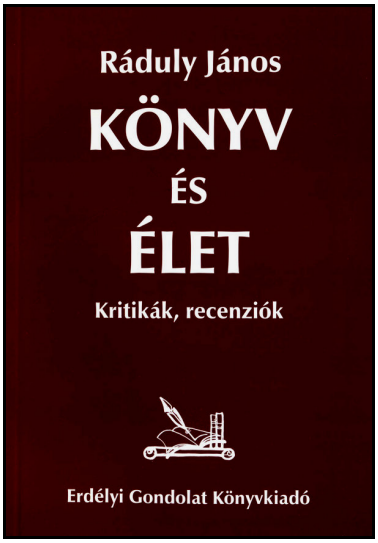
Az évezredforduló nyugtalan világában mintha a személyiségnek ez a „transzcendenciája" veszne el, és ezzel együtt kerül veszélybe autonómiája is. Az emberi lények többsége a jelenben pusztán az önmegvalósításra, az örömszerzésre, a pillanatnyi jó közérzetre törekszik, és éppen a „transzcendencia" feladása következtében fordít hátat azoknak a korábbi értékeknek: az erkölcsi tartásnak, a szabályozott életvitelnek, a közösségi elhelyezkedésnek, amelyek egy tartalmas autonómia felépítését tették lehetővé. A jelen embere szüntelenül a maga egyedi érdekeit szeretné érvényesíteni, közben viszont belesimul a hasonló életstratégiát követők tömegébe, s végül elveszíti egyéni arcát és személyiségét. Ha korábban a személyiség fogalmát a közösségé egészítette ki, most az emberi egyed és a tömegtársadalom fogalma kerül egymással korrelatív kapcsolatba. A tömegtársadalmak halmazában elhelyezkedő emberi egyednek már nincsenek személyes életstratégiái, igényei és döntései, ízlése, mentalitása, fogyasztási szokásai, a kultúra világában is készen kapott mintákhoz igazodik: azt eszi, azt nézi, azt olvassa, amit a globalizáló civilizáció kínál neki. Személyisége leépül, könnyen irányítható, könnyen manipulálható, ezt a politikai mozgalmak, pártok, intézmények mondhatni: boldogan ki is használják.

A tömegkultúra terjedése, a jelen szórakozási szokásai, a kábítószerfogyasztás, sőt az emberi személyiséget erőszakosan háttérbe szorító szektariánus vallási közösségek, illetve a nagy keleti világvallások európai elterjedése (lásd például az iraki és szíriai iszlám fundamentalizmus nyugat-európai megjelenését, és nem csak az ázsiai vagy afrikai származású fiatalok között) ugyancsak ennek a modern tömegembernek és tömegtársadalomnak a kialakulását segítik elő. Természetesen nemcsak a nyugati világban, a harmadik világban és az egykori szovjet társadalmakban, hanem nálunk is, és nagy kérdés, hogy egy valódi polgárosodásnak lesz-e elegendő ereje ahhoz, hogy megállítsa ennek az igen nagy veszélyeket („antropológiai" veszélyeket) rejtő társadalmi tömegesedésnek a jelenben tapasztalható folyamatát.

Végezetül talán csak annyit mondanék, hogy a magyar nyelvművelés, a magyar irodalom értékeinek szolgálata és általuk a nemzeti identitás védelme, megerősítése, tehát azok a stratégiai feladatok és kulturális értékek, amelyek meghatározzák az anyanyelvi mozgalom törekvéseit, a téves utakra terelt, mert kultúrát és közösséget: anyanyelvet és történelmi identitást rongáló folyamatokkal kell, hogy megküzdjenek. Mindez nem valamiféle szavatosságát veszített konzervatív értékvilág védelmezése, hanem a magyar értelmiség mindenkori küldetése, mert a nemzet szolgálata. Történelmünket folytatni kell, nem megszakítani — és ebben a nemzetstratégiai vállalkozásban van mindannyiunk munkájának értelme — ezért vagyunk együtt, ezért vagyunk.*

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 2011-ben megjelent:



*Előadás az Anyanyelvi Konferencia 2014. november 3-i tanácskozásán.

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XXIII.

**Anyanyelvoktatásunk a dualizmus korában,
a kiegyezéstől az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlásáig
— 1867–1918 — az anyaország oktatási rendszerébe tagoltan**

II.

Tudomány és technika a dualizmusban

A dualizmusban a fejlődő gazdaságnak képzett munkaerőre, írni-olvasni tudó, a gépek, a technika kezelésére, betanítható emberekre volt szüksége, de alkalmazottakra, hivatalnokokra is. Az 1868-as népoktatási törvény bevezette a kötelező népoktatást 12 éves korig, a magyar közoktatás ügye európai szintre emelkedett, az analfabéták aránya 33 %-ra (a magyarok között 20 %-ra) csökkent, a népiskolai tanítótól elvárták, hogy a nem túl magas szintű, de alapos és sokoldalú tudást adjon a tanulóknak, értsen a gazdálkodáshoz, mindenféle háziiparhoz, kántorként dalköröket tudjon vezetni, szükség esetén még a tűzoltást is meg tudja szervezni, és felügyelje a közegészségügyet (Kész B.—Kovács A.—Tóth D. 2007. 399.).

A dualizmus a természettudományok fellendülésének kora is volt: Semmelweis Ignác, „az anyák megmentője" felismerte a fertőtlenítés jelentőségét. Jedlik Ányos elkészítette a világ első dinamóját. Mechwart András a kéregöntésű vasúti kerék, majd a rovátkolt kerék feltalálásával a Ganz-gyárak és a malomipar fölfutását segítette elő. Eötvös Loránd a gravitációs inga segítségével a geológiai rétegek mérését, pl. a kőolajmezők felfedezését tette lehetővé. Bláthy Ottó, Déri Miksa, Zipernowsky Károly az elektrotecnika úttörői, Puskás Tivadar a telefonközpont, Bánki Donát és Csonka János a belső égésű motorok, turbinák, hidrogépek, Kandó Kálmán a villanymozdony megalkotói voltak. A világ legnépszerűbb autójának, Henry Ford híres T-modelljének tervezője egy Amerikába kivándorolt magyar mérnök, Galamb József volt (Kész B.—Kovács A.-Tóth D.—2007. 398.).

Utazók és felfedezők

Körösi Csoma Sándor nyomában a Kelet-kutatásnak szentelte életét Lóczy Lajos, Vámbéry Ármin, „a sánta dervis", az angol lovaggá ütött Stein Aurél és Germanus Gyula is. A finnugor rokonságunk kutatása vezette az Urálba Reguly Antalt, Bíró Lajos pedig az új-guineai pápuák barátságát nyerte meg. Vass Samu elsőként írt a Haiti szigetén honos titkos vudu szertartásokról. Teleki Sámuel erdélyi grófot legnagyobb Afrika-kutatókként tartjuk számon. Magassági rekordot állított fel a Kenya és a Kilimandzsáró csúcsain, felfedezett két tavat is, ezeket később a trónörökös párról Rudolf- és Stefánia-tavaknak keresztelték el. A szenvedélyes vadászról egy működő vulkánt is elneveztek. Magyar László bennszülött fejedelem lányát vette el és értékes néprajzi kutatásaival a Zambezi-mentét és a Kalahári-félsivatagot járta be és ismertette. Xantus János kalandos életű honvédtiszt az amerikai hadseregbe állt, a Vadnyugaton topográfiai felméréseket végzett, tanulmányozta az állat- és növényvilágot, megalapította a Botanikus Kertet s az Állatkertet, s a Délkelet-Ázsiában, Borneó szigetén gyűjtött anyaggal alapozta meg a Nemzeti Múzeum gyűjteményét. Xantus Jánosról mintázta meg Karl May német író népszerű indiánregényei főhősének — Old Shatterhand — alakját (Kész B.—Kovács A.—Tóth D. — 2007. 402.).

Nem túlzás, ha oktatásunk, anyanyelvi oktatásunk eredményei között tartjuk számon az előbb felsorolt — tudományos és felfedezői — eredményeket, hiszen ha egyenként megnézzük e híres emberek életrajzát, mindig felbukkan egy-két tanító, tanár, nevelő, aki elindította őket életpályájukon.

Hétköznap a dualizmusban

A kor társadalma a polgárosodás ellenére nem sokat változott. Az arisztokrácia megőrizte befolyását, hozzájuk igyekeztek igazodni a gyakran idegen származású bankárok, gyárosok, nagypolgárok. A közép- és kisvállalkozók, értelmiségiek, hivatalnokok száma megnőtt, s megjelent a nemesi eredetű *dzsentri.* Az idetartozás elengedhetetlen feltétele volt a tartalékos tiszti rangot bizonyító érettségi vizsga s egy bizonyos életszínvonal elérése (legalább 3 szobás lakás, a családjának élő feleség, a főző, mosó, takarító cselédlány). A kb. egymilliós kispolgárság saját műhellyel, bolttal rendelkezett. A legnépesebb osztály, a sokmilliós parasztság szűkös parcellákon nyomorgott. Növekedett a munkásság aránya, a századforduló után a lakosság 15 %-át adta.

A birtokos nemesség s az egykori jobbágyok kezdték a leegyszerűsített reformkori öltözetet viselni: *zsinóros mentét, szoros nadrággal,* csizmával. Falun is megjelent a fekete *puhakalap,* a fekete *zakó,* amelyet fehér inggel, nyakkendő nélkül hordtak. Az asszonyok és a lányok *szoknyát, kötényt, inget, ujjast* viseltek, az asszonyok *fejkendőt.* A nagypolgárság *díszmagyart* viselt. Estélyre, színházba a hölgyek az elmaradhatatlan *fűzővel,* a párizsi divat szerint hosszú estélyiben, tollas-virágos ka-

lapban, felékszerezve jelentek meg, a férfiak, legények *szmokingot, frakkot* öltöttek. A frakkot, inget, a *divatmellényt keménygallér,* nyakkendő és *cúgos cipő* egészítette ki. Úriember *cilinder, glasszékesztyű* és *sétapálca* nélkül nem kilépett ki az utcára. A *zsinóros atilla* mellé *pantallót* viseltek. A szakáll, a bajusz továbbra is divatban maradt. Sokan a hatóságok által tiltott *Kossuth-szakáll* viseletével és magyaros öltözékükkel fejezték ki ellenzékiségüket. Az ünnepélyes alkalomra *szalonkabátot* (*gérokk* vagy *ferencjóska*) vagy zsakettet illett viselni. Kedvelt nyári öltözék lett a gróf Andrássy Gyula által divatba hozott összeállítás: a *fekete ferencjóska, kockás nadrág, kemény gallérral, ingmellel, bő mandzsettával és keménykalappal.*

A hetvenes évek közepétől eltűnik a *krinolin,* az *abroncsszoknya,* a *fűző,* a *míder* marad. Az újítást a test vonalát követő szoknya jelentette, amelyet a csípőnél redőztek, majd hátul szalagcsokorba fogtak. 1910-ben bombaként hatott a hír, a párizsi színésznők fellázadtak a fűző ellen, s az új, bokáig érő szoknya megmutatta a nők alakját, egyenes vagy térdig húzott volt. Ez az ún. *„bukjelszoknya",* amelyet felhasítottak, hogy járni lehessen benne, így megmutatta az évszázadok óta eltakart lábat (Kuczka Péter szerk., 2006. 276-280.).

A *városi menyecske* parasztos bő *szoknyát, kötényt* és csizmát, kivágott nyakú *inget, pruszlikot, gyöngykalárist* és *szalagot* viselt. A paraszti viselet is egyre gazdagabb és színesebb lett. A hagyományos *kék* és *vörös hímzések* mellett színek kavalkádja jelent meg. A falusi házakban megjelent a *filléres ponyvaregény,* az értéktelen *olajlenyomat* és a giccses *falvédő.*

A falvak többsége továbbra is sáros, kivilágítatlan *„egyutcás"* település volt, zsúpfedeles vályogházakkal, ezek szobából, konyhából *(pitvarból)* és a konyha melletti fűtetlen kamrából állott. Nevezetes átalakítás a konyha füsttelenítése volt: a vaslappal fedett tűzhely *(sparherd, spór)* és a zárt kémény használata konyhaközpontúvá tette a házat. A család apraja-nagyja itt tartózkodott, sőt itt is aludt, bár *„tiszta szoba"* is volt a házban. A XVIII. században Amerikából érkezett kapásnövények, a *kukorica,* a *burgonya* a kenyér mellett igen fontos élelem lett. A zsírt, szalonnát és a füstölt húst az általánossá vált a disznóvágás biztosította a család számára. S a fiatalok bizonyára lelkesen, csodálkozva fogadták a XIX. század végén megjelent *automobilokat,* amelyek a hintókat, a lovaskocsit, a *postakocsit,* a *konflisokat,* a *fiákereket* szorították ki (Kész B.—Kovács A.—Tóth D. — 2007. 388-395.).

A dualizmus megerősödése

A dualizmus megszilárdulását az 1875. évben a Tisza Kálmán (1830–1902) vezette kabinet hozta meg. Tisza 15 esztendeig volt miniszterelnök, pártja pedig 30 éven át adta a kormányokat. A „generálisnak" nevezett keménykezű gróf szigorú katonaként vezető politikus parancsait zokszó nélkül végrehajtották hívei, a *„mamelukok".* Tisza gazdaságpolitikai elképzeléseinek fontos eleme volt az önálló jegybank felállítása, ennek magyar nyelvi vonatkozása, hogy kompromisszumos

megoldásként megalakult Osztrák—Magyar Bank 1877. február 25-től *kétnyelvű bankjegyet* bocsátott ki, az egyik oldalán német, a másik oldalán magyar nyelvű felirattal.

Tisza még belügyminiszterként alapozta meg a „népszerűségét" a nemzetiségek elleni kirohanásaival. Miniszterelnökként is több tiltó, korlátozó intézkedést kezdeményezett, ezek közül az 1879. évi *népiskolai törvény* a legkiemelkedőbb. Ebben *kötelezővé* tette valamennyi népiskolában és tanítóképző intézetben a *magyar nyelv oktatását* (Kuczka Péter szerk., 2006. 270-271.).

1870. április 23-án a nemzetiségi és baloldali 48-s párti képviselők egy csoportja *nemzetiségi törvényjavaslatot* tett közzé a *Hon*ban, amely a magyarokon kívül *történeti és meghonosított nemzet*nek ismeri el a románokat, szerbeket, szlovákokat, ruténeket, németeket. Október 23-án Paulinyi-Tóth Vilmos, szlovák politikus egy szlovák lapban megjelent cikkében írta: „A polgári szabadság azonban az a tűz, víz és szó, mely ezt a nyersanyagot ehetővé teszi." (Glatz Ferenc szerk., 1989. 175.) A *Fővárosi Lapok*ban is megjelent egy kis versike: „Nemzetiség / Van itt elég / A kedves magyar honban, / De e helyen / Jó idegen, / Mint láthatod egy halomban, // Tót, rác után / Van itt román, / Németség és oroszság, — / Oh, higyj nekem, / Jó idegen, / Ez mégis Magyarország." (Glatz Ferenc szerk., 1989. 179.)

A kor politikusai nem értették a *nemzetiségek passzivitását,* nem értették meg, hogy a nem magyar ajkú polgárok miért tartották rosszabbnak az 1867 utáni helyzetüket. Az ok az volt, hogy egy 1874. évi törvénnyel megsemmisítették a magyar királyságon belül korábban létezett minden (így az etnikai-nemzeti) autonómiát. A polgároknak nem lehettek rendi, etnikai és egyéb közösséghez tartozásból eredő kollektív jogaik. Holott a Kárpát-medencében élő népek századok óta hozzászoktak a különböző szintű kollektív jogokhoz, autonómiákhoz. A XIII. századtól beáramló k*özösségek vagy személy szerinti kiváltságokat* (*hospes-,* azaz *vendégjogokat*) vagy *kollektív jogokat* (határőrvidék, jászkunok, felvidéki és az *erdélyi szászok*) kaptak (Balázs Géza. In: Sipos Lajos szerk., 2000. 146.).

A nemzetiségi kérdést Eötvös és Deák még nagy tapintattal kezelte, de a dualizmus megszilárdulásával, a liberális nagyok elhalálozásával mintegy párhuzamosan, a birtokos osztály türelmetlenebb képviselői lettek a politikai élet hangadói, akiknél a nemzetiségi kérdésben a nacionalizmus messze fölibe kerekedett liberalizmusuknak. Egy későbbi liberális publicista, Beksics Gusztáv így fogalmazott: „Egységes osztatlan állam. Egységes osztatlan nemzet: az a kiindulási pont, törekvéseik célja, tetteink szabályozója. Ez a kategorikus imperativus, amelynek minden reformunk alá van vetve." (Köpeczi Béla szerk., 1993. 527.)

Mindezek a nemzetiségi kérdéssel összefüggő vélemények, intézkedések, utasítások, törvények eredője az a magatartás volt, amelyet az uralkodó osztály többségének szupremáció-törekvése jellemzett, a nemzetiségek elégedetlenségéből fakadó tiltakozó-elutasító véleménye táplált, amely a magyarosítást, az asszi-

milációt tűzte ki célul. Ennek egyenes következménye volt a korabeli anyanyelvoktatásra is.

A korszakról írta *Ady Endre,* amikor Deák Ferenc „Vessünk fátylat a múltakra!" szavait parafrazálta: „A fátyol terült, az asztal borult". Fátyol terült 1848 emlékére, s bankettező asztal mellett ünnepelte „ezeréves fennállását" a milleniumi görögtüzek fényében sütkérező nemesi, dzsentri Magyarország. „Volt egy ország valaha régen / 48-nak nagy idejében. / S ez a szép ország elveszett. (…) Nép volt az és nem rongyos horda, (…) Mennyit tudtunk és mennyit nyertünk? (…) Grófok hű nyája, Köszvényország..."

Mikszáth Kálmán

S aki megélte ezt a szenvedélyt, Jókai Mór mellett a korszak legolvasottabb írója: *Mikszáth Kálmán* (1847–1910); „a kis műfajt" választotta „a nagy mondanivalója" formájának. Tusnay András mester keze alatt tanulta a betűvetést *(Az ebecki délutánok),* s az ebecki *nagyanyjától hallott meséken nőtt fel.* Rimaszombaton olyan férfiak tanították, mint Fábry János, Baksay István, Szeremley Károly. „Nem afféle tanügyi bácsikák voltak — írta róluk az emlékező Mikszáth —, hanem az utolsó generálisok, akik titokban hadsereget nevelnek, ügyes politikusok, akik nagy óvatosan, nagy furfanggal belecsepegtették a rideg, száraz tananyagba azokat az édes érzéseket, melyekből a hazaszeretet lombosodik ki, (…) próféták voltak, akikben a hit nem szétfoszló ábránd, hanem élő fa, mely gyökereit beleereszti a fogékony gyermeki szívekbe." (Király István, 1960. 12.)

Mikszáth feltámasztotta a sajátosan és eredetien magyar anekdotikus elbeszélést, a célja felé látszólagos kitérőkkel kacskaringózó, csattanóval végződő igaz történetet, melynek Heltai Gáspár vetette meg alapjait, s Pesti Gábor, Bornemissza Péter, Pázmány Péter és Bethlen Miklós hagyományait folytatta Mikszáth a *Jó palócok* és *A tót atyafiak* (1881–82) című műveiben. Mikszáth a *népi mesemondó* világát, az *élőszóbeli előadás* fordulatait utánozta, a novellák balladás hangulatát, sejtelmességét fokozta a babonáknak, hiedelemnek világa. Gyakran kilép az elbeszélő szerepéből, s szinte észrevétlen nézőpontváltással annyit közöl, amennyit szereplői tudnak, látnak, felfognak az eseményekből. Ennek eszköze a XX. században elterjedő *szabad függő beszéd* alkalmazása.

Regényei: *A két koldusdiák* (1885), *A beszélő köntös* (1889), *Beszterce ostroma* (1894), *Szent Péter esernyője* (1895), *Gavallérok* (1897), *A Noszty fiú esete Tót Marival* (1908), *Különös házasság* (1900), *A fekete város* (1910). Kisebb írásai közül *A néhai bárány, Az ebecki délutánok, Hogyan lettem én író?* című írásait tanítjuk, irodalomtörténeti órákon pedig a Noszty fiú esetét elemezzük, oktatjuk. Erről a regényéről írta Alexander Bernát: „Ez a könyv nagyszerű regény és bátor tett. Olvassátok és gyönyörködjetek benne! (Nemeskürty István, 1983. 614.)

Mikszáth Kálmán a Petőfi Társaság, a Kisfaludy Társaság, majd az MTA tagja, 1887-től parlamenti képviselő, Erdély választókörzetében, de karcolataiban

ironikusan mondott keserű véleményt a „Tisztelt Házról", a kormánypárti „mamelukokról". Borúlátással tekintett a jövőbe, valósággal megjósolta Magyarország történelmi katasztrófáját…

A magyar nyelv kötelező tantárgy

1879. május 22-én szentesítették *„A magyar nyelv tanításáról a népoktatási intézetekben"* szóló 1879:XVIII. törvénycikkelyt. Eszerint minden nem magyar tanítási nyelvű tanítóképzőben a magyar nyelv olyan óraszámban tanítandó, hogy a tanfolyam végére minden tanítójelölt elsajátíthassa azt. Magyar és nem magyar ajkúak által vegyesen lakott községekben 1883-tól csak a magyar nyelvet is tanítani képes oktatók alkalmazhatók. *A magyar nyelvet minden népiskolában kötelező tantárgyként vezetik be.* Ez a törvény sértette például az iskolafenntartók jogát, hogy maguk határozzák meg a tanítandó nyelvet (Glatz Ferenc szerk., 1989. 178.).

1883. május 23. *A középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről* szóló 1883: XXX. tc. szentesítette: „a hitfelekezetek maguk határozzák meg az általuk fenntartott nyilvános középiskolák tannyelvét, és amennyiben ez nem magyar, kötelesek a tannyelven és irodalmán kívül a magyar nyelvnek és irodalmának történelme mint rendes tantárgy tanításáról is gondoskodni (oly óraszámban, mely azok kellő elsajátítását lehetővé teszi). A nem magyar tannyelvű középiskolákban, a 7-edik és 8-ik osztályban a magyar nyelv és irodalmának történelme magyar nyelven taníttatik, s e tantárgyból az érettségi vizsgálat is ezen nyelven teendő". Az új kormánypolitika különösen a középiskolát tartotta fontosnak a távlati magyarosítás szempontjából. A középiskola olyan, mint egy gép — mondotta az egyik magyarosító —, az egyik végén tucatjával mennek be a szlovák fiúk [Erdélyben román], s a másik végén kijönnek mint magyar emberek. Az állam nem épített nemzetiségi gimnáziumokat, nem állított fel nemzetiségi egyetemet sem. A nemzetiségi tanintézetek számának csökkenése ellenére *az iskolai magyarosítás érdemi eredményeket nem tudott felmutatni,* 1900-ban a nemzetiségi lakosságnak 83 %-a egyáltalán nem értett magyarul (Glatz Ferenc szerk., 1989. 178-180.).

Mind az 1879. évi XVIII., mind az 1883. évi XXX..tc. *Trefort Ágoston* (1817–1888) kultuszminiszter tevékenysége nyomán született, aki lefektette a modern magyar polgári közoktatásügy alapjait. „Minden tisztelet, becsület a népoktatásnak, a világosság mégis felülről jön, ezért a felsőbb oktatás a legfontosabb." A népoktatásban praktikuságra kell törekedni, nem elég, ha a nép csak írni és olvasni tud, „oktatni kell azt, hogy egészséges legyen…" Híres hármas jelszava — *tudomány, vagyonosság, egészség* — világosan tükrözi, hogy Trefort tisztában volt a közoktatás és a közegészségügy fontosságával. Minisztersége idején — 1872 és 1888 között — gyarapodott az elemi iskolák, a tantermek és a tanítók száma, az iskolába járók száma is hozzávetőleg félmillióval nőtt, a 600 új felekezeti népiskolával szemben mintegy 2500 új községi iskola és az új állami tanítóképzők bizonyították a világi oktatás egyre erősebb térhódítását. (Ezekből az adatokból az

erdélyi iskolák számának növekedésére is következtethetünk.) (Horánszky Nándor szerk., 2001. 279-287.)

Utóda, *Csáky Albin* (1841–1912) töltötte be a kultuszminiszteri tisztséget — 1888 és 1894 között —, akinek jelentős alkotása az *1891. évi XV. tc, a kisdedóvásról,* amelynek bevezetésével — Franciaország kivételével — hazánk megelőzte a nyugati polgári államokat. Intézkedései az anyanyelvoktatás szempontjából is jelentősek: „A gyermekek erkölcsi és szellemi képességei nem fejlesztenek ki és nem idomíttatnak eléggé, minek a következménye azután az, hogy az elemi iskolába érkeznek, ott kellő előmenetelt elérni nem tudnak." Rámutatott „még egy nagy és fő fontosságú momentumra", hangsúlyozva, hogy *nem akarja a nem magyar anyanyelvűek jogait csorbítani, de* „arra törekedtem, hogy a nem magyar anyanyelvű gyermekek már a kisdedóvodákban játék, mulatság és szórakozás közben bevezettessenek a magyar nyelv ismeretébe, hogy így az elemi iskolákban annál könnyebben elsajátíthassák az állam nyelvét." (Horánszky Nándor, 2001. 290.) (Ezt az érvelést később — más előjellel — még hallani fogjuk!)

1895 elején erdélyi politikus, *Bánffy Dezső* (1843–1911) alakított kormányt, aki korábbi tisztségeiben (több erdélyi megyének volt főispánja), a türelmetlen magyarosítás és a rendőri módszerekkel kombinált patriarchális elnyomás szorgalmazójaként még magyar kortársai is „dobokai basának" ismerték. Célja volt, hogy a nemzetiségi kulturális életről, politikai mozgalmakról a kormány folyamatos tájékoztatást nyerjen, s ennek alapján minden területen, minden intézkedés meghozatalánál érvényesítsék azokat a nacionalista szempontokat, amelyeket a korábbi kormányok ösztönösen és rendszertelenül alkalmaztak. Az ehhez szükséges első lépés a „*nemzetiségi ügyosztály*nak" a létrehozása volt, amelynek irányítását maga Bánffy magának tartotta fenn (Köpeczi Béla szerk., 1993. 545.). A rendőri intézkedések mellett e korszak jellegzetes *magyarosítónak tartott intézkedése* volt az *1898:IV.tc., „a község- és egyéb helynevekről",* amely kimondta, hogy minden községnek csak egy hivatalos neve lehet, amelyet a Belügyminisztérium határoz meg, s célul tűzte ki, hogy e nevek „ne csak hivatalos használatban, hanem a társadalmi érintkezésben is mentől általánosabban elterjedjenek, s mindinkább kizárólagosakká váljanak" Ez azt jelentette, hogy az állam, a községek, a törvényhatóságok iratain, tábláin, térképein a nevek magyar megfelelőit kellett használni, igaz, hogy a nemzetiségiek tankönyveiben az iskolák iratain kiegészítésül felvehették saját elnevezéseiket…(Glatz Ferenc szerk., 1989. 180. és Köpeczi Béla szerk., 1993. 546.)

A megalakult koalíciós kormány (1906–1910) gyakorlata is a Bánffy-korszakra emlékeztetett, *„a magyar nemzetállam"* látványos építésének szándéka vezette. A hírhedt 1907. évi XXVII. Tc. (lex Apponyi) a községi és felekezeti iskolák tanítóinak fizetését megemelte, s ehhez államsegélyt nyújtott az iskolafenntartóknak, amit azonban egy sor feltételhez kötött. Az iskoláknak *„kifogástalan hazafias állampolgári nevelést"* kellett adniuk a tanulóknak. Amit részben a magyar nyelv és irodalom, alkotmány fokozott tanításával kellett bizonyítani. A tanítókat

közhivatalnoknak nyilvánította, hogy könnyebben lehessen eljárást indítani ellenük, az iskolákra állami címert, zászlót tétettek, és kétnyelvű nyomtatványok használatát írták elő számukra. Súlyos, sok konfliktus forrásának ígérkező intézkedése volt a kormánynak, hogy ahol a tanulók fele magyar, ott a tanítási nyelv a magyar legyen, míg a 20 % magyar tanuló esetén ezek számára be kellett vezetni a magyar tannyelvet. (Ezzel a „bűvös" 20 %-kal még találkozunk!) A szított nacionalista légkörben meg sem hallották a magyar demokrácia radikális képviselőinek hangját, aki vezetője a Nagykárolyban született, politikus-tudós *Jászi Oszkár* (1875–1957) volt, aki bátran kiállt a nemzetiségek mellett, *A nemzetiségi kérdés és Magyarország jövője* (1911) című munkájában: „A nemzetiségi kérdés egy egyetemes történelmi mozgalom, mely mindenütt megjelenik, ahol a társadalmi fejlődésnek bizonyos adott gazdasági, történelmi és lélektani előfeltételei következnek…, jó iskola, jó közigazgatás és jó bíráskodás a nép saját nyelvén, ez a nemzetiségi minimális program egyszersmind tökéletesen és szóról szóra fedi a minimális szociális programot is." A „lex Apponyi" ellen Tolsztoj, Björnson, Wattson cikkeztek (Sipos Lajos szerk., 2000. 146.).

Anyanyelvoktatásunk történetének nem a legkellemesebb törvényeiről, eseményeiről szóltam az előző sorokban. *Polgári fejlődés, asszimiláció*, *nacionalizmus* címmel Glatz Ferenc (Glatz Ferenc szerk., 1989. 182-185.) gondolatait fűzöm dolgozatomba, amelyek azt világítják meg, befolyásolták-e anyanyelvoktatásunkat a címben megjelölt témák 1867 előtt és után, hozzájárultak-e valamilyen módon a XX. századi összeomláshoz.

„Szaladj kuruc, jön a német, lásd mily lompos, tudós féreg!... Mert hogy tudós az tagadhatatlan, de hogy féreg az is való, mert szeret csúszni-mázni" — mondotta tűzbe jőve a hazai közfelfogásra oly nagy hatást gyakorló történetíró, *Thaly Kálmán,* amikor az ellen szónokolt, hogy a magyar egyetemeket esetleg német mintára szervezzék át. *Beöthy Zsolt,* a magyar irodalom professzora a *„magyar nemzeti érzést"* esztétikai kategóriaként kérte számon a szépirodalmi művektől, az egyetemi ifjúság gyűlésén arról szónokoltak, hogy meg kell akadályozni, hogy nyelvünkbe idegen szavakat átvegyünk, mert ez *kozmopolitizmus*. Szellemes megjegyzése egyik kutatónknak, hogy amikor a magyar fajról beszéltek, a magyar származásúak kultúrájáról, akkor elfeledkeztek arról, hogy a „legmagyarabb újságírónak" a zsidó Falk Miksa, a legsovénabb magyarnak a sváb Rákosi Jenő, a legtalpalávalóbb cigányzenét játszó muzsikusnak pedig a zsidó Rosenweig Hermann számított…

Felmerül a kérdés, mi idézte elő a magyar közgondolkodás egy részében ezt a zűrzavart, amelyben „nemzeti tradíciók" sarkítva szembe kerültek a hazai és a külföldi társadalmi és szellemi élet egy sor jelenségével.

1840 után a gazdasági élet *„érdekegyesítés"* programjában találkozott a *pesti görög* vagy *német kereskedő* polgár, a *zsidó* gabonakereskedő, a *német* céhes *iparos* és a magyar *kisnemességnek* az árutermelésbe bekapcsolódó része. A forradalom és szabadságharc vezető ereje, a *köznemesség,* a bukás után kiszorult a politikai és gazda-

sági pozícióból, visszahúzódott birtokára, *passzív rezisztenciába* menekült. A centralizáló hatalom hozzáfogott Magyarország polgári átalakításához, az összbirodalmi érdekeknek megfelelően. Új állások tízezreit hívták életre, s főleg az iparban megnégyszereződött, a kereskedelmi életben meghatszorozódott a dolgozók száma. Megnőtt a bevándorlók, az országon belülről, vidékről, illetve külföldről jöttek száma. Egy nemzetiségileg, vallásilag rendkívül heterogén lakosság alakult ki. Statisztikai adatokkal lehetne bizonyítani, hogy az örökös tartományokból érkező bevándorlók ilyen munkaterületeken helyezkedtek el.

Ez a nemzetiségileg, vallásilag sokszínű és tarka népelem játszotta a döntő szerepet, képviselte a *polgári társadalmi elemet.* Ebbe a világba oldódott bele a *magyar nacionalizmus,* amely a XIX. sz. első évtizedeiben egyike volt Kelet-Európa nacionalizmusainak. Ez a nacionalizmus *1848-ban szembekerült a Kárpát-medence más népeinek nacionalizmusával.* A magyar politikai vezetés döntő többsége a magyar perspektívák bűvöletében nem vette komolyan a szláv nemzetiségek és a románok nemzeti követeléseit, s reális kompromisszumot már csak a bukás pillanatában akart velük kötni. Ez a szembenállás-tudat a szomszédos népekkel azután a későbbi évtizedekben erősen élt a magyar nacionalizmusban. 1849 után Bécs is teljes értetlenséget mutatott a magyar nemzeti mozgalom iránt, s a magyar nacionalizmus újratöltődik osztrákellenes s a magyar történelemből az idegen betolakodók elleni küzdelem válik a nemzeti történelem tengelyévé.

1867 után a magát ismét erősnek érző *köznemesség* nem vonta le '49 tanulságát a nemzeti kérdésben: *vonakodott elismerni a nem magyar népek nemzeti jogait.* De ekkor alakult ki az a helyzet, hogy a középbirtokos nemesség az állami, vármegyei közigazgatás — elsősorban vidéki — posztjain osztozott. Ekkor alakult ki a magyar szépirodalomban oly sokszor megrajzolt süllyedő köznemes, a *dzsentri életmódja:* cigányozó, nótázó, kártyázó életvitel, bezárkózás a vármegye palánkjai mögé, ahol hivatala és családi, rokoni összeköttetései révén ő az úr, nem törődik az európai szellemi áramlatokkal, s minduntalan a magyar nemzet történelmére, mint saját történelmére hivatkozik, minél nagyobb hangon.

Magyarországon a polgárosuló elem a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan megizmosodó tisztviselő, hivatalnok, értelmiségi, szociálisan is differenciálódik, ez a réteg helyesli a kiegyezést, alapgondolata a *nemzetállam* fikciója, miszerint Magyarországon egy nemzet, a *történelmi magyar nemzet* él, s *ennek tagjai az itt élő, de más nyelvet beszélő „nemzetiségek" is.* Ez a liberális polgári nacionalizmus hirdeti a magyarság szupremációját a Kárpát-medencében, de Magyarország soknemzeti jellegével számolva elítéli a nemzetiségek erőszakos magyarosítását.

1887. február 15-én *Mocsáry Lajos* (1826–1916) függetlenségi és '48-as párti képviselő a képviselőházban kijelentette: „a kormánynak soha nem szabad megfeledkeznie arról, hogy *polyglott ország* ügyeit vezeti, hogy egyforma kormánya a magyaroknak, tótoknak, szerbeknek, hogy az ország nem lehet egy nagyobb szabású kultúregylet, s hogy abban *különböző nemzetiségű állampolgárok laknak, a kiknek egyenlően kell elosztani nemcsak a terheket, hanem az igazságot is."*

Az Eötvös József nemzetiségi törvényével létrehozott viszonylagos nyugvópont a *„helyreállított autonómia és egység”* — amint erre *Engels* 1893-ban utalt —, elégséges volt a kibontakozó szocialista mozgalom beindulásához. Ez a mozgalom *internacionalistának* vallotta magát, többnyelvű felhívásokat, szaksajtót adott ki, a nemzeti-nemzetiségi kérdés megoldását automatikusan az ország általános demokratizálásától, a szocializmus győzelmétől várta.

„A honalapítás évezredes emléke…”

1896. április 21-én az *országgyűlés* ünnepélyes keretek között *törvénybe iktatta „a honalapítás évezredes emlékét és megörökítését”* (VII. tc.) „A magyar szent korona országainak törvényhozása vallásos áhítattal ad hálát az isteni gondviselésnek, hogy az Árpád és vitéz hadai által megalapított hazát oltalmába fogadta, fejedelmeit bölcsességgel, népét erővel és önfeláldozó hazaszeretettel megáldotta, és az országot jó és balsorsban segítve, annak lételét ezer éven át sok viszontagság között is fenntartotta.” (Glatz Ferenc szerk., 1989. 193.) Az ünneplés főbb szempontjai: „…a fő hangsúly ne a látványosságokra, hanem a maradandó alkotásokra kegyen fektetve, hogy azokban fel legyen tüntetve a nemzet egész ereje, hogy ünnep legyen az egész országnak, az egész nemzetnek, az ország minden helyének, polgárának.” Anyanyelvoktatásunkat a megépült 400 új népiskola gazdagította (*Glatz Ferenc szerk.,* 1989. 193.).

Lehet, hogy ez, éppen a millenium évében épült iskola tanítója volt *Gárdonyi Géza* (1863–1922), aki az egri katolikus tanítóképzőben szerezte tanítói oklevelét, különböző *vidéki elemi iskolában oktatott.* Néptanítói élményeit írta meg *Az én falum. Egy tanító följegyzései márciustól decemberig — decembertől márciusig.* I-II. 1898–1900. című novelláskötetében. Gárdonyi Géza eszményítette a falut, a falusi idillt, a romantikus népszemléletet vitte tovább, a még patriarkálisnak látott falu és vidék világát emberibbnek, igazabbnak, tartalmasabbnak látta, láttatta, mint az urakét. *Tanácskérés* (1895) című novellájában a történetet mesélő tanító szerint „az úri szoba is szép, de szebb a mező, a szántóföld, az erdő, az ég, a csönd, az egyszerű élet.” Történelmi regényeit ma is szívesen olvassuk, olvastatjuk tanítványainkkal: *Egri csillagok* (1901), *A láthatatlan ember* (1902), *Isten rabjai* (1908). Bennük idill, hősiesség, szomorúság és modern művészi mesélés keveredik a történelem díszletei között, talán ezért is szerepelnek tanterveinkben, tankönyveinkben. Jókai Mór, Mikszáth Kálmán mellett ő volt, és úgy gondolom, hogy ma is, az olvasók harmadik kedvence.

Bűntárgyalás című írása (néha megcsonkítva) évtizedek óta szerepel általános iskolai tankönyveinkben. Magam is sokszor tanítottam, s minden alkalommal igyekeztem anyanyelvoktatásunk hasznára is fordítani a gyerekek által is nagyon kedvelt olvasmányt Pl. megkerestük, hogy hány alkalommal szerepelteti Gárdonyi a *bűn* szót. Aztán felfigyeltünk az író igéire: *lóbálózott* (a vászontarisznya), (Marci) *belódul,* (Jancsi) *a szeme közé kaffant,* (a dugó akkor) *cuppant ki,* (a tinta) *ki-*

lottyant, (a gyerekek) *bekocognak,* (a könnyek) *görögnek, megcuppantja, előmunkálta* (a birsalmát). És végül tréfás kérdésként tettem fel: Milyen igéből formált főnevet írt le az író a szövegben? *(nebántsd)* S persze összehasonlítottuk Gárdonyi tanító bácsi és tanítványai iskoláját, tanszereiket, tantermüket stb. mai, XX-XXI. századi iskolánkkal.

Ferenc Ferdinánd műhelye és a „Vándorló Skót"

1906 után egy új birodalmi politikát kitervelő, a dinasztiaellenesnek tartott magyarokkal szemben álló tikos *„Műhely"* jött létre — *Ferenc Ferdinánd* trónörökös ötlete nyomán, aki bevonta munkatársai közé *Aurel C. Popovici* bécsi emigránst, aki kidolgozott egy *föderalizált Nagy-Ausztria* tervet, benne nem történeti, hanem etnikai régiókat kívánt az Amerikai Egyesült Államok tagállamaira emlékeztető autonómiával ellátni. A történeti magyar állam összes románjait is külön egységbe foglalta volna (külön földet kerekítve ki a székelyeknek), s tervbe vette, hogy a Román Királyság csatlakozásával Habsburg-uralom alatt valósítsa meg a nagyromán egységet. 1910 őszén a román nemzeti párt politikai, gazdasági és kulturális igényeit tartalmazó *emlékirat*ot küldött el Tisza Istvánnak, többek között a román nyelv rendszeres hatósági használatát, három új román püspökség felállítását, az Apponyi-törvény revízióját, 3 állami román gimnázium felállítását, a „székely akciónak" a román vidékekre való kiterjesztését. Bukarest sugalmazására 1913 januárjában Teodor Mihali, Iuliu Maniu és Valeriu Branişte újabb, 11 pontba foglalva követelték többek között, hogy az állami és községi iskolákban minden fokon oktassák a román nyelvet. Tisza hajlott az Apponyi-törvény „rekonsziderációjára", Ferenc Ferdinánd trónörökös is segítséget ígért, a magyar—román hivatalos tárgyalások az erdélyi politikusok feje fölött zajlottak, s úgy látszott, hogy Erdély kérdése — benne az anyanyelvi oktatás kérdésének kis szelete — rég túlnőtt az ottani magyarok és románok hatalmi párviadalán (Köpeczi Béla szerk., 1993. 551.).

Ebbe a vonulatba tartozik a *„Vándorló Skót", Scotus Viator (Robert William Seton-Watson) publicisztikája* az angol *Spectator* című hetilapban, amely meglehetősen *negatívvá tette a nyugat-európai közvélemény Magyarország képét.* 1908 végén jelent meg könyve — *Racial Problems in Hungary (Faji problémák Magyarországon)* — bírálta a dualista nemzetiségi politikát, az iskolaügyi sérelmeket. Jogos vádjai mellé ott is szándékos nemzetiségi diszkriminációt látott, ahol ez teljesen alaptalan, sőt képtelen volt, Petőfiben renegát szlovákot, Kossuthban is asszimilánst látott. Célja az volt, hogy a magyarbarát brit közvéleményt megváltoztassa, hiszen az angolokban még élt Kossuth-csodálata. Ismételten hangoztatta, hogy Európa békéjét a magyarországi nemzetiségek sorsa, Budapest „magyarosító" politikája veszélyezteti. Egy nagyszerb állam létrehozását célozta meg, s a csehszlovák állam gondolatát is elfogadta, miután Masarykkal találkozott. Közösen hoztak létre hetilapot is: *The New Europe* címen. Ez a lap valójában közvéleményt formált, a

politikai elitet is meggyőzte, mert *az igazságos és jobb világ óhaját sikeresen hozta összefüggésbe a háború megnyerésére hirdetett biztos recepttel, a Monarchia szétzúzásának és a nemzetiségi elv érvényesítésének programjával.* (Későn kezdte látni, hogy „küzdelmei" nyomán nem az általa remélt, új, igazságos világ bontakozott ki, hanem az önzés, a mohóság, az erőpolitika, s 33 oldalnyi emlékiratát is hiába küldte el régi barátainak, Masaryknak és Benesnek... (Jeszenszky Géza: *A „Vándorló Skót" és Magyarország.* In: Glatz Ferenc szerk., 1989. 207-210.)

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 2011-ben megjelent:



Beke Sándor

Pogány lidércek

Ebben a lidérckoszorúban,
majdnem kétezerben,
kóboroltam
indulatos és forgalmas
utcasarkokon és tömkelegben,
tél derekán,
fanyar arcú korzón,
melyre az égből
hópelyhek hulltak
énekelve.
Kóboroltam
és hallgattam
fajankós történeteket
bölcs
tücsök-rablókról
és rab cserebogarakról
és krimis
bonyodalmakról,
melyekre hullott a hó
satrapa-télen,
a simítgató, az eltakaró,
énekelve.
Kóboroltam
és nem hittem a képnek,
a hangnak,
nem hittem magamnak
s az önként
elhallgatottnak.
Csak ez a tél volt olyan
közömbös:
mintha egy idegen tájon
egy idegen szónak
idegen

betűjében lennénk
és számolnánk magunkban:
vajon a hányadik hópehely
hullott
megkékült arcunkra?

Vajon
még hányszor jönnek
jelszavak porondjaira
jóllakott
szájhősök
álszent mendemondákkal
törülni
dekadens őszt
és
sosemvolt tavaszt?
Lásd,
gondoláznak
védtelen emlékeink fölött
az irkafirkászok,
bámulnak
billegő szamárfülekkel,
borjú módjára,
lábunk elé
véres
lélekforgácsok hullnak,
hullnak,
farsang lesz itt
— mondtuk —,
időtlenségben fuldokolva!...
Álom-karaván ok vonulnak
sóvárogva a
sercegő havon,
s hit-törmelékeket hullatnak el
a pogány sivatagon,
és bukdácsolnak
nemlétük
köd-barikádjain kisírtan,
mint az öntudatlan ösztönök,
visszafojtva,
tébolyultan,
ha fölteszik a kérdést

önmaguknak
végre-valahára:
a hányadik kiáltás
kúszott,
sikamlott e tájra?
De
vészt jósolva
blöffölők tudatlansága sejlik
muzsikáló
színezüst világból,
s kortalan
szaporodik a nyugtalan lét
diszharmóniája…

Ó,
szöszmötölnek a kételyek,
csikorgatják fogukat a
szavak,
ólom ruhában,
fényes páncélingben
strófa-
ezredek menetelnek,
s a vén
szükségállapot-század
zavartan
szürcsölgeti a presszókávét.
Béke van.
Akár
egy pengeélen.
És megsimogat a
tájon csírázó
értelem,
és hajad sátrában
fölébreszt a
didergő szó, a
lét értelmét babráló.

Semmiháziaknak
jelen-
kottából muzsikál
az udvari prímás,
s miközben tudatunkban

fuldokolva
cigarettázik a magány,
trükkös
szemfényvesztők
spártai gőggel legyintenek.
Tücsökszerenád
szemerkél fülünkbe,
mint permeteg
fogyókúrázó tücskökre
októberben,
és dobhártyánk megtelik
égi dáridóval,
szemünk káprázattal
s halált
kontúrozó
köd-fodrokkal
düledező
kártyavárunk fölött.

A komédia évadában
Tragédiánk
ínsége sújt.
Szerelemgyermekek
kóricálnak
a színpadon,
és hazug maszkabálokon
más arcot
kell tennem
szárnyszegetten.
(De mondd,
kisírt szemünk sarkából
szerelmesen
a hányadik égtájat
szemeltük ki ketten?)

A
nagy
S E M M I
kellős közepén,
bágyadtan, önfeledten
epizódok siránkoznak a
fölsebzett talpú hitben,

elénk
gomolyognak
hősköltemények és eposztöredékek,
de előjönnek
gondolat-árnyak
mögül a
fantom-fejek,
s a tapsorkánból egy fantom
szólal meg:
— Vigyázat,
gondolat-emberek!...
A
szavak
óriás obeliszket emelnek a
képzeletnek,
és maradnak a
kialudt emléktüzek
egy égtáj-rekviemben,
marad a
szülőföld a kozmosz
koromsötét kráterében,
hogy megbékélve
délibábos álmokkal
és fényözönnel
önmagunkat
keressük a
szellem útjain önfeledten.
Megtorpan
éjszakánk ernyője alatt a
vérző gondolat;
vére holdszőnyegre hull,
mint szemgolyóra a
bánat
és kimúlik
meztelenül,
mint kínzókamrában
a szótlan
emlékezet.
De a csend
egymagában is
értelmes felelet,
olyan,

mint fényözön
süket terek
fölött,
hol se múltat,
se piszkozat-jövőt,
csak őrjöngő jelent imádnak,
egymást
oltalmazva
az önemésztés örvénye felett.
A hallgatás
áldozati oltárán
imát mondok érted,
huszadik század,
hogy világ-ekéddel
megkérgesedett csendünket
törjed:
hadd omoljék,
s aztán elítéljed!
Magam
száműzöttje voltam,
de képtelen
ott vánszorogni túlvilágot
sejtetve
önfeledten,
összezsugorodva
halotthamvasztóban,
halált színlelve!

Ó,
költészet,
szirénázik az ég,
zsong a lila végtelen,
s arcodra
mintha gyöngéd reneszánsz
derű születne,
lelkedből
mintha kihaltak volna a
kényszer-jelmezek,
ó,
költészet,
déli Európa van,
miniszt ránsok csilingelnek.

S tenyeremben
az összekuszált sorsvonalak
kiegyenesednek,
betűk fölé kúsznak az
elkábult
régi ékezetek,
a metaforák is eldobják
bemohásodott
istápjaikat,
s ha majd kinyílik a
szülőföld
bőröndje,
a csend temetésén,
ó,
költészet,
fénypárkányodra könyökölhetek!

És eszembe jut a
kénytelen
és furfangos egyedüllétem,
amikor tudtam,
hogy szurok-halálomat
elűző
sorsom álmodom,
hogy ez a pillanatnyi kimaradás
nem jelenti
végzetem,
s a hó is, ami csak úgy hullt,
nem véletlen
s nem végtelen.
De tudtam,
hogy a burjánzó csönd
katonái
csupán elhízott hóemberek,
de ők se mások,
ők is
szorongva tavaszt várók,
megedzett lelkű
fráterek,
sunyin mosolygó betyárok,
és tudtam,
hogy te vagy a

legutolsó
menedékem,
te könnyelmű,
szivárványarcú,
gondtalan szerelem,
te,
akinek hintaszékében nincsen
vég,
nincs történelem,
nincs viszálykodás,
se háború,
csak te vagy,
kedvesem,
mosolygón
aprószentek napján,
dörgedelmes télen,
amikor kétlem a
jégvirágokat is ablakomon,
s félek:
szememben pogány
vétkek,
arcomon pogány
hópelyhek.
Szívemben
egy szomorú matuzsálem-
délután:
a jövő,
lelkemben egy harangvirág:
emlékeimet eltemető,
s kezemben egy szappanbuborék:
a fáradt
és kihasznált évezred.
De annyira
szeretném,
ha dudorásznál bennem,
huszadik század,
hidegháborúk
s erőszak nélkül,
örök olimpiai lángoddal
emberiséget
s emberséget őrzőn —
És pogány vétkeinkre

csak hullna,
hullna a
hó,
s ballada-csontvázak
tápászkodnának föl a fuldokló
értelemből.

Utolsó
havazást sejtetőn,
arcodon köd-grimasszal
fordultál felénk,
te szélütött
rock and roll
kamaszkor,
keringj csak elárvultan
tavasz-keringőben!
Ha kell,
kedvesem,
robinzonádokat fillentek
neked,
és megmutatom
papirusztekercsemen
azt az idegen hazát,
melyre az éj siralomházából
egy középkori
éjszakán
égi tüzet szórtak
az istenek…
És lassan-lassan
elénk villannak a
citromszigetek
— szerelmünk impériuma —,
tündéri szépen,
hol időtlen térben
eltűntek a nyaktiló-lidércek.
(Hajnalodott.
Szólt a vekkeróra.
És neked,
édesem,
megköszönöm,
hogy türelmes álmomban,
szerelmesen,

hópehely-arcodba
szakállas arcomat
eltemetted.)

Ó,
te vagy a
legutolsó égtáj
papirusz-térképemen,
csonttemetőd fölött arcodon
vérzik a fény,
te vagy az utolsó égtáj,
te vagy az utolsó
remény,
a te
anyaföld-köntös-szívedben
pásztortüzek égnek.
Pattog a
parázs,
pásztorok dörzsölik kezüket
fölötte,
bariton hangjukat a
másik féltekére fújja a szél,
álmaikat
szomjasan
sötét tüdejébe szívja az ég,
s énekelve
lenge táncot járnak a
csillagok felettük.
Szíveden
elhízott kolorádóbogarak
sütkéreznek,
részeg tücskök
hantáznak
divatjamúlt meséket
agyonhajszolt hangyáknak,
somolygó elmenőknek,
s vadvirágoknak,
szitakötőknek,
naplementéknek.
ó,
te anyaföld,
olyan vagy,

mint arcomon
egy elkábult
hópehely…
Tüdőszín álmok
csipkésen fodros féltekéjén
narancs-sétányok,
mandulafaligetek
ünnepelnek,
de
ITT,
látod,
ikrásodik a sötét éj
fölöttem,
s a csillagok is
nyirkosan hunyorítnak
felém.
De leszáll
az állatok kertjébe
az Isten,
és megtanít a
virrasztó türelemre,
megtanít
arra,
hogy az idő
fodrásza a történelemnek,
az igaztalannak,
a virágbimbónak,
a szerelemnek.

És
önkéntelenül
magába fogad
pogány értelemmel
végtelen havazások dáridója,
s pogány énekében
minden olyan lehetetlen,
és tehetetlen a
virág,
a szív,
a vétek,
a téli hólepel,
az emberi szándék,

a szürke vágy,
a pogány értelem,
s a türelem is olyan,
mint időszámításunk
békéjében
egy cigarettaszünet,
vagy az időmilliomos
történelem.
De mégis,
hinni szeretném,
hogy pogány lidérceimben a
szorongó hit
csupán elalélt egy kicsit
szívemben,
s az ég koporsójában is
csak szundítottak a
görög istenek,
és lidérces álmainkban is
beteges szájhősök
énekeltek.
Jégvirágos
törpeálmokat
csontváz-szerelmünkben,
ebben a
lidérckoszorúban,
majdnem kétezerben.

(1987)

P. Buzogány Árpád

Egy polc, egy kabát és a hóvirág illata

Éjjel egy halk suppanás hallatszott, Mazsola megébredt és fejét fölemelve hallgatózott. Csend volt. Nem tudta elképzelni, mi lehetett. Felkelt, villanyt gyújtott. Az ajtó melletti polc, aminek két bütjére stilizált csikót faragott a mester, félszegen lógott, egyik felével a konnektorra ereszkedve, az alsó polcon a könyvek, másikon a rádió és más apróságok éppen leesni készültek. Óvatosan emelte meg a polcot, nem is esett le semmi róla, de akkor jött rá, hogy így hiába tartja, csak el kell engednie, hogy valamivel visszapockolja. Lassan visszaengedte, és tanácstalanul állt mellette. Mi van olyan ebben a kis lakásban, amivel reggelig kitámasztja? Mert szeget verni a falba éjnek idején nem állhat neki, a szomszéd mit is szólna? Eszébe jutott, hogy van egy lécdarab, ami az íróasztal fiókját tartotta, de a csavarozástól elrepedt és ki kellett cserélnie, az a lécdarab valahol a kamrában lehet.

Meg is találta, örömmel nyugtázta, halvány mosollyal, milyen jó, hogy akkor nem dobta ki, erre jó legalább. A súlyos íróasztalt közel húzta, a polcot, amelyik egyetlen szegen lógott, újból megemelte, és alulról kitámasztotta. A siker jóleső érzése tükröződött arcán, gyöngéden markába húzta a polc széleiről az apró vakolatdarabokat, és a szemétbe dobta.

Ekkor nézte meg az órát: háromnegyed három múlt két perccel. Eloltotta a villanyt, kibámult a kis ablakon, a tetők fölött csillagok látszottak. Jó idő lesz – gondolta, és visszafeküdt. A paplant az orráig felhúzta, lazán elnyúlt, de csöppet sem volt álmos, kis idő múlva a másnapi tennivalóit leltározta magában. Kenyeret és kenősajtot, mustárt kell vennie, megkeresni a könyvtárban azt a cikket, amiről a múltkor a kávézóban beszélgettek, és azóta halogatja, hogy előkeresi. Ha jó idő lesz reggel, nem a vastag kabátot veszi fel, hanem a szürkéskéket, ami csak a derekáig ér.

Kabátot kellene venni, azt is jó ideje halogatja, mert végig kell járni pár üzletet, szétnézni, mit lehet kapni és mennyiért, bár ha valami kedvére valót talál, úgyis megveszi, szóval azt veszi meg, talán fölösleges is a nézelődés. Látta magát az egyik üzletben, a függönnyel elkerített próbafülkében, amint nézegeti magát a tükörben. Egy nagyobb műanyag szatyorba belefér egy ilyen vékonyabb kabát, a másikban viszi majd a kenyeret meg egyéb apróságot.

Ebből alvás nem lesz — sóhajtott. Felkelt és a válltáskájába pénzt tett a fiókból, félhavi fizetését, az csak elég lesz, olyan nagyon drága kabátot nem is akar ő venni.

Az óracsengetésre ébredt meg, rég nem volt ilyen, most már kelni kell, pedig de jó lenne még egyet aludni, egy szabadnapot megérne… Ha nem megy be

munkába, azt gondolják, beteg vagy valami baja esett, hát jobb, ha felkel… eléggé nehezére esett most. Hamar mosakodott, evett, tízórait csomagolt, és ahogy az órát nézte, a szokásosnál is hamarabb indult el pár perccel.

Lassan telt a nap, pedig kellemes, napos idő volt, március eleji langyossággal, egy cetlire felírta az összes elrendeznivalót, ami eszébe jutott, bár tudta, hogy annak nagyobb részét nem most fogja elintézni. Délben gondolkodás nélkül az áruház felé kanyarodott. Kabátot látott eleget, de egyik sem tetszett. Vagy a színe, vagy a szabása, már arra gondolt, talán öntudatlanul keresi a kifogásokat. Egyiknél csak annyi kivetnivalót talált, hogy a vékony cipzár műanyagból volt, ez nem tarthat sokáig… Kedvetlenül jött ki, foga közül köszönt a kiszolgálónőnek.

A cipős részleg! Rég nem nézett szét itt, igaz, máshol sem… Bement, és mindjárt látott is egy neki tetszőt, fordított bőrből. Még nézelődött, ráérősen, a fiatal kiszolgálólányt kedves mosollyal űzte vissza: majd szól, ha kell valami. Szólt volna is, de arra már sehol sem látta, a raktárból egy másik jött ki, magasabb és vastagabb combú, szerény mosolyú. Mire elmondta, hogy melyikből kellene kisebb szám, a lány már fejcsóválva, kissé művi sajnálkozással közölte, hogy azon a polcon ami van, az mind utolsó darab.

Sarkon fordult. Nem hagyja magát! Visszakerült oda, ahol először nézelődött, egy puha talpú sportos cipőt forgatott a kezében, aztán elszánta magát, kérte is. Hát nincsen szerencséje, mondta komolyan a kiszolgálólány, nincsen már kisebb, csak ekkora.

De hát ehhez evező kell — csúszott ki a száján, a lány jóízűen kacagott, együttérzően. Még kétszer is körbesétált, már a bőr félcipőket is megnézte mind, aztán halk köszönéssel, de némi megkönnyebbüléssel ment tovább. A kiszolgálólány utánanézett, de már faarccal.

Kint csepergett, pedig amikor bejött, még sütött a nap. Hogy milyen hamar… Esernyő nem volt nála, sietősen átment az utca túlsó oldalára és a központ felé indult. Másfél óra! Ennyit töltött az üzletben, szinte lehetetlen. Előhúzta zsebéből a délelőtti cetlit, átfutotta, szinte csak kötelességből, pár dolgot kell még vásárolni, kenyér, kenősajt, meg valami kekszet vagy nápolyit. Vagy olajbogyót, ha kap, mert a múltkor sem volt.

Nem sokkal később degeszre tömött kistáskájával az oldalán lépett be a kávézóba. A gyenge fényt a vastagodó füst is megszűrte. Az ajtóval szembeni kis márványasztaltól idősödő, fehér szakállas férfi mosolyogva bólintott. Mazsola jóformán szét se nézett, odament, és az egyetlen üres szék mögött megállva kissé szertartásosan kérdezte, van-e egy szabad hely számára. A mosolygó férfi elegáns mozdulattal mutatott a székre:

— Foglalj helyet.

Mazsola mindenkinek külön köszönt, a rövid hajú, ábrándos matrózra hasonlító fiatalembernek, meg a tömött, göndör szakállas másiknak, akinek blúzán zöld betűkkel azt írta: Minden nap Föld napja.

Rágyújtott és hallgatott egy darabig, hallgatta, miről beszélnek, amíg az idősebb férfi, kissé féloldalt tartott fejjel hozzá nem szólt:

— Nézz hátra is, nézz körül, ez a sok szép fiatal lány, azt hiszem, érted jött ma ide!

Mazsola mosolygott, de nem fordult hátra, az ablak felé fordult, a felhők mögül kiszabadult nap erőtlenül mosolygott rá a lányok helyett, akik vagy hangosan beszélgettek, vagy unatkozva szürcsölték üdítőjüket. Egyik-másik asztalon vízipipa állt, a fényes szopókát körbeadogatták és dohányfüstre nem is hasonlító illat szállt az asztalok felett.

Kávét kért, cukorral és tejjel hozták, amíg kavargatta, a finn kések acéljáról meg a hóvirág nem létező illatáról volt szó. Igen, a hóvirágnak kimondottan hóvirágillata helyett valami nyers zöldre emlékeztető szagra emlékezett.

A márványasztal sarkán a kis csokor hóvirág mintha arra várt volna, hogy valakinek ajándékba adják, attól függetlenül, hogy miben egyeznek meg: van-e illata, vagy nincsen.

A táskában olvadni kezd majd a vaj, szerencsére tasakban van, a cigarettakeresés ürügyén megigazította a műanyag tasakot

— Na, mit mutatsz? — kérdezte meg nem játszott kíváncsisággal a férfi mellette, nyakát nyújtva, az asztal fölé nézve.

— Semmit — saját hangját is fakónak érezte. Erre a száját is elhúzta.

A rövid hajú fiatalember felállt és elbúcsúzott, pár perc múlva Mazsola is a pulthoz ment fizetni.

— Már ilyen hamar? Nem is beszélgettünk — nézett a szemébe kissé megrovóan a férfi.

Mazsola mosolygott, és elbúcsúzott.

Kint hűvös volt, kabátján egészen felhúzta a cipzárt. Átment a túlsó oldalra. Az áruház ajtaja előtt, a járdát csaknem egészen elállva csapatnyi diáklány csivitelt, mint a fecskék. Néztek erre-arra. Várnak valakit, aki késik — mosolyodott el Mazsola —, biztosan nem egy lányt. Ahogy közeledett feléjük, a csoport mögül kalapos fiatalember tűnt fel.

— A kabát! — nézett nagyot Mazsola, szinte megállt. Éppen olyan kabát volt rajta, amilyent elképzelt magának. Kis gallérral, kapucni nélkül, cipzáros zsebekkel és fönnebb még két gombos zseb, egészen közel a vállaihoz, kékesszürke színű. Mire jobban megnézhette volna, a férfi bement az üzletbe. Mazsola megállt, és várt egy keveset, mintha csak a zsebeiben keresne valamit, de a kabát nem tűnt fel a résen, ahol belátott az üzletbe. A lányok közül egyik félrehúzódott előle, egy másik pedig éppen kilépett arra a kis ösvényre, amit tulajdonképpen ők alakítottak ki, amikor körbeálltak. Egy-egy szemvillanás, mintha profi kémek vésték volna emlékezetükbe. Tovább, egy kapualjban egy kutya feküdt a fal tövében, amint Mazsola megállt, hogy meggyőződjön, nem sérült, törött lábú, észrevette, hogy a lányok még mindig bámulnak utána. Zavartan nézett körül, de senki nem volt a járdarészen körülötte.

A főtér keleti oldalán, a régi épületek előtt ment lefelé, szerette ezt a részt, főleg nyáron, amikor már az emeletes szálloda tetejéről süt vissza a nap. Nem sie-

tett, ráérősen nézelődött, közben sietős nők kopogtak végig a városháza előtti árkád alatt, visszhangos igyekezetüket néha elnyomta egy-egy nagy személygépkocsiból kidummogó hullám. Lennebb, a kávézó melletti elegáns ruhaüzlet kirakatában természetellenes testtartással meredt a semmibe a két próbababa. Egyiknek hiányzik a bal karja könyöktől, mégis ott áll, mióta… Egy messzibb nagyvárosba elkerült fiatal lány mondta rá, hogy mit is „üzen" ez a nőiséget természetellenesen helyettesítő báb: legyél olyan, mint én, ne legyen kezed! Erről a bábról, amire a másikhoz hasonlóan mindegyre új ruhát húznak, ez az életet faló lány jut eszébe, meg a vasúton innen, a tömbházak sarkánál levő hársfáról is, mert pár éve azt újságolhatta ebből a városból a lánynak, hogy már virágzik a hársfa.

Az útkereszteződésnél, a ferences templomon túl jó ideig kellett várni, egy percnél hosszabb időbe telik, amíg újra át lehet kelni. Közben a járda melletti akácsort nézte, és egy pillanatra a háta mögé pillantott, mert magabiztos kopogás ért véget mögötte, vastagon kifestett szemű, ruháiból szinte kipattanó diáklány nézett csizmája orrára tettetett érdektelenséggel. A nyikorgásra fordult vissza, de nem előttük, hanem messzi, a hídon fékezett és fordult keresztbe egy autó. Mintha a „saját", a nemrég máson látott kabát villant volna meg, gazdája természetellenes pózban, kalimpáló lábakkal tűnt el a híd vaskorlátján túl. Mazsola zavartan pislogott, a hihetetlennek tűnő villanásból azt rakhatta össze magában, hogy az áhított kabátot viselő férfit egy autó nem elgázolta, hanem beledobta a folyóba, szó szerint. A kékesszürke kabát gazdája vajon mikor kerülte őt el, hogy már ott járt? És látta-e valaki az egészet? Mert alig hihető, hogy trükk lenne, filmforgatás. A víz szintje méterekkel van a híd, az úttest alatt, a vízben egyszerűen eltűnhet a férfi, főleg, ha magatehetetlen, sérült, összetört testű. Ki húzza ki? Ki ugrik utána?

Mi lesz vele?!

A világos autó a hídon elkanyarodott és a másik sávon elindult visszafelé, az erdészeti hivatal kerítése már el is takarta. Mazsola az előbb azt sorolta magában, mit írt fel a cetlire elintéznivalóként, és abból mi maradt el. Eszébe jutott, de csak most, a nyomorékul elbillent polc, ezt fel sem írta, mert hát erről biztos nem feledkezik meg, de ugye mégis, a kékesszürke kabáttal egyszerre látta maga előtt a polcot is. Csavaros szeget kell vennie, hogy pár centivel a régi helye mellett újra felerősítse a polcot.

Miért nem állnak meg az emberek a hídon? Senki nem látta volna, mi történt, vagy éppen most senki nem jár arra?

A másik utcában, már a folyó túlsó oldalán van barkácsbolt, ott vette a függönykarikákat is. Hátranézett, mert jobb oldalán is állt egy iskolástáskás gyerek. Balra megkerülte őket és elindult jobbra, a kis mellékutcába.

A jelzőlámpa ekkor váltott zöldre, a lámpatesten a fény fehéren csillant, zöld és fehér együtt, mint a hóvirág. Aminek valódi illata nincsen is… Szeme sarkából látta, mert folyton a híd felé nézett. Nem fordult vissza, hanem aprópénzét markolta ki a zsebéből, hogy lássa, mennyije van.

Még senki sem jött a járdarészen a híd irányából, se ezen, se a másik oldalon.

Vesz egy kis tasak szeget, hosszabbakat, a többi megmarad, még szükség lehet rá.

A kamra ajtajára is felteszi a kis fogast, ami rég a szekrény aljában várta ezt a napot. Ezt a napot, amikor felcsavarozza. A kis fogas, amire sosem fog kékes-szürke kabátot akasztani.

Fülöp Lajos

Megjön a tél

Borús az ég
körös-körül, lassan havazni kezd.
Megjön a tél
nesztelenül, november elszelel.

Dermedt a csend.
A hó puhán a városra szitál,
fehér selyem
terül reánk, elsápad a világ.

Álmodnak most
erdők-mezők, a hallgatag hegyek,
kemény, fagyos
időben ők, akár az emberek.

Csupasz gallyat
cibál a szél, cikáz a cinke-raj...
Vigaszt fakaszt
konok remény: majd eljön a tavasz.

(1989)

Kozma László

Kegyelem

Reményik Sándornak

Az Isten-arcot mégis előhántom,
Bár késem élét a húsomba vágom.

Amíg sírva foszlik újabb réteg,
A létezésem mélyén keresnélek.

Add, Uram, hogy ne legyen hiába.
Nem lelek, csak még újabb hibákra.

De arcodra egyszerre ráismerek:
A Hívás vagy, hogy mindig keresselek.

Az életem foszlik, mint hagyma héja,
Amelynek újabb héj a maradéka.

Csak héj vagyok, s rajtam kívül a lényeg,
Örök sötét, melyet átver a fényed.

Járj át, Uram, fényes csillag-szegeddel
És önnön lényegemre szegezz fel.

Tövis vagyok és tüske csak a sárban,
De lobbanjon koronád glóriásan.

Megtört arcom feléd hadd emeljem,
Ki diadallal ragyogsz a kereszten.

Reményik Sándor

Költője az otthontalanságnak,
Szólj: nyugalmat találtál-e végre?
És a sötét felhő-barázdákat
Fölszántja-e verseid zenéje.

Vagy itt bolyongsz még, az erdélyi tájon,
Hogy szelídséged fölrázza a népet
S kiszabadítsd az alvó királylányt:
A hegyekbe zárult költeményed.

Albert-Lőrincz Márton

(Climacus és B. D. társaságában)

(Megidézés)

Hol vagyok én? S a bölcs Climacus*
meddő keresése, melyben még vihar dúlt?
S a jobb után kutatók szelleme is hol,
mely annyi rút feledésbe fúlt?

De hát látható, a bölcs is úgy jár néha,
mint dédelgetett pergamenje: elfakul
az elfolyó időben. Mint az örök Anna
képe Juhász Gyula emlékeiben.

Tényleg: mi végre a vers?
Ment-e a vers által a világ előbbre?
Utórengések halmaza szitál
hófehér papírlapokra, igaz, csak ritkán.

2015. április 7.

(De belehalt)

Simogatásra lett volna szüksége,
De belehalt egy lólábütésbe.
Tán ha fürgébb lett volna futása,
Beérte volna egy seggberúgással.

---

*Climacus középkori bölcs, aki magányos és elmélkedő életet folytatott, a külvilág szemlélődéséből építkezett, ellenfeleit élete példájával győzte le. Módszere abban állt, hogy valamely egyszerű gondolatból kiindulva egyre mélyebb értelmezésekhez jusson. Kidolgozta a boldogság lelki útjának tanát. Kierkegaard írói álnévként használta.

(Baráti intelem néhány sírfeliratra)

Vendégszöveg B. D.-től

Mi az a 'lólábütés' drága barátom?
(Ezt egy furcsa sírfelirat kapcsán üzeni,
ahol a lóláb nemcsak rúg, fejbe is kólint, hogy belehóssz.
Üt, mint a villám.)
Seggbe sem rúgásilag nem kaptál hoppárés illetéket?!!
(Ezt persze kevesen értik, én se.)
Ettől akarsz halhatatlan maradni?
Iparkodj, kisfiam (szól az bölcs égi hang)
jobb vagy te néha magadnál! Nahát.

2015. május 16.

(Azt a levelet)

B. D.-hez

Az híres leveled, amelyben kilátásba
helyezted a halhatatlanságot, jelentem,
töröltem a memóriából. Felejtsük el,
ajánlom, halandó nagyobb halhatatlanok
között. Az idő lopakodva távolodik,
nem tudom túllépni önmagamat. Maradok,
aki voltam, csomagolatlan áruimmal
a kirakatban, szabad kiárusításban.

2015. május 21.

(Vendégszöveg)

B. D.-től

Áldjon meg téged Lépcsős/Lajtorjás Szent János,
alias Jóannész Klimakhosz,
és juttasson neked is a hészükhiájából!
Bárcsak találkoznánk a Jákób létráján!
Mondjuk, a 15. fokon... Domi.

2015. május 22.

(Szentlélekről Csíksomlyóra,
avagy jelentés a halhatatlanságról,
miközben elidőztem az 500 éves tölgy alatt)

A mai napom Szentlélekről indult, ingujjban,
napbarnítva, mondjuk benne van a pakliban
a hészükhia*. Az ég kékjébe pecsétet
nyom az ötszáz éves tölgyfa, magaslatába
emelkedni béke s nyugalomsarc. Létem nem
mérhető, nincs kitalált mérce, a szenvedés
és az öröm összezárt bilincs az időben,
amely befogad. Lehullnak a levelek
a tölgyről, emlékek nyomai simulnak az
avarba, s humuszfölddé válnak az időtlen
megmérettetésben, a vérvámmal fizetett
tatárörömben, székelybánatban, idegen
paták özönében. Emberi dimenziók
fonódnak fejem köré koszorúba, csak a
csend, a nehéz csend és zihált légzésem töri
meg igyekezetemet a szent hegy felé fel.
Csalárd a csend, a némaság parazsa izzik
körülöttem, a hatalom kék emblémái
ott tüsténkednek Mária köldökzsinórja
közelében, kék versengés készíti titkos
jelentéseit égi és földi hatalmaknak,
el ne tévedjek a Salvatorral szembeni
csapáson, ahol emberek számlálhatatlan
tömege nyomul felfelé a hegyen, vannak,
akik a lélek tisztulását várják, mások
ki tudja, miért s milyen kötelességeknek
gúzsába kötve iparkodnak felfele. Én
Climacusom** is ott van, arcát nem ismerem.
Halhatatlan lenne tán a halandók között?

2015. május 24.

*A hészükhia a misztikus teológiából átvett fogalom, itt a szemlélődéstől a lelki békéig emelkedést jelenti.

**Magányos skolasztikus a VII. századból, akit ellenfelei ámító fecsegőnek neveztek, de ő sértődötten visszavonult, és az élet látását a belső megnemesülésre fordítva elmélkedett a boldogság lehetőségéről.

(A gólya és a béka)

Domihoz

Nem hallom visszhangom.
Fekete gólya vitte ki a tóra?

Béka csobban: kiejtette
csőréből a gólya? Akkor
a korsója most kinek jár a vízre?

(Elhallgatok)

Elhallgatok.
A garázsban fiat nevel
a rézfarkú cinke.
Zaj gazol most az ember
udvarias lépteibe.*

*(*Megjelent a Kalaka c. online folyóiratban, 2015. június 10-én)*

(Kitántorog a szó a számból)

Kitántorog a szó a számból,
alkohol szerves bomlásból.
A kérdés mindig oly avitt:
Ki józan és ki részeg itt?

Mert jóllehet, a szó is, mint
az alkohol, megrészegít,
s idővel, amíg a sejtek bírják,
s az olvasó, s a kritika, s nyilván
azok, akiket úgy szeretünk,
a magány társát ki nem nyírják.

Mondom magamnak, sokszor mondom,
hagyd nyugodni a billentyűket,
de bennem ott, a mellkas romló
zárkájában, a véráram útján,
sután, sziszegve, síppal-dobbal, s

mi tagadás, nádi hegedűvel,
a város, ahogy odakint lüktet,
megélénkül a szívverésben,
mert a szó, alkohol a nyelvben,
a szó kitántorog a számból,
ha rontás van kint vagy bent a rendben.

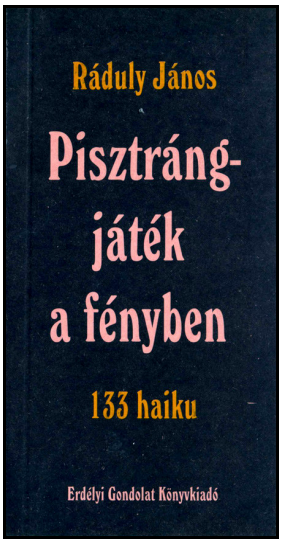
2015. június 16.

(Utórengésben)

Saruját belém töröli a világ,
nem az egész, csak ami szúr, a szilánk.
Látja-e, nézi-e az égi szem,
hogy szemem lesütöm?
Nem azért, mert eltűröm,
nem új valóság, régi trend.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 2011-ben megjelent:



Nagy Székely Ildikó

Hasonlat

Így mardos gyakran a félelem,
mint meleg, sárga homokot a tenger,
lehűt, eláztat szüntelen,
édes kagylókat rejt el bennem.
Csak hátrálok, ha jön a hullám,
úgy lejtünk régimódú táncot,
— én gyenge nő, ő erős férfi;
elismerem, hogy leigázott.
Arra gondolok folyton-folyvást,
sziget vagyok, de ember nélkül,
Honolulu villa-csodái
helyett rajtam a kétség repül.
Mert nem tudom, hogy hol a tenger
eredőhelye és mi a sorsa
annak, ki tenger mellett ébred,
s a végtelen a lábát mossa.
Ha elborít egyszer a hullám,
megértem akkor sorba-szépen
marcangoló félelmeim
fájdalmas lényegét egészen.
De, addig, míg a parton állok,
a part vagyok, még minden rendben,
addig sárga homokszemeim
nem hullanak a mélységekbe.
Addig lehet csodát is várni,
kiszárasztani mind a tengert,
vagy megindulni rajta, miképp
Péter tette és *az az Ember*.

Illúzió II.

Ezüstkendő hull a fákra,
a csendből nőnek jégcsapok,
a magasban tekergő fények,
lent sápadt-piros télapók.

A csillogásban elmerülnek
a fejszehangú hajnalok,
s a holt fenyő most újra moccan,
azt képzeli — s áll meghatottan —:
ráhulltak mind a csillagok.

Molnos Ferenc

Hóember

Szánkózó domb aljában, — a családi rege szerint — a fényesre politúrozott csúszkák mentén cseperedett „hóemberré". A telet, mondhatni, kint töltötte a szabadban. A házuk mögötti domboldalon kelt, feküdt.

Tele volt gyerekkel a környék, de a falu távolabbi részeiből is idesereglett a nyughatatlan ifjúság. A birtokukba vett hatalmas kert, a pici, de zabolátlan patak szétterülő jege a réten, a lesiklás tudományát megkérdőjelező utca meredekje vonzotta a szórakozni vágyókat. Itt mindenki megtalálhatta a számára megfelelő lejtőt játékszere, tudása, bátorsága szerint. Kőrisfából barkácsolt rövid síléceiket bőrszíjjal erősítették lábukra. Csak álmodtak a gyári lécekről, a szakszerű kötésekről. Az erős, messze menő szánkónak itt nagy becsülete volt. Gyorsasági és távolsági versenyeket szerveztek. De ha csak egyszerűen léhulni akartak, előkerült a jószerével kormányozhatatlan gyalogszán. Halomban csimpaszkodtak rá, mint gerezdre a szőlőszemek, és siklottak a kiszámíthatatlan végkifejlet felé. Felszerelésük szegényes volta ellenére jól alkalmazkodtak a hóviszonyokhoz. Jegesre csiszolt lejtőn főnyeremény volt a patkós bakancs. A sarokra szegezett patkó, ha élére álltak, kitűnően helyettesítette a korcsolyát. Frissen hullott hóban a simára koptatott gumitalp csúszott a legjobban. Olykor százméteres csúszkát is vertek.

Édesanyja — mert nagyon kiviselte magát — egy fél napra eltiltotta a kinti örömöktől. Nem volt szabad bakancsot húznia. Erre fogadalmat is tett neki. A kályha alatt száradó lábbeli gyorsan romló állapota is ludas lehetett a tiltásban. Kopott teniszcipőben fészkelődött a házban. Előtte varázslatos könyvek sora. De ezúttal oly távolinak tűnt a lomha Mississippi, Tom Sawyer a képtelen ötleteivel. Oly idegen volt Molnár Gábor csatangolása az Amazonas menti őserdőkben, vagy a szórakozott Paganel téblábolása Patagóniában. Figyelmét most más kötötte le.

Nem volt jó kilátás az ablakból a kinti eseményekre. S mert szüléje előtt palástolni próbálta, mily nehezen viseli a büntetést, hát nem is nézelődött. De mint tengeralattjáró periszkópja, érzékszervei egyre a kinti világot tapogatták. Behallatszott a vidám gyermekzsivaj, a ház mögötti csúszkán sikló copfosok viháncolása. A kapu előtt elsuhanó ródlik surranó hangjából próbálta felmérni a sebességüket, beazonosítani pernahajder gazdáikat. A kinti eseményeket követte egyre.

Ház körüli teendőit végezte, nem figyelt rá a mama. Nem lehetett ezt tovább bírni. Kisurrant az ajtón. Gyorsan és nesztelenül távozott. Mint balkáni körtáncban a bocskort, a teniszcipőt sűrűn kellett kapkodni a frissen hulló hóban. Sapka nélküli kobakját, vékony szvetterét egy-kettőre csipkévé horgolták a pelyhek, majd vastag gyapjútakaróként beborították. Kései csatlakozását az önfeledt csa-

pathoz többszörös hévvel próbálta behozni. Túlzott lendülete sokszor meghempergette a ragadós, puha fehérségben. Minden esés új réteggel bélelte öltözékét, mely egyre vastagabb, merevebb lett. Súlyos páncéljában lelassultak a mozdulatai, energiái fogytán lucskossá ázott vékony vászoncipői legyökereztek. Már nem érezte a hideget. Csak állt a hóesésben. Nyomta, szorította fehér börtöne, gátolt mindenféle mozdulatot. Innen csak befelé nyílt út, hát elindult. A kinti világ, a domboldal, a gyerekhad eltűnt, elolvadt valami szürkeségben. Már nem látta, hallotta őket. Az emléke is eltűnt. Egyszerűen nem volt. Nem volt semmi. Nehéz bilincse is észrevétlenül lehullt. Szabad volt. Könnyű. Testtelen.

Társai nem észlelték szabadulását az anyag fogságából. Nem sejtették, miféle belső tájakon kószál. Őket a fehérbe fagyott, mozdulatlan alak ihlette meg. Mikor a lyukas fazekat a fejébe kanyarították, nem is csodálkoztak, hogy ő, mint Kőműves Kelemenné a falban, a beteljesülés nyugalmával állt tovább.

Anyja csak késve fedezte fel eltűnését. Egy darabig bizakodva várt, majd csak előkerül hamarosan, hisz lenge öltözetében messzire nem mehetett. S mire a gyanú felmerült benne, már hiába kémlelt a kerítésen át a szürkületben, apró csemetéjét nem találta a hóember körül nyüzsgő bolyban.

G. Szabó Ferenc

Álmodók

Ringat e karácsonymosolyú föld,
hogy elfelejtsd lyukas fogasodat,
talán a zavaros víz volt a bűnös-éhen maradtál,
az álmok álmatlanságában fagysz,
kín és csóknyelvek szürcsölik otthonod vérét,
kiszáradt torkod fölsebzi e léthorgony,
de fütyülsz a kalitkarácsok mögött,
az ajtók majdani kinyílásával doppingolod magad,
és veled van mindig az a meztelen gyerek
aki álmaival rég bemázolta a szigonyvégeket.

Pálffy Tamás Szabolcs

két hét munka nélkül

eljöttem Erdélyből hazámnak kertjéből
eljöttem sietve eljöttem keresve
munkát ez országban helyet e világban
napsütésben ősszel Új-Kasztíliában

Erdélyben lelkészként tíz évig szolgáltam
Isten szőlősében dolgozva helytálltam
hétfőtől péntekig kenyeret szereznék
szombaton olvasnék vasárnap pihennék

palástom vállfán papi cipőm sámfán
zászlóm tabu téma marosszéki vártán
fehér ingem pihen bocskaim is igen

indulnék már mennék dolgozni szeretnék
várni kell még mondják míg a szőlő kékül
sóhajtok mert eltelt két hét munka nélkül

Spanyolország (Villanueva de la Jara — Cuenca), 2013. szeptember 14.

tányér levest kaptam

annak örvendek itt tevékeny az élet
hat órakor kelek és munkát is remélek
kedvelem szeretem hogy ér az életem
ha mást nem de lehet egy tányér jó levest

én ezért adok hálát hogy tányér levest
kaptam a kreol bőrű lánytól akivel
megosztottam szalonnát és spagettit
igaz történetet szinte erő felettit

már közel van a nap és visszaindulok
ám megtippelhetem nem egyszerű dolog
mert lejár a szüret és véget ér a munka

de búra derű jön és vigyázunk magunkra
és csendben erőt gyűjtünk lesz munka nem kevés
aki dolgozik téved de kell a tévedés

Spanyolország (Villanueva de la Jara — Cuenca), 2013. október 13.

az érzés csörgőkígyó

fekszek egy könnyű ágyban egy falatnyi
szobában hol nem ölel a párom
hol elkerül az álom bár becsukom
a szemem mégsem kapom a helyem

az ágyam mellett asztal szőlővel sajt
darabbal ölelkezik két székkel
spontán az észrevétel míg ágyban hús
vér vágyak randevúznak a tárgyak

az érzés csörgőkígyó nyakamba harap
kínoz az érzés erős hüllő vipera
fajta gyilkos ha érzékeli testem

a vérem lesz a vesztem ha megharap
kiáltok ellenmérget gyorsan most jobb
nekem túlélni most jobb élve mint holtan

Spanyolország (Villalgordo del Júcar — Cuenca), 2013. szeptember 20.

várt Kis-Küküllő mente

Feleségem, désfalvi Szilágyi Anna-Mária nagyszülei, néhai Szabó István és Szabó Anna (született Bódi Pataki) emlékének ajánlom

ha meglátom a folyót átjár egy régi
érzés mely szívemet faggatja felém
sodor egy kérdést melyre ha nem
felelek én nyugalmat nem lelek

mi köt engem e földhöz mi köt engem
e tájhoz miért érkezek ide miért
hogy nem határoz hogy én nem itt
születtem ha családban lehettem

szerető családban az udvaron
a házban hol együtt vagyunk s
érzem van helyem Vízmelléken

itt én otthon vagyok itt én hálát
adok hogy célomat követve
vár Kis-Küküllő mente

Désfalva, 2013. október 22.*
*(*Aznap délelőtt érkeztem vissza autóbusszal Spanyolországból.)*

Ráduly János

Haikuk

Jégeső

Rideg szavakkal
Szidsz, mint a sánta bokrot —
Omló jégeső.

Csillagmadarak

Lelked szépségét
Bekebelezték fénylő
Csillagmadarak.

Árnyékaim

Meg-megbámulom
Árnyékaimat, holott
Csontváztalanok.

Hivatása

A múltunk legfőbb
Hivatása: kísérjen
El továbbra is.

Gyötört

Gyötört álmokkal
Nem szerepelhetünk a
Szépségversenyen.

Fogja a kezem

Múltorientált
Vagyok. De a jövő már
Fogja a kezem.

Csire Gabriella

Regélő napkelet (XII.)

Sámson, a hosszú hajú

Abban az időben, amikor Izrael népét a filiszteusok uralták, a Dán-nemzetségből való házaspárt fölkereste az Úr angyala, és így szólt:

— Isten akaratából fiatok lesz. Vigyázzatok, hogy bántok majd a gyermekkel: haját sose vágjátok le. Ő lesz az, aki megtöri a filiszteusok uralmát Izrael fölött, mert így kívánja az Úr.

Az Úr angyala az oltár lángjával fölemelkedett, és eltűnt a házaspár szeme elől.

A gyermeket, akinek születése után a Sámson nevet adták, úgy nevelték, ahogyan meghagyta az Úr. Sámson izmos, erős ifjúvá növekedett. Hatalmas erejét a hazáján uralkodó filiszteusok ellen fordította. Ezért szemelt ki házastársnak egy filiszteus leányt.

— Vegyétek feleségül nekem az eladó filiszteus leányt! — kérte szüleit.

— Miért nem választasz feleséget saját néped leányai közül, fiam? — aggodalmaskodott az édesanyja.

— Minek mennél a filiszteusok közé? — vonakodott az édesapja is.

De Sámsont nem lehetett szándékától eltéríteni.

Szülei nem is sejtették, hogy nem a lány szépsége vonzza Sámsont, hanem Istentől származó küldetése serkenti arra, hogy a filiszteusok közé vegyüljön.

A kis család elindult a filiszteusok földjére. A szülők Sámson előtt haladtak, s ezért nem tudták, mi történik a Timna előtt magasodó szőlőhegynél. A hegyről oroszlánkölyök rohant Sámsonra vad üvöltéssel, de a nagy erejű ifjú széttépte a vérengző állatot. Később utolérte a szüleit, de úti kalandjáról nem beszélt. Néhány nappal azután, hogy megegyeztek a filiszteus családdal, hazatértek. Ám útközben Sámson szerét ejtette annak, hogy pillantást vessen a széttépett oroszlánkölyökre. A tetemben zümmögő méhraj vert tanyát. Sámson a markába szedett mézet hazavitte.

Nemsokára megtartották a lakodalmat. Amikor a lány rokonai meglátták a nagy erejű Sámsont, harminc filiszteust ültettek az asztal köré.

— Hadd tegyek föl nektek egy találós kérdést — fordult Sámson a férfiakhoz. — Amennyiben megfejtitek a találós kérdést a hét napig tartó lakodalom alatt, harminc inget és ugyanannyi köntöst kaptok tőlem. Ha nem tudtok megfelelni, ti adtok nekem harminc inget és ugyanannyi köntöst.

— Hadd halljuk a találós kérdést! — mondták a filiszteusok.

— Az evőből étek jött ki, az erősből édes jött ki — adta fel Sámson a találós kérdést.

Törték a fejüket a vendégek, de egyikük sem találta a kérdés nyitját. Három nap múlva a Sámson feleségéhez fordultak segítségért.

— Vedd rá férjedet, hogy adja meg a választ. Vagy tán azt akarod — vált hangjuk fenyegetővé —, hogy koldusbotra juttasson bennünket?

Megijedt a Sámson felesége, és elhatározta, kiszedi férjéből a titkot.

— Nem szeretsz engem — törülte könnyeit —, mert nekem se árulod el a találós kérdés megfejtését.

— Még atyámnak, anyámnak se árultam el — válaszolta Sámson.

De addig erősködött, sírdogált, okoskodott az asszony, míg Sámson nyelve a hetedik napon megoldódott. Felesége csak erre várt. Azonnal elújságolta a filiszteusoknak a megfejtést.

A lakodalom hetedik napján, mielőtt lement volna a nap, Sámson elé álltak a férfiak, és így szóltak:

— Íme a válasz: „Mi édesebb, mint a méz? Mi erősebb, mint az oroszlán?"

— Ezt sosem találtátok volna ki magatoktól! Világos, hogy a feleségem szólta el — támadt fel Sámsonban az indulat.

Mérgében otthagyta a lakodalmas népet. Meg sem állt Askelonig, a híres filiszteus városig, ahol harminc filiszteust megölt. A legyilkoltak ingeit és köntöseit vetette oda vendégeinek, majd visszatért atyja házába.

Telt-múlt az idő. Búzaaratás idején Sámson visszatért Timnába a feleségéhez. De apósa útját állta.

— Ne menj be hozzá! Ismét férjhez adtam a lányomat, mert úgy láttam, gyűlölve gyűlölöd. Cserébe hozzád adom a húgát — szólt békítő hangon —, aki nála is szebb és fiatalabb.

— Nem kell a húga! — utasította vissza Sámson az ajánlatot. — Inkább boszszút állok a filiszteusokon!

A nagy erejű férfi ledobta hátáról az ajándékba hozott kecskegödölyét, és kiment a mezőre. Összefogdosott háromszáz rókát, kettőt-kettőt farkánál fogva egymáshoz kötött. A száraz háncsból font köteléket meggyújtotta és az állatokat a termőföldre terelte. A lánggal égő tébolyult rókák százfelé szaladtak, vitték a lángot magukkal mindenüvé. Így gyújtotta fel Sámson a filiszteusok búzatábláit. Nemsokára olthatatlan lánggal égtek a szőlők is meg az olajfaerdők.

Sámson ezután rátámadt a férfilakosságra, végigvert mindenkit keményen. Miután kitombolta magát, elhagyta a filiszteusok földjét, és Júdeába menekült. Ott húzódott meg egy sziklabarlangban.

Ám a felindult filiszteusok sereget gyűjtöttek: megszállták Júdeát és Lehiben telepedtek le.

— Miért támadtok ránk? — kérdezték a megszállott föld fiai.

— Sámson miatt — felelték a filiszteusok —, hogy megfizessünk azért, amit velünk tett!

Ekkor háromezer júdeai férfi gyűlt össze, hogy ellepje a sziklabarlang környékét.

— Nem tudod, hogy földünket a filiszteusok uralják? — szólították elő Sámsont a barlangból. — Miért hoztad ránk őket?

— Ahogyan ők bántak velem — felelte Sámson —, úgy bántam én is velük.

— Azért jöttünk — jelentették ki az elszánt emberek —, hogy kiszolgáltassunk a filiszteusoknak.

— Esküdjetek meg — kérte Lehi lakosait Sámson —, hogy nem öltök meg, akkor megkötözhettek.

Úgy is lett. Sámsont megkötözték, és elővezették a barlangból. Amint Lehi városa felé közeledett foglyával a tömeg, a filiszteusok vad ujjongásba kezdtek. Sámson győzelemittas ellenségei láttán felindult. Izmai megfeszültek, s úgy hulltak le karjáról a kötelek, mintha tűz perzselte volna a lenszálakat.

Sámson fölkapta a lábánál heverő csontot, egy szamár állkapcsát, és azzal támadt a filiszteusokra. Férfit férfi után, sereget sereg után vert le. Mind egy szálig letarolta ellenségeit. Agyonvert ezer embert.

Nem volt erősebb és bátrabb férfi Sámsonnál akkoriban. Ezért lett Izrael bírája a filiszteusok idején húsz esztendőn át.

Történt egyszer, hogy a nagy erejű férfi megszállt egy éjszakára a filiszteusok lakta Gázában. A helybeliek összesúgtak, és elhatározták, hogy amint megvirrad, életét veszik. Ám Sámson tartott a gázaiak álnokságától, ezért éjfél után elhagyta fekhelyét. A városkaput két szárnyánál fogva megragadta és a félfával meg a zárral együtt kiszakította, majd vállára vette, és fölvitte a közeli hegytetőre. A gázaiak hiába lestek rá egész éjszaka, Sámson még városuk kapuját is elragadta tőlük.

Jártában-keltében Sámson összetalálkozott Delilával. A páratlan szépségű filiszteus asszonyt szívből megszerette. Hogy senki ne zavarja boldogságát, vele élte azontúl napjait egy csendes völgy ölén. Ámde a filiszteusok fejedelmei résen álltak, és titokban Delila elé járultak.

— Faggasd ki Sámsont — szólították fel az asszonyt —, tudd meg, miben áll emberfeletti ereje.

A fejedelmek fejenként ezerszáz ezüstpénzt ígértek Delilának, ha kezükre játssza férjét. És Delila attól kezdve mind csak arról faggatta Sámsont, miben rejlik csuda nagy ereje. De a daliás ember sose mondta meg az igazat. Ekkor Delila így szólt:

— Már három ízben rászedtél! Miért is hittem el, hogy igazán szeretsz!

Sámson belefáradt a zaklatásba.

— Az Úr lelke van velem — vallotta meg Delilának. — Ő parancsolta, hogy sose nyírják le a hajamat, különben erőm elhagyna, és olyan lennék, akár a többi ember.

Delila rögtön üzent a filiszteus fejedelmeknek, amint megtudta Sámson legféltettebb titkát. A fejedelmek mindjárt megjelentek, és átadták az asszonynak az ezüstpénzt.

Este Delila mély álomba ringatta emberét és éjnek idején lenyírta Sámson fejéről a hét dús hajfonatot.

— Vigyázz, Sámson! — kiáltott fel kis idő múltán tettetett rémülettel. — Rajtad ütnek a filiszteusok!

Sámson azonnal kiszaladt a házból, hogy letiporja ellenségeit. Nem tudta, hogy az Úr lelke már nincs vele. A filiszteusok könnyűszerrel elfogták Sámsont, megvakították és Gázába vitték, híres börtönökbe. Ott láncra verték és gabonát őröltettek foglyukkal napestig.

Keserves sorsra jutott a megvakított ember. De tűrt szótlanul. Senki se vette észre, hogy idő múltán lenyírt haja ismét visszanőtt. Már úgy látszott, teljesen megfeledkeztek róla. Csak akkor jutott eszébe a filiszteusoknak, amikor Dágon templomában nagy ünnepüket ülték. Sámsont felhozták a fogházból, hogy diadaluk teljes legyen.

Fiatal fiú vezette kézen fogva a világtalant.

— Játssz nekünk valami szívderítőt — parancsolták Sámsonnak a filiszteusok fejedelmei. — Dicsérd Dágont, a mi istenünket!

Odahozták hangszerét. Őt magát a díszes oszlopok közé állították. Rengeteg férfi és asszony gyűlt össze azon a napon. Ott voltak a filiszteusok összes fejedelmei. A karzaton legalább háromezren álltak.

— Nézzétek földünk pusztítóját, aki bíró volt Izraelben! — mutogattak a vendégek Sámsonra. — Istenünk, a mindenható Dágon, kezünkbe adta a filiszteusok kegyetlen gyilkosát!

Sámsonban forrt az indulat.

— Uram, Istenem — fohászkodott fel —, add vissza erőmet! Még csak egyszer add vissza, hogy bosszút állhassak két szemem világáért Izrael ellenségein! Hadd vesszek én is a filiszteusokkal!

Sámson átfogta a templomot tartó két középső oszlopot jobb és bal kezével, majd harsány hangon így kiáltott:

— Halál a filiszteusokra!

Nagyot rántott az oszlopokon, minden erejét megfeszítve. Recsegett-ropogott Dágon temploma. Mennyezet, fal bedőlt. Rászakadt a tető a fejedelmekre, az összegyűlt férfiakra, asszonyokra, de Sámsont is maga alá temette. Halálával több filisz-teust rántott pusztulásba, mint amennyinek életében ártott. Így teljesedett be az Úr akarata, aki Sámsonra bízta, hogy megtörje a filiszteusok uralmát Izrael fölött.

P. Buzogány Árpád

mi lesz veled

elhagyott vár tornya leszel
semmibe nyúló
karjaid fülledt ölelésre mozdulnak
és árva madarak gubbasztanak
körülötted a fákon
ó ekkor már késő lesz
illattalan szerelmeket idézni meg
felhős álmok magasában
és bánni frissen gyújtott
majd magukra hagyott tüzek
melegét ami tied lehetett volna
és ne várj rám mint kiskutya
felnyalnám lépteid hűlő nyomát

Nap süt szemedből

Rossz nap sütött reám, még mindig éget,
perzselte arcomat kemény, hideg
fényével s nem kerestem én menedéket,
nem mondtam el, hogy fáj, ugyan kinek?

Virágokat kerestem én, kezedbe
adnám a legszebb illatos csokor
virágot, válogatva, neked szedve,
sziromlevélre válaszod csókold,

hűvös szemeddel lesd, a mondat végén
miért remegnek úgy a szép szavak?
Egy kis mosoly s ismét meghozza békém
a játszi fény, villannak friss halak…

Nap süt szemedből; ismét láttalak,
magamba zárlak, mint álmát a vak.

Börtönömben

Minden sor csak álca,
mögötte ott vagy
te is, mosolyoddal,
hogy békén ne hagyj,

gondoljak rád ma is,
pedig te erről
nem tudhatsz, honnan is
erről a helyről,

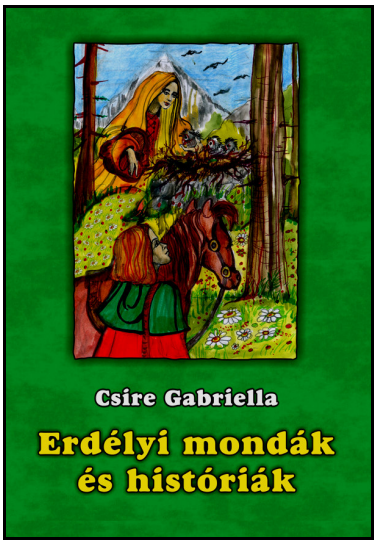
ahova bezárlak
naponta téged,
betűkarám közé
enged a lélek

csupán, tovább már nem,
ide kerítlek,
hogy rád gondolásom
hírét ne vidd meg

szelek hazájába,
őre én lettem
börtönödnek, itt csak
mi vagyunk, ketten.

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 2011-ben megjelent:



Ráduly János

Félperces történetek (IX.)

Besegít Mikulás bácsi

Holnap Szent Miklós napja. Ma este jár a Mikulás. Déligyümölcsöt vásároltam — ajándékba.

— Gyönyörű banánt kaptam — szólt az elárusító —, s elővett egy csokor banánt. Üde-sárgák voltak, elnyúltak hosszan, egyformáknak látszottak. Édes testvérekként simultak össze. Öt darab egyetlen csokorban. Az egyiket megmértem: 25 centiméteres volt.

— Jaj — mondtam meglepetten —, ki fűzhette őket össze ilyen mesterien?

— A déli égbolt — válaszolt az üzletes —, s én most déli csodaként árulom. Besegít Mikulás bácsi is.

Sajátos íze

Béla, a pálinkafőzdés, azt mondja a társaságnak:

— Most ezt kóstolják meg! Nekem az egyik kedvenc italom. Két gyümölcsöt társítottam. Ritka termék. Találják ki, mi volt a nyersanyaga?

Nos, a találgatásokban nem volt hiány. Egyikünk megjegyezte:

— Az ízén bizonyos mértékű vadságot érzek.

— Eltalálta — válaszolt Béla —, vadalmából és vadkörtéből pároltam. A vadkörte már alig létezik, holott — látják-e? — sajátos íze értéket jelent.

Ötvenhat unoka

Bandi végül is elhozta a tizenöt darab paszulykarót. Azt mondta:

— A karó darabja két lej, ugye, vittem volt bort, most nem tartozunk egymásnak. Az a helyzet, hogy családunkban tizenhárom gyermekünk született, tizenegy leány és két fiú. Ötvenhat unokám van. A leányok segítenek rajtunk, de a fiúk munkanélküliek. A kettejük nyolc gyermekét is mi etetjük.

— Miket főztök?

— A feleségem naponta húsz literes fazékban főzi a levest. Pityóka, káposzta, fuszulyka kerül a puliszka mellé. Néha — ízesítőnek — csonthoz jutunk a vágóhídon. Azt mondom mégis: nincs nagy baj, már tavaszodik, s a napszámos munka által biztosított lesz az élelem. Ez a remény éltet.

Többet tud

Anti mesélte:

— Engem tanított Lajos tanító bácsi. Azt mondta: „Te a mezőn igen sokat jársz a marhák előtt."

— Ezt mire értette?

— Az iskolai hiányzásaimra értette. Azt javasolta, tanuljam meg a négy alapműveletet, az összeadást, a kivonást, a szorzást és az osztást. Én egy hoppra megtanultam. Akkor a tanító bácsi az iskolában kiszólította felelni a pionírokat (nyakkendős úttörőket). És engemet is. Én a kapott feladatot megoldottam, ez által példaképül jöttem elő. Azt mondta a tanító bácsi:

— Látjátok-e, ti híres pionírok, Anti alig jár iskolába, mégis többet tud nálatoknál. Vág az esze, mint a beretva.

Ablaktalan szívű asszony

A buszmegállóban kérdem a tanítványomtól:

— Hová utazol?

— A városba. Mégpedig a törvényszékre. Válok a feleségemtől. Muszáj.

— Ó, csak meghalni muszáj — mondom félszájjal.

— Né, tanár úr, nincs megértés a családban. Nem is volt soha. Én minden követ megmozgattam, hogy elkerüljük a válást. Eredménytelenül. A nejemnek ablaktalan szíve van. Sötét a lelke. S én a sötétséget nem bírom. Nincs közös gyermekünk — hát elmegyünk kétfelé. Ablaktalan szívű asszonnyal nem szabad közös tányérból cseresznyét fogyasztani.

A kölcsönnadrág

Egyszer az egyik szegény rendű ember elment a gazdag komájához. Azt mondta:

— Szombaton bál lesz, s az egyik nadrágodat add kölcsönbe, menjek el én is a bálba.

— Itt a nadrág — válaszolt a gazdag koma —, de vigyázz rá, mint a szemed fényére.

Na jó, beállt a mulatság, s a szegény ember is táncra kerekedett. Kicsit ivott, szikrázott a kedve. Azt kiáltotta:

Hej, nadrágom, nadrágom,
Van otthon még vagy három!

Mikor ezt a gazdag koma meghallotta, odaszólt a szegény komájához:

— Ne hencegjél, te, hiszen az én kölcsön nadrágomban táncolsz!

Terhünkre vannak

Kérdem Margittól:

— Lajos férjed hogy s mint van?

— Betegeskedik. Ágyban kellett volna maradnia, de felizgatta magát a mezei munkákért. Elment kórét vágni. Persze, muszájból. Napszámost nem tudunk fogadni, egy ár kórévágásért négy lejt kérnek, ugye, a húsz ár nyolcvan lejbe kerülne. A kicsi nyugdíjból alig maradna. Megmondom az igazat: a határbeli birtokok már a terhünkre vannak. Megöregedtünk.

Reménység-ültetés

Mezőgazdaságtanból gyakorló óránk volt, a tanárunk átvitt az iskolakertbe. Azt mondta:

— Gyümölcsfákat ültetünk. Megássuk a gödröket, azokba beleállítjuk a csemetéket, földet húzunk a tövükre, meg is öntözzük. Ettől kezdve minden kicsi fa reménység-fává változik: lesni fogjuk a rügyek bomlását.

Mikor indultunk volna haza, a tanárunk megkérdezte:

— Na, mivel is foglalkoztunk a mai gyakorló órán?

Leghamarabb Borbála jelentkezett:

— A mai gyakorló órán reménység-ültetés volt — mondta.

Hol dolgoznak a fiai?

Ferencz Zoli tanítványommal a kibédi tréfamesterről, Lukácsi András bácsiról beszélgetünk.

— Sokat járta a házunkat — mondja —, egyszer Budapestről hazajöttem, s azt kérdezte:

— Na, hogy vannak a fiaim?

Tudtam, ez tréfabeszéd a javából, mert András bátyámnak nem voltak gyermekei. Megkérdeztem:

— Hol dolgoznak a fiai?

— Az egyik a pesti pályaudvaron vigasztalja a lemaradt utasokat, a másik a szalámigyárban főkóstoló, a harmadik az ecetgyárban savanyú pofát vágó legény.

Én mosolyogtam, András bácsi pedig nevetett.

Péterffy Gyöngyi

Simogatom

Szél zokog az eresz alján
kopognak a csillagok
vékony karéj újholdarccal
a holdvilág felém hajol

visz már az űr
visz
a tájjal
időtlen időbe von —

kopognak — kopognak újra
a januári csillagok —

— ott vagyok
és mégis
távol —
parányi fény
jön felém —
simogatom amíg
látom —

falumból hozta a szél —

A szerelem

A tél szerelme ráfagyott a
tájra,
fákat ölelő hóval rajzol
testet,
míg súlya alatt az ág
aléltan enged,
fagyott tüzével szorítja
magához —

dermedt szerelmükre
permetezget néha,
varjúrepüléssel síró
károgás,

megremegő csendjük
zúzmarahullással,
fénylő hűséget mar —
a táj orcájára.

Falut szólít
harang kondulása —
zengőn száll, leng a
völgykatlan felett,
átölelő tájszerelem
hívja —
SZÉKELY NÉPÉT
KI —
vele született!

„AZ ISTEN áldja meg!”

Márton Károly

Kérdések

Lavina zúdul
és hógörgeteg:
hibáztatható-e
a kis hópehely?

Nem a tevét

Az elefántot
átbújtatni tű fokán —
újabb világszám?

***

Ha csigaház lesz
hajlékod ezután,
nyálcsíkot húzol-e
magad után?

Harcra készen

Békeidőben
harcra készen állnak
az ólomkatonák.

***

Hogyha
sem itt, sem ott
nem érzed jól magad:
lehet, hogy már a
honvágyad is megtagad?

Dél

Eltűnt árnyékom
magam alatt taposom.
Harang delet üt.

Csontos Márta

Félig élt élet

A csatában neked nem kell ellenfél,
fegyvered is ártalmatlan; virtuális,
a letett lapot vissza nem veheted,
minden szócsavarásod banális.

Visszafordulsz még elindulás előtt,
csak épphogy bepillantasz a világegyetembe,
közben ott lopakodik mögötted az öregség,
lelépett Érosz is; faltól falig rekettye.

Félúton kilépsz a neked szánt félidőből,
csak félig rágod meg az ételt,
félig élt életed naponta imákba rejted,
s szenvedélyed is a felénél ér véget.

Válasz nélkül

Miért nem mennek kirándulni fák,
miért nem indul el soha az ég,
miért állnak oly kitartóan a hegyek,
s miért nem ragaszkodnak az ághoz a levelek?

Miért ültetett homokba a Mester,
miért nincsen végleges helyem,
miért adtak kezembe vándorbotot,
ha nem láthatom a várandós holnapot?

Miért tűrik a lombok a fejszecsapást,
miért nem véreznek a levágott virágfejek,
testem melegét miért nem őrzi ruhám,
s miért ez utolsó versem címe: Soha már?

A Csend miért nem válaszol nekem,
s miért gondolom, hogy az idő a valóság,
az emlék miért nem lehet nekem zöldellő fű,
létem minden perce miért csak jelen idejű?

Metamorfózis

…bozótot teremtesz magad köré.
vele fekete éjt, hol fehér
inged is rebegő selyemlidérc. (Nagy László)

A rózsalonc is levetkezett így ősz kezdetén,
s beállt a sorba, hol a tünedező levelek lassú
pergésében maga is ott hagyta mindenét, s félénk
mezítelenséggel nézte, mikor dob rá kopott
madártollakból kabátot a szél, melyben végig-
dideregheti a fénytelen telet, s türelmesen
megvárja, mikor húzhatja szét az árnyékok függönyét,
hogy egy új, kedvező szereposztásban a jelmez-
kölcsönzőből megkaphassa azt a rózsaszín maszkot,
ami ünnepi pompát kölcsönöz neki, s nem veszi
észre a díszes maskarában, hogy ott áll a lomkamra
ajtajában a végső selejtezés előtt, mert élvezi,
hogy immár sokadszor, megszületett a felforrósodott
napok ölében.

Én is megmártózni akartam a júliusi nap erejében,
de tudtam, hogy ismét és megállíthatatlanul
színeimbe bújik a mennyei réseken átlépő végtelen szürkeség.

Sor eleji refrén

Azt mondtad, nem tanultam
múltbéli tapasztalataimból, nem
vagyok képes a változásra, csak átfestem
az önámítás céljára hagyott vágyképeket.

Azt mondtad, már nem jó, ha
térden felül van rajtam a szoknya,
s ha kacér folyondárként kúszok a fénybe,
homlokomról leolvasztom a keresztet.

Azt mondtad, te mindig papucs voltál,
de cipőt az enyémek között kerestél.
bakancsodból nem köp égre a gyertyaláng,

angyaltrombitádba belefúj a szél, már
te sem hallod, ha a harangot félrevered.

Azt mondtad, nálad minden rendben van,
benned mindig temetetlen volt a készenlét.
Tündérkertedben előre csomagolt gyógyteák
várnak, poharadban illatok főzete kering.

Kezedben a Szent Könyv varázsával mormolod
az igét, s míg gyűjtöd feljebbvalódtól a jó pontokat,
a pokol kapuján is átszóród a betűket.

Simonfy József

jobb lettem-e

mennyi mennyi
rossz van állandóan
írtam jobb lettem-e

még csak bele se
rokkantam éveim
számát se tudom már

öregebb vagyok
az apámnál fejemen
kalapja szememen

szemüvege sétapálcája
kezembe hogy lehetnék
a gyermeke

csak tudnám

csak szép
dolgok jutnak
eszembe tejet
töltök a gilisztának
lótetű szájáról letörlöm
a szomorúságot
szarvasbogár páncélját

olajozom ahogy kisasszonyok
szemöldöküket
jó ez a nap
kedvemre való
csak tudnám mitől
inzulint a cukorbeteg
naponta szedném

idegen

kivilágítom
magam mint
halottak napján
a temetőt

napjaim be
nem látható
napraforgótábla
mennyi arc

az évek hosszú
során
most úgy vágok
át mint egy idegen

Csatáné Bartha Irénke

Van egy forrás

Van egy forrás valahol
a Hargita aljában,
gyermekkori korsómmal
sokszor odajártam.

Rigók, szajkók, pintyek,
ha közelben laktak,
szomjukat eloltva
víg dalt komponáltak.

Jó barátom lett a forrás,
patyolat hitével
nem csak korsómat,
lelkem is töltötte.

Emlék már e forrás,
jelkép lett örökre,
életem végéig
merítek belőle.

Szülőföld-szonáta

A szülőföld nem költöztethető,
magaddal hurcolod arcát,
halhatatlan gyökerei
emlékeidben fogva tartják.

Beléd épül minden sejtköve,
bástyaként óv a magány ellen,
hiánya felsebzi a lelket
búcsúzások fájó perceiben.

Minden úttal és minden újrakezdéssel
a pillanat csak létezni elég,
a folytonossággal már sosem ér fel,
ha a biztos út iránya megszakad,
melyen hazajár(hat) ölelésre a gondolat…

Ha a tudatból kiveszne „az otthon”,
nem maradna benne csak sivatag,
hol lennének az oltalmazó lombok,
s az álmokat vigyázó, biztos falak.

És eltűnne az anyák ölelése,

eltűnne minden, mi visszavár,
múltnak, jövőnek akkor lesz vége,
ha kipusztul életedből az otthoni Nyár!…

Én hiszem, hogy él bennem egy táj,
hol minden múlt idő jelen,
velem fekszik és kel, mi meghatároz,
belőle bomlik ki életem.

Történelem lüktet az utcák vérkörében,
az emlékezet ölelőn körbejár,
belélegezni lélek-ablakom kitárom,
enyém e falakat védő oltalom,
kezdet és vég épül itt végtelenre,
ez a vidék örökölt otthonom.

Az otthon nyugalma, biztonsága
az egyetlen, ami nem átmenet,
akkor sem, ha elhagyom nemsokára,
ide velem egy világ érkezett…

Hárfahúrokon több szólamra

Puha papucsot húzott az éj,
kézen fogva vezet feléd,
oly közel vagy, tudom,
mint a víz, mint az ég.

Lefoszlik rólad minden szürkeség,
ahogy a békés hangok
varázsvilágot szőnek köréd,
egy csillag a csend hálóján fennakad:
a nyári éj mosolyod csillantja felém.

Szomjas szememnek kútja
s a gyöngéd, halovány árnyak,
titkos, különös formák
tudják, hogy téged várlak,
s szívemben tűzvirágot nyitnak.

Csillagszívek lüktethetnek odafent,

mint hatalmas, csillogó fényjelek,
állócsillag közöttük az OTTHON,
tudom, hogy ő forgatja az eget,
mert úgy világít át az örökös gondon,
mint arcunkon a tiszta lelkiismeret.

A völgy ölén, hegyek szívén

zöldek öröme gurul szerteszét,
s a fák közé a napból méz pereg,
hol kedvesem áldott két szeme
reményem fényes kék ege.

Jöjj, bűvös Hold, édes Méz-Napom,
szívemnek szerelmes társa,
te légy kertemnek karcsú ágon
ringó legszebbik virága.

Jöjj, kedvesem, találj rám,
készítsd vacsorám,
készítsd nyoszolyám,
hogy áradjon bennünk újra a jókedv.

Hullámozzon szívünkön
virágok, májusok, csókok
tiszta szenvedélye,
s ragyogjon, mint fehér akácok
sziromló szikraesője.

És ragyogjunk egymás szemében
bűvös földi fénnyel,
így lehessünk egymásnak
a legszentebb fényjel.

Székely irodalmárok Egerben — Csata Béla és neje, Irénke

Nagy L. Éva beszélgetése Csatáné Bartha Irénkével

Nemsokára az ötvenedik házassági évfordulóját ünnepli ez a kedves nyugdíjas pár. Ez már önmagában egy csodálatos esemény, ám ők nem csak a házasságban, de a hivatásukban, a művészetben is mindig kéz a kézben, azonos úton jártak és járnak ma is. Humán beállítottságú művészlelkek.



— Irénkém, mesélj magatokról, a családi háttérről, amely mindkettőtöket szinte azonos pályára terelgetett!

— A Kis-Küküllő mente hajdan legszebb gyöngyszemeként számon tartott községben, Makfalván születtem. Ma öt másik kis székely falu: Székelyabod, Szolokma, Atosfalva, Csókfalva, Szentistván községközpontja. Több mint 500 éves település, híven őrzi Dózsa György, Wesselényi, az 1848-as forradalom és szabadságharc haladó hagyományait. Szüleim kevés földön gazdálkodó iparos emberek voltak, nagy gondot fordítottak négy gyermekük nevelésére, taníttatá-

sára. Legkisebb gyermekként sok szeretettel neveltek. A család, iskoláim, a „tüzes szívkohók", a falu, a bölcsőhely sok szeretettel, erős akarattal, szorgalommal, tudásvággyal és őszinte istenhittel tarisznyáltak fel útravalóul egész életemre.

Férjem a hegyekkel ölelt Gyergyói-medence festői településén, Gyergyócsomafalván született, sokgyermekes családban. Korán elvesztette édesapját, korán vált nagykorúvá. Iskoláit, az egyetemet is kiváló eredménnyel (piros diplomával) végezte, közben a vakációkban és szabadidejében munkát vállalt, hogy kiadásait fedezni tudja. Szorgalmát, kitartását, erős akaratát, hitét őseitől örökölte. Mindig erős támasza volt családjának. Legkisebb testvérét is ő iskoláztatta.



A Csata Béla által alapított gimnázium előtt Korondon a Magyar Nyelv emlékének állított térplasztika áll

— *Mikor és hogyan találtatok egymásra?*

— 1964-ben végeztem az egyetemet. Tanári kinevezésemet Korondra kaptam, az akkor frissen alakult Korondi Líceumba (Gimnázium), ahol Csata Béla volt a gimnázium igazgatója. Tizenegy friss diplomás tanártársammal együtt érkeztem ebbe a festői tájon, a Hargita aljában található fazekasközpontba, jókedvű, szorgalmas, szívós, hagyományőrző székelyek lakta nagyközségbe.

Itt szövődött köztünk az a szép barátság, amely szerelemmé, majd házassággá nemesedett. Első gyermekünk is itt született 1965-ben. Ebben a mozgalmas, színes élményekkel telített környezetben a tanítás mellett mindketten sokrétű társadalmi és kulturális tevékenységet is folytattunk. Színdarabok, fonóestek, nőegyleti munka, Béla a Községi Tanács vezetőségi tagja volt… Aktívan bekapcsolódtunk a község szellemi, kulturális és társadalmi életébe. Korond után közeledni akartunk férjem szülőfalujához.

Áthelyezéssel mindketten állást kaptunk Gyergyóalfaluban, az ottani gimnáziumban. Időközben Béla beiratkozott francia szakra. Álmunk a nagyváros lett,

ahonnan tanulmányait is könnyebben folytathatta. Így kértük áthelyezésünket, és pályázattal meg is kaptuk a lehetőséget, hogy Szatmárnémetibe kerüljünk. De most már különböző iskolákba (addig mindketten ugyanabban az iskolában tanítottunk). Ő a Zene- és Képzőművészeti Gimnáziumban, én egyik autószerelő szakközépiskolában tanítottam. Szatmárnémetiben éltünk negyed századot, és itt töltöttük el az ifjúságunkat. Lányunk is itt született. Mindkettőnket sok siker és sokféle szép emlék fűz ehhez a városhoz.

Csak 1994-ben — miután lányunk elvégezte a tanítóképzőt Győrben az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán, és a román tanügyi hatóságok az ott szerzett diplomáját nem ismerték el, állást nem biztosítottak számára — döntöttünk az áttelepülés mellett. Nem bántuk meg. Egerben telepedtünk le, ahol férjem az Eszterházy Károly Főiskola szakvezető tanáraként a 4. sz. Gyakorló Iskolában tanított nyugdíjazásáig, én pedig a Lenkey János Honvéd Gimnáziumban a nyugdíjazásomig.



Csatáné Bartha Irénke könyvbemutatója szülőfalujában, Makfalván a református templomban

— *A férjed a munka mellett tolmácsolt és idegenvezetői munkát is végzett…*

— A tanítás mellett férjem a tolmácskodást, fordítást, idegenvezetést már az 1970-es években elkezdte. Turistacsoportokat szervezett külföldre. Szatmárnémeti Idegenforgalmi Irodájának külső munkatársa lett, több nyelvet tud anyanyelvi szinten (francia, orosz, román). Sok csoportnak volt idegenvezetője, tolmácsa, de külföldről érkező csoportokat is kalauzolt felkérésre belföldi turisztikai útvonalon, megmutatva a hazai kulturális, idegenforgalmi értékeket, objektumokat. Ma is sok megkeresést kap erre a tevékenységre. Nagy élmény volt számomra, hogy 2000-ben elkísérhettem férjemet Párizsba a Francia Tanárok Világkongresszusára. Ezt az utat férjem jutalmul kapta, mivel tanítványa az országos francia nyelvi versenyen első helyen végzett.

— Úgy tudom, a párod még szinkrontolmács is volt nemzetközi fórumokon.

— A szinkrontolmácsolás nagyon jó nyelvismeretet, figyelem-összpontosítást, gyors reagáló képességet, beleélést, koncentrációt, fegyelmet követel. Ezekre a szinkrontolmácsolásokra leginkább külföldön került sor, de előfordult hazai helyszíneken is (a moszkvai olimpián 1980-ban; a Posta és Távközlési Hálózat Nemzetközi Konferenciáján Brüsszelben; az egri régizene együttesnek, a Muzica Aulica fellépésén a Ritka Zene fesztiválján Clermont Ferrandban, Franciaországban; Eger testvérvárosában, Mâcon-ban szervezett Asztali örömök fesztiválján egri borászokkal; a Fogászok Nemzetközi Konferenciáján Siófokon; a Rádióamatőrök Nemzetközi Találkozóján Galyatetőn).



A szerző kiránduláson az erdélyi, festői szépségű fürdőhelyen, Szovátán

— A magyartanári végzettségnek nem feltétlen a velejárója, hogy a tanárnő verseket is tudjon írni. Mikor éreztél késztetést arra, hogy gondolataidat versbe szedd?

— Már gyermekkoromban is próbálkoztam versírással. Egyik március 8-án, nőnapi rendezvényen 10 évesen saját versemet adtam elő nagy nyilvánosság előtt a Községi Kultúrotthonban és iskolai ünnepségen is. Az irodalom mindig a kedvenc tantárgyam volt, a magyartanáraim is kiválóak voltak. Ők „fertőztek meg” az irodalom szeretetével, biztattak, irányítottak a pályaválasztásra is. Az egyetemen egy évig stilisztikát tanultunk, rengeteg verset, novellát elemeztünk stilisztikailag, alapos ismeretekkel vérteztek fel tanáraink, amiért nagyon hálás vagyok. Már ott, akkor Kolozsváron jártunk nagyszerű, nagy tudású professzoraink vezette irodalmi körbe, ahol a fiatal tehetségek felolvasták írásaikat, ezeket elemeztük, bírálgattuk. De középiskolában is az Önképzőkör lelkes tagja voltam.

Első komolyabb verseim Édesanyám elvesztésekor, 35 éves koromban keletkeztek. Utána évekig folklórral, néprajzgyűjtéssel foglalkoztam. 1978-ban jelent meg első közös antológiánk is ebben a témában: Szatmári népballadák címmel. Ez a lázas gyűjtőmunka és az eredmény a román nacionalista falurombolás ördögi ámokfutásának utolsó, 24. órájában történt, amikor még ezeket a népi kincseket 24 magyartanár kollégámmal összegyűjthettük a Szamosháton, a Tövisháton, a Túr és a Körösök vidékén, ahol hajdan Móricz Zsigmond is gyűjtött néprajzi anyagot. Áttelepülésünk után, de főleg nyugdíjazásomtól kezdve sorra jelennek meg verskötéteim, eddig öt. De újabb három kiadásra és természetesen szponzorokra vár!



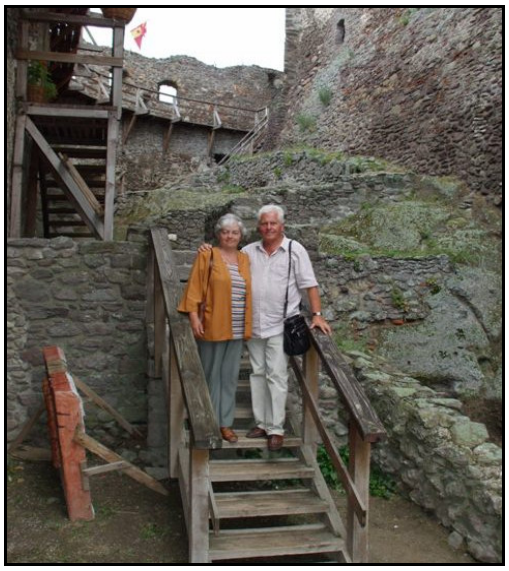
Könyvbemutató Kibéden. A szerzőt Mátyus Ilona,
a Hagyományőrző Csapat vezető tanára mutatja be az olvasóknak

— *Tudom, hogy versfordításokkal is foglalkoztok. Ki milyen nyelvből fordít?*

— A férjem franciából, oroszból és románból fordít magyarra, és magyarból ezekre a nyelvekre. Főleg szakfordításokat készít jogi, borászati, környezetvédelmi, turisztikai területen. Például az Egert bemutató CD francia nyelvű szövegét, a Tisza-tói ökocentrum leporellóját fordította.

Irodalmi fordításai közül megemlítem az Agota Kristof magyar származású svájci írónő L'Anaphabète (ÉD. Zoe 2004) regénye alapján a *J'écris* (Írok) című színdarab lefordítását. A darabot egy brüsszeli színtársulat bemutatta Egerben. A fordítás alapján a férjem által készített füzetecske segítette a magyar közönséget a francia nyelven bemutatott darab megértésében. 1995-ben lefordította Jean Claude Amiot francia zeneszerző *Jeu de fol amour* (Játékos szerelem) című gyermekoperáját, amelyet a szerző vezényletével sikeresen mutattak be Egerben. Ezzel a darabbal országos díjat is nyertek.

Én oroszból és ukránból verseket fordítok. Leginkább a karácsonyi ünnepkörből és klasszikusoktól, főleg az orosz líra két nagyasszonyától fordítottam: Anna Ahmatovától és Cvetájevától. De sokat fordítottam a kazár származású kortárs költőnőtől, Tamila Garmastól, akivel egy közös kötetben jelentünk meg: Nefelejcsek, Mezőkövesd, 2014.



Csatáné Bartha Irénke Somoskő várában férjével

— Most, hogy nyugdíjasok vagytok, még több időt szenteltek a művészet oltáránál? Mi ez: szenvedély, hobbi, időtöltés?

— A művészetek Isten adományai. Megszépítik életünket, finomítják a lelkeket, oázist jelentenek ebben a tülekedő, egyre inkább elidegenedő, elsivárosodó, anyagias, pénzéhes világunkban. Kodály írta: „Uram! Engedd, hogy társaid legyünk az alkotásban. Megértsük és megszépítsük a Te kezed munkáját." Valóban közel kerültünk a művészetek világához, de talán az a festői környezet: a sajátos színek, ízek, illatok, mozdulatok, arcok, az erdélyi táj, az a csodálatos, édeni varázslat, ahol felnőttünk, mind-mind hozzájárult lelkünk fogékonyságának alakulásához, a csodák befogadására alkalmassá tett.

Nekem a versírás szenvedélyemmé vált, de gyógymód, pihentető kikapcsolódás, gondűző álmodozás és szókimondó fegyver is egyben. Szinte naponta írok verseket, vagy átírom, átrendezem, kettőből lesz egy harmadik. Javítgatom, szépítgetem a már megírtakat az igényesség jegyében.

Férjem fordít, idegenvezetői feladatokat lát el és tanít. Még most is tanít Egerben, az OXFORD Nyelviskolában. Diákokat, felnőtteket készít fel nyelvvizsgára francia és orosz nyelvből. Mindezt még mindig töretlen lelkesedéssel, hozzáértéssel és nagy szakmai szeretettel teszi.



Könyvbemutató Gyöngyösön Dr. Fülöp Lajossal,
az ELTE nyugalmazott professzorával

— *Tagjai vagytok valamelyik irodalmi vagy művészeti társaságnak?*

— Több irodalmi, művészeti társaságnak is tagjai vagyunk: a Sütő András Baráti Társaságnak, a Heves Megyei Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépírói Tagozatának vagyok vezetője, a Dsida Jenő Baráti Társaságnak mindketten, a Csongrádi Faludy György Irodalmi Társaságnak, a Lenkey-s Bajtársi Egyesületnek férjemmel együtt, és ezen kívül több irodalmi-közéleti alapítványnak is: a Bodor Péter Alapítványnak, a Wesselényi Miklós Alapítványnak, a Borsos Miklós Művészetéért Alapítványnak.



Könyvbemutató a Bródy Sándor Könyvtárban Egerben
A fotón balról jobbra:
Sata Árpád az egri Gárdonyi Géza Színház színművésze,
Csatáné Bartha Irénke költő, Dr. Fülöp Lajos nyelvész, folklorista, költő,
Bodó Boglárka Rita könyvtáros, Dr. CS. Varga István irodalomtörténész,
a Heves Megyei MIT elnöke, Cseh Károly költő, műfordító

— Milyen kulturális élet folyik Egerben? Kérlek, mutasd be nekünk a Kálvin Házat!

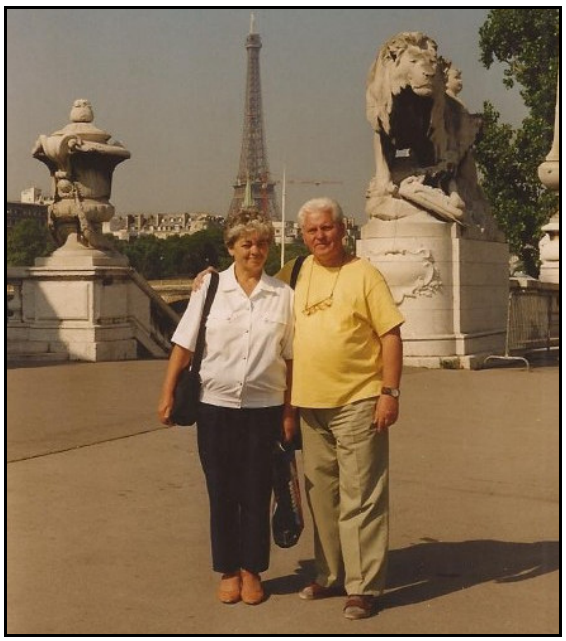
— Eger nem csak a turizmusáról híres, de elsősorban kulturális központ. Gazdag a színházi élete, kulturális, sportélete, sok a középiskolája, van főiskolája, Sportuszodája, termálfürdője, törökfürdője, Vármúzeuma. A kulturális élet több helyszínen zajlik: Gárdonyi Géza Színház, Bartakovics Béla Közösségi Ház, Bródy Sándor Könyvtár, Idegen Nyelvi Könyvtár, Eszterházy Károly Főiskola Könyvtára, Kálvin Ház, Gyermek és Ifjúsági Szabadidős Központ, Vármúzeum, Gárdonyi Szülőház, a Kepes Ház, a Líceum kápolnája és még sorolhatnám.

A Kálvin Ház már a korábbi években is kulturális, zenei, irodalmi rendezvényeknek adott helyet. Ebben a barátságos, meghitt, szakrális környezetben léphettek fel könyvbemutatókkal írók, költők, a Farkas Ferenc Zeneiskola és a Főiskola Zenetanszékének ének tanszakos növendékei, versmondó színészek, ahol a falakról tehetséges képzőművészek vagy éppen naiv festők képei mosolyognak ránk.



Székelyudvarhelyen Szejkefürdőn az Erdélyi Gondolat könyvstandja előtt. Találkozás az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó igazgatójával és az Erdélyi Toll főszerkesztőjével, Beke Sándor költővel
***A fotón balról jobbra:* Fehér Mária, dr. Fülöp Lajos, Beke Sándor, Csatáné Bartha Irénke és Csata Béla**

Évfordulók, ünnepi megemlékezések, könyvbemutatók, tudományos konferenciák, előadás sorozatok, író-olvasó találkozók, helytörténeti séták, vetítéssel egybekötött előadások, várséták, Végvári vigasságok rendezvényei, gyermeknapi rendezvények, fesztiválok, hangversenyek és versmondó versenyek, bábelőadások, kórustalálkozók és egyéb kulturális rendezvények színesítik a kultúrára vágyók életét. Ezek leginkább ingyenesek, ahol minden korosztály kedvére válogathat érdeklődésének megfelelően a jobbnál jobb programokból. Ezeknek a rendezvényeknek gyakori visszatérő vendégei vagyunk férjemmel együtt. Talán ez az életforma is egyike lehet a hosszú élet titkainak?



Csatáné Bartha Irénke férjével Párizsban 2000-ben

— *Milyen könyveket közöltetek idáig?*

— Eddig megjelent köteteim: 2008-ban jelent meg az *Otthonízű szavak* 2011-ben jubileumi kötetem, a *Gyökerek éneke,* 2012-ben gyermekversek kötetem, *Csillagőrző csodaerdő,* 2014-ben *Vissza a forráshoz,* az 50. házassági évfordulónkra. Kiadásra készen állnak: *Kereszthordozók, Virág nyíljon, fény nevessen* gyermekversek, *Örömágak, örömfények* a négy évszakról. Ezen kívül megjelenek antológiákban, folyóiratokban, periodikákban, irodalmi pályázatokon: *Agria, A vers, Alföldi paletta, Hegyhimnusz, Erdélyi Toll, Hazanéző, Tűzhely, Végvár, Erdőszentgyörgyi Figyelő, Makfalvi Tekintő, Múzsa, Klárisok, Bükkvinfest — Bogácsi Bordalok Gyűjteménye, Szárnyaló szavak*. De megjelentem Pusztai János regénytrilógiájában, az *Öregedés* című̋ben is több versemmel. (Talán ez is egyik módja a halhatatlanságnak?)

A Faludy György csongrádi irodalmi pályázaton (nemzetközi kitekintésű irodalmi pályázat volt) vers kategóriában Arany fokozat II. díjával tüntettek ki 2011-ben. Szerepeltem

a Marosvásárhelyi Rádióban, az Eger Tv-ben, a Katolikus Rádióban Egerben, és gyakorta szerepelek lakóhelyemen az Ostoros TV-ben. Számos író- és olvasótalálkozót, könyvbemutatót, rendhagyó irodalomórát is tartottunk iskolákban, nyugdíjas klubokban, Uránia Filmszínházban, Wass Albert maratonon, több hazai és külföldi városban: Eger, Gyöngyös, Miskolc, Nyíregyháza, Verőce (kétszer is), Recsk, Karcag (több alkalommal is), Budapest, Kolozsvár, Szatmárnémeti, Marosvásárhely, Barót, Erdőszentgyörgy (több alkalommal), Gyergyó, Gyergyócsomafalva, Szováta, Korond, Kibéd, Makfalva, Gyergyószárhegy, Székelyderzs.

Ezek a találkozók nem elsősorban rólam szóltak, leginkább a költészet erejéről, szépségről, hitről, jóságról, igazi értékekről, a magyar kultúráról, az ősi hagyományokról, a tiszta forrásokról. Útjaimon nagy segítőim voltak: irodalomtörténészek, a kedves, biztató nyelvészprofesszor, dr. Fülöp Lajos, férjem menedzselése: Ő volt útjaink szervezője, mindenben segítőm, biztatóm. Bábszínészek, énekesek és versmondók emelték az előadások, a költői estek színvonalát, és a hallgatóság, aki odafigyelt minden szavamra, odafigyelt és megszívlelte a versek üzenetét. Úgy hiszem: érdemes volt ezért dolgozni, és érdemes folytatni a munkát!



Együtt Erdélyben, Székelyföldön

— Irénke, milyen álmaitok vannak még, amelyeket szeretnétek valóra váltani?

— Legfőbb vágyunk: jó egészségben még együtt élni emberséges emberek közt sokáig. Sokat utazgatni, sok szép tájat, érdekes embereket megismerni, sok boldog és hasznos élménnyel gazdagodni, sok-sok szeretetet adni és kapni.

— Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést! Annak reményében búcsúzom, hogy a nyár folyamán ezt Kecskeméten folytathatjuk. Addig is kívánunk nektek erőt, egészséget, töretlen alkotókedvet. És ne csak az aranylakodalmat, de még a gyémántot is éljétek meg szeretetben, békességben együtt, egymásért, egymással. A Teremtő legyen veletek!

Ráduly János

Cselédlánynak nem süt a Nap (I.)

A kibédi szolgálóleányok életéből

Bevezető sorok

1987-ben jelent meg a *Mikor a szolgának telik esztendeje* könyvem, amelyben a kibédi gazdai szolgák egykori életét kívántam bemutatni (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest). Vázolni próbáltam: „hogyan érezte magát a cselédsorsot vállaló, birtok nélküli vagy kevés birtokkal rendelkező parasztság abban a társadalomban, amelyben élt, s amelyben jövőkutató szeme alig látott felemelkedési lehetőséget." A „feldolgozásom" módszerbeli oldalát megütközéssel fogadták az épp akkoriban szervezkedő kommunikációs antropológusok tagjai. Csak az általuk elképzelt kutatási módszernek tulajdonítottak jelentőséget. Kizárólagosságukat Gáll Ernő, Nagy Olga és mások elutasították, magam pedig „inkább a tudományok ölelkezésének fontosságát" hangsúlyoztam.

Közel harminc év múlva Voigt Vilmos szentelt tanulmányt a témának. *Régi vagy új folklorisztika kell-e nekünk?* írásában leszögezte, hogy „le akarták cserélni a magyar néprajzot a kulturális antropológiára (Egyelőre sikertelenül)… több, a mai és mindennapi élettel foglalkozó saját kiadványt tettek közzé, »áttörést« azonban nem értek el" (*Erdélyi Múzeum.* LXXVI. kötet. 2014. 2. füzet. Kolozsvár. 6-7.).

Nos, a szolgás kötet megjelenése után magam az egykori cselédlányok életének tanulmányozásához kezdtem. Fittyet hányva a vitákra, négy hónap alatt (1987 november — 1988 február) magnószalagon rögzítettem tizenkét szolgálóleány vallomását. A szövegeket le is másoltam a magnóról, máig egy részük megsemmisült volna. Az egyik legterjedelmesebb vallomást közöltem is a sajtóban. A *Korunk* folyóiratban látott napvilágot a következő címmel: Ráduly János — Orbán Erzsébet (így!): „*A cselédkönyvembe minden belé van írva…"* Szemléltető anyagként a *Szolgálati (Cseléd) Könyv* fénymásolatát is be tudtam mutatni (*Korunk*. Harmadik folyam IV/8. 1993. augusztus. 31-42. old.).

Miként dolgoztam/dolgozom föl a nyert szövegeket? Nyilván, a vallomástevőket *beszéltettem*, viszont elhanyagolhatónak minősítettem a saját kérdéseimet. Egyik fő elvem: fényleni az adatközlőknek, a vallomástevőknek kell, nem a kérdezőnek. Hagytam tehát a „riportalanyt", hogy beszéljen, meséljen, még a témától való elkanyarodásait is megőriztem. Ezt a *zavartalanságot* az adatközlők szép beszédükkel hálálták meg.

A szövegek elején az adatszolgáltatók neve áll, utána „adom" életkorukat: hány éves volt beszélgetésünk napján/napjain? A cím a szöveg egyik kiemelt mondata, idézőjel jelzi, hogy nem a gyűjtő fabrikációja. A vallomás végi dátum a magnózás napját/napjait jelöli.

A már emlegetett szolgás könyvemben utaltam arra, hogy „Bizonyos mértékű nyelvi következetlenségre is fölfigyelhet az olvasó: vót — volt, osztán — aztán stb." Ezeket most egységesítettem, az érvényben levő helyesírási normákhoz igazítottam. Az iskolázás általánossá válása, a rádió-tévé, a számítógép használata, az internet „belépése" stb. tökéletesen meggyorsította a tájnyelvi állapot bomlását. Újabban a csíkszeredai Székelyföld folyóirat is a megváltozott körülményekhez igazodva közli az interjúk, a beszélgetések zömét.

Ráduly János

„Elvittek tizenkét éves koromban szolgálni"

1917-ben meghalt édesapám. Szeptemberben halt meg, tudom, hogy ellopták a diót, amíg a temetés volt, hát azalatt a diót leverték, s a kertből elvitték. Otthonról. Akkor nyolcan voltunk testvérek, négy leány volt s négy fiú. Ebből már csak ketten vagyunk Sárival. A többi mind meghalt. Elek a háborúban kapott valami betegséget, a másik testvéremnek, Mihálynak elfagyott a két lába, úgy halt meg. A másik két fiú is meghalt, a fiúk mind meghaltak.

Édesapámék gazdálkodtak, ugye, volt a sok kapálás, aratás, volt ló, volt egy fejős tehenünk is, minden volt, amíg apám élt. Aztán hogy meghalt, a lovakat eladtuk. Édesanyám rendezte a gazdaságot, de úgy volt, tudja, hogy a földeknek egy részét eladta, mert apám hét évig beteg volt, sokba került a kezelés. A birtokok nagy része így elment. Ugye, ezt ő tudja jól (a férjére mutat), mert ő járt sokat nálunk azelőtt. Elment a sok föld, s mi maradtunk a semmivel.

Aztán engemet elvittek tizenkét éves koromban szolgálni Vásárhelyre. Kijártam a negyedik osztályt, utána már mentem is el. A vén Berecki, aki meglőtte a keresztleányát, ő vitt el engemet szolgálni. Ő szerezte a helyet nekem. S akkor, mikor nem sok időre reá édesanyám bejött, hát én egyet sírtam. Azt mondta:

— Többet nem jövök hozzád, ha te örökké sírsz.

Én sírtam, mert rosszul esett, ugye, otthonról elmentem, s csak tizenkét éves voltam.

Vásárhelyen a gazdám a cukorgyárosnak volt a testvére, s járt dolgozni, de az asszony nem járt, ő otthon volt. Itt reggel felkeltem hat órakor, legkésőbben fél hétkor, s leghamarabb elrendeztem magamat. Aztán az volt a teendő, hogy a konyhámat rendbe tegyem. Azután a szobákat takarítottam. Később már szinte mindent én csináltam. A főzést, azt a nagysága csinálta, s én segítettem, ami szükség volt. Itt gyermek nem volt, kicsi gyermek, csak egy nagyfiú volt, az a katonaságnál dolgozott. S volt egy leány, de az csak nevelt leányuk volt nekik. Ma-

rószódát ivott. Amikor én ott voltam, akkor meg is halt. Tizennyolc éves leány volt. Úgy volt, hogy férjhez megy egy főhadnagyhoz vagy kapitányhoz, aki a katonaságnál szolgált. Ott meglőtték, beteg lett, ezt megírták a leánynak, hát az rögtön a marószódát megitta. Közben a fiú jobban lett, még koszorút küldött, mikor a leány meg volt halva.

A fizetésem, az kezdetben 2,5 korona volt. De aztán lett több. A pénzt, amit összegyűjtöttem, azt édesanyámnak adtam, mert édesanyám azt mondta, hogy ő vesz nekem mindent, ő sző és szőttet nekem. Amit tud, azt megszövi, amit nem, azt más szövi meg. Ugye, minden nagy leánynak kellett a szőttes, s így a pénzeket haza adtam. Hát szőtt is édesanyám, de mikor aztán én nagyobb lettem, akkor szőttem én. Ezért a pénzem hazakerült.

Aztán egy esztendő múlva innen Vásárhelyről hazajöttem. Vágytam haza. Azután mentem Kolozsvárra. Előbb itthon segítettem édesanyámnak, s akkor elmentem Kolozsvárra. Oda a többi leányokkal mentem, a kibédiekkel. Éppen november elsejére mentem, a nagyobbik testvérem már ott volt. Elmentem hozzá, azt kérdezte:

— Most hol kapsz te helyet?

Azt is mondta, nála nem lehetek, mert olyan az ő asszonya, hogy nem engedi meg, hogy nála lakjam. De egy másik leány hamar szerzett nekem helyet, elvitt egy nagyságához, a nagysága jól fogadott. Csak azt mondta a gazda, mondta a feleségének:

— Te — azt mondja —, nekünk kicsi ez a leány. Ez kicsi.

S azt felelte az asszony:

— Nem baj, mert én betanítom mindenre.

Így felvettek. Én a konyhában háltam, gazdámék pedig a szobában. Régi ágy volt kitéve a konyhára, s azon aludtam. A szobában már volt sezlon is.

A családban volt a nagysága, volt az úr és még két gyerek. Két cselédleányt fogadtak meg egyszerre a gazdámék. Ez a Róza, Réti Lázárné volt a társam. Őt fogadták a gyerekek mellé. Engemet pedig, hogy nagyobb voltam, hát mondta asszonyom, hogy ő betanít mindenre. Nekem leginkább takarítanom kellett. A nagysága nem járt dolgozni sehova se, csak a gazda, ő orvos volt, a Mikó utcában laktunk. Éppen a kórházzal szemben.

Na de Róza, ez a Réti Lázárné még haragudott is reám, mert asszonyom a gyerekeket többször reám bízta. Mondta nekem:

— Amelyik pohárból a gyerekek isznak, hát abból senki más ne merjen inni. Csak a gyermekek, idegen senki se.

Rózának rosszul esett, hogy a gyermekekkel is inkább én foglalkoztam. Az ő fizetése hétszáz lej volt, nekem pedig ezerkétszáz.

Itt reggel hatkor keltem fel. Mert az úrnak már kellett a kávé, s akkor ő mindjárt ment el otthonról. Utána én rendbe raktam magamat, s a gyermekeket is rendeztem. Azok még kicsi gyermekek voltak, nem jártak iskolába. Aztán hogy a nagysága is felkelt, hát utána én takarítottam. Vikszelni (kifényesíteni) kellett. Vikszelni szerettem nagyon, mert azt mondta örökké asszonyom, hogy:

— Na — azt mondja —, az én leányomnak jó kedve van, mert énekel.

Hát énekeltem örökké. Szerettem az éneket. Énekeltem s úgy vikszeltem. Egyszer megjártam véle, a nagyságával. Előttem soha nem zártak el semmit. Cukor volt, kockacukor, s elvettem egy darab kockacukrot. Éppen jött bé asszonyom. S ahogy jött bé, hát a cukrot beléeresztettem a keblembe. Ott lecsúszott, lement. Leesett. Úgy megszégyelltem magamat. Akkor nem szólt egy szót sem asszonyom. Csak később, mikor kimentem az udvarra. Akkor mondta:

— Mondja, Lidi, hát felszólítottam-e magát, hogy ebből vagy abból ne vegyen? Ugye, sohasem.

— Hát én azt nem mondhatom, hogy egyszer is zárva lett volna valami előlem. Semmit sem zártak előlem.

Itt a nagyságám nem főzött, hanem volt egy szakácsné, s ő főzött. Ő bejárt s főzött. A nagysága inkább a gyermekekkel foglalkozott, s magát cicomázta. A gazdám, ugye, reggel ment el, a nagysága maradt otthon, a szakácsné főzött, én a szobákat rendeztem, a négy szobát. Mert volt már nekik külön gyerekszobájuk is. Úgy, hogy volt munka bőven. Mert, ugye, vikszelni kellett mindenhol, nem volt szabad egy pecsét legyen a parketten. Arra nem igen volt időm, hogy még a konyhán is segítsek. Nem volt időm arra. Hát ugye, a szobákban a bútorokat is le kellett törülni, portalanítani. Az is az én munkám volt.

Itt szabad időm egy héten kétszer volt. Csütörtökön s vasárnap. Vasárnap mehettem többet is. Elmehettem egészen kilenc óráig. Ahogy szürkülődött, én már mentem haza. Ugye, nekem eleinte sem udvarlóm nem volt, senki, hát én mentem haza.

Édesanyám egyszer volt Kolozsvárt. Egyszer volt, amikor lett volna kérőm. Egy vasutas. Akkor édesanyám kijött, s azt mondta.

— Na, hogyha idegenbe mész férjhez, még annyit sem adok neked, amire a talpad letegyed.

Ez a kérőm kolozsvári volt. A nagyságám nem is tudta, hogy én beszéltem a fiúval, mert a fiú hozzánk sohasem jött be. Nem engedtem, hogy oda jöjjön. Nem is tartott sokáig az egész udvarlás. Egy vasárnap vett nekem virágot, szegfűket, hát én mentem az egyik utcán fel, s ő jött szembe velem. Szembenéztünk. S hogy szembe néztünk, hát én megfordultam, hátat fordítottam neki, s így félbe maradt az udvarlás. Többet nem is beszéltem vele. Mondta nekem Borbély Rózi, olyan velem egy idős leány volt akkor, s azt mondta:

— Ó, te Lidi, milyen buta vagy, én mindjárt férjhez mennék — azt mondja —, négykézláb mennék, ha engemet kérne valaki.

Mondom, hogy:

— Nem menyek férjhez, mert né, ezt s ezt mondta édesanyám, s én szót fogadok.

Na, ennél a gazdánál két évet nem voltam egészen, mert a testvérem eljött haza, s én mentem a helyébe. De megbántam. Nem szerettem ott az új helyen. Nem voltam ott, csak két hónapig, vagy másfél hónapig. Az asszony erősen ideges volt, hogyha valami nem tetszett neki, hát kiabált, mint a sakál. Úgy kiabált.

Itt nem volt, csak egy gyerek, de öt szoba volt. Azokat is én kellett rendezzem. Volt munkám elég. Volt az úriszoba, a gyerekszoba, s megint a hálószoba, az ebédlő, s még volt egy szoba, úgy, hogy volt öt szobám. A konyhával semmi közöm nem volt. Azt a szakácsné kellett rendezze, mert volt külön szakácsné. Na, de én itt nem szerettem, én azt mondtam, hogy:

— Nekem az asszony ne kiabáljon.

Sokszor nem is kapott hibát semmibe sem, mégis kiabált. Egyszer azt mondta Anna, a testvérem.

— Te, meg kell szokni.

— Én nem tudom ezt soha megszokni — válaszoltam a testvéremnek.

Pedig több pénzt ígért, mert ezernégyszáz lejt ígért. De itt nem voltam tovább, csak két hónapot, vagy még annyit sem. Megírtam a testvéremnek, hogy hát:

— Én nem szeretem itt, s én innen elmegyek. Ha akarod, gyere vissza a helyedre.

De ő azt válaszolta, hogy nem jő vissza. Csináljak, amit akarok, de nem jő vissza. Akkor mondtam a nagyságának, hogy:

— Né, legyen szíves, fogadjon elsejével más leányt, mert én elmegyek, megyek haza.

Pedig nem jöttem haza akkor. Egy másik helyre mentem ott Kolozsváron. Ezt a helyet egy másik leány szerezte, ott egyik leány a másikat tette a maga helyébe, vagy keresett gazdát. Segítettük egymást, így volt Kolozsvárt.

Akkor egy zsidó családhoz kerültem, de nagyon jó volt itt. Olyan jó népek voltak, hogy nem törődtek avval, hogy én mit csinálok, én ha kimentem a városba, az sem volt baj, semmi se volt baj. Nagyon jó volt itt. Engem mindenesnek vettek fel. Mindent kellett csináljak: a mosást is kellett végezzem, kellett a főzésnél is dolgozzam, kellett takarítsak, mindenhol dolgoztam, ez volt a mindenes.

Szoba itt volt kettő, akkor volt a konyha s a kamra. Itt én nem a konyhában aludtam, hanem volt egy külön szoba, ez volt a lányszoba, a cselédszoba. A cselédszobában egyéb nem volt, az asztal s a mosdó, mellette a kályha s az ágyam. Kellett tüzelni, volt tűz a cselédszobában, mert volt fa elég. Úgy, hogy fáról gondoskodtak.

Gazdámék vallásosak nem voltak. Nagy üzletben dolgoztak, mind a ketten oda jártak, asszonyom is, a gazdám is. Gyerek nem volt, csak egy leány. Az már férjhez ment, csak elvált az urától, úgy, hogy otthon lakott ő is. Ők hárman voltak, a leány is az üzletbe ment, oda járt dolgozni. Nagy játéküzlete volt a gazdának.

Engem reggel otthon hagytak, s ők egy órakor jöttek haza ebédelni. Arra az étel kész kellett legyen. Sohasem felejtem el, egyszer mondta a nagysága, mert nagy libamájat vettek, s mondta a nagysága, hogy a libamáj legyen készen. Minden legyen, de a libamáj szép pirosra süljön meg. Hát én elfelejtettem, a jégszekrényben hagytam a libamájat. Jönnek haza, s azt mondja asszonyom:

— Szép a libamáj?

— Hát — mondom —, szép, mert még ott van a jégszekrényben.

Juj, aztán az úr, mert a nagysága nem szólt semmit se, de az úr úgy az asztalra csapta a levest, hogy a lé kukba (magasba) szökött. Jaj, én kezdtem sírni. Lementem a pincébe, s ott kisírtam magamat. Lejött a kisasszony utánam, s azt mondta:

— Lidi, jöjjön fel, legyen szíves, s ne sírjon, maga a hibás, s vegye bé magába, hogy maga a hibás.

— Hát — mondom —, igaz, de azért nem kellett volna úgy lecsapni azt a levest, hogy kukra menjen.

Aztán nem ebédelt akkor senki se. Senki sem ebédelt.

— Na — azt mondja a nagysága —, vigye ki az ebédet, hordjon ki mindent, s a libamájat süsse meg, hogy legyen holnap ebéd.

Úgy sírtam, hogy azt mondtam:

— Én többet soha ilyesmit nem csinálok.

Itt a gazdámék ezernégyszáz lejt fizettek. Egy évet voltam náluk, igen, annyit voltam. A pénzt is anyámnak adtam. Valamelyik leány ha jött haza, vagy a testvérem, hát azok hozták haza a pénzt. Akkor ott volt Elek is Kolozsvárt, a testvérem, s ott volt Mihály, ott volt Anna, úgy, hogy a testvérek közül hol négyen, hol ötön, de ott voltunk. Én ruhát vettem magamnak, a többi maradék pénz hazajött. Mert azt mondta anyám, hogy ő sző, s mindent elrendez nekünk.

Akkor innen, ettől a gazdától hazajöttem. De itthon csak a nyári hónapokban voltam, mert Temesvárra mentem ezután. Ősszel mentem el. A barátnőkkel mentem. Másképp én nem féltem menni, csakhogy nem tudtam az utat arrafelé, még nem voltam arra. S így a barátnőkkel elmentem. A helyet itt is szerezte az egyik leány. Itt jó helyre kerültem, mert csak asszonyom volt s a gazdám, nem volt senki más. A gazdát nem tudom, igazán nem tudom, hogy hol dolgozott, a nagysága pedig sehová sem járt. Mindig otthon volt. Az ura reggel úgy elment, hogy csak ebédre került haza. Megebédelt, s akkor megint ment el, csak estére jött haza. Ott, azon a helyen, ahova kerültem, azelőtt egy leány három évig lakott. De észrevette asszonyom, hogy hát az úr kedveli a leányt. Ruhát vett neki. S ezt megtudta a nagysága. Hát este legtöbbször mentünk, hogy nézzük meg, az úr hol jár. Hát a kávéházban kaptuk meg a legtöbbször. A kávéházban. A leányt aztán a nagysága elküldte. Elküldte végleg. Azt mondta asszonyom, hogy:

— Nekem olyan leány nem kell, aki az úrral paktál.

Itt a teendőm az volt, hogy volt két szoba, s abban takarítottam, s volt a konyha, egyéb nem volt semmi. A főzést ő rendezte, a nagysága. Én segítettem neki. A bevásárlást, azt együtt végeztük. Mindig ketten mentünk a nagyságával, mentünk a piacra. Gazdám, ő nem avatkozott ebbe belé sohase. Még utána sokszor elmondta asszonyom, hogy ő eltűrte volna azt is, hogy a gazdám kikezdett a cselédleánnyal, de hogy ruhákat vett neki, azt már nem tudta eltűrni.

Itt a fizetésem szintén ezernégyszáz lej volt. De kimenőm már csak vasárnap volt, akkor mehettem, hét óráig engedtek. A vasárnap délutánokat ott Temesvárt Jankucinénál a pincében töltöttük. Ott voltunk sokan kibédiek, ez a Jankuciné

kibédi asszony volt, s azért mentünk hozza. Ott töltöttük el a vasárnapokat, mert ott mindent lehetett csinálni, abban a pincelakásban még táncoltunk is. Már mondták is, hogy a pincelakás a kibédieké. Még egyszer-egyszer a fiúk is eljöttek, ugye, szórakoztunk ott. De inkább leányok voltunk ott.

Ennél a gazdánál is voltam elég sokat, de ejsze (talán) két évet nem voltam. Hazajöttem, s itthon megint ott volt a sok dolog. Kapáltunk, arattunk, mert legtöbbször tavasszal jöttem haza, s őszön mentem vissza. De mindig más gazdához mentem.

Ahogy hazajöttem Temesvárról, hát nem sok időre férjhez mentem. Együtt jöttünk haza az urammal, mert akkor ő is ott volt Temesváron. Már ismertük egymást. Ahogy hazakerültünk, hát összeálltunk. Az életet úgy kezdtük, hogy semmiből éltünk. Egy kicsi föld, az volt, s gazdálkodni kezdtünk. De megszületett Vilma, a leányunk, s én már mentem vissza Temesvárra, mert többen is mondták, s a testvérem is mondta, hogy:

— Úgy jobban kikerültök a bajból, ha te is eljössz Temesvárra.

Mert akkor már ezerhétszáz lejt fizettek a leányoknak. Itthon baj volt, hát megvettük a Sófalvi-féle jószágot, megvettük harmincezer lejért. Akkor építettünk. Hát nekünk bajunk volt elég, kellett a pénz. Így mentem vissza Temesvárra. Megint szolgálni mentem. Nagyon jó helyem volt. Mehalába laktam, nem éppen a város között, úgy hívták azt a helyet, hogy Mehala. Asszonyoméknak üzletük volt, jól ruházkodtak, de még engem is ruháztak. Mikor el akartam jönni, akkor azt ígérte asszonyom, hogy egy rend ruhát kapok, csak maradjak vissza. Itt egy évig voltam. Gyűjtöttem egy kicsi pénzt. Gyűjtöttem s küldtem haza. Jó volt a fizetésem, mert ugye, mindenes voltam. Két fiú volt a családban, de már nagy fiúk voltak. Ezeket már nem kellett rendezni. S volt egy nagy leány még, ő haza volt költözve valahonnan.

Szobájuk nem volt sok, csak két szobájuk volt s a konyha. Én a konyhában háltam. A konyhában éppen úgy tüzeltünk, mint benn, télen. Itt szerettem s jól voltam, csak a leánykámat sokat sirattam. Úgy, hogy ha tésztát sütöttem, mert itt főztem is, hát én adtam volna tésztát a leánykámnak, hogy egyék. De volt, amikor meggyűjtöttem a tésztákat, s mikor valaki jött haza Kibédre, akkor mindig küldtem valamit a leánykának. Na, de ő is küldött nekem cseresznyét, a férjem. Innen Kibédről. Hát ott a városban nyüves cseresznye volt, az a temesvári. Akkora szem cseresznyék voltak, mint egy-egy dió, szép, nagy szemű cseresznyék, de nyű volt benne, mindegyikben. S mikor kezdték enni a kibédi cseresznyét, hát mondta a kisasszony, mondta a nagyságának:

— Te anyjuk, hallottad-e, hogy Kibédről kitoloncolták a kukacokat?

Kacagott az asszonyom. Kérdezte tőlem:

— Lidi, ez igaz-e?

Hát mondom:

— Tessék megnézni, kóstolja meg ezt a cseresznyét.

Hólyagos cseresznye volt. Azokban egy nyű sem volt. Mondta megint a kisasszony:

— Látod, anyjuk — azt mondja —, egyben sincsen kukac, már vagy tíz szemet kiputtyintottam, s egyben sincs nyű.

Mondom:

— Nincs is nálunk nyüves cseresznye. Csak a vén cseresznyében van, már abban, amelyik később érik.

Kacagtak.

Kimenőm itt csak vasárnap volt. Örökké főztünk, ugye, a főzést, azt asszonyommal csináltuk. Sokat tanultam ettől is. A főzéseket mind ott tanultam meg a szolgálásban. A vikszelést is. S a tésztasütéseket, azokat is mind ott tanultam meg. A tésztákat, azokat nagyon szerették, amiket sütöttem. Ott mindig állandó tészta kellett legyen, hogy a gyermekek egyenek. Ott megtanultam mindent, mindent tudtam, most már mindjárt nem tudok semmit. Ugye, a nyolcvanhatodik évemben vagyok, amit tudtam, azt is elfelejtettem. Minden felejtve van. Ó, pedig mennyi sok minden jó dolgot csináltam, hát a tészták nekem írva is voltak, egész füzetem volt, s tele volt a sokféle tésztareceptekkel.

Cselédkönyvem is volt abban az időben, éppen az a baj, hogy csak volt. Még most is mondja a férjem:

— Te — azt mondja —, tíz évig szolgáltál, még többet is, s nincs cselédkönyved.

Ugye, akkor nem törődtem a cselédkönyvvel. S aki meg törődött véle, az kap egy kicsi nyugdíjat. A testvérem, Anna, ő még többet szolgált, mint én, s neki sincs cselédkönyve. Pedig cselédkönyv volt, mert anélkül nem lehetett meg egy cselédleány. Abba belé volt írva, hogy a lány, az mindenes volt-e, vagy gyermeklány, vagy szobalány. S belé volt írva, hogy jó magaviseletű, aki pedig nem volt rendes, arról azt írták belé, hogy nem megbízható. Az olyant már meg sem fogadták többet a legtöbb helyen.

Én, mondhatni, rossz helyeken nem voltam, mint ahogy mondják, hogy aj, ezelőtt így volt s úgy volt. Bizony jó volt. Dolgozni kellett. De itthon is kellett dolgozni, itthon még többet.

A pénzeket, hát mondtam, hogy azokat én hazaküldtem. Édesanyám szőtt nekem, szőtt a testvéremnek is, annyi felé osztotta a szőttest, ahány felé kellett. Én mindent kaptam tőle. Úgy, hogy a pénzt édesanyám nem vesztegette el. Nem volt olyan anyám, hogy a pénzt elvesztegesse. Pedig még fiatal asszony volt, ugye, hogy édesapám meghalt, hát édesanyámat kérték férjhez. Azt mondta:

— Mit — azt mondja —, hogy az én gyermekemtől valaki sajnálja az ételt? Nem — azt mondja —, inkább soha férfit se lássak.

Dósa Balázsné Orbán Lidia 86 éves

(1988. január 17.)

„Asszonyom a kenyeret spórolta”

Ezelőtt mentek szolgálni, mert ruha kellett s cipő. Nem uralkodtunk a szülőkön, hogy vegyenek ilyen kosztümöt s ilyen ruhát. Ötön voltunk testvérek, ebből csak Anna él s én, a többiek meghaltak. Amit szolgáltunk, abból pénzt kaptunk, s vettünk ruhát magunknak. Előbb kijártam a hét osztályt, tizenhárom éves voltam akkor. Elmentem Szovátára, egy nyáron. Szovátára úgy kerültem, hogy volt ott egy mészáros, az ismerte édesapámat, s annak a mészárosnak kellett egy leány. Órnek kellett egy leány, mert a mészárszéknél loptak. Olyan leány kellett neki, aki megbízható. Mondta édesapám, mikor egyszer hazajött, hogy mi a helyzet, s én ajánlkoztam, hogy elmenyek. El is vitt a mészáros, ígért egy rend ruhát s egy pár félcipőt. Olyankor mentem oda, hogy már lehetett mezítláb járni. Mezítláb mentem oda, s mikor jöttem el, már cipőben jöttem. Ott voltam ennél a mészárosnál egész nyáron. Meg is kaptam a rend ruhát s a pár cipőt, de akkor egy pár cipő ötszáz lej volt. Hát nem adhatott nekem a gazdám pénzt is, ugye. Ennyit szolgáltam a mészárosnál.

Akkor aztán Szovátáról hazakerültem, édesanyámnak eltörött a karja, s nem tudott dolgozni, én kellett rendezzek mindent. Úgy, hogy akkor itthon voltam egy darabig. Aztán tizenhat éves voltam, azt hiszem, amikor Temesvárra mentem. Akkor a leányok mentek Temesvárra, s így én is elmentem a vonattal. Sárival ketten mentünk, evvel a szomszéd Sárival, né. A szomszédasszonnyal. Az uramnak egy testvére már akkor ott volt Temesváron. S ez a Jula kománém is, ők rendezték el nekem a gazdát, hogy hova kerülök. Hát nagyon jó helyre kerültem, már este hét órakor mindig ettek, együtt a család, úgy, hogy nyolckor már készen voltunk az étkezéssel, s kézimunkáztunk. Jó volt, mondom, csak az asszony, az egy kicsit fukar volt, sajnálta a kenyeret. Nekem olyan étvágyam volt, hogy a nagyságát is meg tudtam volna enni.

Engem mindenesnek vettek fel. Benn is, künn is, ángyómnak is segítettem, ő volt a szakácsné. Piacra elmentem, üzletekbe jártam, ilyen mindenes voltam. De a legtöbbet takarítottam. Jól voltunk, engemet nem is akartak elereszteni a gazdámék. Reggel hatkor keltem, s legelőször ki kellett pucoljam az úrnak a ruháját, a cipőjét, elmenés előtt neki kész kellett legyen mindene.

Itt a családban sokan voltak: volt a fiatal pár, azoknak volt két kislányuk, volt az öregasszony, volt az öregúr, volt a szakácsné. Szoba volt lenn három s egy mellékhelyiség, s fenn emelet volt. A földszinten voltak az öregek. Azokat is én takarítottam, de ángyóm is segített, mikor tudott, amikor érkezett. Ő inkább főzött. Asszonyom nem járt dolgozni, ő zongorázott. Gazdag volt erősen.

Mikor a lakással s a takarítással kész voltam, akkor kint a konyhán segítettem. Megterítettem az asztalt, felszolgáltam. A lapos tányérokat mind felül raktam, a mélyeket tettem alól. Akkor bejöttek a gazdámék, leültek. Nézték a tányérokat, kacagás lett.

— Mit csináltál, Berta?

Én megijedtem. Hát az volt, hogy mind felül voltak a lapos tányérok. Aztán féltem az ajtóktól is. Féltem, hogy reám esnek, mert nagy ajtók voltak a szobák között. Megszoktam aztán azokat is.

Mondom, gazdámék jó népek voltak, fájinok voltak. Csak asszonyom a kenyeret spórolta. Nagyon vékony kicsi kenyeret vágott. Ángyóm úgy ahogy megvolt, ugye, szakácsné volt. De én megettem volna a nagyságát is, úgy kívántam a kenyeret. A sógorom, Lukácsi Sándor, ő a péknél dolgozott, ott lakott. Ő onnan hordta el a kenyeret, vitte a gyárvárosba, a belvárosba, hát ő tudta, hogy nekem alig adnak kenyeret. Hát ahogy ment a szekérrel, nekem dobta bé a kenyeret az ablakon, be a szobába, ahol takarítottam. Hát egyszer, mikor dobta bé azt a hosszúkás, friss veknit, a vénasszonyt találta el. Úgy igazán, így volt. Mégis örökké azt írtam haza édesanyáméknak: „Drága jó szüleim, olyan jól vagyok!"

Gazdámék addig nem tudták, hogy én el akarok jönni tőlük, amíg a sógorom oda nem jött. Nem akartak elengedni. Azt kérdezte a nagysága, hogy:

— Mért viszi el ezt a leánykát, Sándor bácsi?

Azt mondta a sógorom:

— Azért, mert nincs elég kenyér, a koszt szűk. Berta állandóan éhes.

A gazdámék elévettek engemet.

— Igaz, igaz biza — mondom —, hát az öreg nagyságát is megdobta a sógorom a veknivel. Tisztaság, rend, jó minden, csak egy kicsit a koszt kevés.

Innen akkor eljöttem. Itt a fizetésem, hát mennyi is volt, vagy hétszáz lej körül, nem is emlékszem pontosan, hát ugye, az 1935-ös esztendőben voltunk. Azóta már mennyi idő eltelt. A pénzt összegyűjtöttem, egyszerre négyezer lejt küldtem haza, hogy édesanyám vegyen nekem piros fonalat. Hogy szőjön stafírt (kelengyét).

Na, aztán hogy innen elmentem, hát egy mosónő szerzett nekem egy másik helyet, egy szovátai mosónő. Az is elég jó hely volt, koszt is volt, minden, de csak három napig voltam ott. Három napig csak. Mert a nagyságának délben hazajött az ura, megebédeltek, s feküdtek le. A két kicsi gyermek mindig ki volt téve, hogy ügyeljek rájuk, amíg ők alusznak. De a gyermek a fekete bokszot beledobta a mosogatóvízbe, máskor a poharakkal bajlódott, a hasábfákkal dobálózott, s valami fekete kávékat is összetöltögetett. Mondtam a nagyságának, hogy:

— Né, tessék elvinni a gyermekeket, mert én nem tudok tőlük mosogatni s dolgozni.

Ugye, még ha takarítottam volna, ott elférték volna azok a gyermekek, de a konyhán ott a sok edény. Azt mondta a nagysága:

— Minden leány, amíg alszunk, kell a gyermekekre ügyeljen.

De én azt mondtam:

— Tessék ide állni, az átalvetőbe a kicsi rongyomat rakjuk belé, mert én ezt a két gyermeket nem bírom rendezni, mindent törnek össze.

Úgy, hogy még aznap, a harmadik nap eljöttem onnan. Akkor odakerültem a táblabíróhoz. Ott éppen volt hely, mert a cselédleányt, aki azelőtt náluk volt, azt elkergették. A cselédszobában a legényt bebújtatta a szekrénybe, s ott a szekrényben megkapták. Rögtön elkergették a legényt is, a leányt is.

Mikor odakerültem, megkérdeztem, hogy hányan vannak? Volt a táblabíró, volt a felesége, a kisasszony zongorázott egész nap, zongoratanárnőnek tanult. Volt még az öreg nagysága s annak egy testvére. Ott is volt összesen kilenc szoba a két helyen. A szobaleánynak mindig segítettem takarítani, amíg kitakarítottuk a szobákat, akkor ő ment haza, s én mentem ki a konyhába murokpucolni, habot verni, mindent csináltunk. A főzést itt az öreg nagysága rendezte s a fiatal.

Én itt a cselédszobában háltam, külön szobám volt, volt egy füttő (kályha) benn, csinálhattam tüzet. Volt még egy ágy, egy szekrény, egy asztal s a mosdó. Úgy, hogy én külön tüzelhettem is, mikor nem voltam úgy elállva. Mert itt aztán dolog elég volt, hazajött Németországból a doktor úr, az a nagyfiú volt, doktornak készült. S jöttek vele a barátok, csináltak nagy zsúrt, szólt a rádió, táncoltak, muzsikás is volt, ugye, fiatalok voltak. A gazdámék lefeküdtek, s én kellett rendezzem a fiatalokat, kellett töltsem nekik a sört. Az egyiknek habosan kellett, a másik a habot nem szerette. Reggel felé már úgy el voltam fáradva, hogy szedtem össze a poharakat, s pakk, lehulltak a cementre. Kihulltak a kezemből. Aztán, mikor keltek el a fiatalok, az előszobában a kabátokat adtam fel nekik. Akkor, mikor elmentek, hát megszámoltam a pénzt, mert éjjel adogatott nekem hol az egyik, hol a másik, adogatott pénzt. Számoltam össze, hát volt ötszáz lej is, még hatszáz lej is, hát ugye, nagy pénz volt ez akkor. Ezt a pénzt is meggyűjtöttem, s édesanyám stafírozott belőle.

Ezeknél a gazdáméknál sokáig voltam, leányként is, menyecskeként is négy és fél évet voltam. Mert közben én hazajöttem, férjhez mentem, de az urammal nem tudtunk értekezni. Főleg anyósommal nem, de a férjem is, anyósom is, azok egyek voltak. Pedig nagy lakodalommal álltunk össze, de hiába. Akkor visszaírtam asszonyomnak, hogy mi a helyzet, s azt írta asszonyom, hogy amelyik leány nála van, hát avval nincs megelégedve, valamelyik barátnőjénél helyet keres neki, s én menjek a helyébe. Így mentem vissza. Ami pénzt kaptam ezután, hát ugye, nekem a stafírom megvolt, úgy, hogy erre a pénzre még földet is vett édesanyám. Itthon is lett egy kicsi gabonám, a birtokot felébe kiadta édesanyám, a gabonát eladta, ezekből a pénzekből földet is vett.

Temesvárt addig voltam, hogy jött a háború, s édesanyám írta, hogy jöjjek haza. Bombázták a várost, nagy összevisszaság volt, úgy, hogy én rögtön hazajöttem. Itthon édesanyámmal laktunk, amíg férjhez jöttem Balázshoz, a mostani uramhoz. Vele szomszédosok is voltunk, úgy, hogy régóta ismertük egymást. Összeálltunk, s nyáron mentünk kapálni, aratni a rokonoknak, s ezért a munkáért a birtokunkat megszántották, meghúzatták. Aztán vettünk két kicsi borjút, abból lett tulok, s úgy indultunk el.

Réti Balázsné Mátyus Berta 82 éves

(1988. február 21.)

(Folytatjuk)

Péterffy Gyöngyi

Karácsonyvárás

Mikor a lelkünk meghitt
s olyan tiszta,
mint a hó fehérje,
vagy a jázmin szirma,
mikor a terheink
végtelenül nagyok,
várod a karácsonyt,
várod — várod, nagyon!

Mikor a fájdalom keserve
a béred,
napjaid tengődnek —
hív angyali ének,
szent sugallattal megtelik
a lelked,
várod a Karácsonyt,
várod a kegyelmet!

Mikor már minden,
minden ajtó zárva,
hiába keresed kulcsodat,
nem járja —
hiába kérdezel —
elmarad a válasz,
a réseken lassan
fénysugara árad!

Mikor már beszakad alattad
a jég is,
te sem tudod, hogyan,
megtörtént ez mégis,
s ha feltámad szívedben
a szeretet lángja,
megérkezett hozzád
a karácsony fája!

Megtalálod, hol van
az a titkos járat,
ahol megbocsátasz
a felebarátnak,
ahol megszületik
benned is
a béke —

Karácsony jött hozzád,
a lelked mélyébe!

Karácsony

Karácsony, karácsony,
szent karácsony este,
gyújtsál szeretetet
megkínzott lelkünkben!

Töröld le a szennyet,
mit ránk mért e század!
Feledni nem tudjuk —
miért volt a gyalázat!

Legyen akaratunk
ezután is jóra!
Sohase gondoljunk
álnokul bosszúra!

Legyen bátorságunk
igazunkat védni!
Megtisztultan, békén,
barátságban élni!

Jézusunk, Megváltónk!
Világító fáklyánk,
szeretet vallását
hoztad le mihozzánk!

Születésed napján
csillagfényes oltár,
leborulva kérünk,
mindig oltalmazzál!

Kozma László

Karácsonyi fohász

Angyalszárnyak
Éjben szállnak,
Fehérségben
Felszikráznak.
Kimondatott
Íme, végre
Isten-titok
Szent igéje.

Angyalszárny zúg,
Éjben várunk.
Ki mondja ki
A mi álmunk?
Szálljon le a
Földre végre
A magyar sors
Fényessége.

Legyen minden
Titkos sóhaj,
A lelkünkből
Fakadó jaj
Megszülető
Gyermek teste,
Hogy köszöntsük
Örvendezve.

Bánatunkat
Ő hordozza,
Legyen, mint a
Krisztus sorsa.
Megszülessen
Megváltásra
Magyar hitek
Messiása.*

*A vers Sütő András Balkáni gerle című színművének népdalritmusait idézi.

Jászol és kereszt

Bölcsek jöttek, s ahogy felsírt a gyermek,
Valaki szólt: — Lásd, ez itt a kezdet.
Intett a bölcs: — Valami véget ért.

A kereszt fölött elborult az ég.
Valaki felsírt: — Jaj, ez itt a vég!
De János arcán titkos fény derengett.
Látta már a megváltás kezdetét.

Sebestyén Péter

Az Úr városa? (II.)

Nos akkor állítsuk szembe az ember városát Isten országával? Az ember alkotta mesterséges képződményeket a lelkekben épített isteni lakóhellyel? Egymást kioltja tán az ember által, saját szakállára összetákolt, mesterséges világ, a tudomány és technika világa, és Isten teremtette természetes világ? Van alapja aggodalmunknak, miszerint az istentelen Szodoma és Gomorra városa — amely egész halódó civilizációnkat leképezi — egyszer csak a szemünk láttára összeomlik, kipukkad, mint a kisgömböc, hisz már nincs hová fejlődnie?... Mondhatjuk-e nyugodt szívvel, tiszta lelkiismerettel, hogy minden rossz, amit az ember alkotott, pl. technikai civilizáció, iparosodás, életszínvonal növekedése, egyszerűen mindaz, amit értelmünkkel, tudásunkkal, alkotó erőnkkel a fejlődés szolgálatába állítottunk, és elértük ezt csodálnivaló mikrokozmoszt? Vagy pedig ez már az a szint, ami kicsúszott az ellenőrzésünk alól, és belátható időn belül maga alá temet, tehát meneküljünk tőle?... Vissza a természetbe, a természetközeli létbe.

Nap mint nap azt látjuk, hogy a városok terület- és levegőhiánnyal küszködnek. Bekebelezik a környékbeli falvak, települések telkeit, erdeit. A városoknak egyre nagyobb szükségük van sok és egyre több nyersanyagra, energiára, embertőkére, hogy a pénz-piac-profit telhetetlen, feneketlen kútjába utánpótlást pumpáljanak. Nem csoda, ha a városi emberek vidéken építenek hétvégi házakat, a zöldbe menekülnek a mérgező füstköd elől, s az sem, ha a falusiak is csak pénzt keresni és vásárolni járnak be a városba.

Lehet-e áldás a városi életmódon? Ad-e hozzá valamit emberségünkhöz, hitünkhöz, érettségünkhöz az, hogy egyre többen városiak lettünk? Mit kezdünk ezzel a helyzettel? Büszkék vagyunk rá, élvezzük előnyeit, de teszünk is valamit érte?...

Úgy gondolom, gyávaság lenne itt hagyni a várost, s mindazt, amit felépítettünk. A patkányok szoktak elsőként menekülni a süllyedő hajóról. A Teremtő értelmet és felelősséget ruházott ránk, amikor ránk bízta a világot, „hogy hajtsuk uralmunk alá". Vagyis amit Isten teremtett, az jó. A civilizáció is. Ha emberré válásunkhoz szükséges volt a közösség, a falu vagy város, akkor elsősorban ott kell élnünk, emberként. Ezt az életteret tegyük élhetővé, lakhatóvá. Ne kiszívjuk a falu erejét (csendjét, zöld övezetét, erőtartalékait), hanem kölcsönösen segítsük és erősítsük egymást. Hogy otthon érezzük magunkat benne.

Henri Boulad egyiptomi jezsuita, 1993 májusában, egy genfi előadásában, korunk borúlátó jövőképével szemben egy reményteljes, sokat sejtető víziót vázolt fel. Ennek lényege, hogy épp a keresztény örömhírrel kell megszelídítenünk ezt az elvadult, profitéhes, elembertelenítő városi felfogást.

Mert a város esély egy új világ megteremtésére. Újfajta, városon is élhető hagyományokat kell teremtenünk. A világhálós korszak médiás felhasználásával, a személyközi kapcsolatok újra-felépítésével öntudatosabb, élhetőbb kis- és nagyközösségi élettereket építhetünk. Egyházi viszonylatban az is megfigyelhető, hogy a városi egyházközségek — a lelkiségi csoportoknak, különféle bázisközösségeknek köszönhetően — érettebb, felelősebb hittel, elkötelezettséggel rendelkeznek. Amíg falun a hagyomány, a falu szájától való félelem, vagy megszokás tartott fenn egy ünnepet, legyen az profán, vagy egyházi vonatkozású, addig a városi élettérben nagyobb szerepet kap a személyes meggyőződés, az érettebb hitfelfogás és szolgálatkészség.

A város a választás helye. És noha szinte már elviselhetetlenül nagy a választék, és néha túlzottan szakosodtunk és széttördeltük az élet különféle területeit, egy újfajta egység-szemléletet alakíthatnánk ki. Újrarendezve sorainkat, lebontva előítéleteinket, vagy kibújva a számítógép magányából, ebben a városi értékdömpingben és sokszínűségben, szabad szeretettel szőhetnénk egy Lélek által irányított közösség szálait. S itt már nem a körülmények, a szokások sulykolnák belénk mindazt, ami jó, igaz, értékes és időtálló, hanem felelős, tudatos döntésünk, amelyben ráébredtünk, mennyire fontosak vagyunk egymásnak.

A korszerűség még önmagában nem rossz. Mindazt, amit pénzünkkel, fejlett technológiánkkal elértünk, azt Isten és a közösség szolgálatába állíthatnánk. Ehhez több bátorságra, leleményességre, ötletességre, kreativitásra volna szükség. A városi ember könnyen a felelőtlenség csapdájába esik, hiszen azt gondolja, pénzéért elvárhat mindent, az neki jár. Holott a városi ember is ember marad, akinek szüksége van a közjó, a rábízottak iránti felelősségre. A várost is művelni kell, nem csak a földet. S ez lelkünk-szellemünk, testi-lelki egészségünk művelésével jár. Ha igényesek vagyunk az áruk minősége tekintetében, legyünk igényesek az értékválasztásban, a kapcsolatok ápolásában, a szeretet gyakorlásában is.

A városi ember szeret elbújni a tömeg szoknyája mögé. De a felnőtt, keresztény polgár nem arctalan. Meri vállalni hitét, elveit, hovatartozását, és városi körülmények között is megtesz mindent kultúrája, hite ápolásáért. Ki mer állni közössége ügyeiért, kész síkra szállni a rábízottak érdekében, hallatja szavát és küzd az igazságtalanságok láttán. Neki nem mindegy, mivel táplálja lelkét-szellemét. Képes fejlődni, személyiségét stimulálni. A pezsgő élet, az állandó készenlét és az újra, frissre nyitottság termékennyé teszi őt, kreativitásra ösztönzi, lelki növekedésre készteti, és nem hagyja nyugton. Carlo Caretto lelki író szerint városban is lehet pusztai magányunk. Ott is meg tudjuk élni a belső csöndet, ott is lehetünk kettesben Istennel. Befele hallgatva. Elengedve a zajokat, a külső nyüzsgést. A televízió távirányítóját is ki lehet kapcsolni. Fészbuk nélkül több lesz a szabad ideje.

A városi embernek sem szabad elfelejtenie, honnan jött, mi a feladata, s hogy Isten milyen küldetést szabott ki. Az eltáposodás, a lelki lerongyolódás károsabb,

mint az ipari környezetszennyezés. Ne csak örüljünk a kiépített út- vagy csatornahálózatnak, hanem tartsuk karban a spirituális „felszereltségünket” is.

Szakemberek csodálkoznak, milyen könnyedén alkalmazkodtak a madarak, a házi- és vadállatok a városi életmódhoz. S mi épp a Szentlélek „leleményességét” vonnánk kétségbe? Isten újjáteremtő Lelke újabbnál újabb, meglepő és újszerű impulzust képes adni a városi életvitelben is, hogy észleljük, érzékeljük jelenlétét…

Tízezer évvel ezelőtt az ember egyszer csak felfedezte a földművelést, és letelepedett. Megszületett az első falu. Majd ilyen kis ideggócokká váltak mindazon helyek, ahol emberek éltek.

A városnak is az a szerepe, hogy a közösség központjaként egybefogja az erőket, lecsapolja, és egy közös cél felé terelje az energiákat és talentumokat. Hogy ne elszigetelten, egymás tudta nélkül, vagy egymással párhuzamosan csordogáljanak erőink, hanem közösen valósítsunk meg az isteni akaratot. Mint egy nagycsalád, ahol az emberek ismerik egymást, testvérként éreznek egymás iránt, és úgy érik el életük célját. Ez az emberléptékű város, ez az újfajta idők jele teszi időszerűvé a Jelenések könyvének látomását: az emberek fiai között már épülhet a mennyei Jeruzsálem…

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2011-ben megjelent:



Erdélyi Toll — gyermekeknek

Csire Gabriella

Mókus Pali vándorúton
III.

Meseregény

HA KÉSIK A REPÜLŐ

Mókus Pali előrelátó volt. Mielőtt útra kelt volna, még egyszer átolvasta a nagybácsi sürgönyét, és mélyen elgondolkozott, merre is található az Északi-sarkvidék. Hamarosan belátta, hogy fogalma sincs, a világ mely táján helyezkedik el a nagy kék óceán, melynek vizében jéghegyek bicegnek, neki-nekiütődve a szárazföld csipkés partjának. Így hát vásárolt magának egy megbízható sarkvidéki térképet. Kiteregette a földabroszt, és ide-oda ugrálva a szélességi és hosszúsági fokok között, fölfedezte az Északi Jeges-tengert. De máris úgy érezte, lábát szörnyű mód szurkálja a víz hidege, és egy gondolattal odébb ugrott. Így jutott el Grönland szigetére, egy másik szökelléssel pedig Izlandra. De akkor már annyian felfigyeltek rá, hogy Pali elrestellte nyíltszíni tanulmányait, és zavarában jobbra sasszézott. S a következő pillanatban már Norvégiát érintette. A bámészkodó gyerekeknek megmutatta a kutya alakú félszigetet, ahol nagy zászlólobogtatás várja őt. A saját nagybácsija húzta fel a zászlót, Mókus Miska, a nagy csillagász, ki tudóshoz méltó kitartással kémleli az eget, és éjt nappá téve várja Palit meg az üstököst.

A gyermekek szájtátva hallgatták a mókust. Erősen csodálkoztak azon, hogy ő is ott lesz az üstökös fogadásánál. Pali vidáman kacsintott bámész közönségére, majd térképét zsebre vágva, a főtéri irodába sietett, repülőjegyet váltani.

Minden simán ment. Ide egy mosoly, oda egy mosoly, és a mókusfiú máris benn ült a sirálycsőrű gépben. Annyian voltak a repülőben, hogy Pali hamarjában össze se tudta számolni az utasokat. Dobogó szívvel foglalt helyet a 13-as számú, ablak melletti székben. A rádió vidám zenét sugárzott és Pali jó étvággyal látott

neki tízóraijának. Csak egy baj volt. Bedugult a füle. De, hopp, hamar megvigasztalta egy közmondás: MINDEN ÖRÖMHÖZ VEGYÜL EGY KIS ÜRÖM. Épp be akarta írni noteszébe az első repülőútján lelt közmondást, amikor váratlanul fülsiketítő lövés dördült el.

— Légi banditák! — ugráltak fel helyükről az utasok.

Pali ijedtében lecsúszott az ülésről, és a 13-as számú szék alá bújt. Az újságokból tudta, hogy a repülőgép-eltérítők nem szoktak tréfálni. Ha fegyvert fognak valakire, annak ugyan kampec.

— A banditáknál sárga cipő és rojtos szélű farmer a divat — állapította meg nemsokára a szék alatt. Előre-hátra rohangáltak a banditák. Nyomukban mindannyiszor visibálás, ordítozás támadt.

— Csend! — harsogta a bandita-főnök. — Halál fia, aki moccanni mer!

A vészes csendben hallani lehetett, mint változtat irányt a gépmadár. A motor nagy dohogva az ellenkező irányba fordította a repülőt. Pali, mi tagadás, reszketett a félelemtől. De mikor már kezdte remélni, hogy túléli a repülő-eltérítést, csak úgy repesett az örömtől. Jaj, ha majd elmeséli Erdővárban, milyen kalandon esett át! De egyelőre csendesen lapult, hiszen senki se tudhatja, ki marad életben. S amint a dicstelen golyó általi halálra s a még dicstelenebb zuhanásra gondolt, vacogó fogai összekoccantak.

— Ki merészel vacogni? — vert gyökeret egy sárga cipős banditaláb az orra előtt.

Pali behunyta a szemét, és tovább vacogott.

— Na, ki onnét!

A banditakéz benyúlt a szék alá, és galléron ragadta Palit.

— Ha balhé támadna — kacagott fel a bandita —, te leszel a pajzsom!

Pali sivalkodni kezdett, ki akarta szabadítani gallérját a bandita markából, mindhiába. De ekkor, mintha mindent megelégelt volna, prüszkölni és rázkódni kezdett a repülőgép. Olyan erősen, hogy a bandita megfeledkezett Paliról, Pali a banditáról, az eltérítők az utasokról. Úgy hánykolódott a sirálycsőrű gép, mintha szélvész dobálta volna. A következő pillanatban fülsiketítő robbanás rázta meg a gépmadár testét. Pali nagyot fohászkodott, majd számolni kezdett. Tíz, kilenc, nyolc… akár az ejtőernyősök.

A DZSUNGEL KÖZEPÉN

Még akkor is számolt, amikor a fa tetején ült, majd lehuppant a földre. Pali kirázta a füléből a motorzúgást, a pisztolylövést és a robbanást, azután körülnézett. Megszabadult végre a banditáktól, de azt se tudta, a világ mely táján ért földet, és mi lett a többi utassal.

Nagy keservesen föltápászkodott. Szerencsére megvolt a pepita notesze meg a térképe. Igen ám, de a földabrosz csak a sarkvidéket ábrázolta. Palinak nem volt világtérképe, így hát törni kezdte a fejét, vajon merre is találhatók ezek a földig érő fák? Valami dzsungel lesz — döntötte el könnyedén —, de ki mondja meg, hogy milyen dzsungel?

Amint ezen töprengett, észrevette, hogy egy kedves kis majomgyerek integet neki.

— Helló! — szólította meg barátságosan a selyemmajom.

— Helló! — intett vissza Pali.

— Min töröd a fejedet?

— Egy közmondáson — válaszolt a mókusfiú.

— Én is akarom tudni, én is!

— Halld hát: SZERENCSE PRÓBÁLVA JÓ. De hagyjuk ezt! Nem mondanád meg inkább, hol vagyok?

— Hol lennél? — kuncogott a selyemmajom. — Ott, ahol én vagyok, az őserdőben. Kit keresel? Én itt mindenkit ismerek.

Pali megörvendett a véletlen szerencsének. De azért túlzásnak tartotta, hogy a kis majom máris ráakaszkodik, és karjába ölti a karját. Ezért csak annyit mondott nagy titokzatosan, hogy közmondás-ügyben járja az őserdőt.

— Találsz itt eleget — dicsekedett a kis majom. — Nézd, mennyi terem a fán!

Pali ebből világosan látta, hogy a selyemmajom kotnyeles és tudálékos. Semmit se tud, mégis úgy tesz, mintha mindenhez értene.

— Máris találtam egyet! — ágaskodott Pali.

Amint elérte az első faágat, leszaggatott róla egy közmondást: A BESZÉD MEGESZI A DOLGOT. De a kis majom rá se hederített a bölcsességre és tovább fecsegett.

— Merre van a repülőtér? — érdeklődött Pali, hátha elkaphatná a következő járatot az Északi-sark felé.

— Repülőtér? — csodálkozott a kis majom. — Gyere velem, a Tudakozó Irodában megmondják.

A Tudakozó Irodában épp a lajhár volt a szolgálatos. Nemigen akadt ideje a tudakozókkal foglalkozni. Jóízűen szundikált. Pali halkan köhintett, mire a lajhár kinyitotta a jobb szemét.

— Nem látod, hogy el vagyok foglalva? — mordult Palira és tovább horkolt.

Pali nem értette, miért alszik a lajhár munkaidőben. A selyemmajom nemigen törődött a lusta lajhárral, inkább kézen fogta Palit, és az újságárushoz szaladt vele. Bezörgetett az odú ablakán:

— Tapír néni! Nem tetszik tudni, merre van a repülőtér?

Kis hunyorgó szemét csodálkozva járatta rajtuk a tapír. Hosszú orrára tolta drótkeretes szemüvegét:

— Repülőtér? Hírét se hallottam, kedvesem.

— De az újság csak tudja! — erősködött a kis majom.

— Ki olvas itt újságot? — húzta el a száját tapír asszonyság.

— Tapír néni tán szokott olvasni, nem?

— Én? Olvasson a vevő! Inkább szvettert kötök.

Tapír asszonyság becsapta orruk előtt az ablakot, szemére tolta drótkeretes szemüvegét, és tovább kötögetett.

— Dzsungeli állapotok! — mérgelődött a selyemmajom. — Várj csak! A Kígyó biztosan tudja. Ő a város bölcse.

A derékig meztelen óriáskígyó a sátrában ült s pipázott. Körülötte színes selymek, csillogó ékszerek, csecsebecsék sorakoztak meg illatos gyümölcshegyek, furábbnál furább kalapok és pipák.

— Tessék, tessék! — kínálta áruját.

— Azt szeretné tudni a barátom — hadarta a selyemmajom —, merre van a repülőtér.

— Aki nem vásárol, ne is kérdezzen! — sziszegte az óriáskígyó, és izmait tornásztatva közeledett feléjük.

A selyemmajom ijedten mutatott a toronyórára. Azt mondta, meg akarja venni. De amíg az óriáskígyó leemelte a toronyórát, a két tudakozó kereket oldott.

— Azt hiszem — mondta Pali, amikor már a Topázkolibrihez címzett bárban üldögéltek és jégbe hűtött pepszit ittak —, hogy nincs is repülőteretek.

Szép piros köntösében az arapapagáj sietett asztalukhoz, és vöröskeresztes borítékot nyújtott át Palinak. A mókusfiú elámult. Ugyan ki küldött neki levelet? Ide, a dzsungelbe, ahol még egy fia repülőtér sincs? Amint olvasni kezdte a sorokat, örömében felkiáltott:

— Meg vagyok mentve, barátom! Engem keres az Őserdei Mentőszolgálat életre-halálra! Hiába, az őserdőben is utolér már a civilizáció.

Ráduly János

Jókedv

Szellő motoz,
lenge.
Fű altat fényt:
— Tente!

Ég csillagot
ringat.
Jókedv most a
divat.

Számolósdi

Egy:
Janka óvodába megy.
Kettő:
Integet a selyemkendő.
Három:
Nagyot növök majd a nyáron.
Négy:
Mindig okos s bátor légy.
Öt:
Szivárványból sálat köt.
Hat:
Dombon friss forrás fakad.
Hét:
Tánclépésben sosem vét.
Nyolc:
Könyvvel tele minden polc.
Kilenc:
Jobb, ha sohasem füllentsz.
Tíz:
Tavaszt énekel a csíz.

P. Buzogány Árpád

Szél háborog az ég sátorában

Szél háborog, rázza a havas fákat,
száraz ágakon miért furulyálgat?
Gyorsan korcsolyát köt hosszú lábára,
patak jegét megsöpri tisztára.
Éjfélkor a hold abban nézi magát —
ilyen tükröt déli nap se harap át.
Visszhangzik minden szél visításától,
a hatalmas ég csillaglyukas sátor.
Hópihék szálldosnak sűrű sereggel,
álmoskodó varjak várják a reggelt.

Márton Károly

Havas eső

Hókristályok,
esőcseppek
levegőben
kergetőznek.

Ha meleg szél
fordul egyet,
hókristályból
formál cseppet,

ha hideg szél
fordul egyet,
esőcseppből
jégkristály lett.

De ők ezzel
nem törődnek,
fönt az égből
jönnek, jönnek…

Porka hó

Hull a hó,
puha hó —
szánkó, havon
surranó.

Pattog ág,
haja-hó!

Sziporkázó
porka hó.

Leng-libegve
madár röppen,
eltűnik a
hófelhőben.

Beke Sándor

Ábécéiskola

(IV.)

Beke Olivérnek

Szajkó szalmaszálat szállít,
szarka szélkakassal szájal.
Szabadtéren színész színlel,
szmokingjára szalma szállong.

Tata tanyán tinót terel,
tarisznyában tülköt tárol.
Teliholdkor töklámpásnál
tereferél, tréfát teremt.

Tyúkólnál tyúklétra,
tyúkudvaron tyúkanyó.
Tyúkeszű tyúktolvaj,
tyúktolvajon tyúkborító.

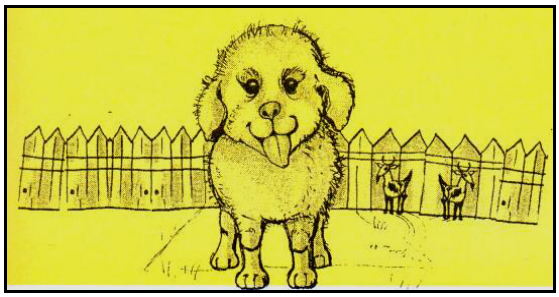
Ugrifüles ugrándozik,
Uszkár ugrik utána.
Utcácskán utcabál,
uhubagoly udvarán.

Űrszondában űrpilóta,
űrkabinban űregér,
ürgelyukban ürgeszéken
ürgemama üldögél.

Vadcsapáson vizsla vizslat,
vadcserjésben vadnyúl, vadlúd.
Vadak vadja, vadkan villan,
vörösfenyőn varjú vacog.

Zebra zörgő zabot zabál,
zajos zörej zergét zavar.
Zápor zihál, zajong, zúdul,
zúgó-zengő zenebona.

Zsindelytetőn zsindelyező,
Zsigmond zsúpfedélen zsúpol.
Zsibvásáron zsonglőr zsongít,
zsinórdíszen zsiráfcsikó.



Péter Katalin rajza

Márton Tímea

Egy séta végeredménye

Bettyvel, a barátnőmmel sétáltunk az erdőben. Hirtelen előugrott egy mókus.

— Kéhrlekh, segítsetek! — lihegte a fáradt jószág.

— Mégis, miben? — kérdeztem.

— Ez a mókus beszél! — kiáltotta Betty.

— Nyugi, ez csak egy beszélő mókus. Mit árthatna?

— Tényleg.

— Nos, miben segíthetünk? — fordultam feléje.

— Az egyik barátomból a gonosz varázsló mókusevő szörnyet akar varázsolni!...

— Milyen lóról van szó?

— Nem ló. Varázsló: „Abrak a dabra".

— Ja, most már leesett. És merre vannak? Mármint a barátod és a varázsló.

— Mutatom az utat! — azzal a mókus fel, az egyik ágra. Én utána.

— Jössz-e már? — nógattam a barátnőmet.

— Mennék, de nem tudok úgy ugrabugrálni, mint ti.

— Ó, bocsánat — s visszaszálltam. Gyalogosan mentünk tovább, kerek tizenkét órán és hét percen keresztül. Akkor csak megtorpantam, és a táskámban kotorásztam. — Mit kutatsz? — tudakolta a mókus és nemkülönben Betty.

— Mindjárt, mindjárt... Itt van! — húztam elő a csillogó Sárkányhívó Csodakövet. — Enélkül ki sem teszem a lábam a házból... általában — vigyorogtam. — Sárkányhívás!

Fejünk fölött mindjárt megjelent Feketesárkány, mindenféle pozitív energiát sugározva.

— Miért hívtatok már megint? — morfondírozott szellemesen.

— Segítség, légyszíí! — néztem rá kiskutya szemekkel, aminek sosem tud ellenállni. Ha mégis, akkor bevetem az „Addig könyörögj, míg be nem adja a derekát!" hadműveletet.

— Ha nem megyek bele most, akkor órákig rimánkodsz, spóroljunk a könyörgésen és a fejfájáson — mondta bájosan Feketesárkány, és közben nyakunkba csöpögött a jóindulat.

Felszálltunk, elég magasan repültünk, fejünk a felhőket csiszolta. De minden idilli pillanat véget ér egyszer. A mókus felvisított. — Ott vannak! — kiáltotta elszörnyedve.

Hát ott éktelenkedett a teljesen láthatatlan varázsló.

— Bettyke, itt ez a virág — nyomtam kezébe a Lilabáj Sziromzengőt —, szórd a porát a varázslóra, attól mindjárt egy kicsit megvakul, addig elővakarászom a netről a megfelelő varázsigét.

Betty szórta, szórta, nekem pedig 2.657.986 találatom lett. Rákattantam a legerősebbre: „Abra dabra kadabra, mókus a vakablakba'. Menny és pokol találkozik, jó és gonosz barátkozik. Erejüket adják nekem, a szörnyből is mókus legyen. A varázsló bűnhődik!"

És így lett: a szörny dalmókussá vált, Mó Kuri néven halmozza a sikereket az Iksz és Ipszilon Faktorban. A varázsló elveszítette láthatatlanságát, kiderült, hogy csak egy kétbalkezes bűvésztanonc.

Hazaérve kedvenc sárkányomat, Feketesárkányt megajándékoztam egy kétszemélyes hétvégi wellness üdülőjeggyel a Vezúv Balneó vulkánfürdőben.

Köszönet helyett ezt sóhajtotta: itt a vége, fuss el végre!

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában 2011-ben megjelent:

